ACCADEMIA DI MEDICINA
DI
TORINO

11

5	2
5	2
5	2
5	2
5	2
5	2
5	2
5	2
5	2

11 6

53

35
16
53

JO. FRANCISCI SCARDONÆ RHODIGINI

APHORISMI DE COGNOSCENDIS ET CURANDIS MORBIS

Uberrimis commentariis, atque animadversionibus illustrati,

Quibus quæstiones singulæ, quæ cum in theoriam, tum in praxim medicam cadunt, hodie maxime illustres, sedulo pertractantur, discutiunturque.

EDITIO SECUNDA

LIBER TERTIUS.

De morbis imi ventris.

PATAVII, Typis Seminarii, MDCCLIV.
Apud Joannem Manfrè.
SUPERIORUM PERMISSU, & PRIVILEGIO.

INDEX CAPITUM,

Quæ in hoc Volumine continentur.

I. De Nausea, & Vomitu. pag. 1
II. De Cholera humida, & sicca. 14
III. De Diarrhœa, Dysenteria, Tenesmo. 27
IV. De Ventriculi, & intestinorum inflammatione. 41
V. De Doloribus intestinorum non inflammatoriis, & speciatim de Colica. 52
VI. De Lumbricis. 69
VII. De immodico Hæmorrhoidum fluxu. 80
VIII. De affectione Hypochondriaca. 91
IX. De Scorbuto. 112
X. De Ictero. 128
XI. De Renum, ac Vesicæ calculis. 149

NOI

NOI RIFORMATORI

Dello Studio di Padova.

AVendo veduto per la Fede di Revisione, ed Approvazione del *P. Fr. Paolo Tomaso Manuelli Inquisitore Generale del Sant' Offizio di Venezia*, nel Libro intitolato: *Aphorismi de Cognoscendis, & Curandis Morbis &c. Scriptore Jo. Francisco Scardona Rhodigino*; non v' esser cosa alcuna contro la Santa Fede Cattolica, e parimente per Atttestato del Segretario Nostro, niente contro Principi, e buoni costumi, concediamo Licenza a *Giovanni Manfrè Stampatore di Venezia*, che possa essere stampato, osservando gli ordini in materia di Stampe, e presentando le solite Copie alle Pubbliche Librerie di Venezia, e di Padova.

Dat. 15. Maggio 1753.

(*Gio: Emo Proc. Rif.*

(*Barbon Morosini Proc. Rif.*

(*Alvise Mocenigo IV. Cav. Proc. Rif.*

Registrato in Libro a Carte *9.* al num. *60.*

Gio: Girolamo Zuccato Segr.

Adi *19.* Maggio 1753.

Registrato nel Magistrato Eccellentissimo degli Esecutori contro la Bestemmia.

Alvise Legrenzi Segr.

DE

APHORISMI
DE COGNOSCENDIS, ET CURANDIS MORBIS
LIBER TERTIUS.
CAPUT I.
De Nausea, & Vomitu.

I. NAusea est irritus vomendi conatus, vomitus vero violenta per superiora expulsio contentorum in ventriculo, inque proximis visceribus, ab inverso motu peristaltico œsophagi, ventriculi, & sæpe duodeni, nec non diaphragmatis, & Musculorum Abdominis convulsiva contractione plus minus violenta dependens.

II. Causa hujusce convulsivæ contractionis, vel in ventriculo hæret, vel in partibus cum ventriculo insignem communicationem habentibus: orta hinc celebris illa in idiopathicum, & sympathicum vomitum divisio.

III. Illius causæ remotæ sunt materia crassa, viscida, mucosa ventriculi parietibus tenaciter adhærens. 2. nimis tenuis, acris, ac biliosa. 3. sanguis e vasis ventriculi erumpens in ejusdem cavum. 4. tumor inflammatorius, scyrrhus, callus ventriculi, ingestorum nimia copia, emetica acria, & laxantia, cathartica fortia, venena quamplurima corrosiva, fungi, aliaque id genus.

IV. Sympathici sunt inflammationes intestinorum, dolores colici, ilia-

ci, herniæ, ac prolapſus inteſtinorum, vermes, nephritica affectio, læſiones capitis, diaphragmatis, hepatis, lienis, uteri, aliorumque viſcerum.

V. Cauſæ externæ ſunt ira ſumma, motus in rheda, navi, aſpectus rei ingratæ, aut imaginatio fortis, maxime in pueris, & mulieribus, rerum, quæ noxiæ fuerunt.

VI. Signa præſentis vomitus ſunt moleſtia circa præcordia, huic ſuperveniens vertigo, & ſalivæ copioſus fluxus, tremor labii inferioris, & tandem vehemens ventriculi conatus, quo omnia contenta rejiciuntur.

VII. Signa vomitus pituitoſi ſunt excretio materiæ craſſæ, viſcidæ, tenacis, ſenſus ventriculi gravativus, inappetentia inſignis, os muco plenum, aliaque id genus plane diverſa a ſignis bilioſi vomitus; cujuſmodi ſunt excretio tenuium, acrium, varii coloris humorum, ardoris, punctioniſque ſenſus, ſitis, & ſimilia.

VIII. Sanguinei ſunt ventriculi gravitas, punctorius, & tenſivus hypochondrii ſiniſtri dolor, ſanguinis atri, fuſcique coloris, congrumatique perquam raro fluidi, rutilique ejectio.

IX. Conſuetus vomitus certis temporibus recurrens, quo inſipidum phlegma, aut ſubamarus, vel acidus ſuccus ejicitur, ſalutaris.

X. Vomitus cachecticis, & febribus intermittentibus diebus judicialibus ſponte ſuperveniens, ſalutaris.

XI. Vomitus ſanguinis in iis mulieribus, quibus ſuppreſſæ ſunt menſtruæ purgationes, omnis periculi fere expers eſt. E contra in gravidis ob metum abortus.

XII. Solum vomitus, qui modum non ſervat, qui diuturnus eſt, & per quem boni, laudabileſque ſucci exernuntur, cohibendus.

XIII. Pituitoſo vomitu laborantibus ſal abſynthii a ℈ i. ad ʒ ſ. ex cocl. ſuc. limonum bis, terve in die præſcribatur.

XIV. Quo fruſtra adhibito, ſi æger facilis ſit ad vomendum, robuſtus, nihilque emeſim prohibeat, radix Ipecuacannæ a ℈ i. ad ʒ ſ. p. ex decoct. Card. Bened. mane jejuno ſtomaco exhibenda, imperando, ut durante vomitu juſcula tenuia tepida hauriat æger.

XV. Si quid vomitum prohibeat, ad aquam Tetutianam propinandam in hunc fere modum confugiendum. ℞. Aq. Tetutian. Lib. iii. In primo cyat. ſolvantur mel. roſat. ℥ iii. pro una, & ſic pro aliis per tres, aut quatuor dies.

XVI. Facta purgatione quolibet die bolus ex Diaſcord. Fracaſt. ʒ .ſ. exhibeatur.

XVIII. Quæ dum fiunt extrinſecus panis toſtus aceto optimo imbutus adſperſo pulvere florum Chamomillæ, & tantillo croci regioni ventriculi applicandus.

XVIII. Tandem ſequens elixirium in uſum vocandum. ℞. Extract.

abſynt.

absynt. centaur. min. agrimon. gentian. flor. chamomil. sal. tartar. a ℥ i. flavedin. cortic. aurantior. amar. ab omni albumine separ. ℥ iv. Vin. malvat. Lib. iv. M. f. maceratio in loco tepido per tres dies, dein facta expressione filtretur, & detur ad ℨ iii. quotidie hora altera prandium.

XIX. Si vires præ molesta materiæ ingratæ rejectione dejectæ sint, vinum vetus odoriferum pro potu ordinario cum tantillo Myrrhæ concedi potest.

XX. Cave tamen, ne vinum acescat in stomacho; tunc enim a vino abstinendum prorsus, vel leve tantum concedendum.

XXI. Decoctum Caffè cum elixir. proprietatis Paracelf. a gut. xx. ad xxx. loco elixirii supra descripti adhiberi tuto potest.

XXII. In bilioso vomitu solo ol. Amygd. dulc. s. i. r. e. contentus sum, nec non aqua copiose ingesta, vel jusculis tenuibus, sero lactis.

XXIII. Clysteres quoque emollientes in pauca quidem quantitate, sed frequenter injici curandum.

XXIV. Educta materie peccante, conservam rosar. vel cydonior. mane ante prandium præscribo, syrupos etiam cydon. limon. berber. ex aquis plantagin. tormentil. exhibeo.

XXV. Cibi grati, & jucundi sint.

XXVI. Vomitus sanguinei curatio eadem fere, ac hæmoptyseos.

XXVII. Si vomitus contumax fiat ad hypochondriacum vergens, curatio affectionis hypochondriacæ instituenda.

COMMENTARIA, ATQUE ANIMADVERSIONES IN APHORISMOS

DE COGNOSCENDIS, & CURANDIS MORBIS

LIBER III.

CAPUT I.

De Nausea, & Vomitu.

I. N*Ausea est irritus vomendi conatus, vomitus vero violenta per superiora expulsio &c.*] Nemo ignorat pluribus constare tunicis ventriculum, quarum maxime insignis illa videtur, quæ mediana, & carnosa dicitur. Hanc fibris muscularibus constitui miro quasi, & inextricabili ordine convolutis manifesta res est. Aliæ quidem, quæ longitudinales ventriculi longitudinem abbreviant, aliæ, quæ circulares orificia claudunt, aliæ ventriculi amplitudinem amplectentes contrahunt, omnes vermiculari quodam, seu peristaltico motu a superioribus partibus ad inferiores progrediente donantur, quo fit, ut ea, quæ in ventriculo continentur macerata prius, & soluta sensim a pyloro, qui patens est, expellantur. Si igitur quacumque de causa motus vermicularis a superioribus partibus ad inferiores propagatio turbetur, ecquis est qui non videat irritum tantum vomendi conatum, quem nauseam dicimus, exoriri? Si invertatur omnino, vomitum, quo ea, quæ in ventriculo continentur, per œsophagum protruduntur, superata vi fibrarum illarum muscularium, quæ illum coarctant, & claudunt, excitari manifestius quidem est, quam ut ullis rationibus possit comprobari. Si inversio hæc validior fuerit, validas etiam convulsiones tunicæ muscularis intestinorum, Duodeni præsertim, & Septi transversi, & musculorum Abdominis excitabit; hinc non solum ea, quæ in ventriculo continentur, sed etiam quæ in intestinum Duodenum confluunt, cujusmodi sunt bilis, succus pancreaticus, per os, & vomitum ejicientur. Vomitum a solis musculis Abdominis perfici aliquando Medicis persuadere voluit Cl. Tournefortius (in cat. plantar. Paris.) Hanc tamen sententiam, ut ostendit Heisterus *in annot. ad compen. Anat. p.* 282. rejecit Schelhammerus. Chiracus vero, & postea Du Verneus (hist. Acad. Reg. An. 1700.) a motu diaphragmatis simul, & musculorum Abdominis absque concursu ventriculi eumdem excitari sustinuerunt. Adversus hos pugnavit Cl. Littrius, & ventriculum ad vomitum concurrere gravibus rationibus evicit, quem ipsi nos cum sanioribus Medicis in præsens sequimur.

II. *Causa hujusce convulsivæ contractionis vel in ventriculo hæret, vel &c.*] Nullum fere viscus est, nulla humani corporis pars, quæ cum ventriculo, & Duodeno insignem, planeque mirabilem consensum non habeat. Ut enim silentio prætercam intestina omnia, mesenterium, pancreas, hepar, ductum choledochum proxime cum ventriculo esse connexa, liquet ex anatome per ramos e nervo vago intercostali, & tunicas, quæ ipsis sunt communes cum diaphrag-

phragmate, aliisque thoracis, & abdominis partibus, per plexum vero renalem, qui cum ſtomacho connectitur cum renibus, per nervum tandem vagum cum cerebro, & corde communicare. Manifeſtum eſt igitur non ſolum in ventriculo, & Duodeno hærentem ſtimulum, fibrarumque ventriculi motum periſtalticum invertentem vomitui excitando parem eſſe, ſed quocumque alio in loco, & viſcere repoſitum; per ſummam enim, atque admirabilem illam inter haſce partes connexionem, ut una affecta, alteræ quoque licet longe diſſitæ afficiantur, convulſionem puta a renibus male affectis oriundam ipſi ventriculo communicari contingit, ejus motum periſtalticum inverti, & vomitum ciere. Vomitus, qui a ventriculo proxime, & immediate affecto enaſcitur, idiopathicus; qui vero ab aliis partibus cum eodem communicantibus, ſympathicus appellatur, ut de Epilepſia dictum eſt. Qua de re plura vid. *lib.* 1. *com. in aph.* 4. *cap.* 8.

III. *Illius cauſæ remotæ ſunt materia craſſa, viſcida, mucoſa &c.* 2. *nimis tenuis &c.*] Dum tenax, ac viſcida materies villoſæ tunicæ ventriculi adhæreſcit, fibras, quibus eadem contexta eſt, gravat, & moleſto quodam ſenſu afficit. Fibræ ſic affectæ inordinatim, atque inconcinne moventur. Quod dum fit contrahi inferiores contingit, contractas vero vim adverſus ſuperiores facere, hinc pylorum occludi, & coarctari, œſophagum vero diſtrahi, ideoque cæteris ventriculi partibus verſus œſophagum adductis, adjuvante muſculorum Abdominis, & Diaphragmatis motum per orificium, quod patens fit, expelli. Idem plane dictum velim de materia acri, ac bilioſa eaſdem mordente, ac vellicante, & de ſanguine e vaſis ventriculi erumpente. *Acri*, inquam, & *bilioſa*; quo nomine venit non tantum humor, qui ob nimiam tenuitatem, ſtimulandique virtutem, maximam habet cum bile affinitatem, ſed bilis ipſa, quæ in ventriculum ad naturalem famem excitandam, digeſtionem ciborum promovendam interdum confluit. Quod aperte negavit Pitcarnius, cujus tamen ſententiam obſervationes, atque experimenta virorum in re medica præſtantiſſimorum adeo infirmant, ut nullus dubitem, ut qui ſibi libentiſſime blandiri velit, hac relicta in priorem iturus non ſit. In piſce cyprino, aliiſque in aqua dulci, & ſalita degentibus ductum bilis in ventriculum deſinere obſervatum eſt: quod ipſe Malpighius obſervavit in inſectis (de gland. conglobat. ad regiam Societatem Anglicanam &c.) Cl. Vallisnerius in anatome ſtruthiocameli bilis portionem uſque ad eorum ſtomachum, & ventriculum aſcendere, reliquam vero inteſtina verſus deſcendere. Academici Pariſienſes in ſtomachi fundum bilem exonerari, diſſectione quinque hyſtricum diligenter inſtituta deprehenderunt: Leonardus a Capua in hirundine marina, alii in lupo, unde ejus voracitas in proverbii conſuetudinem venit. Veſalius ipſe idem ſe vidiſſe in Remige quodam continuo eſuriente teſtatus eſt. At ſi in hoc, & reliquis recenſitis Animantibus bilis ad ſtimulandum, digeſtionemque ciborum juvandam concurrit, cur negetur famem quoque ab eadem excitari omnino non video, ut ipſe Vallisnerius teſtatus eſt: imo ſi major ejus quantitas in ventriculi cavitatem effundatur, ut præ nimio ſtimulo, atque irritatione nerveæ ejuſdem fibræ convellantur, earumque motus periſtalticus invertatur, quid eſt cur ad credendum vehementer non adducamur vomitum ſupervenire?

4. *Tumor inflammatorius, ſcyrrhus, callus ventriculi.*] Tumorem inflammatorium ventriculi, ſcyrrhum, callum vomitui excitando opportuniſſimum exiſtere tam manifeſta res eſt, quam quæ manifeſtiſſima. Ecquis enim eſt, qui non videat ſtagnante ſanguine, vel lympha in vaſis ventriculi, præternaturales, & violentas contractiones, diſtractioneſque nervearum fibrillarum, inconcinnos, atque inordinatos motus excitari, qui periſtalticum motum ejuſdem invertere valent? Si de callo ventriculi ſpeciatim ſermo ſit, non ſolum vomitus con-

contumacissimos progignit, quod blandæ illæ, æquabiles, atque ordinatæ fibrillarum contractiones a superioribus partibus ad inferiores tendentes perturbentur: sed etiam quod orificium dexterum ventriculi tali vitio interdum ita arcte occluditur, ut nil trajici per ipsum possit, quemadmodum in viro quodam vomitu contumacissimo consumpto, ac mortuo, atque ejus cadavere dissecto Bononiæ vidisse bona fide testor.

Ingestorum nimia copia.] Ingesta nimia copia cum stomachum nimis gravent, stimulo eidem, ac molestiæ sunt, unde inordinatus motus excitatur, qui blandum, atque æquabilem, seu peristalticum invertit. Huc accedit eadem ipsa copia plus æquo distendi posse, ac fieri, ut dexterum ventriculi orificium occludatur, vel saltem angustius reddatur, ita ut a ventriculo prompte elabi non possint, vel mora facta corrumpantur, ac stimulando idonea evadant, vel incoctis etiam remanentibus pondere saltem suo ventriculi fibras moleste afficiant, quæ propterea ad molestiam illam excutiendam spasmodice contrahantur.

Emetica acria, & laxantia.] Simile plane quidpiam evenire perspicuum est, si ea quæ ingeruntur acrimonia peccent, & quidem tanta, ut non prius e ventriculo elabantur, quam ejusdem fibras vehementer stimulaverint, atque ad violentas, & minime ordinatas contractiones sollicitaverint, unde motus ventriculi peristalticus invertatur. In horum censu veniunt emetica, quæ acria dicuntur. Sunt porro alia, quæ non stimulando operantur, sed qualitate alia, quæ stimulandi virtute æque pollet. Ejusmodi sunt laxantia, uti oleosa, pinguia, aquosa calide, & copiose epota, quæque sinistrum ventriculi orificium laxant, nulla ne minima quidem alteratione in dextro orificio facta. Cum enim fibræ orificii sinistri laxatæ multum sui roboris, & elasticitatis amittant, fibris dextri in naturali statu remanentibus, necessario consequitur, ut hæ validius, & fortius sese contrahentes illis prævaleant, & ex virium inæqualitate motus ventriculi peristalticus invertatur, atque ea, quæ in ventriculo continentur, per os protrudantur.

Cathartica fortia. Ut cathartica medicamenta vomitum inducant valida esse debere, quæque vim suam statim in ipsum ventriculum exerceant, vel parum infra ipsum, facit potissimum ea ratio, quod nisi has conditiones habuerint, e ventriculo elabentur, priusquam fibras stimulando ad violentas, & non ordinatas contractiones sollicitaverint, ideoque purgatio superveniet. Neque putandum est auctum motum, quem purgantia in intestinis excitant, ad supremas usque ventriculi partes propagari, ita ut aptus sit ad contenta e stomacho protrudenda; per longum enim intestinorum tractum propagatus majorem in modum languescit: nisi forte in Duodeno impuritates adsint, & sordes, quæ impedimento sint, quominus ad cætera intestina irritanda pervenire purgantia possint, ideoque vim suam exerceant in Duodenum fibrarum ejusdem motum perturbando, atque invertendo, unde vomitus.

Venena quamplurima corrosiva, fungi &c.] De venenis, præsertim arsenico, sandaracha, mercurio sublimato, aliisque hujusmodi tam nota res est, quam quæ notissima. Particulis enim causticis, erodentibusque fęta sunt, quę cum ventriculi, tum cęterorum viscerum fibras ad enormes, atque effręnes motus sollicitant, ut violentę excretiones per superiora, & inferiora, dolores capitis, vertigines, deliria, pulsus obscuritas, inęqualitas, cordis palpitationes, syncopę, urinę suppressiones, sudores frigidi, totius corporis tremores molestissimi, ac concussiones, quę passim in iis observantur, qui talia venena assumpsęrunt, manifesto demonstrant. Quamquam vero dantur venena, quę licet corrosiva non sint, vim tamen suam in ventriculum, atque proxima viscera exercent. Id observavit Hildanus de fungis venenatis *cent.* 4. *obs.* 34. & Hip-

pocra-

pocrates historiam affert cujusdam, qui ab esu fungorum vehementi vomitu excitato interiit.

IV. *Sympatici sunt inflammationes intestinorum, dolores colici, iliaci, herniæ &c.*] Dum sanguis in intestinorum vasis subsistit, seu intestina inflammantur, eorumdem membranæ senso exquisitissimo præditæ ea ratione afficiuntur, qua opus est ad spasmodicas insignes contractiones, quibus peristalticus ipsarum motus invertatur. Inverso peristaltico intestinorum motu, ventriculi quoque inverti contingit, unde vomitus. Hoc idem evenit in doloribus, seu a fæcibus induratis, seu a flatibus, seu ab humoribus crassis, viscidisque hærentibus intestino colon, vel ileo; hoc idem in hernia, & prolapsu intestinorum, ut præ cæteris Cl. Frid. Hoffmannus testatus est, qui maxime in senibus herniosis, ubi ingens intestinorum copia prolapsa fuit per plures annos insignem, ac mirabilem amurcæ quantitatem quovis tertio, vel quarto die vomitu redditam vidit.

Vermes.] Vermes quoque in intestinis latitantes non alia de causa vomitum cient, quam mordendo, ac rodendo intestinorum fibras, eorumque motum æquabilem, & ordinatum perturbando, atque invertendo, qui inversus motus ad ventriculum usque, & æsophagum propagatur. Nescio an uberius, quam ab hoc fonte repetendi sint contumacissimi vomitus in pueris, quibus contabescunt.

Nephritica affectio, læsiones capitis &c.] Quotiescumque calculus in renibus, vel ureteribus impactus sit, vel inflammatione eædem partes corripiantur, vomitum constanter sequi, ut inter signa diagnostica nephriticæ affectionis maxime propria recenseatur, facit potissimum, quod violentæ, ac spasmodicæ contractiones, quæ a renibus, aut ureteribus excitantur per plexum renalem dextrum, & sinistrum cum stomacho insignem communicationem habentem, ejusdem fibris communicatæ ipsarum motum peristalticum perturbant, atque invertunt.

Quid quod capite male affecto a contusione e. g., vulneribus, doloribus inveteratis, atque vehementibus, diaphragmate, hepate, liene, aliisque visceribus aliquo modo detentis eadem de causa enascitur? Inordinatos nempe, ac perturbatos harum partium motus ventriculi fibris per nervum vagum communicari contingit, earumque motum invertere, unde vomitus.

V. *Causæ externæ sunt ira summa.*] Iræ pulcherrima laus est minus esse pernicialem, quam cæterę animi affectiones, ut notat egregie Bacco de Verulamio *in hist. vit. & mort.* Immo interdum salutaris est, ut monet Hippocrates *lib. 2. Epid. sect. 4.* in iis enim hoc remedii genus commendat, qui ex assiduo leguminum usu crurum impotentes facti fuerunt, cujus sententiam confirmarunt etiam Horstius *lib. 3. cons. epist.* 12. qui paralyticum triennalem ob hostis præsentiam in furorem actum e lecto repente prosiliisse, atque eumdem invasisse tradit; Valeriola *lib. 2. obs.* 4., qui paralysim inveteratam, & singultum enormiorem iræ beneficio sanatum describit. Quid quod adversus podagram valere plurimum observarunt Pechlinus *lib. 3. obs.* 28., & Bartholinus *in hist. anatom. cent. 6. hist.* 28.? Tertianas, quartanasque febres contumacissimas ira profligatas testantur *M. N. C. dec. 2. an. 3. obs. 93.* Paręus *lib. 1. cap.* 23. Si tamen modum excedat, plurimi, iique gravissimi morbi enascuntur. Frequentissime vomitus. Cum enim in ira spiritus animales hac illac cæco impetu irruant, mirandum non est peristalticum ventriculi motum inverti, unde vomitus. Huc accedit in ira summa bilem ab hepate per ductum choledochum in duodenum ob irregularem spirituum motum, solidarumque partium, quæ ejusdem secretioni dicatæ sunt, spasmodicam constrictionem exprimi, in ventriculum insigni copia regurgitare, ibique irritando, ac mordendo vomitum ciere.

Motus in rheda, navi, aspectus rei ingratæ, aut imaginatio fortis.] Vomitus, qui

qui a motu in rheda, navi excitatur, non aliunde repetendus est, quam ex eo, quod talis motus spirituum animalium motum perturbat, a perturbato spirituum animalium motu, cum totius corporis, tum ipsius ventriculi fibrę varie, inordinateque concutiuntur, hinc peristalticus eorumdem motus invertitur, unde vomitus. Qua de re plura dicemus cap. de affectione hypochondriaca.

Ab eodem fonte repetendi sunt vomitus in iis, qui aliqua imaginatione forti tenentur, præsertim si delicatiores sint, ut mulieres, & pueri, propter molliores, infirmioresque nerveas fibrillas, quæ ad insuetas motiones vehementius suscipiendas prę robustiorum hominum fibris sunt opportunę. Quanta sit vis imaginationis ad perturbandum motum fibrarum nostri corporis, liquet ex Epilepsia, quam a forti imaginatione excitatam testatus est Baglivus; ex notis rei appetitę, quas mulieres gravidę infantibus imprimunt: ut mittam eos, qui oscitantem, aut vomentem cum viderint, oscitant, & vomunt, nec non illos, qui cum edentes intueantur salivant, unde in proverbii consuetudinem venit: *salivam moveri iis, qui aliquem cibum appetunt*. Qui plura cupit adeat lib. 1. cap. 8. com. in aphor. 3. ubi argumentum hoc fuse pertractavimus.

VI. *Signa præsentis vomitus sunt molestia circa præcordia &c.*] Quemadmodum per summam, atque admirabilem inter nervosas partes connexionem, ut una affecta, altera quoque licet longe dissita afficiatur, commodissime explicantur vomitus, qui sympathici dicuntur, atque ex stimulo extra ventriculum reposito ortum traducit; ita ea facillime explicari posse videntur, quæ vomitum comitantur. Undenam enim molestia illa circa præcordia, undenam superveniens vertigo, salivæ fluxus, tremor inferioris labii, & alia ejusmodi symptomata repetenda, quam ex violentis, & minime ordinatis ventriculi contractionibus, pręcordiis, faucibus, ori, capiti, aliisque partibus communicatis, unde varie, inordinateque concussis nerveis filamentis opticis vertigo excitetur, spasmodice constrictis glandulis salivalibus serum copiose exprimatur, varie exagitatis musculis maxillæ inferioris motui inservientibus, tremor labii superveniat?

VII. *Signa vomitus pituitosi sunt excretio materiæ crassæ, viscidæ &c.*] Summopere utile est, ac pernecessarium medentibus vomitus differentias desumptas ex materia ventriculi fibras ad violentas, inordinatasque contractiones sollicitante cognoscere, ne sine discrimine eadem in omnibus remedia adhibeantur magno ægrotantium damno. Symptomatum differentia vomitum pituitosum, ac biliosum significantium pendet potissimum a materiæ morbum facientis diversitate. Viscidam, ac tenacem materiem ventriculi parietibus inhærentem, ac vomitum excitantem, præterquamquod conjunctam habere debere excretionem muci viscidi, ac tenacis perspicuum est, accedit præterea nonnisi ventriculum gravare posse, succos digestioni ciborum, ac fami naturali excitandæ destinatos obruere, atque impares muneri suo reddere, unde sensus ventriculi gravativus, inappentia insignis, aliaque subsequuntur id genus; cum tenuis nimis, atque acris sit pungere, mordere, etiam vomitum, tenuium, acrium varii coloris humorum, ardoris, punctionisque sensum comitari contingit, sitim, & similia.

VIII. *Sanguinei sunt ventriculi gravitas, punctorius, & tensivus hypochondrii sinistri dolor &c.*] Quamvis vomitus sanguineus a vasis ventriculi sanguiferis ejus substantiam perreptantibus disruptis, erosis, aut alia ratione affectis sanguinem in ventriculi cavum effundentibus oriri possit, nullo vitio in liene, vicinisque partibus existente; plerunque tamen lienis obstructionem pro causa agnoscit. Obstructus enim, infarctusque cum sit lien, sanguinem ab arteria splenica provenientem recipere nequit; stagnante autem sanguine circa arteriam, & venam splenicam, necesse est, ut magna ejusdem copia trajiciatur in vas breve, quod in ventriculum desinit, eoque distento plus ęquo, ac disrupto, in ventriculum exone-

oneretur, hinc liquet cur præter divulsionis fibrarum ventriculi sensum, qui probabiliter a vasorum disruptione pendet, tensivus plerunque hypochondrii sinistri dolor comitetur, non aliunde quam a sanguine circa arteriam, & venam splenicam hærente, easque distendente repetendus. Liquet etiam cur sanguis, qui vomendo ejicitur, atri, fuscique sit coloris, & congrumatus. Antequam enim e vasis ventriculi erumpat, in prædictis partibus subsistens, cessante globulorum ejusdem motu, atque agitatione, ruborem, fluiditatemque amittit, hinc atri, fuscique coloris ejiciatur necesse est. Cum tamen evenire possit, ut ab arteriis disruptis, exesisque effundatur, nullo in liene, aliisque visceribus vitio existente, perspicuum est interdum rutilum, floridumque erumpere posse, mixtum tamen pituita ventriculi viscida, ut Cl. Etmullerus adnotavit.

IX. *Consuetus vomitus certis temporibus recurrens, quo &c. salutaris.*] Ad praxim commodissima divisio vomitus est in consuetum, & accidentalem. Illius rursus in periodicum, vel nullam periodum servantem. Periodi exemplum præbent illi, quibus singulis hebdomadis, aut mensibus ab incongruis succis ventriculus exoneratur. Talis enim vomitus est earum rerum, quæ ventriculum gravant, quæque noxiæ hominibus, atque infestissimæ evaderent, nisi extra corporis confinia qua data porta educerentur. Ejusmodi sunt, quæ a ciborum digestione relinquuntur, quæque mora in ventriculo facta in insipidum phlegma, aut acidum succum degenerant. Ob id potissimum vomitus, qui tales conditiones habuerit, salutaris censendus est.

X. *Vomitus cachecticis, & febribus intermittentibus diebus judicialibus &c.*] Neque inutilis est divisio vomitus in naturalem, & artificialem. Naturalis quidem solet appellari, quem natura per se ipsam concitat nullo adjuvante artificio. Artificialis vero, quem digiti, vel penna oleo illita in fauces immissa, vel liquor aliquis, aut quodcumque corpus, quod irritandi vi præditum per os assumptum promovet. Naturalis vel ea expellit, quæ naturæ inimica sunt, vel ex mera naturæ irritatione, atque intempestive suscitatur. Ille salutaris est, hic nullatenus. Hisce breviter delibatis haud insolens, atque arduum explicatu crediderim, cur febribus intermittentibus diebus judicialibus vomitus sponte superveniens salutaris sit. Pravi enim humores, qui ab hepate, pancreate, glandulis ventriculi, & intestinorum extillant, quique in primis viis collecti certo, statoque tempore aptam sanguini ad excitandam febrem materiem suppeditant opportuno ad excretionem tempore, diebus scilicet judicialibus excernuntur, unde imminentem paroxysmum præcaveri contingit, vel saltem leviorem fieri, & febrem sensim sensimque tuto, feliciterque debellari.

XI. *Vomitus sanguinis in iis mulieribus, quibus suppressæ sunt menstruæ purgationes &c.*] Dum sanguis, qui per uterum excerni debuerat intus cohibetur, plenitudo fit insignis, qua vasa ventriculi venosa brevia dicta majorem in modum distenduntur, disrumpunturque, hinc vomitus sanguinis, ut & Hippocratis *lib. de morb.* 5. 32. & Foresti *lib.* 16. *obs.* 25. Panaroli *Pentecost.* 1. *obs.* 6. Roderici a Castro *de morb. mulier. lib.* 1. *cap.* 3. Hoechstædteri *Dec.* 3. *cas.* 7. aliorumque observationibus compertum est; quem vomitum parum, aut nihil pertimescendum esse facit potissimum ea ratio, quod ablata plenitudine, ac nimia vasorum distentione, disrupta vasa facile consolidari contingit, ac coalescere. Huc accedit evocatis mensibus etiam recidivæ periculum omne tolli, ut præ cæteris adnotavit Hippocrates *aph.* 34. *sect.* 5. ubi ait: *Mulieri sanguinem evomenti menstruis erumpentibus solutio fit.* Eadem fere de causa & gravidæ in vomitum sanguinis frequenter incidunt. Fit enim, ut totus sanguis, qui ante gestationis tempus per uterum excerni solebat, eodem ipso gestationis tempore in nutritionem fœtus minime feratur, præsertim si plethoricæ sint mulieres, opi-

paris cibis liberaliter indulgeant, & vena ad nimiam ſanguinis plenitudinem tollendam minime ſecetur. Quod ubi contigerit, concurrente ſolidarum partium vitio, vomitum ſanguinis ſequi debere adeo manifeſta res eſt, ut manifeſtior ſit nulla. Hic porro vomitus quamvis per ſe minime periculoſus ſit, cum a ſola plenitudine oriatur, fit tamen periculoſus, quatenus reciproca illa Muſculorum Abdominis, & Diaphragmatis contractione, qua viſcera imi ventris majorem in modum concutiuntur, abortus ſequi poteſt, eoque magis ſi copioſa ſit ſanguinis excretio, per quam neceſſarium, ac ſufficiens fœtui nutrimentum auferatur.

XII. *Solum vomitus, qui modum non ſervat, qui diuturnus eſt, &c.*] Egregie monet Hippoc. ſect. 1. aph. 2. *In perturbationibus ventris, & vomitionibus ſpontaneis, ſi talia purgentur, qualia purgari oportet, confert, & leviter tolerant: ſin minus, contra.* Quo aphoriſmo docere viſus eſt Hippocrates in curatione evacuationum, ſive per alvum, ſive per os, illud quam diligenter conſiderandum eſſe, num criticæ ſint, num modum ſervent, num per eaſdem materia inutilis ejiciatur, vel e contra ſymptomaticæ ſint, atque ex mera naturæ irritatione oriantur, num ea quę excerni non deberent, materia ſcilicet utilis, atque boni, laudabileſque ſucci copioſe excernantur. Si primum, cohibendas non eſſe, ſed tamdiu ſinendas, quamdiu ſunt opportunæ: Sin alterum, e contra reprimendas.

XIII. *Pituitoſo vomitu laborantibus ſal abſynthii &c.*] Nullum magis acceptum, probatumque remedium Riverio, Sydenhamo, aliiſque ad vomitum compeſcendum, quam ſal abſynthii. Fateor me eodem in quibuſcumque vomitionibus vix, ac ne vix quidem ad cauſam irritantem reſpicientem uſum fuiſſe. Mirum in nonnullis vomitum incantamenti ad inſtar ſedatum, in aliis e contra auctum potius, gravioremque non ſemel deprehendiſſe. Quæ res effecit, ut rem ſedulo pro ingenii modulo ad examen revocarem, ac viderem quibus tandem vomitionibus compeſcendis par idem eſſe poſſet. Quod nulla meliori ratione me præſtare poſſe ſum arbitratus, quam principia abſyntii indagando. Totam igitur plantam oleo eſſentiali plus minus amaro, & aromatico, ſale plus minus tenui, ac volatili conſtare experimentis ſollertiſſimorum virorum compertum habui, ideoque ad deficientem ſolidarum partium motum, atque elaterem augendum, ad laxiores fibras conſtringendas, ac firmandas, ad craſſiores ſuccos attenuandos, tenaces incidendos, ad mucoſas quiſquilias alicubi impactas, adhærenteſque diſſolvendas aptiſſimam. Salem, qui fit ex lixivio cinerum plantæ combuſtæ, quod rite percolatum evaporatur ad ſiccitatem uſque, adeo acrem eſſe inveni, ut ſolum in parca doſi, & multo liquore dilutus, aut viſcidulo corpore involutus exhiberi poſſit, ne acrimonia ſua gulam, & ventriculum lædat. Quibus rite perpenſis hærere mihi diutius non licuit. Ad credendum enim vehementer adductus ſum ſolum vomitioni a fibrarum ventriculi laxitate, a materia craſſa viſcida, ac lenta ejuſdem parietibus adhærente opitulari. Atque hinc liquido conſtare arbitror, cur ſi medicamenta ex abſynthio deſumpta ſine diſcrimine adhibeantur in quibuſcumque vomitionibus, eaſdem interdum augeant, ac graviores efficiant Nempe vomitus a fibrarum rigiditate, criſpatura inſigni, convulſiva, & ad inflammatoriam tendente tenſione, ob acres, atque erodentes ſuccos non modo non ſedant abſynthiaca remedia, ſed ita augent, ut fere inſanabiles reddantur. Apte cadunt in hunc locum obſervationes Sim. Paulli, quibus deprehenſum eſt helluones fere omnes, qui ad appetitum ſollicitandum vinum abſynthites, aut tincturas ſtomachicas, ac ſpirituoſas ingurgitant, plerunque macie comſumptos evadere. Si in vomitu pituitoſo, ſeu a craſſa, ac viſcida materie ventriculi parietibus inhærente, ac fibrarum ejuſdem laxitate adhibeatur, niſi eumdem compeſcat, pulcherrima ſaltem ejuſdem laus eſt, eam-

dem

dem materiem attenuando, incidendo, quod cæteri omnes lixiviales sales, & medii faciunt, ea ratione alterare, qua opus est ad promptam, facilemque excretionem. Observatione dignum est, quod narratur in M. C. *an.* 6. & 7. *obs.* 199. de cive quodam, qui cum absynthium plane aversaretur, consilio cujusdam pharmacopæi granis aliquot salis absynthii fixi assumptis, non minus consueta symptomata, deliquium, stomachi subversionem passus est.

XIV. *Quo frustra adhibito, si æger facilis sit ad vomendum &c. radix Ipecuac. &c.*] Duplex est modus, quo præparati humores expelli possunt, per vomitum nempe, atque alvum. Nonnulli cum eosdem humores in ventriculo hærentes animadverterint facilius per vomitum arte excitatum educi posse, ad emetica confugiunt. Vehementer enim contractis ventriculi fibris, ac totius abdominis, vicinisque partibus valide concussis fieri minus vix potest, quin humores ventriculi parietibus adhærentes per æsophagum, atque os protrudantur. Qui modus purgationis maxime probatur Fernelio (*de vomit. cap.* 3.) ubi ait. *Vomitus purgationum omnium præstantissimus est; quia noxios humores ex ipsis fontibus sinceros elicit, & evacuat, omnemque in ventriculi capacitate, ac ejus tunicis hærentem illuviem in primis expurgat, e præcordiorum membranis, e cavis jecoris, lienis, ex pancreate omnis generis supervacaneos humores elicit, quos plerunque neque hiera, neque aliud vehementissimum ullum etiam frequens pharmacum in alvum exturbare potuit.* Nos ab his sumus, dummodo tamen eæ conditiones serventur, quas attigimus, ut scilicet emetica coindicentur a constitutione corporis valida, in qua videlicet & stomachus ad vomendum proclivis sit, & viscera satis robusta, & nihil prohibeat, quominus tuto eadem exhiberi queant.

Sed quod caput est ad emetici delectum summopere attendendum est, ita quidem ut lenia, quęque laxando potius, & lubricando, quam irritando operantur, neque vehementia, atque acria adhibeantur.

Illa enim sæpe sæpius in stomacho remanent, cruditatem augent, majorisque oneris sunt, hæc vero violentas in stomachi fibras contractiones excitando gravissimas molestias creant. Mediocria omnium tutissima sunt, atque in vomitu quidem Ipecacuanna cæteris omnibus præferenda; non solum enim educendo humores ventriculi parietibus adhęrentes operatur, si vomitum cieat, sed etiam partes stipticas communicando, quibus laxatæ ejusdem fibræ in pristinum elaterii statum restituuntur.

XV. *Si aliquid vomitum prohibeat, ad aquam Tetutianam &c.*] Nemo ignorat aquas Tetutianas insigni salsedine præditas esse. Quæ salsa sunt ad attenuandum, incidendum, atque abstergendum plurimum valere manifesta res est: hinc est aquas Tetutianas salsedine sua lentos, viscidosque humores ventriculi, & intestinorum parietibus tenaciter adhęrentes attenuando, incidendo, abstergendoque vomitu laborantibus egregie opitulari. Solent largius, & liberaliter exhiberi, ut ventriculum, & intestina suo pondere gravantes, mordacitate irritantes per alvum viam sibi facilius aperiant. Sed hac de re plura alibi.

XVI. *Facta purgatione quolibet die bolis ex Diascord. Fracastor. &c.*] Salubre practicorum accuratiorum post Cl. Sydenhamum consilium est cuilibet purgationi opiatum aliquod medicamentum subjungere, quo commotio omnis, atque irritatio a purgante medicamento excitata sedetur. Quod si unquam pręstandum, id maxime pręstandum esse post purgationem ad vomitum compescendum institutam, quam violentæ, & non ordinatæ fibrarum ventriculi contractiones præcesserunt, luce clarius apparet. Narcoticam vim habent Theriaca, Mithridatum, Diascord. Fracastorei, aliæque similes compositiones propter admixtum opium, quæ propterea sine discrimine, ubi sedandum sit, usurpari possunt. Qui tamen a nimia ingredientium farragine abhorret, nullus dubito quin Diascord. Fracastorei cæteris

anteponat, quod etiam Sylvius in quorumvis humorum acrimonia commendat.

XVII. *Quæ dum fiunt extrinsecus panem tostum aceto optimo imbutum &c.*] Innumerabiles fere sunt facultates, quibus panis tostus, & vino generoso imbutus, si intus sumatur, præditus est. Præcipuæ sunt vires vel ab insigni defatigatione, vel a nimia sanguinis evacuatione labefactatas reficiendi. Ita Henricus ab Heer *in obs. med.* 18. virum quemdam a Veneris abusu viribus fere omnibus destitutum, ac languentem hoc remedii genere ab Orci faucibus eripuisse testatur. Ad abortum etiam præcavendum plurimum facit, quemadmodum observationibus Cl. Reusneri, & Velchii compertum est. Pares insunt vires, si externe applicetur. Ita Democritum in extrema jam senectute constitutum, atque imminentem finem sentientem odoris panis recenter cocti in gratiam sororis ad triduum mortem remoratum esse, tradidit Diogenes Laertius *in lib. de vita philosoph.* 9. Panem etiam naribus admotum a lipothymia liberare auctor est Laurentius Joubertus. Panem cum carui semine coctum, & ex furno recenter extractum, ac dissectum, & auri calide fomenti loco applicatum valere plurimum adversus surditatem, & Riverii in praxi *med. lib.* 3. *c.* 2. & Reusneri *obs. med.* 55. & Hoffmanni auctoritate *dissert. de præstantia remediorum domesticorum* evincitur. Hisce accensenda facultas, quam habet panis tostus, & aceto optimo imbutus ventriculo applicatus vomitum compescendi, ut propterea infantes, quibus interna medicamenta infestissima sunt, simplicissimo hoc remedii genere diris vomitionibus liberentur.

XVIII. *Extract. Absynth. Centaur. minor.*] Multæ sunt plantæ aromaticæ, quas stomachi amicitia claras fecit, quæque ad eumdem roborandum aptissimæ existunt. Inter has primatum obtinent Absynthium, Centaur. min. Agrimon. ut deduci potest ex observationibus a Pachequo derivatis, qui usu decoctionis ex iisdem plantis paratæ inappetentiam in famem caninam desiisse testatus est. Similis quoque facultas inest gentianæ, flor. chamomil. flavedini cortic. aurantiorum, & hujusmodi, eaque potissimum ratione subtilis cujusdam, ac volatilis olei, quo fœta sunt cum ad mucaginem spissam ventriculi parietibus adhærentem dissolvendam, tum ad laxiores ejusdem fibras firmandas aptissimi. Hinc elixirium ex extractis istarum plantarum cum vino malvatico eximii usus in morbis ventriculi a crassa, viscida, tenacique materie ejusdem parietibus adhærente oriundis.

XIX. *Si vires præ molesta materiæ ingratæ rejectione dejectæ sint, vinum vetus &c.*] Vires in hoc morbo interdum præ molesta ingratæ materiæ rejectione ita dejiciuntur, ut animi deliquia immineant. Tunc vero suaviter olentia, & vires confortantia sunt exhibenda; inter quæ principem obtinet locum vinum optimum odoriferum cum myrrha. Summam illi inesse facultatem ad vires confortandas liquet ex Furio, seu ut alii malunt, Sutrio comico inter Veteres non spernendo, qui meretricem quandam Gliconem cognomine dictam in scenam ducit, quæ quo alacrius exercitiis venereis fungi posset: *Myrrhinum*, inquit, *mihi affer, quo virilibus armis occursem fortiuncula.*

Hinc ab Hebræis Jesu datum, non ut levarent, quemadmodum testatur Thom. Bartholinus, cujus meminit Lanzonus, sed ut magis illum affligerent a levamine illo fortasse abhorrens, quod in tam diro cruciatu ab odore myrrhæ exhaurire poterat.

XX. *Cave tamen, ne vinum acescat in in stomacho &c.*] In plerisque hominum, quorum stomachus laxus est, lentisque mucis acidis ob præcedentes indigestiones obstructus, vinum quantumvis lene, ac molle facile acescit, ac propterea ructus, tormina, inflationes, atque alia incommoda a pastu progignit. Tunc vero justus subrepit timor, ne plus damni quam emolumenti ex ventriculi roboratio-

ne

ne ſequatur. Præſtat porro tales aqua uti, vel levi vino, ut præ cæteris notat Cl. Tozzius inquiens: *Quod pariter obſervare licet in iis omnibus, qui a nativitate debilem ventriculum ſortiti ſunt; in his enim ſalubrior aquæ uſus eſt, quam vini, licet de languido ſtomacho conquerantur, modo vinum imbecille non ſit, quale græcis oligophoros dicitur.*

XXI. *Decoctum Caffè cum elixir. propriet. Paracelſ. &c*] Ex analyſi in R. S. A. P. inſtituta ſeminis torrefacti Caffè conſtat oleo craſſiore empireumatico, & particulis igneis per torrefactionem imprægnato cum portione ſalis volatilis urinoſi conjuncto fœtum eſſe. Quo apparet non inutile prorſus eſſe decoctum adeo familiare in privatis, publicisque ædibus, atque ad craſſos, lentoſque humores attenuandos, ac diſſolvendos, ad laxatas partes roborandas, ſpiritus recreandos, ideoque adverſus ventriculi imbecillitatem, ciborum faſtidium, vomitum a lentis, viſcidiſque humoribus ventriculi parietibus inhærentibus apprime facere. Hinc eſt Turcas, atque Mahometanas nationes hac potione frequentiſſime uti, quoniam magna fructuum, aquæ, & cucumerum copia, a quibus ſtomachus mirum in modum debilitatur, cruditateſque in eodem gignuntur, ſaturantur. Neque aliter evenire cenſendum eſt, ſi conſideremus effecta, quæ ejuſdem uſum ſequuntur. Videmus enim ingenium acui, mentem quaſi torpeſcentem excitari, & ad functiones obeundas alacriorem fieri, promptioremque, ſomnum arceri, diureſim, menſes cieri, atque interdum alvum ſubduci. Quare ſalubre eſt conſilium eodem parce utendum eſſe, nec hominibus hæmorrhagiis, vigiliis, cordis palpitationibus, ſpaſmodicis morbis obnoxiis, quorum propterea humores nimis ſoluti ſunt, & ſalibus acribus turgidi, præſcribendum eſſe. Fieri enim poteſt, ut ſulphureæ ſanguinis partes ſulphureis, atque volatilibus Caffè principiis plus æquo ſolvantur, ac ſui juris factæ variis morbis anſam præbeant.

XXII. *In bilioſo vomitu ſolo ol. amygd. dulc. &c.*] Uti in vomitu pituitoſo a craſſa, ac viſcida materia ventriculi parietibus adhærente attenuantibus, incidentibus, abſtergentibus corrigenda; ita in bilioſo acre principium per ea quæ involvunt, diluunt temperandum, ſimulque irritatas nimis, ac convulſas partes demulcendas, emolliendaſque adeo manifeſta res eſt, ut manifeſtior ſit nulla. Oleum amygdal. dulcium, aqua copioſe ingeſta, ſerum lactis, atque alia ejuſmodi virtute hac maxime donantur. Quarum rerum exempla nobis præbent Chymici, qui vim aquæ fortis corroſivam duobus modis infringunt, affuſione ſcilicet olei, vel aquæ. Si primum fiat, particulæ acidiſſimæ aquæ fortis a ramentoſis olei partibus obruuntur, involvunturque, fitque magma quaſi quoddam, quod corrodendi vim fere omnem amittit; ſin alterum, aquæ fortis particulæ diſſociantur, ſejunguntur, & ad erodendum impares redduntur. Quanta ſit vis aquæ ad cauſticas, erodenteſque particulas diluendas liquet præ cæteris ex Cl. Sydenhamo in epiſtola ad Robertum Bradii referente hiſtoriam cujuſdam hominis, qui cum haud exiguam Mercurii ſublimati quantitatem deglutiviſſet, repetitis hauſtibus aquæ tepidæ ſanatus eſt. Horum omnium pulcherrima laus eſt irritatas nimis, & convulſas partes demulcere, laxare, & ſi ingens ſit vomendi conatus, materia vero propter nimiam acredinem, ac ſubtilitatem minime excernatur, excretionem ejuſdem promovere.

XXIII. *Clyſteres quoque emollientes &c.*] Si ullo in vomitu Clyſteres conveniunt, in illo maxime conveniunt, in quo acres, erodenteſque humores peccant, ac ſolidæ partes nimis irritatæ, & convulſæ ſunt. Emollientes tamen, non ſtimulantes, ut plerique ſolent in ſpem adducti, ut credant materiem irritantem ad inferiora averti, atque evacuari. Verendum enim eſt, ne plus damni ex ſtimulo in nerveas inteſtinorum fibrillas inducto, quam emolumenti ex materiæ excretione per alvum ſequatur. Emollientes porro tutiſſimi ſunt, quippe

qui

qui non solum alvum lubricando, crassasque fœces in crassis intestinis hærentes dimovendo, educendoque tenuiores, subtilioresque humores a tenuibus, & quod consequens est, ab ipso ventriculo ad alvum invitant, sed etiam balnei ad instar fibras intestinorum laxando, emolliendoque proximam morbi causam, violentas scilicet, & non ordinatas contractiones fibrarum ventriculi, propter mirabilem illam inter hasce partes connexionem, ut una affecta, altera quoque afficiatur, tollunt, vel plurimum saltem imminuunt.

XXIV. *Educta materie peccante, conser. rosar. vel cydonior. &c.*] Quamvis subacida medicamenta, eo quod stomacho grata sint, & blande adstringentia, ac roborantia in quocumque vomitu locum habent, in eo tamen maxime conveniunt, in quo acres, alchalini, urentesque humores peccant, qui acidis medicamentis majorem in modum temperantur. Acida enim acribus contraria esse; eademque figere, & in medium mitem, ac blandum saporem convertere compertum est; unde etiam catharticorum vires infringunt. Inter acida vegetabilia numerantur cydonia, limones, berberum fructus, quorum etiam pulcherrima laus est calorem febrilem, sitimque extinguere, vires reficere, atque etiam putredini prævalide obsistere. Ægyptii narrante P. Alpino *de medic. Ægyptior.* fructus berberum in febribus malignis, & pestilentialibus cum immoderatis evacuationibus felicissimo cum successu usurpare solent. Eodem remedii genere se pestifera febre correptum cum immoderata diarrhæa Ægyptiorum medicorum consilio usum fuisse felicissimo eventu testatus est laudatus auctor. Simon quoque Pauli Alpini exemplum imitatus ab enormi diarrhœa, & acri febre Lutetiæ Parisiorum se liberatum fuisse tradit.

XXV. *Cibi grati, & jucundi sint.*] Gratos, & jucundos cibos nausea, & vomitu laborantibus exhibendos esse docuit Hippocrates, inquiens: *Cibum, & potum ægris paulo deteriorem, jucundiorem tamen melioribus quidem, sed injucundioribus esse præferendum. Quæcumque enim cum voluptate assumuntur*, ait Galenus in com. *ventriculus amplectitur, & concoquit, sic ea quæ displicent refugit, unde nauseæ, & flatus, & fluctuationes subsequuntur.*

XXVI. Vid. cap. 2. lib. 2.

XXVII. Vid. cap. 8. lib. 3.

CAPUT II.

De Cholera humida, & sicca.

I. CHolera humida est immoderata acrium, & difformium per superiora simul, & inferiora expulsio cum facie hippocratica, inquietudine ad artus inferiores insigni, ut loco stare nesciant ægri, plerunque invadens.

II. Ab inverso motu peristalticæ ventriculi, & intestinorum convulsiva, crebrioreque contractione deorsum tendente dependet.

III. Hujusce causa est stimulus in ventriculo, & principio intestinorum insignis, quem potissimum excitant humores acres, erodentes, ac colliquantes sanguinis massam.

IV. Causæ externæ sunt emetica fortia, & cathartica, hepar antimonii, crocus metallorum, vitrum antimonii, mercurius vitæ, helleborus albus, colocynthis, gummi guttæ, laureola, esula, elaterium, euphorbium, venena corrosiva, fructus omnes fermentiscibiles nimia copia ingesti,

gesti, fructus horæi, mustum, vinum recens, cucumeres, pepones, cæpæ, carnes suillæ crudiores, cicera, sepiæ, aliaque id genus æstate præsertim, vel debili existente corpore, vinum in stomacho lacti commixtum, & acescens, nimia ingluvies, gravis ira.

V. Violenta aeris per superiora, & inferiora cum impetu, & sonoro strepitu eruptio, cholera sicca appellatur, quæ tunc excitatur, cum

VI. Particulæ aeris spasmodica fibrarum æsophagi, pylori, & totius canalis intestinorum constrictione comprimuntur, ac carcerantur, mox hisce resolutis libere, ac violenter erumpunt.

VII. Choleram humidam ventriculi, & intestinorum vehemens dolor, inflatio, distentio, pulsus parvi, frequentes, animi deliquia, singultus, spiratio celerrima, sudores frigidi, extremorum refrigerationes, artuum contractiones, convulsiones non raro sequuntur.

VIII. Cholera certis temporibus recurrens, quæque declinationibus febrium supervenit, salutaris.

IX. Cæterum acutissimus morbus est Cholera, atque viginti quatuor horarum spatio hominem interdum jugulans.

X. Quamcitissime igitur curatio Choleræ instituenda, præsertim illius, quæ majorem anxietatem, irritationem, ac dolorem, quam pro evacuationis quantitate infert.

XI. Elixetur igitur pullus tenerior in aqua fontis, atque jusculum ægro ad libras per intervalla tepidum propinetur. Clysteres eodem tempore injiciantur ex eodem jusculo addendo syrupos portulac. lactuc., violarum.

XII. Post quatuor, vel quinque horas sequens mixtura exhibeatur.

♃. Aq. Ment. e suc. flor. chamomil. theriacal. a ℥ i. Aq. cinnam. el. ʒ ii. syrup. berber. ʒ vi. Laudan. liquid. cydon. gut. x. M.

Extrinsecus emplastrum ex theriaca, vel sequens Ceratum ventri applicetur.

♃. Cerat. Tachamac. ℥ .s. Camphor. Op. a ʒ .s. Dissol. camphor. & op. cum spiritu vini, & reformetur ceratum pro usu dicto.

XIII. Quid non præstant interdum, ubi de ægro fere conclamatum sit, aquæ perquam frigidæ potiones? Uti nimirum initio morbi aquæ tepidæ, ita decursu ejusdem frigidæ mirum in modum conferre visæ sunt.

XIV. Nisi forte aqua frigida placidam exoptandam tranquillitatem conciliet, paregorica nulla interposita mora in usum vocanda.

XV. In Cholera sicca ol. Amygdal. dulc. s. i. r. e. ad ℥ v. cum laudan. liquid. gut. vi. ad x. nec non Clysteres ex decoct. fl. Chamomil. cum furfure ℥ vi. ol. Lilior. albor. Violar. a ℥ i. .s. philon. roman. vel theriac. ʒ ii. sæpius injecti eximiam operam præstant.

XVI. Quotidie bis propinetur pulvis ex nitr. puriss. conchar. præp. stib. diaphoret. a ʒ i. camphor. gr. x. m. f. pulvis irrorandus ol. stil. flor. chamom. gut. x., & detur ad ʒ .s. ex decoct. theiformi flor. Chamomil.

XVII. Vinum maturum, lene, odoriferum, calidum exhibeatur.

CAP.

CAPUT II.

De Cholera humida, & sicca.

I. *Cholera humida est immoderata acrium, & difformium per superiora simul &c.*] Plura in hac definitione adnotanda sunt. *Immoderatam humorum acrium, & difformium expulsionem* cum dicimus, & copiam humorum, qui in Cholera ejiciuntur, & qualitatem eorumdem significamus. Copia nimirum humorum tanta est, ut longe superet cum digestorum quantitatem, tum humorum, qui ab aliis visceribus naturaliter constitutis illuc possunt confluere. Ad qualitatem quod spectat, silentio prætereundus non est Galeni error, & veterum fere omnium, qui bilem solummodo flavam in hoc morbo ejici opinabantur, unde morbi appellationem ἀπὸ τῆς χολῆς, idest a bile flava sumendam esse judicaverunt. Quæ etymologia licet multis probetur ductis potissimum auctoritate Hippocratis, Celsi, Aureliani, qui eam receperunt, observatio tamen, & ratio eamdem minus probandam esse luculenter ostendunt. Observatione quidem compertum est non flavos tantum, sed varii coloris virides, nigros, aliosve humores expelli. Ratio autem evincit non a bile tantum oriri posse choleram, sed ab aliis quibuscumque humoribus, pancreatico nimirum, & qui a glandulis ventriculi, & intestinorum extillat a naturali statu recedentibus, eamque acrimoniam nactis, qua nerveas ventriculi, & intestinorum fibras pungere, mordere, & in violentissimos spasmos proritare valeant. Si quis velit potius cum Cl. Tralliano Choleram sic appellari ab intestinis, quæ a græcis χολάδες dicuntur, vel quod humores, qui ejiciuntur, ad biliosos mordacitate, & acrimonia accedunt, nihil plane est cur pugnemus, ne illos imitari videamur, qui quæstiones plerunque sic pertractare solent, ut lis sit potius de nomine, quam de re.

II. *Ab inverso motu peristaltico ventriculi, & intestinorum convulsiva, crebrioreque contractione &c.*] Illud citra ullius erroris suspicionem affirmari posse videtur, evacuationes per superiora simul, & inferiora haberi non posse, nisi & ventriculus, & intestina simul afficiantur; ille quidem ea ratione, qua vomitum promoveri diximus; hæc vero, qua alvi profluvium, de quo infra dicemus; unde morbus exoriatur a vomitu quidem, & alvi profluvio diversus, qui tamen a causa utriusque proxima vehementius operante ortum traducit. Cum nempe vomitus ab inverso peristaltico ventriculi motu dependeat, diarrhœa vero a peristaltico motu intestinorum nimis sollicitato, seu quod eodem recidit a convulsiva, crebrioreque sui naturalis deorsum tendentis itineris contractione, si utraque causa eodem tempore vehementer operetur, immoderatam per superiora, & inferiora simul expulsionem sequi adeo manifesta res est, ut nulla sit manifestior.

III. *Hujusce causa est stimulus in ventriculo, & principio intestinorum insignis, quem &c.*] Quamvis materia, quæ ventriculi membranas vellicare habet, non solum ad duodenum, & intestina tenuia, sed crassa etiam transmitti queat, unde non solum ventriculus, & intestinorum principium morbi sedes statui possit, sed totus etiam intestinorum canalis, si tamen res paulo diligentius ad examen revocetur, duodenum speciatim, omnesque ductus, per quos humores in ipsum demittuntur, pro genuina morbi sede habendos esse luce clarius apparebit. Etenim si veteres audimus, bilem ipsi flavam per vomitum, atque alvum ejici opinabantur: undenam autem tanta bilis copia repetenda, nisi ex ductibus, qui bilem in duodenum transmittunt? Quod si non bilis tantummodo, sed & lymphæ pancreaticæ copiosior habetur proventus, ut putant Recentiores, nonne hæc per-

perductum choledochum una cum bile in cavitatem intestini duodeni exoneratur? Quid quod in iis, qui cholera perierunt, corrosiones, ulcera, gangrænæ pylorum, & duodenum occupantes, repertæ sunt?

Excitant humores acres, erodentes, ac colliquantes &c.] Nonnullorum opinio est solum humores ventriculum, atque intestina acriter irritantes, eorumque tum peristalticum motum ad crebriores, violentas, & non ordinatas contractiones, tum etiam glandulosos folliculos ad humorem suum uberius secernendum, tum demum biliarium, & pancreaticum ductum ad copiosiorem bilis, & lymphæ pancreaticæ effusionem vehementius sollicitantes choleræ producendæ opportunissimos esse. (Vid. Hoffman. *t.* 4. *p.* 3. *M. S. cap.* 8.) Verum cum tanta sit humorum copia, qui ejiciuntur, ut ne a succis quidem a visceribus aliis illuc naturaliter confluentibus haberi possit, satius est eosdem concipere non solum stimulandi, sed colliquandi, ac fundendi facultate præditos, a quibus scilicet sanguinis massa in excrementa illa solvatur, quæ copiose per superiora, & inferiora ejiciuntur. Saltem fateamur oportet sanguinem ipsum ad hujusmodi colliquationem dispositum esse, admixtione videlicet principii alicujus corrumpentis, quod plerunque in febribus malignis, colliquantibus, & plerisque ardentium fieri perspicuum est.

IV. *Causæ externæ sunt emetica fortia, & cathartica.*] Sola nimia violenta vomitio græcis hyperemesis dicitur, vehemens vero purgatio hypercatharsis. Si utrumque contingat, quid vetat, quominus choleram appellemus? Notatu dignum est in iis, qui ob nimium purgantium usum intereunt, ne vestigium quidem bilis inveniri. Author est Mœbius in *fundament. physiolog.*, qui in tribus infantibus tabe mortuis id se deprehendisse testatus est; a nimio autem purgantium usu id factum fuisse haud dubie affirmavit. Quo apparet purgantia validiora choleram non alia ratione progignere, quam stomachi, & intestinorum fibras nerveas adeo vehementer vellicando, mordendoque, ut succi omnes in eorum canalem influentes, bilis præsertim, quæ vel in hepate separari potest, vel in vesicula fellis separata jam existit, effundatur. Quod si verum esset, veterum opinio quodammodo confirmari videretur, qui, ut supra innuimus, morbi appellationem a bile flava, quæ in hoc morbo ejicitur, sumendam esse sunt arbitrati.

Hepar antimonii, Croc. metallorum &c.] Quæ ex antimonio desumuntur emetica, & purgantia validissima sunt, si quæ alia. Inter Antimonii præparationes celebris est hepar antimonii dictum, quæ fere ita se habet. Antimonii, & nitri æquales partes in mortarium induntur, tegula eodem obducto parvam rimam relinquente, per quam accensus carbo immittitur ad materiam inflammandam. Frigefacto vase, & inverso, ictu mallei striæ a lucida portione separantur. Hæc hepar antimonii dicitur. Si aqua tepente hepar sæpius lavetur, eluitur nitrum cum antimonio fixatum remanente materia quadam calcinata, quæ crocus metallorum appellatur. Vitrum antimonii ex antimonio crudo in vase terreo super ignem tamdiu agitato, dum fumare desinat, & in crucibulo fuso componitur. Si enim ita fusum in tabulam marmoream infundatur, vitrum pellucidum obtinetur vitri antimonii titulo insignitum. Præcipitatum quoddam Antimonii, quod habetur ex butyro antimonii per effusionem repetitam aquæ tepentis, Mercurius vitæ, seu pulvis etiam Algaroth nominatur: quæ omnia uti particulis summe acribus, ac fere causticis constant, ita si magna dosi præscribantur, vel parca, sed iis, qui fibras sensiles habent, & ad impressiones vel leves quascumque recipiendas nimis paratas, violentos in stomachum, atque intestina spasmos inducunt, eorumque tum motum peristalticum ad inordinatas, vehementesque contractiones, tum glandulosos folliculos ad humo-

rem suum uberius secernendum, tum demum biliarium, & pancreaticum ductum ad copiosiorem bilis, & lymphæ pancreaticæ effusionem vehementius sollicitando choleras procreant.

Helleborus albus, *colocyntis*.] Ea est hellebori purgandi vis, ut veteres Medici nisi summa cautione cum in eodem præparando, tum in ægris ad ipsum ferendum disponendis in usum vocarent. Convulsiones enim enormes, intolerabiles alvi fluxiones, animi deliquia, viscerum, & universi corporis inflammationes, aliaque horrenda symptomata passim accidere deprehendebant. Si veteres hujusce medicamenti vim adeo pertimuerunt, in quam spem adduci illi poterunt, qui, quasi nullus habendus esset medicamentorum delectus, omni preparatione neglecta, ac nulla fere cum cautione eumdem in plerisque morbis præscribunt? *Vid. lib.* 1. *cap.* 5. *com. in aph.* 13.

Ex usu colocyntidis choleram exortam fuisse Forestus testatur. Oleo nempe acerrimo, salinisque particulis tum fixis, tum volatilibus fere causticis fœta est, ut experimentis a D. Boulduc. in R. Sc. Ac. Par. institutis an. 1701. compertum est, a quibus potissimum infestissima ejus qualitas repetenda est. Dum enim oleosæ particulæ, quæ acerrimæ sunt, intestinorum, cæterorumque viscerum nerveas fibrillas vellicant, ac vehementer succutiunt, ac succos ex iisdem exprimunt, & in intestina propellunt, particulæ salinæ causticæ, erodentesque venas lacteas, & inde sanguinem subeuntes ejus texturam solvunt, ac colliquant, agitationem furoremque in ipsum inducunt, quibus fit, ut humorum serosorum uberior ad intestina habeatur affluxus, unde immodicæ illæ evacuationes, quæ Choleram constituunt.

Gummi guttæ, *laureola*, *esula*.] Gummi guttæ, laureola, seu Mezareon adeo acria purgantia sunt, ut eorum vis temperari nullo modo possit, & potentissime per superiora, & inferiora evacuent. Sapienter porro, prudenterque se gerere illi videntur, qui accuratiorum practicorum, Gregorii Horstii *sect.* 9. *epist.* præeunte exemplo, vestigiis inhærentes, ab istorum usu, ne experimenta per mortes agant, ut ait Plinius, prorsus abhorrent.

Si de esula sermo sit, planta quædam est de genere tithymalorum lacte quodam acerrimo abundans, ut etiam externas corporis partes foris admota acriter vellicet, pungat, ac fere corrodat. Ex esu hujusce plantæ, quam pro oxalide habuerunt, binos pueros enormibus vomitionibus, & alvi dejectionibus correptos fuisse Patavii me vidisse testor.

Elaterium, *Euphorbium*, *venena corrosiva*.] Elaterium nihil est aliud, quam succus cucumeris agrestis, seu asinini; euphorbium vero succus pariter concretus plantæ ejusdem nominis, quæ tanta pollent acrimonia, ut tamquam venena rejicienda, vel perquam caute adhibenda sint. Quod non sine admiratione accipietur ab iis, qui viros præstantissimos Capivaceum, Saxoniam, Mercurialem, Heurnium, Etmullerum, præ cæteris vero Sydenhamum, Listerum apud Anglos spectatissimos adierint, quibus summopere probatur elaterium (ab euphorbio autem omnes fere abstinent) commendaturque adversus hydropem. Qui tamen minus mirabuntur, si animadverterint, quod Parkisonus, narrante Rajo, testatur de dimidio elaterii grano medicamento cuidam indito ad illud acuendum, quod enormes adeo vomitiones, atque alvi dejectiones excitavit, ut æger in mortis discrimine versari videretur. Verum omnium funestissimos effectus edunt venena, illa præsertim, quæ corrosiva dicuntur, cujusmodi sunt auripigmentum, seu arsenicum aureum, Sandaracha, Mercurius præcipitatus, & sublimatus, æs viride, & hujusmodi alia, quibus omnibus vis caustica acerrima, atque ignea inest, qua propterea non solum ventriculus, atque intestina acriter punguntur, exeduntur que, sed eadem sanguinis massa corrumpitur, colliqua-

liquaturque, unde in excrementa illa solvitur, quæ in canalem intestinorum effusa gravissimas choleras progignunt.

Fructus omnes fermentiscibiles nimia copia ingesti, fructus horæi &c. æstate &c.] Fructus fermentiscibiles, aliaque id genus ingesta in stomachum, vel quantitate, vel qualitate peccantia adeo frequenter choleras gignunt, ut nihil magis. Enimvero Cl. Tozzius testatur se quotquot cholera affectos vidit; omnes a cibis vel pravis, vel immodicis in ventriculo corruptis, vel in tenui intestino depravatis violentam hanc alvi, & stomachi subversionem, egestionemque passos fuisse. Quod non aliunde aptius repeti posse videtur, quam a fermentatione, quam primum ineunt hi cibi in ventriculo a calore proprio, & sibi insito, quibus postea miscentur humores in primis viis hærentes acres, biliosique, unde præternaturalem in suis minimis partibus agitationem patiuntur, sulphureisque, ac subtilioribus exaltatis acrimoniam illam acquirunt, quæ nerveis stomachi, & intestinorum fibris vellicandis, pungendisque aptissima existit. Dixi, a fermentatione, quam a calore proprio, & sibi insito primum ineunt, ne quis forte ad credendum vehementer adduceretur eamdem a ventriculi, & adjacentium partium motu, caloreque, vel pravorum humorum concursu repetendam esse. Huic enim operi vix aliquid laboris impendunt. Id quod evincitur exemplo musti, quod non calore dolii, sed proprio effervescit, & in vinum mutatur. Quapropter Hippocrates postquam 7. *epidem.* 9. ab hisce causis potissimum choleram morbum oriri docuit, scite admodum, prudenterque subdit: *Fiunt autem* (nempe choleræ) *magis æstate, quia tunc facilius corrumpuntur, vel inconfecta remanent*; quasi calor ipsiusmet aeris efficiat, ut partes prædictarum rerum facilius ad fermentationem subeundam disponantur, & humores, qui tunc exsoluti, acrioresque sunt, ad corruptionem facilius promovendam concurrant, non secus ac musti, aliorumque liquorum fermentationes æstate validæ, & vehementes sunt, autumnali vero ad hiemem accedente tempore, quo aer frigidiusculus est, valde debiles, & languidæ, vel nullæ habentur.

Inconfecta remanebunt ea, quæ non fermentiscibilia sunt, qualia sunt mustum, fructus horæi &c. sed quæ coctu difficiliora, cujusmodi sunt carnes suillæ crudiores, cicera, sepiæ &c. quæ arctam, ac densam fibrarum compagem sortita sunt, quæque majore opus habent attritione, ut solvantur; quæ fortis attritio haberi nequit ardente Sirio, quo tempore fibræ omnes nostri corporis languidæ, debilesque sunt, nec non humorum serosorum tenuium inopia adest, unde hi minus diluendo, macerando, illæ vero debilius atterendo, & premendo ingesta in stomachum parum, aut nihil immutant, quæ propterea stomachum nimis gravando stimulo, ac molestiæ eidem sunt, cumque mora facta corrumpantur, fermenti instar alios ex aliis partibus confluentes humores inficiunt, ac depravant, hinc enormes per superiora, & inferiora evacuationes. Quid si jam *debili existente corpore* ingerantur? Refert Olaus magnus *histor. Septentrional. gent. lib.* 5. *c.* 3. Gigantes, & fortissimos viros fumido, ac rancido cibo uti solitos fuisse. Petrus vero Faber *Agonistices lib.* 3. *cap.* 3. Athletas olim, qui robustissima membra habebant, panem gossiorem, quem dicebant coliphium, quod latinis audit quasi robur membrorum, edere tantum in prandio, in cœna vero carnem suillam paullulum igne assatam, ut alimentorum duritie, ac crassitie non modo uberius nutrirentur, sed etiam diutius saturi permanerent. Quo apparet cibos crassos, & crudos fortium esse virorum, quique valido membrorum, & viscerum tono gaudent, quæ propterea vi sua elastica arctam nimis, ac densam cibi compagem rite dissolvunt, ac subigunt, unde bonus, ac laudabilis chylus generatur, quique facile in sanguinem migrat, eosque nutrit. Quod evenire non potest, si imbecilles eodem victuum genere u-

tantur. Imo vix, ac ne vix quidem immutari in stomacho contingit, diuturna vero in eodem mora corrumpi, hinc graves stomachi, & intestinorum subversiones.

Vinum in stomacho lacti commixtum, & acescens.] Nemo ignorat lac vino, vel acidis commixtum, acescere, & coagulari, ita ut difficulter a stomacho subigi, solvi, & expelli possit; hinc, facile corrumpitur, corruptus vero cæteros humores illuc confluentes inquinat ea ratione, qua opus est ad enormem per superiora simul, & inferiora evacuationem promovendam. Corruptio eadem facile contingit, si lac offendat in ventriculo humores pravos, acidosque, quibuscum misceatur. Enimvero nescio an uberius, quam ab hoc fonte tot, tamque graves stomachi, & intestinorum subversiones, quibus pueri lactantes sæpe sæpius affliguntur, nisi optimo victus regimine gubernentur, & ii qui lactis usum suscipiunt primis viis minime abstersis, atque ab impuritatibus expurgatis, sint repetendæ.

Nimia ingluvies.] Non minus frequenter, quam ab aliis recensitis causis choleram exoriri a nimia ingluvie testatus est Cl. Sydenhamus. Ut mittam, quæ in hanc sententiam tulit Syracides *cap. 37. v. 31. seq. Ne esto insaturabilis omnibus deliciis, neque projectus esto ad escas. Nam multis cibis adhæret morbus, & insatiabilis voracitas maxime accedit ad choleram. Voracitate insaturabili multi sunt mortui.* Idem *cap. 31. ver. 22.* hæc habet: *Laboriosæ vigiliæ, & choleræ, torminaque adsunt viro insaturabili.* Et sane ecquis est, qui non videat a copia ingestorum alimentorum, ab intemperantia victus solidarum ventriculi partium tonum labefactari, succorum gastricorum vim infringi, nidores, acoresque in primis viis generari, qui reliquos illuc confluentes humores corrumpendo, choleræ, aliisque gravissimis morbis procreandis opportunissimi existunt? Apte in rem cadit, quod adversus Romanam luxuriam prodidit Seneca: *Multos morbos multa fercula fecerunt, & simplex morbus ex simplici cibo. Innumerabiles miraris morbos, numera coquos.* Atque id fortasse causæ est cur Europæi, qui crapulis indulgent, ac intemperanter vivunt, brevius vivant: cum e contra Ægyptii, qui simplici victu utuntur, atque optimo potu aquæ ex Nilo, longæviores sint, ut inveniantur haud raro, qui centesimum annum egrediantur, ut liquet ex Prospero Alpino *de Medicin. Ægyptiorum.*

Gravis ira.] In ira summa spiritus animales effrænes, cæcoque impetu in omnes corporis partes, atque eas præsertim, quæ ad bilis effusionem spectant, irruere contingit, hinc magnam ejus copiam in duodenum per ductum choledochum, ex duodeno in ventriculum regurgitare, ac cum ipsius ventriculi, tum intestinorum fibris ad violentas, & minime ordinatas contractiones sollicitatis, & bilis, & aliorum succorum ad intestina omnia ex aliis visceribus confluentium enormes per superiora, & inferiora evacuationes excitari, ut observationibus Cl. Plateri, aliorumque compertum est. De ira plura vid. *cap. 1. com. in aphor. 6.*

V. *Violenta aeris per superiora, & inferiora cum impetu, & sonoro strepitu eruptio &c.*] Quid sit cholera sicca, & quæ sint ejus causæ facilius innotescet, si nonnullas aeris proprietates prius exposuero. Singularis illa est, quibuscumque vel minimis apertis rimis illac celerrime perfluendi; hinc non solum in pulmonales vesiculas ad naturalem respirationem irruit, sed in ventriculum etiam, atque intestina defert, totum illum anfractuosum canalem, atque miris circumgyrationibus involutum libere permeat, sursum deorsum fertur, per superiores, atque inferiores partes viam sibi, atque aditum patefacit.

Illud quoque silentio prætereundum non est, aerem in præstantissimis elasticis sine ulla dubitatione numerari: Experimentis autem sæpius, & a multis factis com-

compertum esse aeris elasticitatem tanto majorem esse, quanto minus est spatium, in quo aer contrahitur, idest quanto densior fit aer: Tandem summam inesse calori facultatem ad aerem rarefaciendum, atque ejusdem elaterem augendum, atque intendendum.

Hisce breviter constitutis rem paucis absolvimus. Fluidum hocce subtilissimum in ventriculum, atque intestina immissum vim sane facit adversus parietes, seu tunicas longissimum illum canalem constituentes, ut ipsos dilatet, ac distendat. Ne autem id damno fieret, primum haud exiguam firmitudinem illis inesse voluit natura, ac miti quodam, blandoque motu a superioribus partibus ad inferiores tendente donari, ut perfluentem aerem, & sese dilatare nitentem propellerent, ejusdem cursum, ac nisum per superiora, & inferiora rite moderarentur, atque regerent.

VI. Si forte contingat, ut placidus ille ventriculi, & intestinorum motus perturbetur, atque spasmodicis, & non ordinatis contractionibus eadem afficiantur, nemo non videt canalem huncce anfractuosum vel pluribus, diversisque partibus constringi debere, vim aeris superare, eumdemque in angustius spatium coercere, ac veluti carcerare. Cum vero aer angustiori spatio coercitus majorem elaterem acquirat, & tanto quidem majorem, quanto angustius est spatium, in quod aer contrahitur, & quanto magis calore loci, atque adjacentium viscerum incalescit, rarefit, expanditur, eam vim tandem adversus canalis parietes exercet, ut si vel minima ejusdem rimula constricti jam, occlusique aperiatur, illac summo impetu irruat, & liberam viam sibi, atque aditum patefaciens summo cum strepitu, rumoreque erumpat. Cujus rei exemplum nobis præbet vesica lusoria flatu distenta, qua perforata acu quamtumvis tenui aerem intus contentum summo cum strepitu, vique erumpere videmus.

VII. *Choleram humidam ventriculi, & intestinorum vehemens dolor, inflatio &c.*] Acribus erodentibusque humoribus in cholera humida peccantibus, cum nerveæ ventriculi, & intestinorum fibrillæ pungantur, vellicenturque, in vehementes, & non ordinatas contractiones agi contingit, insignem continui solutionem pati, hinc vehementem ventriculi, & intestinorum dolorem excitari; præ spasmo autem aeris particulis carceratis, occlusisque, inflationes, distentionesque; eodem per mirabilem nervosarum partium connexionem cordi communicato, pulsus parvos, frequentes, animi deliquia; partibus respirationi inservientibus singultus, celerrimam respirationem; extremis vasorum capillamentis sudores frigidos extremas maxime partes occupantes; muscularibus fibris præternaturales earumdem contractiones, convulsionesque excitari.

VIII. *Cholera certis temporibus recurrens, quæque declinationibus febrium &c.*] Non raro evenit pravis, atque incongruis inquinamentis infici massam sanguinis, sive a partium, & succorum ad chyli elaborationem concurrentium vitio, sive ab erratis in sex rerum non naturalium usu, vel aliis quibuscumque causis id fiat, quæ medicis fortasse ignotæ sunt; quæ inquinamenta tandiu innocua sunt, nec hominibus infesta, quandiu & pauca, & edomari a natura possint. Cum in ea quantitate collecta fuerint, ut edomari amplius nequeant, atque hominem lædant, ipsorum excretionem molitur. Innumeræ porro sunt viæ huic muneri opportunissimæ, insensibilis transpirationis, sudoris, urinæ, sed omnium commodissimæ viæ intestinorum, ac ventriculi. Ad hepar nimirum, ad pancreatem, ad glandulas ventriculi, & intestinorum, vicinasque partes magna pravorum, atque incongruorum humorum copia derivatur, atque ex eorumdem ductibus, atque emissariis iisdem exprimuntur, & partim per canalem intestinorum ad inferiora labuntur, partim in cavitatem ventriculi confluunt, vel ex duodeno in eumdem regurgitant, ac materiam pro vomitu afferunt, & irritationem, unde universer-

niversalem quamdam expurgationem fieri contingit, ac purioribus, mitioribusque relictis hominem in perfectissimo valetudinis statu constitui. Hanc eamdem rationem alias servat natura, ubi opus fuerit. Hinc est choleram certis temporibus recurrentem salutarem esse, ut adnotavit Galenus 7. *meth. c.* 21. Hanc Choleræ speciem in adolescente quodam se vidisse testatus est Tozzius *in prax.* qui tantam humorum colore, & sapore differentium copiam egerebat, ut neque tantillum cibi sumere posset, post triduum vero sensim convalescebat, ac sedato vomitu, intermissaque alvi turbatione, in pristinum suæ perfectæ valetudinis statum restituebatur. Mirum est talem choleram hæreditariam a patre fuisse.

Idem plane dicendum de cholera declinationibus febrium superveniente. Si quod enim naturæ opus elucet in profligandis morbis, elucet maxime in edomandis febribus. Materia febrili in sanguinem ingressa, vel in eodem ingenita, spiritus animales concitato motu moventur, cor in crebriores contractiones agitur, febris excitatur ad materiem febrilem edomandam, & per insignes excretionum vias extra corporis confinia eliminandam apta nata. Quid si per recensitas vias ventriculi, & intestinorum cum ad declinationem pervenerit febris, excretio peccantis, ac morbificæ materiæ contingat? Choleram quidem supervenire, quæ critici remedii rationem habet, & salutaris est, adeo manifestum est, ut curiosiore explicatione nullatenus indigere putem.

IX. *Cæterum acutissimus morbus est Cholera &c.*] Tanta hujusce morbi sævities, ut ægros brevi interimat, pendet potissimum, ut ostendit perbelle Cl. Tozzius, ex immodica evacuatione humorum, quam vires diu ferre non possunt, sive ex eo quod lacessita viscera flaccescant, aut inflammentur, sive quod sanguis etiam ex immodica illa eadem evacuatione dissolutus, simulque infectas exhauriatur, sive quod delaxatus tandem venter nequeat corruptos humores egerere, qui propterea detenti præcordia, imo cor ipsum inquinent, & suffocent.

X. *Quam citissime igitur curatio choleræ instituenda, præsertim illius, quæ majorem &c.*] Cum acutissimus sit morbus cholera, & brevi hominem jugulet, exiguam etiam, & levem curandi moram pessimam esse recte admonet Trallianus. Quamquam vero priusquam curatio instituatur diligenter perpendendum est, num ea purgentur, quæ purgari oportet, numve in id opus satis alacriter natura incumbat. Si enim id fiat, nihil agendum medentibus, scilicet neque cohibenda, neque excitanda evacuatio. Si vero cunctanter agat natura, id quod ex majore irritatione, & dolore, quam pro evacuationis quantitate facile conjicies, tunc enimvero omni studio curandum est, ut acres, erodentesque humores temperentur, simulque foras qua data porta eliminentur, ventriculi, & intestinorum spasmi insignes sedentur, eadem demum roborentur.

XI. *Elixetur igitur pullus tenerior in aqua fontis &c.*] Quæret fortasse aliquis quomodo priores illæ indicationes, acres scilicet erodentesque humores temperandi, simulque foras eliminandi tam brevi temporis spatio absolvi queant. Siquidem sensim sensimque humores temperantur, & ad secretionem disponuntur; crassos quidem, viscidosque attenuando, nimis vero fluidos, tenuesque incrassando. Si tamen consideremus vires diluentium medicamentorum, eorum præsertim, quæ pingues, oleosasque, nec non terreas quasdam continent particulas, cujusmodi sunt præ cæteris decoctum junioris pulli, & similia, ambigendum non est, quin ad prædicta munera obeunda aptissima existant. Primum copia, qua ingeruntur, sales quosque vel acerrimos dissociant, disgregant, ineptosque actioni suæ reddunt, pinguibus, oleosisque, quas continent particulis cum acrium atque erodentium humorum spicula involvunt, atque obruunt, tum solidas partes ab ulteriori vellicatione preservant, tepore autem illo blando

spas-

ſpaſmodicas ſtricturas laxant, atque emolliunt, tandem terrea portione peccantes humores abſorbent, in neutram naturam convertunt, præcipitant, & ſuo ipſo pondere adjuvante per alvum educunt.

Clyſteres eodem tempore injiciantur &c.] Cum alvus ſubduci interdum non poſſit ſolis diluentibus per os aſſumptis ratione longiſſimi, & miris circumgyrationibus involuti inteſtinorum canalis actioni eorumdem reſiſtentibus, ſalubre eſt practicorum conſilium Clyſteres injicere, ut optato fine potiri valeamus. Quæ fere eſt methodus, qua præſtantiſſimus Sydenhamus difficillimum morbum aggrediebatur, quæ cum omnium ſimpliciſſima, ac tutiſſima mihi ſemper viſa ſit, eamdem cæteris omnibus anteponendam cenſui. An vomitoria, aut purgantia, quæ cæteroquin communiter proponuntur, ubi evacuatio humorum quantitati non reſpondeat, in uſum vocanda, an lac ad heminas ex præcepto Hippocratis exhibendum? Illa enimvero vel inepta ſunt ad materiem omnem, & irritationem auferendam, vel ſolidas partes ad crebriores, validioreſque contractiones ſollicitando, morbum augere valent, aut confirmare. Lac licet haud inficias ire auſim præſtantiſſimum eſſe remedium, atque ad diluendum, irretiendum, nec non ſolidas partes demulcendas, laxandas aptiſſimum; cavendum tamen in ejuſdem uſu, ne febris adſit, ne acidis humoribus primæ viæ ſint refertæ. Alterutrum enim, aut utrumque peccet, coagulari idem contingit, ac corrumpi, corruptum vero fermenti vice alios illuc affluentes humores inficere ac depravare, ideoque morbum augere, aut confirmare. Ecquis vero Cholera laborantem omni prorſus carere febre, atque ejuſdem ſtomachum ab omni acido, aut ſimili cogente, ac corrumpente humore liberum eſſe confidat?

XII. *Poſt quatuor, vel quinque horas &c.*] Poſt quatuor circiter horas, quod tempus inſumitur in eluendo ventriculo, & inteſtinis per diluentia medicamenta, irritationes nimiæ, ac violentæ, enormeſque evacuationes ſiſti debent, ne vires adeo flacceſcant, ac collabantur, ut reſtitui poſtea nulla ratione queant. Quid autem efficacius, aut pro ægrorum opportunitate valentius iis, quæ cum ſuaviſſimo odore ſint prædita, vires dejectas jam majorem in modum recreant, cum ſtomacho amiciſſima, eumdem mirifice confortant, verbo dixerim, iis, quę & ſpaſmodicas nervearum partium conſtrictiones ſedare, effræneſque ſpirituum, reliquorumque humorum impetus coercere, blanda vero, mitique aciditate debitum tonum labefactatis partibus conciliare valent, atque hac ratione immodicam evacuationem ſiſtere? An eximiæ hæ facultates mixturæ ex aqua Ment., & ſuc. flor. Cham. &c. tribui poſſint, viderint alii.

XIII. *Quid non præſtant interdum, ubi &c. aquæ perquam frigidæ potiones.*] Sæpe contingit, ut Medicus ſolum accedat, poſtquam æger vomitu, ac dejectionibus ad horas quam multas continuatis fuerit exhauſtus, & jam frigeſcant extrema membrorum, vel poſtquam varii generis remedia voto non reſponderunt, unde æger viribus fere omnibus deſtitutus morti proximus ſit. Cum ita res habeat, nullum efficacius, aut pro ægrorum opportunitate valentius potionibus aquæ frigidæ inveniri poteſt. Expertus loquor. Cum enim virum quemdam Ruri degentem adhuc adoleſcens inviſerem cholera laborantem, ac nullum præſto eſſet remedium, quod ægro præſcriberem, neſcio quo fato aquam nive, quam Nobilis quidam ad domeſticos uſus ſervabat, perfrigeratam adhibui. Mirum recuperatis ſenſim viribus, vomitu, atque alvi dejectione enormi, torminibus, aliiſque ſymptomatibus ceſſantibus, nullo alio adhibito præſidio, in priſtinum valetudinis ſtatum reſtitutum fuiſſe. Veteribus autem Medicis, quos inter Cornelius Celſus, Cælius Aurelianus, Trallianus, Aretæus, Galenus, Amatus Luſitanus eminent, & Recentioribus, Moderniſque commendatiſſimum ſi quod aliud remedium eſſe in Cholera, Dyſenteria, Colica clinioſa, & convul-

ſiva aquam frigidam paullo ante didiceram. Rem vero paullo diligentius ad examen revocans cogitare cæpi, quemadmodum pro virili parte providerem, ne forte medentium animi inducerentur in fraudem per opiniones duas Medicorum alioqui minime vulgarium, unde non mediocria in ægros detrimenta manarent, Sydenhami præſertim, qui diluentia calida miris laudibus extollit, & illorum, quibus aqua frigida mirum in modum probatur, commendaturque. Id autem me non alia meliori ratione conſequi poſſe putavi, quam ſi morbi tempora diſtinguerem, oſtenderemque aquam calidam initio morbi, frigidam e contra decurſu ejuſdem locum habere. Cum enim Cholera incipit, ſeu in incremento eſt, inſignes adſunt ſpaſmi, enormes ventriculi, atque inteſtinorum irritationes, vires nondum ab immodica evacuatione collapſæ ſunt. Igitur, quo enormes illi ſpaſmi, violentæ, & non ordinatæ contractiones ſedentur, nec non acrium, atque erodentium humorum vires infringantur, atque per inſignes excretionum vias extra corporis confinia eliminentur, nullum ſuppetit medicamen aptius aqua calida, ut ex ſuperius allatis manifeſto apparet. Si aqua frigida inter initia ſtatim exhibeatur, cum ea quæ ſunt frigidæ, & conſtrictivæ virtutis, ut ait Cl. Aurelianus (*autor. morb. lib.* 1. *cap.* 16.) corporis denſitatem, & adſtrictionem efficiant, verendum eſt, ne acrium, atque erodentium humorum excretio prohibeatur, qui propterea detenti inflammationem, metaſtaſim ad viſcera, vel convulſionem lethalem progignant. Qua de re vid. obſervat. in Bartholino *hiſt. anat. cent.* 1. *hiſt.* 76. præ cæteris vero in Marcello Donato *hiſt. mirab. lib.* 4. *cap.* 6. Si morbi decurſu adhibeatur aqua frigida, qua ſolidis partibus tonum, ac robur conciliando, qua acres, ſi qui ab evacuatione ſuperſunt, erodenteſque humores temperando, qua ductus, ac meatus, ex quibus immodice effluunt, conſtringendo, violentam per ſuperiora, & inferiora excretionem ſiſtit, atque ægros in priſtinum valetudinis ſtatum reſtituit. Quotquot morbi uſu aquæ frigidæ curati fuerunt, eos fere omnes decurſu, viribus omnino reſolutis, curatos fuiſſe obſervationibus cum multis, ac frequentibus, tum certis, ac conſtantibus compertum eſt. Ut mittam virum cholera laborantem, cujus meminimus, poſt quadraginta horas ab ejuſdem invaſione aqua frigida curatum fuiſſe, atque Nobilem quemdam vomitu contumaciſſimo detentum, quem, cum alia prope innumera minus commode reſponderint, uſu potionum perquam gelidiſſimarum in priſtinum valetudinis ſtatum reſtitutum fuiſſe bona fide teſtor, alia extant exempla apud Cl. Frider. Hoffmannum, alterum quidem *M. S. t.* 4. alterum vero in obſervat. *de morbis convulſivis cap.* 8., eorum qui cæteris fruſtra adhibitis poſt plures dies aquæ frigidæ uſu feliciſſime ſanati fuerunt. Simile etiam videre eſt *in com. S. A. Bon.* de nobili quodam juvene ingenti ſanguinis vomitu laborante, quem, innumeris fere medicamentis fruſtra tentatis, perquam gelidiſſimis brumali tempore potionibus curaſſe Pet. Antonius Michellotus teſtatus eſt. Si Cornelium Celſum audimus *lib.* 4. *cap.* 15. *In dyſenteria*, inquit, *ſi pluribus diebus alia remedia non juverunt, vetuſque jam vitium eſt, aquæ bene frigidæ potio aſſumpta adſtringit, & initium ſecundæ valetudinis facit*. Quid opus eſt pluribus? An dubii, atque ancipites hæreant adhuc Medentes in ea re, quam cum veram eſſe ratio evincit, eamdem obſervatio, atque experientia confirmat?

XIV. *Niſi forte aqua frigida placidam exoptandam tranquillitatem &c.*] Non eſt ſilentio prætereundum laudatum Sydenhamum in ea fuiſſe opinione, ut crederet Choleræ decurſu cum virium proſtratione inſigni, & extremorum refrigeratione, cæteris omnibus omiſſis, ad ſacram morbi anchoram, laudanum videlicet liquidum confugiendum eſſe, idque cum ad urgentiora ſymptomata ſedanda, tum ad vires reſtaurandas repetitis vicibus exhibendum. Quod quadrat etiam

iam in Rondeletii opinionem, asserentis opiata in principio esse exhibenda, ut nimiæ irritationes, & spasmi sedentur, quibus sedatis vires refici contingit, ac confortari. Verum, si quid sentio, ad aquam primum frigidam deveniendum traderem, quæ præterquamquod frigore immodicam evacuationem sistit, sales præterea vel acerrimos quosque dissociat, disgregat, ineptosque ad vellicandum, atque erodendum reddit, unde minus fas est vereri, ne evacuatione nimia derepente cohibita, acres erodentesque humores intus detineantur, inflammationem viscerum, vel convulsionem, vel recidivam lethalem excitaturi.

XV. *In Cholera sicca ol. Amygdal. dulc. &c.*] Ad flatus discutiendos quamplurima passim a practicis commendari solent. Olea multa destillata, seu essentiæ quarumdam plantarum, præ cæteris semin. anisorum, fœniculi, baccarum juniperi, cinnamomi, nec non ex mineralibus spiritus vitrioli, nitri, maxime vero spiritus ille anodynus mineralis Hoffmanni. Quamquam dolendum celebre adeo, famosumque medicamentum conficiendi artem ignotam esse. Verum quid quod spiritus ille, seu liquor anodynus mineralis Hoffmannianus parum, aut nihil differat ab oleis quibusdam mineralibus, quæ si spiritu vini dulcificentur, tantam acquirunt tenuitatem, ut abditissimos quosque humani corporis meatus pervadant, in ipsas medullares cerebri fibras, & appensos nervos se insinuent, spiritusque offendentes sibi homogeneos viam ipsis liberam, atque aditum patefaciant, & in ordinem redigant, hinc laxatæ partes vigorentur, interceptus in nonnullis motus restituatur, in aliis nimis effrænis sedetur, æqualiter omnes tendantur, atque spasmodici motus cessent penitus, aut plurimum imminuantur? In horum censu venit primum oleum vitrioli purissimo vini spiritu dulcificatum. In oleo vitrioli adesse partes acidissimas, & sulphur minerale Chymicorum experimentis compertum est. Si sulphur minerale vi purissimi vini spiritus ad eam, quam diximus, tenuitatem perducatur, anodynum evadit præstantissimum, si quod aliud. Cautissime tamen affundendum est spiritui vini vitrioli oleum, nec sine encheiresi. Secus enim tanta excitatur effervescentia, ut vapores, & fumi densissimi eleventur, qui in pulmones irruentes hominem suffocare valent. Qua de re *vid. Boer. Chym. tom. 2. proc.* 161. Ubi autem certa encheiresi probe, atque intime unita sint, si destillationi committantur, dant liquorem quemdam suavissimum, blandissimum, qui anodynus est, & illi persimilis qui tantopere commendatur a Cl. Hoffmanno liquoris anodyni mineralis titulo insignitus. Similes liquores eliciuntur adjecto colcothare vitrioli, quod acidissimas partes continet, & metallicas, calcinato, & destillationi commisso, ita tamen, ut pluribus opus sit destillationibus, ut ad eam, quam diximus tenuitatem perducatur, & æque anodynus evadat, ac prior. Si loco olei vitrioli adhibeatur spiritus nitri, & eadem servata encheiresi destilletur, obtinetur liquor tenuissimus, subtilissimus, odoris fragrantissimi, quasi abrotani virtute anodyna insigni præditus (V. Boer. *Ch. tom.* 2. *proc.* 136. & Hoffman. *Obs. ph. ch. lib.* 3. *p.* 61.) Quamvis essentiæ, ac spiritus ejuscemodi ventriculum, atque intestina afficere ea ratione valeant, qua opus est ad flatuum copiam in eorum cavo hærentium foras eliminandam, illud tamen animadvertendum est cum caloris augmento operari, quo possunt aeris particulæ spasmo coercitæ plus æquo exagitari, rarefieri, exsolvi, ideoque morbum augere, aut confirmare. Ea porro tuto adhiberi posse perspicuum est, quæ spasmodicas nervearum fibrillarum constrictiones relaxare habent, atque efficere, ut aeris particulæ coercitæ, ac carcere occlusæ libere totum canalem permeare possint, quæque acrium, ac vellicantium sordium, unde nerveæ fibræ proritantur, atque in spasmos aguntur, vim non solum retundere, sed etiam extra corporis confinia educere valent.

lent. Quid autem ol. Amyg. dulcium, opiatisque medicamentis hisce muneribus obeundis aptius, aut opportunius?

XVI. *Quotidie bis propinetur pulvis ex nitr. purif. conchar. pp. &c. camphor. &c.*] Nitrum felicissimo conjugio misceri cum camphora in plerisque inflammationibus membranosas partes occupantibus alibi a nobis demonstratum est. Pari felicitate conjungitur, ubi flatus discutiendi sunt. Dum nitrum spasticas nervosarum partium constrictiones, quibus aer in ventriculi, & intestinorum cavo detentus, ac rarescens violentissimis nervearum fibrarum distractionibus ægrum dire exercentibus ansam præbet, relaxat, simulque acres, vellicantesque humores, unde easdem fibras in spasmos agi contingit, temperat; camphora vero qua ratione oleo suo penetrantissimo omnes corporis meatus quam citissime permeat, fibrasque motrices citra caloris augmentum roborat, earumque irregulares motus compescit, secretiones omnes, excretionesque promovet, eadem & debitum ventriculo, atque intestinis tonum conciliat, eorum spasmos coercet, unde aeris particulas carceratas discuti, reliquasque sordes extra corporis confinia educi contingit, ac gravissima flatulenta pathemata sedari.

XVII. *Vinum maturum, lene, odoriferum, calidum exhibeatur.*] Vinum omni tempore magni ęstimatum fuit vel ab ipsis poetis, unde etiam caballus poetarum appellatur. Qua de re perbelle Taubmannus in melodæsia. Cui sententiæ favet Horatius:

Nulla placere diu, nec vivere carmina possunt
Quæ scribuntur aquæ potoribus.

Nec mirum; siquidem Plato in Phæd. vinum animum cum corpore calefacere affirmavit; unde Horatius lib. 1. epist. 5.

Ad mare cum veni, generosum, & lene requiro,
Quod curas abigat, quod cum spe divite manet
In venas, animumque meum, quod verba ministret,
Quod me Lucanæ juvenem commendet amicæ.

Qui plura cupit de vini facultatibus adeat librum Nasonis *de arte amand.* ubi inter plura hæc habet.

Vina parant animos, faciuntque caloribus aptos:
Cura fugit multo, diluiturque mero.
Tunc veniunt risus, tunc pauper cornua sumit.
Tunc dolor, & curæ, rugaque frontis abit.
Tunc aperit mentes ævo rarissima nostro
Simplicitas, artes excutiente Deo.

Cæterum in optimo vino languentem stomachum confortandi vis maxime elucet, Paulo testante: ex quo etiam alia facultas exoritur flatus discutiendi. Hinc præclare Hippocrates *lib. de affect.* 5. 52. *Quicumque*, inquit, *cibi aut flatum, aut æstum, aut morsum, aut repletionem, aut tormen faciunt, a talibus liberat vinum meracum insuper potatum; corpus enim a vino calefactum per calorem amovet ea, quæ insunt a cibis & potibus, & a similibus.* Idque eo magis evenire censendum est, si calidum potetur: de quo egregie Cl. Davini *de potu vini calidi p.* 56. . . . . *Me satis*, inquit, *admonent experimenta tum in aliis habita, tum in me ipso, vino calido adjuvari stomachum, & cruditates inde ortas, & sanguinem fædaturas in ipsis opprimi natalibus locis, & emendari.* Mos potum assumendi calidum vetustissimus est. Græcis, & Romanis id usitatum fuisse liquet ex Athenæo Deipnosoph. *l.* 3. *c.* 34., atque erui potest ex Horatio *lib.* 3. *od.* 19. dum ait:

. . . . *Quis aquam temperet ignibus?*

Et ex Juvenali, ubi inquit:

Quan-

Quando vocatus adest calidæ, gelidæque minister.

Et ex Martiali, ubi ait:

Caldam poscis aquam, sed nondum frigida venit.
Alget adhuc nudo clausa culina foco.

Græci autem, & Romani calidam aquam cum vino miscebant, quorum exempla imitati sunt Anton. Persius (*del bever caldo in Venezia per Gio: Battista Ciotti* 1593.) & Galli, quorum meminit Bruyerinus *de re cibaria*. Neque imprudenter id factum. Frequenter enim succedit, ut id, quod vinum, aut aqua sola non potest, possit cum ea conjunctus calor. Gulielmin. *dissert. phys. Med. Mechan. p.* 105.

CAPUT III.

De Diarrhœa, Dysenteria, Tenesmo.

I. Diarrhœa est frequens, & copiosa humorum excrementitiorum præter alimentum crudum, & sanguinem per alvum excretio.

II. Diarrhœæ causa proxima est convulsiva deorsum tendens intestinorum contractio, qua prædictorum humorum excretio per inferiora sollicitatur.

III. Remotæ sunt humorum vel nimia copia, vel acrimonia insignis, qui vel in ipso sunt sanguine, vel a pancreatico, bilioso, & qui a glandulis intestinorum extillant succis, vel ab ingestis suppeditantur.

IV. Quibus addenda graviora animi pathemata, mæror præsertim, gravis ira, improvisus timor, suppressio naturalium evacuationum, præcipue sudoris, ac perspirationis, tempestas calida fervens, & sicca, aut peculiaris aeris constitutio, qua miasmata maligna e terræ visceribus exhalant, vel organica, & animata ex aere præsertim nocturno decidunt.

V. Ubi humorum excrementitiorum primum una cum adiposis corporibus cruore perfusis, ac morbi decursu cum membranosis ramentis, atque interdum ipsa intestinorum substantia excretio superveniat, torminibus ventris plus minus dire ægrum exercentibus, Dysenteria eumdem premi censendum est.

VI. Quæ tunc contingit, cum non solum acres, vellicantesque particulæ, sed causticæ peccant, erodentesque.

VII. Diarrhœa, quæ circa febrium vel malignarum, & pestilentium declinationem succedit, aut homines sero abundantes, & leucophlegmatia incipiente detentos homines invadens plerunque salutaris: e contra quæ in principiis morborum, & febrium.

VIII. Diarrhœa morbis capitis superveniens salutaris.

IX. Diarrhœa, quæ febrem non habet adjunctam, nec sitim, nec ciborum fastidium, bona.

X. Diarrhœam iræ supervenire bonum, & si Diarrhœa non supervenit, febris expectanda.

XI. Ubi noverim diarrhœam ſalutarem non eſſe, eamque a tenui, ac perfervida materia pendere (id quod temperamentum biliosum, ad iram proclive, fecum fluidarum, bilioſarum, cum ſenſu ardoris ejectio manifeſtum reddunt) contentus ſum ſolo ſero lactis caprini tamarindato, vel decocto hordei ad Lib. ii. quod detur per tres, aut quatuor dies exhibendo hora ſomni Diaſco. Fracaſt. ʒ .s.

XII. Ubi vero acres viſcidis, mucoſiſque quiſquiliis involuti peccent humores (id quod ex laxiori corporis habitu, ex appetitu dejecto, ex lingua, atque ore viſcida, ac lenta lympha obducto facile conjicies) ſolum rhabarbarum pul. ad ℈ ii. cum Diaſcord. Fracaſtor. ʒ s. per tres, aut plures dies exhibitum quandoque alvum egregie ſiſtit.

XIII. Cæterum in moleſta Diarrhœa, & Dyſenteria aquæ Tetutianæ Lib. iii. per intervalla aſſumendæ, ſolutis in primo cyat. mel. roſat. ſolut. ℥ iii. apprime conveniunt.

XIV. Hiſce poſtea ſuccedat pul. ex ter. ſigil. Cor. Cer. uſt. radic. tormentil. a ʒ i. op. crud. raſ. gr. iii. M. f. partes viii. cap. duas quotidie ex juſculo extremitatum pedum vituli Kalybeato.

XV. In dyſenteria, ſi febris adſit, dolor vehemens, vireſque ferant, venæ ſectio adminiſtretur, tum eluentia ſupra memorata, atque opiata hora ſomni exhibeantur.

XVI. Clyſteres primum ex decoct. inteſtinor. vitul. aut vervec. vel jure cancror. fluviatil., mox ex decoct. hord. torref. cum pauxil. mel. roſat., ſimplicis, tandem ex vino albo, in quo ebullierint flor. chamom. millefol. & hyperici, in uſum vocandi.

XVII. Si maligna ſit dyſenteria, optime cedunt opiata diaphoreticis mixta. Hujuſmodi fere mixturis uti ſoleo. ♃. Aq. ſuc. Acetoſ. ℥. iv. theriacal. ℥ i. .s. bezoar. ori. ℈ i. laudan. liquid. cydoni. gut. x. ſyrup. cydon. vel acet. ſtillat. ʒ vi. M. dentur bis, terque in die.

XVIII. Cortex quoque radic. Caſcaril. alexipharmacis mixta mirum in modum conferre viſa eſt. Hiſce fere bolis feliciſſime uſus ſum.

♃. Radic. torment. s. p. bezo. orien. a ʒ i. cortic. radic. caſcaril. gr. xii. com conſer. roſar. antiq. q. s. f. b. n. vi. aſſumat æger tres mane, reliquos veſpere quotidie.

XIX. Dyſenteriam, cæteris remediis fruſtra adhibitis, ſola quandoque radice Ipecuacan. tolli deprehenſum eſt. Quare aſſumat æger radic. Ipec. pul. ℈ i. ex decoct. card. benedict. cui ſuccedente vomitu ſuperbibat copioſa juſcula. Poſtea vero ejuſdem radicis grana iv. ex conſer. roſar. antiq. exhibeantur quotidie per plures dies.

XX. Si chronicus fiat morbus, opportuno tempore ad aquas thermales, præſertim B. M. V. in agro Patavi., vel ſimiles, nec non ad lac primum aſininum, mox vaccinum aqua plantagin. coctum, ac Kalybeatum deveniendum.

XXI. In quocumque alvi profluvio optima victus ratio inſtituatur, juſcula extremitatum pedum vituli, gelatinæ ex iiſdem paratæ, decoctum ex

Cor.

Cor. Cer. mic. pan. a ℥.s. in aq. font. Lib. vi. edulcoratum cum sufficienti quantitate sacchari visa sunt convenire.

XXII. Vinum meracum post prandium, vel cœnam concedatur.

XXIII. Si causæ dysenteriam efficientes ad intestinum rectum deferantur, continua per alvum egerendi cupiditas cum dolore, muci viscosi, & cruenti, vel purulenti excretione, quæ tenesmus dicitur, exorietur.

XXIV. Fotus ex lacte, in quo ebullierint flores sambuc. verbasc. melilot. malvar., & similium, tepidi ano applicentur cum spongiis, & linteis. Clysteres ex lact. ℥ iv. mucilagin. semin. psylii, plantag. cydon. a ℥i. vitel. ovor. n. i. leni manu bis, terque in die injiciantur.

XXV. Terebinthinæ prunis ardentibus injectæ vapor per anum in sella perforata excipiatur. Hisce frustra adhibitis, quæ dysenteriæ curandæ apta sunt, in usum vocanda.

CAPUT III.

De Diarrhœa, Dysenteria, Tenesmo.

I. *Diarrhœa est frequens, & copiosa humorum excrementitiorum præter alimentum &c.*] Veteres Medici Diarrhœæ nomen cuicumque intestinorum fluxui, atque alvo liquidæ tribuebant, ejusque materiam alimenta cruda, chylum, bilem, pituitam, pinguedinem, sanguinem purum, vel loturæ carnium similem, pus, saniem esse arbitrabantur, easque partes, ac viscera accusabant, quorum vitio ea per alvum excernuntur, quæ in statu naturali excernenda non sunt. Ab opinione Leboe Sylvius *lib.* 1. *prax. cap.* 13. & Hermannus Boerhaavius *aph. de cog. & cur. morb.* non admodum abhorruerunt. Nos tamen hic loci Diarrhœæ nomen ad fluxum materiæ excrementitiæ per alvum contrahimus, suis postea quosque alios fluxus peculiaribus nominibus insignientes. Cum enim alimentum crudum, aut chylus imperfecte elaboratus dejicitur, Lienteria, & cæliaca passio nominatur, cum vero sanguis urgente dolore, & torminibus excernitur, Dysenteria, & sic de singulis. Humores autem excrementitii diversi sunt. Nemo ignorat ex ductu choledocho bilem, succum pancreaticum in duodenum, inde in reliqua intestina confluere, a glandulis intestinorum succum quemdam aqueo-oleosum secerni, quo lubricentur, emollianturve, ne coalescant eorum parietes, a minimis arteriolis internam superficiem intestinorum perreptantibus non raro extillare humores tenues, lymphaticos, & hujusmodi, unde ortæ variæ diarrhœæ differentiæ, biliosæ scilicet, serosæ, pituitosæ &c.

II. *Diarrhœæ causa proxima est convulsiva deorsum tendens intestinorum contractio &c.*] Intestina eamdem fere, qua donatur ventriculus, structuram sortita sunt. Quemadmodum porro ventriculo, ita intestinis vermicularem, seu peristalticum motum a superioribus partibus ad inferiores progredientem inesse voluit natura, ut alimentis in ventriculo solutis, ac maceratis, atque per pylorum in eadem expulsis, confluentibus illuc bilioso, ac pancreatico succo, nec non qui a glandulis, & arteriolis minimis extillat, tenuior, & chylosa portio separata in venas lacteas propelleretur, crassiores interim, ac fæculentæ una cum prædictis humoribus anum versus protruderentur. Si blando hocce vermiculari, seu peristaltico motu perturbato intestina convulsiva, crebrioreque deorsum tendente contractione afficiantur, cum biliarium, & pancreaticum ductum ad bilem, & lympham pancreaticam copiosius effundendam, tum glandulosos

folliculos ad humorem ſuum uberius ſecernendum ſollicitari, atque eorumdem excretionem per inferiora promoveri manifeſtius quidem eſt, quam ut ullis rationibus poſſit comprobari.

III. *Remotæ ſunt humorum vel nimia copia, vel acrimonia inſignis, qui vel in ipſo ſunt ſanguine &c.*] Quæcumque convulſivam hanc contractionem inducere valent, ea diarrhœæ producendæ opportuniſſima exiſtere perſpicuum eſt. Inducere autem potiſſimum humorum, qui in ipſo ſunt ſanguine, copiam, vel acrimoniam inſignem manifeſtum fiet, ſi nonnulla deſumpta ex mechanicis prius expoſuero; ſecretiones videlicet naturales humorum in inteſtina depluentium pendere a proportionatis motibus fibrarum glandulas, atque inteſtina conſtituentium cum fluidis ſecernendis: hanc autem proportionem eſſe in ratione compoſita ex rationibus denſitatum liquorum, aut orificiorum, a quibus effluunt, & numero motuum, ſeu oſcillationum fibrarum elaſticarum, a quibus naturaliter motus inteſtinorum dependet. Quotieſcumque igitur ſanguis valde acer ſit, ſolutus, & colliquatus, dum glandulas inteſtinorum appellit, eas ad crebriores motus, & oſcillationes excitare, ideoque uberius, & copioſius ſecerni neceſſum eſt. Secretis autem humoribus tum copia, tum acrimonia peccantibus, nerveas inteſtinorum fibras ſtimulari aſſidue perſpicuum eſt, motum eorumdem periſtalticum ſollicitari, hinc Diarrhœam exoriri.

Vel a pancreatico, bilioſo, & qui a glandulis inteſtinorum extillant ſuccis depravatis, vel ab ingeſtis ſuppeditantur.] Convulſivæ crebrioriſque inteſtinorum contractionis cauſa frequentiſſima, ſi quæ alia, eſt ſuccorum in primis viis exiſtentium, bilis ſcilicet, ſucci pancreatici, & qui a glandulis inteſtinorum extillant, depravatio. Uſum enim horum omnium ſuccorum eſſe ulteriorem chyli ſolutionem, & fluiditatem promovere, quam primum ope membranarum ventriculi, ac ſalivalium ſuccorum ſubivit, manifeſta res eſt. Huic operi maxime inſervit bilis, ceu quæ ſale volatili, ac ſulphureo fęta eſt, quo particularum chyli figura mutatur, compages ſolvitur, tenuiorum partium a fœculentis ſeparatio, atque expulſio promovetur, non quidem ſtimulando inteſtina acredine ſua, quemadmodum putabant Veteres, ſed fæces tantum fluidas reddendo, ne induratæ ſubſiſtant, ut patet in hypochondriacis, ſcorbuticis &c. quibus bilis aut vitioſa, aut deficiens eſt. Itaque ſi iſti ſucci uberius in cavitatem inteſtinorum effundantur, cum nimis fluidas fæces reddunt, tum periſtalticum inteſtinorum motum ſollicitant, hinc Diarrhœam excitant.

De qualitate eorundem peccante non eadem eſt apud omnes opinio. Qui putant bilem alchalicam eſſe, ſuccum vero pancreaticum acidum, ideoque ex iſtorum ſuccorum mixtione efferveſcentiam, atque ebullitionem oriri, in ea ſunt opinione, ut credant ejuſmodi ſuccos in tenuia inteſtina confluentes poſſe incongrue miſceri, atque male fermenteſcere, hinc inteſtina ad expulſionem contentorum ſollicitare, ſive id ab exceſſu bilis acrioris, ſeu a majori aciditate ſucci pancreatici dependeat; qui propterea fermenti vice alimentum, ſuccos qui perpetuo a glandulis inteſtinorum extillant, ſimili vitio inficiat, depravet, atque corrumpat. Id Graafius, Sylvius, aliique ſuſtinuerunt. Verum cum nulla ſit naturalis fermentatio, ſi præſtantiſſimum Morgagnium audimus, qui ſuccum pancreaticum acidum eſſe abſolute negat, corruere illorum ſententiam luce clarius apparet. Sed hac de re plura, ubi de inteſtinorum dolore. Modo ſatis ſuperque eſſe duxerim aſſerere vitiari bilem, reliquoſque ſuccos ea ratione, qua opus ad nerveas inteſtinorum fibras vellicandas, eorumque motum periſtalticum ſollicitandum. Qua de re vid. obſ. in Diamerbroekii anat. in Peclino *exercitat. de purgantib.* in Bontio *de Medic. Indor.* Si ingeſta vel copia peccent, vel acrimonia, cum inteſtina ſtimulare habeant, convulſivam quoque eorumdem contractionem,

nem excitare valere adeo manifesta res est, ut manifestior sit nulla.

IV. *Quibus addenda graviora animi pathemata, mæror præsertim.*] Mæror docente Cl. Baglivo nihil frequentius producit, quam Diarrhœas, quæ diu persistente mæroris causa evadunt incurabiles, iisque demum superveniente febre erratica, & atrophia, ægrotantem de medio tollunt. Et sane nihil magis chylificationi officit, quam meror, & tristitia. Ventriculi membranæ debito spirituum animalium influxu destituuntur, ac flaccescunt, salivæ, succi pancreatici, biliosi, quique a glandulis ventriculi, & intestinorum extillat secretio inhibetur, hinc chylosim depravari, nerveas stomachi, & intestinorum fibras in spasmos agi contingit, eorumque motum peristalticum ad contentorum expulsionem sollicitari.

Gravis ira.] Quod si quis vehementi ira corripiatur, manifestum est spiritibus animalibus cæco impetu hac illac ruentibus, spasmus in universum corpus, & præsertim in organa bilis secretioni dicata (id quod dolor quidam constrictivus, qui in latere dextro sub scrobiculo cordis percipitur, manifestat) induci, quæ propterea bilem in Duodenum copiosius protrudunt, unde Diarrhœa, quam Hildanus *cent.* 7. *obs.* 18. adnotavit, perinde ac si pharmacum propinatum fuisset. Quo loco minus mirari subit alvi stipticitatem ab ira solvi, ut Valleriola *lib.* 2. *obs.* 4. & *M. N. C. Dec.* 2. *an.* 5. testantur. Conf. com. in aph. 6. cap. 1.

Improvisus timor.] Dici vix potest, quantum ob mirabilem animæ unionem cum corpore ab improviso timore spiritus afficiantur, quantum eorum placidus, atque ordinatus motus perturbetur. Id nimirum Apoplexiæ, Epilepsiæ, aliique gravissimi morbi supervenientes demonstrant. Hoc eodem perturbato spirituum motu, nerveas quandoque intestinorum fibras ea ratione affici contingit, qua opus est ad peristalticum motum perturbandum, seu convulsivam contractionem excitandam, qua contentorum excretio per inferiora sollicitatur, unde Diarrhœa. Mirum in quanta obscuritate versentur, qui continuo ad acres, vellicantesque sordes in primis viis hærentes confugiunt, ad præternaturales excretiones sive per superiora, sive per inferiora explicandas. Sola enim spirituum ataxia, seu inconcinnus, ac perturbatus motus easdem excitare valet, ut Willisius, Sydenhamus, aliique sustinuerunt.

Suppressio naturalium evacuationum, præcipue sudoris, & perspirationis.] Viæ ad intus detentos humores ob suppressionem sudoris, ac perspirationis extra corporis confinia educendos aptissimæ videntur viæ intestinorum. Tot enim sunt fistulæ, tot glandulosi folliculi, ac ductus in eorumdem cavitatem derivantes, ut magna diversorum humorum, tenuium præsertim, ac serosorum excretio subsequatur. Cum igitur transpirationis materia tanta sit docente Cl. Sanctorio, ut singulis diebus plus per illam evacuetur, quam per omnes evacuationes sensibiles simul sumptas, nil mirum videri debet, si materia transpirationis glandulas, ductus, atque emissaria intestinorum appellens Diarrhœam progignat. Quod nimirum per certa loca certi generis particulæ evacuentur, non ita constans, ac perpetuum est, quin certi alicujus emunctorii deficientem actionem alterius actio supplere aliquandiu non possit. Hinc imminutam transpirationem alvi fluxus frequentissime supplet, & vicissim: unde illud: *Cutis densitas, alvi laxitas*, & contra.

Tempestas calida, fervens, & sicca.] Urgente aeris calore, ac siccitate, sulphurearum, ac subtiliorum partium sanguinis exsolutionem fieri, ejusdem compagem solvi, ac colliquari perspicuum est: hinc refluentibus a toto sanguine acribus, ac vellicantibus particulis in intestinorum fistulas, ac glandulosos folliculos, Diarrhœam exoriri luce clarius apparet. Apte cadit in hunc locum, quod habet Hippocrates *aph.* 16. *sect.* 3. *In siccitatibus autem tabitudines, lippitudines, articulorum morbi, stillicidia urinæ, & difficultates intestinorum.* Cujusce rei exempla

empla extant in A. N. C. *Dec.* 2. *an.* 4. *obs.* 24. & a Cl. Hoffmanno, aliisque postea confirmata, ut cum constantia, tum ne frequentia quidem minime desideretur.

Aut peculiaris aeris constitutio, qua miasmata maligna &c. vel organica, & animata corpora &c.] Neque infrequens est miasmata maligna, ac deleteria e terræ visceribus exhalantia, atque una cum alimentis deglutita, acria, ac stimulantia cum sint, intestinorum fibras, ac peristalticum eorumdem motum sollicitare, vel per poros cutis, aut venas lacteas massam sanguinis ingressa eamdem fundere, ac colliquare, ac Diarrhœas progignere. Ejuscemodi Diarrhœæ epidemicæ sunt, & ægros dire exercentes.

Idem plane dictum velim de organicis, & animatis ex aere nocturno decidentibus. Ad quam causam reduci potest rubigo, & uredo supra fruges, vineasque decidua; cujus meminit Plinius *hist. nat.* & Petrus Laurembergius *lib.* 1. *horticult. cap.* 35. quæ non solum iisdem multum detrimenti affert, ut optime norunt agricolæ, & horti culturæ dediti, sed etiam hominibus summopere nocet. Qua de re etiam legi potest observatio 93. *M. N. C. Dec.* 3. *an.* 9. & 10. ubi scriptum invenitur, eos qui nudis pedibus incesserant, ejuscemodi rore in terram descendente pustulis, & ulcusculis nigricantibus inde vexatos fuisse, quosdam febribus ardentibus correptos, quosdam tandem eodem gustato ulcuscula in labiis passos. Ab hoc porro fonte Diarrhœæ Epidemicæ ortum traducunt, quæ in certo districtu grassantur, aliis ab illa immunibus. Immo quicumque cibis hoc rore infectis vescuntur, tali morbo corripiuntur, qui vero abstinent, liberi supersunt. Cum nempe copiosissima insecta, quorum adeo minuta sunt corpuscula, ut referente Cl. Læuvenhoechio *Tom.* 1. *epist.* 7. & *Tom.* 2. *epist.* 96. aliquot eorum centena simul sumpta crassum arenæ granum mole non æquent, in aerem diffundantur, cum rore rursus defluere contingit, & qua fructus inficiendo, qua corporis humani poris se insinuando, ac sanguinis massam corrumpendo diarrhœas, aliosque istiusmodi morbos progignere. Rem omnem ita expediunt hodie maxime illustres physici Cl. Lancisium sequuti, qui materiem hanc ingeniose admodum lateque pertractavit lib. *de nox. palud. affluv. cap.* 26. Quod aer Romanus, & terra innumeris insectis scateat, quorum exhalationibus ros inquinatur, evenit potissimum, ut homines, qui æstate Romæ degunt, & extra Urbem dormiunt gravissimis symptomatibus corripiantur, & interdum moriantur. Quod etiam accidit illis, qui ad lacustria Romanæ plagæ peregrinantur. Dici enim vix potest, quam apte in paludibus stabulentur insecta, quæ ubi citissime sub moderatiori æstu fæcundentur, rorem, & aerem nocturnum inficiunt, unde maligni plerunque morbi præsto sunt. Quare sapienter admodum prudenterque pro more laudatus Lancisius suadet iis, qui vel Neapoli Romam, vel Roma Neapolim contendunt, ut diurnos potius æstus subeant, quam nocturni frigoris voluptate decepti, ante memoratam ambientis aeris vim excipiant.

V. *Ubi humorum excrementitiorum primum una cum adiposis corporibus cruore perfusis &c.*] Inter Dysenteriæ differentias maxime spectabiles illæ sunt, quæ a gradibus ejusdem desumuntur, quorum primus est cum humores excrementitii, qui etiam in Diarrhœa ejiciuntur, & adiposa quædam corpora, quæ nihil aliud esse videntur, quam adeps, seu pinguedo, qua intus intestinorum tunicæ obducuntur, exiguo cruore perfusa excernuntur: alter vero cum membranosa ramenta, quæ superficies tenuis intestinorum sunt: tertius demum, cum membranarum intestinorum substantiam constituentium portiones, ac carunculæ ejiciuntur.

Torminibus ventris plus minus dire ægrum exercentibus.] Si sola sanguinis excre-

cretio spectetur, dysenteria ab aliis cruentis fluxibus satis distingui nequit. Sanguinem enim bonum, ac laudabilem in toto corpore redundantem in iis quandoque excerni observamus, quibus membrum aliquod amputatum est, aut sanguinis magna evacuatio suppressa, qui fluxus ex apertis intestinorum vasculis eadem ipsa ratione, qua hæmorrhoidum, narium, aliarumque partium hæmorrhagiæ contingunt, ortum trahit; aliquando tenuem, aquosum, & loturæ carnium similem, qui fluxus ob hepatis imbecillitatem fieri credebatur a Veteribus, fluxus propterea hepaticus dictus: (quamquam ab aliis cruentis fluxibus vix distingui posse Recentiores Medici haud dubie affirmant) Atrum tandem, nigricantem, & splendescentem sanguinem per superiora simul, & inferiora ejici manifestum est, qui fluxus Melancholicus appellabatur. At nihil habent cruenti hi fluxus cum Dysentericis commune. Citra enim ventris tormina ægrum dire exercentia contingunt, quæ tantum abest, ut cum dysenteria minime conjungantur, ut hisce solum apparentibus in alvi fluxibus non cruentis, iidem ipsi fluxus ad dysentericos referendi sint. Ita Willisius Dysenteriam Londini sævientem se vidisse testatus est cum aquosi humoris excretione, atrocioribus torminibus, ac virium jactura conjuncta. Indolens dysenteria, cujus meminit Hippocrates 2. *Epid. com. 6.* & cujus extat exemplum in ephem. German. *an.* 1671. *obs.* 43. & in A. N. C. *dec.* 1. *an.* 2. *observ.* 45. si quosdam audimus, qui tormina ventris a dysenteria sejungi nolunt, dicendum sane esset, quod vera dysenteria non fuisset, vel valde obscura, ac fere insensibilia tormina pro nullis habuisse, qui hujusmodi dysenteriam descripserunt. Ut ut autem res sit, certum est indolentium dysenteriarum casus rarissime occurrere, ut ne minimum quidem liceat recedere ab eo, quod cum multis, ac frequentibus, tum certis, ac constantibus Veterum, & Recentiorum fere omnium medicorum observationibus compertum est.

VI. *Quæ tunc contingit cum non solum acres, vellicantesque particulæ, sed causticæ &c.*] Gradu solum, atque intensione differre videtur Diarrhæa a Dysenteria. Si enim acrimonia illa, quæ nerveas intestinorum fibras stimulare habet, torquere, ac convulsivam contractionem in easdem inducere, qua humorum excrementitiorum fluxus per inferiora sollicitatur, tanta sit, ut mucum primum intestinorum parietibus adhærentem, tum villos ipsos, ac tunicas abradere valeat, atque exulcerationem intestinorum progignere, prædictorum humorum una cum adiposis corporibus cruore perfusis, tum villis ipsis, ac carunculis excretionem supervenire debere, ventris torminibus ægrum dire exercentibus, manifestius quidem est, quam ut ullis rationibus possit comprobari.

Inter dysenteriæ causas recensentur quoque intestinorum inflammationes, præsertim illæ, quæ ad suppurationem vergunt; unde aperto apostemate pus, ac sanies ejicitur, ut observationes virorum præstantissimorum Bartholini, Riverii, Hildani, Plateri, aliorumque testantur. Sed horum considerationem ad peculiarem morborum, quorum effectus sunt, tractationem rejicimus.

VII. *Diarrhæa, quæ circa febrium vel malignarum, & pestilentium declinationem &c.*] Ad praxim commodissima divisio Diarrhææ est in criticam, & symptomaticam. Illa enim in salutem plerunque terminatur, hæc summe perniciosa, atque interdum ægros de medio tollit. Inter criticas diarrhæas principem obtinet locum, quæ circa febrium declinationem succedit. Ad declinationem enim vergente febre, materia, quæ cruda est, atque secretioni inepta, sive ea nimis tenuis sit, ac fluida, seu nimis crassa, viscida, ac lenta, paulatim concoquitur, & secretioni apta fit, atque extra corporis confinia educitur. Si per alvum excernatur, diarrhæam exoriri criticam, & salutarem manifestissima res est. Pestilentes constitutiones alvi fluore judicatas recensuit jamdudum Galenus

lib. 4. *Epid. sect.* 21. & multos in pestilentia æstate orta, diarrhæa nona, vel undecima superveniente, servatos fuisse testatur *lib. de atra bile cap.* 4. Quid quod Gerhardus Columbus (*in lib. de febre pestil.*) pestilentes febres fere omnes alvo copiose fluente licet cum cruditatis signis, tandem coctionis signis supervenientibus, curatas felicissime scribit? Id quod & Fridericus Hoffmannus se vidisse testatus est, ut nullus supersit dubitandi locus.

Aut homines sero abundantes, & leucophlegmatia incipiente detentos &c.] Salutaris est etiam Diarrhæa in corporibus sero abundantibus, ne variæ ejusdem congestiones fiant, atque in morbos a seri copia oriundos, cujusmodi sunt cacochymia serosa, leucophlegmatia, hydrops, labantur. Leucophlegmatia vero detentum, si fortis Diarrhæa superveniat, a malo liberari docuit Hippocrates 7. *aph.* 29. Animadvertendum est autem cum Cl. Riverio, id morbi initio utique esse intelligendum. Tunc enim peccans materia fluens adhuc est, atque in propriis vasis, lymphaticis scilicet continetur, unde circulo restitui facile potest. Si Diarrhæa confirmato jam morbo superveniat, soluta scilicet sanguinis compage, ac labefactato solidarum partium tono, unde serosa pars a reliquarum nexu secedens facile e glandularum, ac membranarum poris elabatur, atque intra partium laxam structuram subsistat, tunc enimvero tantum abest, ut morbus levetur, ut potius augeatur, aut confirmetur.

VIII. *Diarrhæa morbis capitis superveniens salutaris.*] Diarrhæam morbis capitis supervenientem salutarem esse pronuntiavit Baglivus certis Veterum Medicorum ductus observationibus, qui id jamdudum adnotarunt. Salutaris hujusce Diarrhęæ alibi meminimus, remque omnem ad revulsionem insignem, quæ fit a capite diversorum humorum retulimus. Observatione enim Anatomica constat ad longitudinem quadraginta, & ultra spithamarum extendi intestinorum canalem, glandulisque undique, ac folliculis excretoriis refertum, unde magna fit variorum, ac diversorum humorum excretio, universalis veluti impuritatum, atque inquinamentorum massæ sanguinis expurgatio, quæ cæteroquin inquinamenta una cum sanguine cerebrum appellentia, qua tenuissima ejusdem vascula infarciendo, comprimendo, qua vellicando, ac mordendo, aut simili ratione afficiendo, gravissimos morbos valent progignere.

IX. *Diarrhæa, quæ febrem non habet adjunctam, nec sitim &c.*] Diarrhæa sæpe est sine febre, quandoque & febrem, & sitim, & ciborum fastidium habet adjunctum. Quæ febre caret benigna ut plurimum est, nec est contagiosa, & sporadice invadit. Quæ cum febre conjuncta est maligna interdum est, contagione majorem in modum propagatur, & epidemice grassatur. Dum febris abest, sitis, ac naturalis viget appetitus, quid aliud conjicere licet, quam naturæ opus pravos, atque incongruos succos extra corporis confinia expellentis? Apte cadit in hunc locum, quod habet Celsus *lib.* 4. *cap.* 16. *Uno die fluere alvum sæpe pro valetudine est, atque etiam pluribus, dum febris absit, & intra septimum diem id conquiescat: purgatur enim corpus, & quod intus læsurum erat utiliter effunditur. Verum spatium periculosum est: interdum enim tormina, & febriculas excitat, viresque conterit.* Hujusce rei rationem attigisse videtur Hippocrates 2. *aph. sect.* 1. *In perturbationibus ventris, & vomitibus spontaneis, si talia purgentur qualia purgari oportet, confert & leviter ferunt, sin minus, contra.*

X. *Diarrhæam iræ supervenire bonum &c.*] Quo modo Diarrhæa iræ superveniat ex superius allatis perspicuum est. V. com. in aph. 4. Ostendimus siquidem magnam bilis copiam, quæ in hepate separatur, in intestinum Duodenum effundi, nerveas ejusdem, & totius intestinorum canalis fibras irritando, fæcesque fluidiores reddendo alvi fluxum progignere. Nisi vero alvi fluxus superveniat, impedita bilis secretione in hepate, atque ejusdem in Duodenum deri-

derivatione, nimis tenues, acres, biliosasque particulas in sanguine detineri contingit, exagitari eumdem, ac fundi, cor in crebriores, vehementioresque contractiones agi, ac febrem excitari, ut Baglivi observationibus compertum est.

XI. *Ubi noverim Diarrhœam salutarem non esse, eamque a tenui &c.*] Principes ad Diarrhæam curandam indicationes, ut unicuique consideranti apparere potest, sunt irritantem materiam, sive sit in sanguine, sive visceribus chylo elaborando, ac perficiendo dicatis, temperandi, corrigendique, eamque extra corporis confinia qua data porta eliminandi. Has priusquam absolvant medentes, sedulo perpendendum illis esse, cujus naturæ, ac conditionis materia fuerit perspicuum est; an scilicet tenuis, ac præfervida, biliosam ajebant Veteres, vel contra viscida, lenta, cum aciditate, aut salsedine conjuncta, pituitam acidam, salsam dicebant. Si enim illa peccet, sola eluentia sufficere videntur, cujusmodi sunt serum lactis, decoctum hordei, & similia, quibus cum nimis tenues, biliosæque particulæ dissociantur, disgreganturque, atque ineptæ ad vellicandum fiunt, eædem præterea præcipitantur, solidæque partes ab ulteriori vellicatione præcaventur, unde dejectiones, quæ parcæ, sed crebræ sunt, & cum dolore copiosiores fieri contingit, & sine dolore. Quam apte de seri lactis virtute atque efficacia in alvi fluxibus biliosis loquens Galenus: *Lactis*, inquit, *serum ob suas abstergendi vires, ad alvi dejectiones, tum potum, tum per Clysterem injectum assumitur; absque erosione enim abluit, & abstergit ab intestinis acrimoniam*. Hippocrates ipse usus est sero lactis in dysenteria. Quid enim aliud audiat dolor ille circa totum ventrem, & labores, egestio multa, & subcruenta Adrianum, & puerum Cenæi dire exercens, cujus meminit *lib. Epid. 6.* & ad quam tollendam serum propinavit, quam morbus dysentericus? Id quidem præclare ostendit Valesius, & *com. h. l.* in Dysenteria autumnali lactis serum silice candefactum commendat, traditque egestiones biliosas suberuentas cum vehementi ventris dolore, ubi serum, & lac bibisset æger, longe moderatiores fuisse factas. Quid magis acceptum, probatumque Sydenhamo, & Baglivo in Dysenteria, quam serum lactis?

Post quodcumque eluvionis pensum opiatum aliquod medicamentum accuratioribus practicis solemne est exhibere, post Cl. Sydenhamum, quo commotio omnis ab eluente pharmaco concitata sedetur. Diascord. Fracast. uti solemus, quod in quacumque humorum acrimonia eximiam præstare operam alibi ostendimus. Vid. cap. 1. com. in aph. 17.

XII. *Ubi vero acres viscidis, mucosisque quisquiliis involuti &c. solum rhabarbar. &c.*] Si causa irritans pituitosa sit, sola eluentia minime sufficiunt. Ad purgantia igitur confugiendum est. Summus autem purgantis remedii delectus habendus est, quod & evacuandæ materiæ conditioni, & morbo sit accommodatum. Dulcia medicata, quæ tartareis, & lenibus sulphureis particulis sunt prædita, ut Saccharum, Mel, Cassia, Manna, Uvæ corinthiacæ, & alia hujus census, cum frequentissime vel hoc solo alvum moveant, quod in primis viis corrumpantur, aut fermentescant, unde acres, stimulantesque halitus suscitantur, quibus intestina crebriorem ad motum sollicitantur, flatusque copiosiores gignuntur, ad malum exasperandum potius, quam leniendum apta videntur. Quæ acrius intestina irritant, eorumque tum motum peristalticum ad crebriores corrugationes, tum etiam glandulosos folliculos, ac ductus in eorum cavitatem hiantes ad uberiorem humorum effusionem sollicitant, cane pejus, & angue fugienda sunt, ut præ cæteris ostendit Fuchsius *lib 2. Parad. cap.* 13. Galeni, aliorumque Veterum Medicorum ductus auctoritate, qui ab istius generis medicamentis abhorruerunt. Tutissimum porro, atque efficacissimum purgans in alvi

fluxibus rhabarbarum eſt, ut perbellis rationibus, atque experimentis evincit Matthiolus adverſus Fuchſium. Duplici enim facultate pollere communiter reputatur, purgante, & adſtringente. Illam a ſulphureis partibus, quæ levi toſtione, aut convenienti in aqua infuſione avolant, aut eluuntur, repetunt, alteram relinquentes adſtringentem, & corroborantem. His minime aſſentitur Cl. Boulducius in A. R. S. P. affirmans ſe nullum adſtringentis hujus facultatis indicium per multa experimenta in Rhabarbari præparatione habere potuiſſe. Quidquid tamen ſenſerit præclarus Auctor, cum obſervationibus multis, & conſtantibus compertum ſit, Rhabarbarum pauciſſimam materiem quandoque ab inteſtinis ejicere, citra ullius erroris ſuſpicionem illud affirmari poſſe videtur, paullo ſiccioris eſſe texturæ, ideoque leniter adſtringendi, ſeu mavis corroborandi virtute præditum. Majorem ineſſe virtutem hancce Rhabarbaro toſto opinio fuit Cl. Sylvii *lib.* 3. *prax. c.* 13. *n.* 33. Cum tamen nonnulli in ſuſpicionem venerint ex torrefactione empyreuma excitari, atque acritudinem, ut ajunt, ſatius duxerim illud adhibere, ut a natura producitur (quod & de cæteris omnibus medicamentis concludit citatus Boulducius) atque illud opiato medicamento admiſcere, quo acrium, ac vellicantium particularum vis infringatur, irritationes ſedentur, placida quies inteſtinorum fibris ſpaſmo affectis concilietur, quod dici vix poteſt, quantum valeat ad peccantes humores temperandos, ac corrigendos, eoſque blande extra corporis confinia eliminandos.

XIII. *Cæterum in moleſta Diarrhæa, & Dyſenteria aqu. Tetutianæ &c.*] Qui aquas Tetutianas aſſumpſerit miratur Cl. Redius, quomodo ſi alvi fluxu utcumque moleſto laboraverit, perfectiſſime non convaluerit. Cæteris fruſtra adhibitis ad uſum aquar. Tetutian. deveniendum eſſe tradidit Baglivus, ceu quæ infallibiliter ægrum ſanabunt. Cum nempe præmiſſo vehiculo, ut ajunt, purgante aquæ Tetutianæ ubertim epotantur, ventriculum, & inteſtina non ſolum fluiditate laxant, ſed etiam gravant pondere, & mordacitate irritant, ac propterea priuſquam vaſa lactea ſubeant in magna quantitate per alvum ſibi viam aperiunt. Craſſas vero, mucoſaſque quiſquilias ventriculi, & inteſtinorum parietibus adhærentes incidendo, abſtergendoque, acres moleſtiſſimos ſuccos, qui inteſtina verſus propulſi enormes ibidem ſpaſmos, ac vaſorum ſanguineorum oſcula reſerando, fibraſque corrumpendo immania ibidem ulcuſcula excitant, mire edulcando, alvi fluxibus egregie opitulantur. Quod non ſine admiratione accipi ſolet ab iis, qui nondum ſubtiliorem medicinam ſcrutati ſunt. Quare enim morbos a materie mordaci oriundos materia mordax, aqua ſcilicet Tetutiana, quæ inſigni pollet ſalſedine, ſanabit, quare mordax, ac ſalſa materies mordacem, ac ſalſam edulcabit? Alchali, & acidi propugnatores rem facillime expediunt. Cum enim exiſtiment ſalem ſalſum in humano corpore vel in acidum, vel in alchaleſcentem acrem converti, hos ſales, cum acutiſſimi ſint, inteſtinorum fibras non ſolum vehementius irritare, ſed mucum inteſtinorum pariter parietibus adhærentem abradere, tunicas exulcerare, atque moleſtiſſimos alvi fluxus progignere, eo adducuntur, ut credant ſalem marinum mitiorem utriſque, quo certe aquæ Tetutianæ fœtæ ſunt, eorum eſurionem eſſe, idcirco acidi, & acris ſpicula ab inteſtinorum fibris, dum per eaſdem fluunt, extrahere, ac per alvum extra corporis confinia educere. Qui nullum ſalem frequentius in humano corpore reperiri, quam ſalſum, certis Roberti Boylei aliorumque obſervationibus edocti affirmant, ac multo frequentius ab ſalſo, quam acido, qui nunquam in eodem corpore ſenſibilis apparet, aut ab acri, qui rariſſime ſe prodit, iſtiuſmodi morbos exoriri conjiciunt, ſalſos humores, qui partes vellicant, ac corrodunt, eo prorſus modo edulcari putant ab aquis ſalinis, quo ſalſamenta infuſa eadem aqua marina magis, quam in-

insipida mitescunt, ut meminit Chrysippus apud Plutarchum *Symp. p. quæst. 9.* Cujusce rei ratio non alia esse videtur, quam quod salis particulæ salsorum humorum cum salis particulis aquæ marinæ ob planam, & similem utrorumque superficiem facile coeunt, & in massulas majores coalescunt, quibus salibus ab intestinorum fibris ope salinarum aquarum extractis, ac per alvum eductis, acres, mordacesque humores leniri, ac mitescere contingit, morbosque ab eo prodeuntes profligari. Si ita res haberet, nihil negotii facesseret explicatio textus Hippocratis *de humidorum usu n.* 7. quo loco: *Aqua marina*, inquit, *pruriginosis, & qui ab acribus humoribus mordentur, tum lotione, tum fotu calida prodest: ulceribus etiam, & ambustioni, & abrasioni, & reliquis hujusmodi adversatur*: Cum enim scabies, prurigines, atque ulcera ab acribus, ac mordacibus humoribus solidam substantiam carnium erodentibus, ac corrumpentibus exoriantur, paradoxum videtur eadem mala acri, ac mordaci materia curari. Ejus præ cæteris mentionem facit Prosper Martianus super Hippocratis locum citatum, atque in rei comprobationem affert Dysenteriæ exemplum ab acribus humoribus inductæ, quæ ope aquæ Tetutianæ egregie sedatur.

XIV. *Hisce postea succedat pul. ex ter. sigil. Cor. Cer. &c. Op. crud. &c.*] Abstersis hac ratione primis viis, edulcatisque acribus, ac mordacibus humoribus, si adhuc morbus perseveret, quod plerunque ex eo contingit, quia ex glandulosis folliculis laxatis jam perpetuo humores plorant, qui cum reliquias pravorum, vitiosorumque offendant, facile corrumpuntur, ac stimulo cum sint nerveis intestinorum fibris, eorumdem motum peristalticum sollicitant, leniter adstringentia, atque opiata absorbentibus, seu præcipitantibus mixta eximiam operam præstant. Absorbentia nimirum, cujusmodi sunt terræ multæ, acres ventriculi, & primarum viarum succos in stipticam, & aluminosam dulcedinem mutant. Alumen enim constat ex acido vitriolico, quod corrosit, & tamquam propriam sedem terram penetravit, unde vis ejus corrosiva infringitur. Tormentilla leniter, & blande adstringendo, ne e glandulosis folliculis, ac ductibus in intestinorum cavitatem hiantibus perpetuo effundantur humores, qui morbo ansam præbent, prohibere valet. Opiatis tandem convulsiva contractio, qua prædictorum humorum excretio sollicitatur, compescitur. Enimvero solis adstringentibus uti discriminis plena res est. Verendum enim est, ne acres, vellicantesque particulæ intus retentæ ventriculi, atque intestinorum inflammationem, quæ in sphacelum, docentibus Galeno, & Cratone, aliisque, facile terminatur, progignant. Solis opiatis minus tutum. Opium enim referente Cl. Jo. Allen *Synop. p.* 1. *art.* 624. plerunque dolorem sedat, somnum conciliat, & dejectiones rariores reddit, sed tamen copiosiores sunt, & æque tenues, & liquidæ, ut ante, & magis fœtentes. Nil deterius esse, quam immoderato adstringentium, & opiatorum usu alvi fluxu laborantes pertractare a plerisque adnotatum est, præ cæteris vero a Cl. Frid. Hoffmanno *M. S. cap.* 7. *p.* 227. *in sch.* ubi habet: *Non semel, sed aliquoties, quod sancta fide testari possum, ab immoderato adstringentium, & opiatorum usu in Diarrhoeæ, vel Dysenteriæ fluxu coercendo . . . . molestissimum Hypochondriacum, quod in fœminis hystericum dicitur malum, & quod per omnem fere reliquam ætatem homines misere exercuit, enatum animadverti.* Quid quod opiata sensum fibris adimendo sphacelationi ansam præbent? ut *M. N. C. Dec.* 2. *Dec.* 6. *obs.* 104. Plater. *lib.* 3. Acta Hafniensia *p.* 2. *obs.* 17. Bartholinus *cent.* 6. *hist.* 2. testantur. Plures historias eorum, qui opiatorum usu extincti sunt vid. in Thonero *lib.* 3. Waldschmidio in disser. *de noxa Op.* Tillingio de Op. *pag.* 46. Sennerto *lib.* 6. *prax. P.* 3. *cap.* 1. Marcello Donato *in histor. medi. mirabilibus*.

XV. In *Dysenteria, si febris adsit, dolor vehemens, viresque ferant; venæ sectio*

ctio &c.] Venæ sectionem in Dysenteria cum febre miris laudibus extollit Riverius, testaturque *centur.* 2. *obs.* 37. se in Dysenteria cum febre acuta, octavo demum die, cum fructu quinque sanguinis uncias e brachio detraxisse, & *obs.* 64. se venæ sectionem in muliere Dysenteria cum febre detenta septimo, & octavo die summa cum felicitate instituisse. Amatus vero Lusitanus *centur.* 2. *obs.* 11. affert exemplum viri cujusdam plethorici, quique vino immoderate abutebatur, dysenteria, & febre acuta detenti, qui secta vena melius habuit, atque brevi in pristinum suæ valetudinis statum restitutus est. Quid quod Bottallus *cap.* 4. decies, & ultra se deprehendisse testatus est, nullum remedii genus dysenteria laborantes magis juvisse, quam venæ sectionem? Testem pariter hujusce rei locupletissimum habemus Sydenhamum affirmantem se fere semper Dysenteriæ curationem cum venæ sectione auspicari, quod postea confirmat exemplo cujusdam Dysenteriæ, quæ tandem sola venæ sectione felicissime curata fuit, cum innumera fere frustra fuerint adhibita. Ex quo liquido constare arbitror in summa obscuritate illos versari, qui communi Medicorum Hippocratis, & Galeni auctoritate confirmata opinione ducti, *alvo fluente non esse detrahendum sanguinem*; a venæ sectione in Dysenteria prorsus abstinent. Quid quod nisi nimius ad intestina humorum fluxus prohibeatur venæ sectione, & universa sanguinis massa temperetur, inflammatio, quę plerunque in sphacelum desinit, subsequi facile potest?

XVI. *Clysteres primum ex decoct. intestinor. vitul. aut vervec. &c.*] Vel tenuia, vel crassa intestina in Dysenteria afficiantur, Clysteres visi sunt opportunissimi. Si crassa, nemo ignorat Clysteres ipsis applicari viribus suis integris permanentibus, atque eorumdem vitiis immediate occurri. Si tenuia, eorumdem operationem secundario, & per consensum in eadem exerceri manifesta res est. Ii autem præ cęteris locum habent, qui urgentioribus symptomatibus, torminibus scilicet, ac dolori occurrunt, quorum in censu veniunt, qui ex decoct. intestinor. vitul. &c. desumuntur. Hisce addendi, qui ulcuscula ibidem excitata abstergere primum, mox consolidare habent. Abstergente vi lenissima donari Clysteres ex decocto hordei leviter torrefacti cum melle, vulneraria ex vino albo, in quo ebullierint flores hyperici, millefol. &c. manifestius quidem est, quam ut ullis rationibus possit comprobari.

XVII. *Si maligna sit Dysenteria, optime cedunt opiata diaphoreticis mixta.*] Difficultatibus intestinorum si sudor superveniat, easdem sanari a Cl. Baglivo, aliisque adnotatum est. Sudore nempe non solum acres, atque erodentes humores intestina in violentas, & non ordinatas contractiones sollicitantes, atque eorumdem substantiam exulcerantes ad cutim derivari, atque extra corporis confinia educi contingit, sed totius sanguinis crasim mutari. Quid ergo si arte sudor procuretur? Id enimvero cum in cęteris omnibus, tum in malignis Dysenteriis præstandum est, quæ ab acribus, erodentibus, ac massam sanguinis corrumpentibus particulis ortum traducunt. Opiata porro diaphoreticis misceri solent, non tantum ut intestinorum cruciatus, atque irritationes nimiæ sedentur, sed ut toti nervoso generi placida exoptanda tranquillitas concilietur, sanguini vero, & humoribus æquabilis, & ordinatus motus, quod cum ad secretiones quascumque, tum etiam sudoris promovendas existit opportunissimum.

XVIII. *Cortex quoque radic. Cascaril. alexipharmacis mixta.*] Cortex radicis Cascaril. ex quibusdam Americæ meridionalis regionibus ad nos affertur. Primus omnium de hoc cortice verba fecit J. And. Stisserus Profes. in Academ. Julia, *in actor. laboratorii chymici specimine secundo an.* 1693. *Helmestadii edito*, ac varias ejusdem facultates recensuit, quarum potior illa visa est, quam habere credebatur febres fugandi; in nundinis enim Brunsuicensibus idem cortex pro cortice

tice Peruviano Chin. Chin. dicto a Mercatoribus nonnullis vendebatur. Virtutem hancce eidem cortici præ cæteris inesse in dissertatione quadam *in edit. in A. R. S. P.* præclare ostendit Cl. Boulducius. Immo admonet D. Fagonium Archiatrum Ludovici XIV. se experimentis didicisse minorem dosim sufficere ad febres fugandas, nec illa temporis diuturnitate opus esse, qua revera opus est, dum eædem Chin. Chin. pertractantur. Verum decursu temporis aliæ facultates tributæ eidem fuerunt. Nobilis illa esse videtur, quam inesse eidem ostendit Jo. Ludovicus Apinus Medicus Hersspruccensis in historica, quam anno 1697. edidit Norimbergæ, relatione febris epidemicæ an. 1694., & 1695. in Noricæ ditionis oppido Hersspruccensi, & vicino tractu grassari deprehensæ, quam recepit, ac miris laudibus extulit cit. Boulducius, Dysenterias scilicet sanandi, præcipue quæ symptomata sunt febrium acutarum, & malignarum. Aromaticum enim est suavissimo odore præditum, plane simile odori Moschi, quod cum spiritibus erigendis, recreandisque, ac miasmati cuique deleterio, ac maligno expellendo, tum terrestri quo fætum est elemento roborandi ventriculum, & intestinorum tonum virtute donatur, hinc dysenteriæ profligandæ existit opportunissimum. Idque tunc maxime, si vulgaribus alexipharmacis, cujusmodi esse reputantur Bezoartica, radix tormentil. aliaque id genus misceantur. Fateor enimvero me in constitutione epidemica, quæ grassabatur an. 1741. febrium malignarum, quas enormes Dysenteriæ comitabantur, istius generis medicamentis nullum efficacius aut pro ægrorum opportunitate valentius deprehendisse.

XIX. *Dysenteriam cæteris remediis frustra adhibitis sola quandoque radice Ipecuacan. &c.*] Vomitoriis medicamentis in Dysenterico malo plures olim practici usi sunt. Testes hujusce rei locupletissimos habemus Hildanum *lib. de Dysenteria*, Sennertum *in praxi*, Rolfinkium *de ord. & meth. consul.* Etmullerum *colleg. practic.*, atque Riverium *cent. 3. ob. 9.*, qui refert adolescentem quemdam ope emetici medicamenti felicissime a Dysenteria liberatum fuisse, aliis prope innumeris frustra tentatis. Qua de re legi merentur M. N. C. *Dec. 2. an. 2. obs.* 108. *Dec. 3. an. 3. obs.* 15. & 51. Occasionem dedisse videtur Hippocrates, qui vomitum in diarrhœis, & dysenteriis conducere *aph. 19. sect. 6.* testatus est. In eo enim vomitum etiam arte excitatum comprehendi statuerunt. Non autem quibuscumque emeticis utendum traderem, sed sola Ipecuacan. radice, quæ tamquam infallibile remedium in fluxibus dysentericis, aliisque hæmorrhagiis sanguinis, colliquationibus humorum a Cl. Baglivo prædicatur, id quod confirmat auctoritate Gulielmi Sherard., Jo. Jacob. Mangeti, Gulielmi Pisonis, qui eamdem miris laudibus extulerunt. In Miscellaneis quoque N. C. *cent. 1. obs.* 38. extant exempla dysentericorum fluxuum, qui Ipecuacan. radice felicissime curati fuerint, ut nullus de ejusdem virtute supersit dubitandi locus. Et sane pulcherrima ejusdem laus est non solum peccantes humores per vomitum ejicere, atque ab affecta parte derivare, quod omnium emeticorum est, sed etiam stipticas communicare particulas, quibus ventriculi, & intestinorum tonum labefactatum jam restitui contingit, & sanguinis, cęterorumque excrementitiorum humorum excretionem cohiberi. In confirmata Dysenteria, & cęteris remediis cedere nescia locum habere radicem Ipecuacan. prę incipiente facit potissimum, quod in hac pręfervidus adhuc sanguis est, ac efferum nimis, atque immite morbi fermentum, ut inflammationes quandoque, & insignes spasmi suscitentur. In illa vero materia morbifica jam a sanguine secreta intestina occupat, unde facilius foras amandatur, ut perbelle ostendit Cl. Geoffroy *Mat. Med. p. 2. de veget. exot. art.* 23.

Observationibus porro compertum est, hanc radicem pluries iterandam esse ad recidivas pręcavendas. Hinc salubre practicorum consilium, postquam in ea dosi

prę-

prescripserint, quę ęgrotantem purgare valent, in parciori dosi singulis diebus per vices eamdem exhibere, qua intestinorum parietes mucagine obducti roborentur, eorumque exulcerationes abstergantur, exsiccenturque.

XX. *Si chronicus fiat morbus, opportuno tempore ad aquas thermales, præsertim B. M. V. &c.*] Aquas B. M. Virginis in agro Patavino tenuissimo spiritu, modicoque admodum tum sulphure, tum sale, ac pauca terra experimentis Jo. Gratiani (thermar. Patavin. exam.) fœtas esse compertum est. Eximius hinc usus in Dysenteria. Pręterquam enim quod molestissimum succum, qui intestina versus propulsus vasorum sanguineorum oscula reserando, fibrasque corrumpendo immania ibidem ulcuscula excitat, terrea portione majorem in modum temperant, laxatisque fibris qua fieri potest tonum restituunt, vi pręterea sulphuris, ac salis corrosos intestinorum parietes abstergunt, atque exsiccant, unde serpentes plagas probe jam dilutas figi contingit, comprimi, atque ocyus obliterari.

Simili fere virtute prędite sunt Lucenses, Calderianę, atque istarum omnium usu testatur Fabricius ab Aquapendente multos juvenes pueros, & senes dysentericos in pristinum valetudinis statum restitutos fuisse, cum de eorum salute jam fere conclamatum esset, atque alia remedia votis minus responderint. Hujusce pariter rei testes locupletissimos habemus Riverium *cent.* 2. *obs.* 49. *&* *obs.* 64. Meermannum *consult.* 25. *lib.* 3. M. N. C. *Dec.* 2. *an.* 10. *obs.* 29. Fallopium *de thermis cap.* 11. ut cum frequentia observationum, tum ne constantia quidem minime desideretur.

Nec non ad Lac primum asininum, mox vaccinum aqua plantaginis coctum &c.] Si lacte asinino per plures dies secundum Hippocratis mentem utamur, priusquam vaccinum in usum vocemus, dici vix potest, quam apte ęgrorum incolumitati consulamus. Cum enim tenuius sit Lac asininum, nec ita facile corrumpatur, cum ad acres effręnesque humorum particulas temperandas, pravorumque fermentorum vim obtundendam, tum ad corrosos intestinorum parietes probe eluendos, atque ab ulteriori vellicatione tuendos plurimum valet. Lac porro vaccinum crassius cum sit, iisdem parietibus probe jam dilutis conglutinandis existit opportunissimum. Quid si aqua plantaginis coctum exhibeatur, quę planta mitissimo nitroso sale fęta est, ob quem vulnerariam, ac diureticam blandissimam facultatem sortita est? Lac cum aqua mixtum dysenteria laborantibus exhibendi mos fere Veteribus fuit. Ita Hippocrates *lib.* 7. *Epidem.* testatur, se lacte caprino cum quinta aquę parte remixto in dysenteria usum fuisse. Et Valesius *com. in lib.* 2. *Epid. p.* 103. Lactis quatuor partes cum aquę duabus mixtas, immissis lapillis ignitis, aut ignito ferro usque ad consumptionem tertię partis, magni usus esse in Dysenteria, & omni fluxione, quam succorum mordacitas peperit, pronuntiavit.

XXI. *In quocumque alvi profluvio optima victus ratio instituatur, jusculae extremitatum &c.*] Hipp. *l.* 3. de dięta in sola victus ratione omnem Dysenterię curationem ponit: Cibos omnes detrahit; a ciborum enim repletione illam plerunque fieri existimat. Quod eo sane dico, ut intelligas ea solum alimenta, quę medicamentosa dicuntur, esse concedenda. Horum in censu veniunt glutinosa, ac mucilaginosa corpora, quę cum acrium, atque erodentium particularum vim infringere ramosa sua parte valent, tum leniendo partes ab eorum spiculis muniunt, & tuentur. Ejusmodi sunt extremitates juniorum animalium, pręsertim vituli, & ex his paratę gelatinę, uti & gelatinę Cor. Cer. &c. Celebre hinc est decoctum illud ex Cor. Cer. & mica panis ad mentem Sydenhami compositum, tantopere commendatum ad sitim extinguendam in dysenteria.

XXII. *Vinum meracum post prandium, vel cœnam concedatur.*] Vinum meracum

cum ob oleosas partes, quas continet, mitemque aciditatem, qua acres, vellicantesque humorum particulas obruendo, qua laxatis fibris tonum restituendo, atque easdem roborando alvi fluxibus egregie opitulatur. Hujusce remedii præstantiam novit Hippocrates, ipsumque primo dilutum, deinde merum, tamquam superpurgationis remedium commendavit. Nec Celsus ipse ab hoc remedii genere abhorruit, dum motu inhibito vini cyathum, cui contrita radix quinquefolii sit adjecta, jejuno stomacho sorbendum præcepit.

XXIII. *Si causæ dysenteriam efficientes ad intestinum rectum deferantur &c.*] Non potest adesse frequens dejiciendi cupiditas, nisi fibræ ani sphincterem constituentes in celeriores, & non ordinatas contractiones adigantur: in horum enim motu placido, mitique fœcum naturalis expulsio consistit. Quæcumque igitur celeriores hasce contractiones inducere valent, illa ad frequentem dejiciendi cupiditatem producendam aptissima existere manifestissima res est. Sunt autem potissimum acres, erodentesque humorum particulæ, quæ vasorum sanguineorum intestinorum substantiam perreptantium oscula reserando, fibrasque corrumpendo dysenteriam efficiebant, ad intestinum rectum, ad ani sphincterem delatæ, ut præ cæteris ostendit Cl. Thomas Sydenhamus *Med. opusc. pag.* 202. qui tenesmum a dysenteria differre tantum diuturnitate arbitrabatur, qua intestina ordine quæque suo deorsum versus affici videntur, donec in rectum intestinum malum omne detrudatur, quem saniores Medici in hac parte sequuti.

XXIV. *Fotus ex lacte, in quo ebullierint flores Sambuc. Verbasc. &c.*] Id ubi contigerit nihil aliud medentibus præstandum esse, quam ut irritatæ fibræ demulceantur, spasmi sedentur, ulcuscula abstergantur, consolidenturque, perspicuum est. Has indicationes absolvunt fotus ex lacte, in quo ebullierint flores emollientes, nec non Clysteres ex lacte, mucilaginibus semin. psyllii &c. si tamen unum quod maxime ad praxim facit adnotetur, ut scilicet in parca dosi, & levi manu injiciantur, ne scilicet latera nimis urgeantur, premanturque, locusque affectus moleste afficiatur, unde morbus exasperetur potius, quam remediorum benignitate mitescat.

XXV. *Terebinthinæ prunis ardentibus injectæ vapor per anum in sella perforata excipiatur.*] Vaporem terebinthinæ prunis ardentibus injectæ, tamquam summum remedium commendavit Cl. Baglivus. Sulphureæ enim exhalantes particulæ ex resinoso illo corpore, ubi in affectas partes sese insinuaverint, noxiam materiem mulcent, ac loco exturbant, acres vellicantesque particulas exhauriunt, filamenta deinde fibrarum ani sphincterem constituentium firmant, & ad assueta munia apta reddunt.

CAPUT IV.

De ventriculi, & intestinorum inflammatione.

I. UTi cæteræ partes, ac viscera, sic ventriculus, & intestina non raro inflammatione corripiuntur.

II. Febres ardentes, acutæ, malignæ præsertim, quæ a depravatis primarum viarum succis exoriuntur, cholericæ, dysentericæ, ingesta quæcumque acria, scindentia, venena caustica, purgantia, emetica maxime resinosa iis, qui calido sunt temperamento, potus aquæ nive perfrigeratæ

æstuante corpore, fumi metallorum, præcipue plumbi, morbo plerunque occasionem præbent.

III. Signa diagnostica inflammationis ventriculi sunt tumor in præcordiis apparens sub costis spuriis, dolor immanis cum sensu ardoris, qui in dorsum usque protenditur, anxietas, inquietudo molestissima, difficilis respiratio, pulsus frequens, contractusque, alvi occlusio, vomendi conatus, febris acutissima cum insigni calore, & æstu totius corporis, interdum algida, in qua interiora uruntur, exteriora algent, sitis vero inexplebilis urget.

IV. Eadem fere inflammatis intestinis contingunt, si tumoris sedem excipias, qui tumor non raro coli, illei, intestini recti regionem occupans doloris colici, illiaci, a flatibus, ut ajunt, provenientis, aut hæmorrhoidum, quæ cæcæ dicuntur, specie minus cautis imponit.

V. Ubi dolor improviso cesset, reliquis omnibus symptomatibus continuo urgentibus, brevi hominem moriturum pronuntiato.

VI. Si inflammationi recti intestini ultima infestanti pro hæmorrhoidibus cæcis falso habitæ dysenteria blanda subcruenta, biliosa superveniat, bonum.

VII. Nisi inflammatio resolvatur brevi, dolor autem, qui ardens erat, & acutus, obtusus, & cum gravitate fiat, febris remittat, abscessum, qui disruptus vel vomitum, vel dysenteriam purulentam progignit, vel in ascitidem degenerat, factum esse pro certo habendum.

VIII. Simul ac adesse ventriculi, aut intestinorum inflammationem noveris, statim vena secanda, bis, terque, & ultra, si vires firmæ, ac validæ sint.

IX. Clysteres ex decoct. hord., aut cancror. fluviatilium ℥ v. nitr. purif. ʒ i. syrup. violar. aut portulac. ℥ i. ad tertiam, quartam, & ultra vicem injiciendi.

X. Extrinsecus abdomini fomenta ex floribus verbasc. malvar. violar. camomil. lacte decoctis, vel omenta animalium juniorum recenter mactatorum, vel intestina eorumdem calida applicanda.

XI. Alterans quotidie ex sero lact. destil. cum cichor. ℥ vi. nitr. purif. ℈ i. syrup. de suc. Acetof. ribi. vel rub. idæ. ℥ i. matutinis horis exhibendum. Vespertinis vero emulsiones ex quat. semin. frigid. in aq. hord. simpl. lactuc. portulac. spermatis ranar. cum nitr. purif. ℈ i. syrup. violar. ℥ i.

XII. A saturninis medicamentis, si quid sentio, abstinendum traderem. Ita & ab opiatis.

XIII. Ad statum accedente morbo, si vomitus gravior, vel irritus vomendi conatus superveniat, sola eluentia, aqua scilicet simplex, vel destillata cum cichor. endiv. nymph. malv. parietar. calida assumenda.

XIV. Tenuissimus sit victus ex solis jusculis extremitatum pedum vituli, gelatin. earumdem, nec non decoct. aven. hord. & similibus.

XV. Ulcus post abscessum factum sero lactis destillato cum plantis vulnerariis, opportuno tempore aquis thermalibus, tandem lacte pertractandum.

XVI. Si crassa intestina sint affecta, Clysteres ex lactis Kalybeati ℥ vii. therebint. venet. vitel. ovor. solut. ℥ .s. Mel. rosat. ℥ i. apprime conveniunt.

CAPUT IV.

De ventriculi, & intestinorum inflammatione.

I. UTi *cæteræ partes, ac viscera, sic ventriculus, & intestina inflammatione &c.*] Num ventriculi, & intestinorum inflammatio frequens sit morbus dubitant nonnulli. Si Veterum, & Recentiorum fere omnium monumenta consulamus, Hippocratis præsertim, Cælii Aureliani, aliorumque, nullibi hujusce inflammationis meminisse affirmant. In eamdem suspicionem veniunt, ubi Galenum, Celsum, Trallianum, Sennertum, Etmullerum perlegerint, quorum alii ejusdem inflammationis vix ullam mentionem faciunt, alii vero rarissimum morbum esse tradiderunt. Moderni vero, quos inter Boerhaavius, & Hoffmannus eminent, diligentissime morbum hunc descripserunt, & variis observationibus, atque experimentis illustrarunt. Vereor tamen, ut multa in obscuritate versentur illi, qui Hippocrati, & Cælio Aureliano inflammationem hanc innotuisse negant. Ecquid enim putas esse illos oris ventriculi, & præcordiorum dolores, de quibus divinus senex loquutus est *in coac. prænot. sec.* 2. *& lib.* 1. *Epid.* ecquid ventriculi illa pathemata, quæ sub nomine cardiacæ passionis insigne methodicorum decus Aurelianus comprehendit, (*lib.* 2. *de morb. cap.* 2.) quam quinta, vel sexta die febribus ardentibus continuis, & inflammatoriis supervenientem ab affecto ore ventris repetendam esse existimat, ecquid inquam, quam oris ventriculi phlogosim, aut inflammationem? Ne Baglivus quidem diligens observator, homo ingeniosus apertissime morbum hunc descripsit. Novit tamen tumores dolorificos inflammatorios hypochondriorum, novit ventris intumescentiam in acutis, ac proinde tantam esse necessitatem hypochondria tractandi in acutis judicavit, ut nemo bene curare, bene præsagire possit, qui eorumdem statum ignoraverit. Quibus facile adducor ad credendum inflammationem ventriculi, & intestinorum raram quidem affectionem esse, quæ per se, & primario homines invadat, frequentissime vero acutis morbis supervenire. Quidni etiam conjectare liceat, ut cæteri solent, gradu differre inter se ejuscemodi morbos, qui propterea Medentibus minus cautis alterius morbi specie non semel imponant.

II. *Febres ardentes, acutæ, malignæ præsertim &c.*] De causa proxima, deque remotis inflammationis vix ulla erant dicenda, cum ex dictis *lib.* 1. *cap.* 5. *com. in aph.* 5. *& lib.* 2. *cap.* 4. *com. in aph.* 2. *&* 3. clare innotescant. De antecedentibus tantum, atque externis agere consultum visum fuit, a quibus speciatim ortum traducunt. Atque ut a febribus exordiamur acutis, vel ab humore calido, & sicco, bile videlicet vel excedente (ut Hippocrates sentit) vel putrescente in vasis majoribus viscerum naturalium, (ut Galenus, & Avicenna affirmarunt) exoriantur, vel a sale volatili acri, & oleoso, ut Etmullerus, vel acredine sanguinis cum nimia tenuitate, & solutione ejusdem conjuncta, ut Moderni tradiderunt, (quæ lites potius de nomine sunt, quam de re) illud certum est, cor, & arterias in crebriores, vehementioresque contractiones agi, universum nervorum genus mire percelli, sanguinem atteri, fundi, acremque

 fieri

fieri ea ratione, qua extremitas capillarium vasorum convellantur, sicque liber sanguinis excursus præpediatur, unde inflammatio. Idem plane dictum velim de febribus malignis, licet non adeo manifesta res sit. Sunt enim, quæ cum miti calore, pulsu a naturali parum recedente incipiunt. Mirari autem plerunque subit horrenda symptomata derepente ægrum invadere, convulsiones præsertim, quibus fit, ut capillaria vasa angustiora reddantur, quam sanguini libere trajiciendo sufficiant, unde inflammationes facile subsequuntur. Quid si gastricæ a Ballonio dictæ sint febres malignæ, quæque a succorum dissolutioni ciborum inservientium putredine, ac corruptione enascuntur? Ventriculi, & intestinorum inflammationem subsequi debere manifestius quidem est, quam ut ullis rationibus possit comprobari.

Cholericæ, Dysentericæ] Cholera, & Dysenteria, ut supra ostendimus, frequentissime enascuntur, quod copiosa illa vascula, quæ ad universalem humorum expurgationem intestinis sunt concessa, copiosissimos ichores in eorumdem cavitatem effundant, qui acrimonia sua quandoque peristalticum solum motum sollicitare habent, quandoque ipsam ipsorum intestinorum substantiam abradere, continuum solvere, sanguineæ massæ excretionem promovere. Quis autem non videt, quam facile in tanta perturbatione vasculorum intestina perreptantium diameter plus æquo angustus reddatur, unde sanguis subsistat, atque inflammatio excitetur?

Ingesta quæcumque acria, scindentia, venena caustica, purgantia &c.] Non alia de causa acria, scindentia, cujusmodi sunt aciculæ, vitrea frustula, (de quibus Hildanus *cent.* 1. *obs.* 34. & *obs.* 2. *cent.* 5. nec non M. N. C. *Dec.* 1. *An.* 3. *obs.* 86.) emetica, purgantia acriora inflammationem intestinorum progignunt, quam nerveas eorumdem fibras stimulando, vasa sanguifera convellendo, constringendo, aut alia ratione afficiendo, qua liber sanguinis excursus præpediatur. Non solum si internæ membranosæ partes, ac sensu exquisitissimo pollentes aciculis, frustulis pungentibus lædantur, gravissimi, ac lethales excitantur morbi, sed etiam si externæ. Ita Amatus Lusitanus *cent.* 1. *hist.* 38. dolorem, & febrem ex sola acus punctura in digito notavit. Ex punctura tendinis in pollice quemdam septimo die mortuum esse refert Chesneau *lib.* 1. Ex unguibus incaute resectis lethalem convulsionem Rhodius: ut mittam gravia illa symptomata, quæ excitantur, ubi nervus in manu circa basilicam, vel tendo sub cephalica in venæ sectione administranda ab imperitis Chirurgis phlebotomo læditur. De quibus vid. Paræus *in oper. lib.* 9. *cap.* 38., & Fonseca *lib.* 1. *consul.* 74., & Hildanus *centur.* 4. *obs.* 20. Si de purgantibus sermo sit, maxime resinosis, quæ intestinorum parietibus firmiter adhærent, & diutissime in actione persistunt, salubre quidem est practicorum consilium tartareis, ac lixiviosis ea corrigere, fluiditatem conciliando, solvendoque; si tamen præscribantur, qui fibrarum elatere, & humorum fervore nimio, tenuitateque donantur, spasmos gravissimos excitant, atque enormes ventriculi, & intestinorum subversiones, quæ inflammationi occasionem præbent. Haud ignoro Boerhaavium in quamplurimis morbis purgantibus, atque emeticis uti validissimis, quorum nos meminisse solum horremus. Quem autem non moveat Boerhaavius ille, qui & tanto ingenio sit tantaque doctrina, & eruditione, ut novum medicinæ lumen a litteratissimis hominibus appelletur!? At vero sedulo perpendas velim ubinam medicinam fecerit: In ea nimirum Hollandiæ parte, quæ australis est, Bataviam intelligo, cujus incolæ debiliori fibrarum textura, laxiorique habitu donantur. Nullus tamen dubito, quin Italis eadem minus commendasset. Quam apte Celsus! *Aliud medicamentum Romæ, aliud in Græcia adhibendum*. Quo loco fateor me justis laudibus ornare non valere vetustissimos medicos præsertim me-

thodi-

thodicæ ſectæ deditos, quos inter eminet Aſclepiades, qui ſolis lenientibus contenti purgantia, & emetica altiori voce damnarunt, atque ejicere prorſus conati ſunt. Plato quoque in Timæo jure optimo admonuit corpora violentis medicamentis non temere eſſe movenda. Purgantia quæcumque tandem ſint ſtomachum lædunt, malique ſucci ſunt, ut adnotavit Celſus *lib.* 5. Hinc eſt, & Hippocratem Demetrio amico, & familiari ſuo helleborum, & ſimilia exhibere noluiſſe, & Cratonem *conſ.* 5. *lib.* 5. ſalubre monitum reliquiſſe vehementia pharmaca aliquid de viribus, & ſubſtanria corporum auferre, hinc fortioribus ruſticis, non vero tenerioribus eſſe exhibenda.

Potus aquæ nive perſrigeratæ æſtuante corpore.] Inter nervoſas partes, quibus frigus ſecundum Hippocratem *ſect.* 5. *aph.* 17. & 18. & Celſum *lib.* 10. *cap.* 10. inimicum eſt, eminent ventriculus, & inteſtina. Hinc hauſtus aquę nive perfrigeratæ vaſa ſanguifera plus ęquo conſtringendo, libera ſanguinis circulatione prępedita, inflammationes, alioſque graviſſimos morbos earumdem partium excitat. Ita Aetius *Tetri.* 3. *ſerm.* aqua frigida ab æſtuante corpora ingurgitata ortam illiacam paſſionem memorat. Puellam quamdam poſt emulſionem gelidiſſimam in eumdem morbum incidiſſe teſtantur *M. N. C. an.* 7. *obſ.* 73. Cardialgiam notavit Rhodius *cent.* 2. *obſ.* 71. Dyſenteriam cum torminibus, quæ in mortem degeneravit, in puellis glaciem deglutientibus obortam teſtatur Borellus *cent.* 3. *obſ.* 2. Alias hiſtorias vid. in Marcello Donato de *Med. hiſt. mirab. l.* 4. *cap.* 6. in Caſp. Calder. de Heredia tract. *de potion. varietate*, Baccio *de thermis lib.* 2. *cap.* 2. Hildano *cent.* 3. *obſ.* 48. nec non *cent.* 5. *obſ.* 29. Schenkio *lib.* 2. *obſ.* Benivenio *de abdit. ac mirandis morborum cauſis*, Foreſto *lib.* 1. *obſ.* 13. Ludovico Mercato *lib.* 1. *de recto præſidiorum uſu*. Ex quibus conſtat peſſime ſuæ ſanitati conſulere, qui ſub ardentiſſimo Sole incaleſcentes, ac ſudantes, gelidiſſimas, ac nive perfrigeratas potiones in deliciis habent, Senatores illos imitantes, quos, quia in aqua frigida immergi ſolebant, eleganter irridet Plinius *proæm. lib.* 29. dum ait: *Vidimus conſulares ſenes ob oſtentationem rigentes*. Quem turpiſſimum morem ſuis quoque temporibus vigentem altiori voce damnavit, & e medio tollere quantum illi fas fuit conatus eſt, dum inquit: *Hi nives, illi glaciem potant, pænaſque montium in voluptatem gulæ vertunt: ſervatur algor æſtibus, excogitaturque, ut alienis menſibus nix algeat.*

Fumi metallorum, præcipue plumbi, morbo &c.] Non alia de cauſa fumi metallorum inflammationi ventriculi, & inteſtinorum occaſionem præbent, quam ſpaſmum inſignem in nerveas inteſtinorum fibras inducendo, vaſorumque ſanguineorum extremitates conſtringendo, convellendo, aut alia ſimili ratione afficiendo, qua opus eſt ad liberum ſanguinis excurſum prępediendum. Quod ubi de multis manifeſtum putat Ramazzinus, de fumo Plumbi, ſeu Saturni manifeſtiſſimum eſſe contendit Frid. Hoffmannus (diſſert. *de metallurg. morbifera* 5. 22. *&* 24.) Cum enim plumbum maximam partem de Mercurio participare certis ſtatutum ſit experimentis, hinc eſt vehementiſſimo ignis motu facile in minimas reſolvi particulas, quæ tamen ponderoſiores cum ſint, ad inferiora deſcendere coguntur ſpeciem flaveſcentis cujuſdam fumi ſapore ſubdulci efformantes, qui cum ſaliva deglutitus, ad ventriculum, & inteſtina delatus, ratione ſuæ gravitatis, & tenuitatis Mercurialis, qua parietibus eorumdem tenaciter adhærendo, qua anguſtiſſimos meatus, & poros penetrando, acriter pungit, roditque exquiſitiſſimi ſenſus fibras, quæ in violentum ſpaſmum, ac convulſionem adactæ liberum ſanguinis excurſum prohibent, unde inflammationes, aliique graviſſimi morbi præſto ſunt.

III. *Signa diagnoſtica &c. ſunt tumor in præcordiis apparens ſub coſtis ſpuriis &c.*] Tumor, qui in inflammatione ventriculi ſub coſtis ſpuriis apparet, pendet po-

potissimum a spasmo nervearum fibrillarum liberum aeris per totum ventriculi, & intestinorum canalem excursum prohibente: constrictis enim ventriculi orificiis coercetur ibi, & carcere veluti occluditur aer, qui propterea sese dilatans, ac rarefaciens, eumdem majorem in modum distendit, unde tumor.

Si aliter res haberet, intelligi vix, ac ne vix quidem posset, qui tantus tumor exoriretur. Vasa ad ventriculum pertinentia sanguifera copiosissima quidem sunt, at tenuissima. Ecquis igitur putet a sanguine ibidem hærente ita distendi posse, ut sine aeris interventu, tumorem illum insignem constituant? Quid quod in dissectis cadaveribus eorum, qui tali e morbo evaserunt, nihil præter rubicunda, aut livescentia vascula parum turgescentia observari contigit?

Dolor immanis cum sensu ardoris &c.] Cum pars inflammatione detenta tota quanta est membranosa sit, tenuissimis nerveis filamentis conflata, liquet cur a sanguine ibidem hærente dolor adeo vehemens exoriatur, ut non solum manus prementis, sed ne linteorum quidem pondus sustinere possint ægrotantes. Per mirabilem nervorum consensum omnibus fere corporis partibus, præsertim vero diaphragmate, pulmonibus, corde in laboris, atque ægritudinis partem vocatis, anxietas illa, qua loco stare nesciunt ægri, inquietudo, & difficilis respiratio, pulsus frequens, aliaque ejusmodi symptomata excitantur.

Febris acutissima cum insigni calore, & æstu corporis, interdum algida, in qua &c.] Non potest sanguis in aliqua parte diu subsistere, quin componentes ejus partes sensim a se mutuo solvantur, ut alibi ostendimus, atque secedant, subtiliores avolent, crassiores vero remaneant, paulatimque corrumpantur. Quæ cum fiunt acres, sulphureæ, volatiles particulæ exaltatæ in universam sanguinis massam diffusæ ejus agitationem, furoremque inducunt, unde febris cum calore, atque æstu invadens. Quid si nervearum ventriculi, & intestinorum partium spasmus adeo vehemens sit, ut extremis corporis partibus communicatus minimorum capillarium vasorum diametrum angustiorem efficiat, quam sanguini excipiendo, transmittendoque libera circulatione in majora vascula, & truncum sufficiant? Id ubi contigerit oritur illa febris, quæ λειπυρία græcis audit, latinis algida, in qua videlicet interiora uruntur, cum externæ partes summopere frigescant. Febrem hanc agnoverunt Hippocrates, & Avicenna, ut mittam Recentiores quamplurimos, qui eamdem se observasse testati sunt. Quo loco silentio præterire non possum Cl. Pitcarnium eo in loco, in quo affirmat nullam dari febrem algidam, primo intuitu summam in me admirationem commovisse, (Vid. elem. ph. mat. de feb. sect. 23.) quæ tamen cessavit omnis, simul ac eumdem probe sum assequutus. Novi enim hominem novo de febribus systemati construendo intentum ingeniose animadvertisse, quæ plurimum eidem officere potuissent. Officere autem posse vidit observationes eorum, qui febres Algidas adnotarunt, quas minime explicare poterat per velocitatem circulationis sanguinis per æqualia temporis intervalla æqualiter auctam, quam proximam febris causam prætendit. Easdem igitur dari inficiavit. Cum autem inficiaret, quod observationibus cum multis, ac frequentibus, tum certis, ac constantibus solertissimorum virorum compertum est, veritus est, ne multis minus probaretur, ac commendaretur. Affirmare igitur postea non dubitavit, dari fortasse ejuscemodi febres Algidas, causam tamen esse auctum sanguinis motum, vel morbos illos, qui febribus solent adjungi. Vult porro morbos febribus adjunctos vel vitium sanguinis esse, crassitiem scilicet, viscriditatem, & lentorem, vel solidarum partium vulnus, ulcus, abscessum. Parum refert utrum hoc vel illud adhibeas ad phænomeni alicujus explicationem, dummodo certis confirmata observationibus minime negentur. Sed hac de re plura de febribus.

IV. *Eadem fere inflammatis intestinis contingunt, si doloris sedem excipias &c.*]

Non

Non in eodem loco tumorem apparere, si intestina inflammatione corripiantur, facit potissimum diversus intestinorum situs. A pyloro enim incipiunt, & ad anum usque protruduntur complicata mire, ac circumvoluta, ita quidem, ut tenuja, Duodenum scilicet, Jejunum, Ileum in medio collocata, crassa vero Cæcum Colon, & Rectum his circuminjecta deprehendantur. Quotiescumque igitur inflammatio has partes apprehenderit, dolorem exoriri perspicuum est, pro loci affecti varietate, varium. Mirum autem quam facile minus cauti Medentes in fraudem inducantur de dolore colico, aut illiaco, aut hæmorrhoidibus pronuntiantes, & quod magis est, flatus, frigus, ventum accusantes, unde calidis eumdem tractant carminantibus eventu funestissimo (*V. Boerh. aph. de cog. & cur. morb.*)

V. *Ubi dolor improviso cesset, reliquis omnibus symptomatibus continuo urgentibus &c.*] Facillime intestinorum inflammatio in Sphacelum desinit. Cum enim eorum structura membranacea sit, in eos spasmos facile aguntur, quibus sanguis intra vasa congestus, ac refluere nescius in putredinem abit, qua Sphaceli natura continetur. Qua de re legi possunt observationes apud Forestum *lib. 6. obs.* 13. Diemerbrocium, Helmontium, Bartholinum, Blancardum, & Fridericum Hoffmannum dissert. *de inflammatione ventriculi, & intestinorum*. Dum autem sphacelus invadit, sine dolore invadere Fernelius *lib. 2. de abd. rer. causis cap.* 15. & Hildanus *lib. de gangræn. & sphacelo* testati sunt. Quod non sine admiratione accipi solet ab iis, qui cum ægrum de dolore amplius non conquerentem invisant, in eam spem facile adducuntur, ut credant, in pristinum valetudinis statum facile rediturum, cum minus quatuor horis delirio, singultu, sudore frigido superveniente moriantur, ut ipse bis deprehendisse testor.

VI. *Si inflammationi recti intestini ultima infestanti pro hæmorrhoidibus &c.*] Oriuntur hæmorrhoides vel a sanguinis copia vasorum hæmorrhoidalium latera nimis distendente, vel a sanguinis crassitie, visciditate, & lentore, quo fit ut tarde admodum propter peculiarem imi ventris circulationem sanguis moveatur, eadem obstruente. Utrumque autem, aut alterutrum contingat, nisi vasa sanguine turgida, & distenta, aut obstructa aperiantur, dolorem quandoque insignem progignere solent. Cum vero nullus tumor exploranti anum digito, aut intestini recti ultima appareat, cęcę hęmorrhoides dici consueverunt. Quam facile in fraudem inducuntur plerique medentium inflammationem recti intestini pro hæmorrhoidibus cæcis habentes! Cæterum quod cæcis hæmorrhoidibus evenire haud raro observatur, ut scilicet disruptis vasculis, in quibus stagnat, sanguis fluere incipiat, idem plane contingere in inflammatione ultima recti intestini infestante testatur Boerhaavius, cum inflammationem recti intestini dysenteria blanda, subcruenta solvi haud dubie affirmavit.

VII. *Nisi inflammatio resolvatur brevi, dolor autem, qui ardens erat, &c.*] Intestinorum, & ventriculi inflammatio acutissimus morbus est, ut hominem quandoque viginti quatuor horarum spatio, ut summum tertio, vel quarto die de medio tollat. Si acutiei fines præterlabatur, nec in mortem terminetur, nihil præter tumoris suppurationem expectandum est: qui si disrumpatur, atque in ventriculi cavum pus effundatur, cum molestiæ sit nerveis stomachi fibris, vomitum purulentæ materiæ excitat, vel si in cavum intestinorum, dysenteriam purulentam. Quod si pus in cavum abdominis effundatur fermenti ad instar bonos, laudabilesque succos in novum pus convertit, viscera ibi inclusa corrumpit, exedit, donec Abdomen in tumorem elevetur insignem, unde Ascites, ut Boerhaavius cit. loc. testatus est.

VIII. *Simul ac &c. statim vena secanda*] Principem in curatione hujusce morbi obtinere locum venæ sectionem plerique sentiunt. Non desunt tamen, qui

qui venæ sectionem summi discriminis plenum esse remedium affirmant, verentes, ne ex solutis viribus, quæ cæteroquin in hoc morbo debiles sunt, ac languidæ, sphacelus superveniat. Qui neutrum teneat litem omnem dirimat commodissime. Distinguenda nempe sunt morbi tempora. Inter initia, & quam citissime instituendam esse venæ sectionem facit potissimum ea ratio, quia vires adhuc firmæ sunt, & robustæ, vel si debiles, per suffocationem debiles sunt, non vero per resolutionem. Hinc depletis sanguine vasis, cum minus resistentiæ offendant ad sese contrahendum, in pristinum sui elaterii statum restitui contingit, quod crassum, ac viscidum est attenuari, quod hærens, impactumque dimoveri, excuti, ac circulo reddi. Contrarium omnino succedit, si facta jam sit congestio sanguinis extra vasa propria, id quod morbi decursu plerunque contingit, ac vires sint resolutæ. Præterquam enim quod venæ sectio inutilis est, vires præterea sic infirmari possunt, ut morbo ferendo pares non sint, hinc sphaceli periculum.

IX. *Clysteres ex decoct. hord. aut cancror. fluviatil. &c.*] Ne purgantia in hoc morbo conveniant facit potissimum ea ratio, quod quantumvis lentissima ea sint, stimulando operantur. Stimulando porro efficiunt, ut materia, quæ vel in ipsis est intestinis, vel in eorum fistulis, & folliculis ad exitum paratior continetur, motu peristaltico ad crebriores corrugationes sollicitato, per inferiora evacuetur. Tantum igitur abest, ut sanguinem in ventriculi, aut intestinorum vasis hærentem discutere valeant, atque inflammationem tollere, ut spasmos excitando eamdem potius augeant, aut confirment. Cassiam lenissimum purgans esse omnibus persuasum est; immo ad humorum, ac præsertim urinæ acrimoniam temperandam opportunissimum. Uti autem purgans est, stomacho, atque intestinis infesta est. Flatus copiosissimos gignit, hystericis, atque hypochondriacis tantopere nocet, & in nonnullis quandoque, quod mirum dictu, hypercatharsim progignit. Cum enim tarde admodum operetur, eo quod salinæ, acresque ejusdem particulæ crassioribus obvolutæ sunt, difficillime solvuntur, atque a reliquarum nexu secedunt: hinc adjuvante calore loci, atque adjacentium viscerum, effervescentiam, atque fermentationem facile concipit, unde acres, stimulantesque halitus suscitantur, qui molestiæ cum sint nerveis fibrillis, spasmos insignes in easdem inducunt, quibus aeris particulæ, atque ipsi infesti halitus coerciti dolores, ac tormina molestissima procreant. Si stomachus pravis, vitiosisque succis onustus sit, quibuscum corrumpatur, & in fermenti naturam assurgat, quod cæteros bonos, laudabilesque velut venenato quodam miasmate inficiat, hypercatharsi producendæ opportunissima existit. Quo loco valde miror Ludovicum Septalium (*caut. medic.* 82. 83.) Cassiæ usum in inflammatorio intestinorum dolore commendasse ob id potissimum, quod *miti illo, blando, & humido calore sæpe inflammationem sedet, dolorem leniat, & suppurationem tumoris adjuvet*, cum paulo ante aperte docuerit, cavendum esse ab omni *quantumvis levi medicamento subducente, ne attractis ad partem inflammatam ab illæsis partibus calidis inflammatio augeatur*, aut &c. Quid quod ne oleosa quidem, quæ ad cæteras inflammationes tantopere opportuna sunt, hic locum habeant? Ramosæ enim illorum partes calore loci facile assantur, comburunturque, atque empyreumaticam acrimoniam nanciscuntur, quæ irritare vehementer, & spasmos insignes excitare valet. Saltem verendum est, ne cum intestina membranacea structura donentur, eorumdem tonum sic labefactare valeant, ut hærenti materiæ discutiendæ inepta evadant. Cum vero ejuscemodi partibus bona, ac laudabilis suppuratio raro contingat, nihil præter gangrænam, & sphacelum expectandum est.

Tutissimi porro sunt Clysteres ex decoct. hord. parati, vel cancrorum fluviatilium cum nitro ad blandissime attenuandum, & simul nimium fervorem, motum-

tumque humorum compescendum aptissimi. Illud autem in horum usu cavendum est, ut in parca quantitate, & sæpius in die injiciantur, ne attactu ipso suo, & copia molestiæ sint nerveis eorumdem fibrillis, quæ propterea irritatæ in vehementiores spasmos agantur, quibus morbus augeatur, aut confirmetur.

X. *Extrinsecus abdomini fomenta ex floribus verbasc. &c.*] Innumera fere, quæ passim a practicis extrinsecus applicanda proponuntur, sedulo pro ingenii modulo ad examen revocans nulla deprehendere potui, quæ tuto adhiberi posse mihi viderentur. Aqua perquam gelida abdomini applicanda post Neapolitanos hodie maxime ceu præstantissimum remedium vago Medicorum rumore circumfertur. Verum præterquamquod actuali, ut ajunt, frigore materia perspirabilis intus cohibetur, quæ sanguinem ad fluendum minus idoneum reddit, illud præterea accedit nerveas fibrillas magis, magisque convelli, atque minimorum vasculorum diametrum ita angustari, ut sanguini trajiciendo inepta evadant. Frigida enim, ut ait Cœlius Aurelianus, adstrictivæ sunt virtutis. Tantum igitur abest, ut istius generis medicamentis impactus, hærensque sanguis dimoveatur, excutiaturque, ut hærere magis, ac subsistere cogatur. Neque Epithemata ex rebus spirituosioribus parata, cujusmodi sunt camphora, spiritus ardentes, essentiæ plantarum, quæ sale volatili acri constant, arridere unquam potuerunt. Summa enimvero fateor tenuitate donari minimis permeandis fibrarum poris, & angustissimis vasculis, ac recessibus quibuscumque abditissimis penetrandis aptissima, quid tamen utilitatis afferre possint ventriculi, aut intestinorum inflammationi, in qua omnia adstricta, omnia convulsa, adhuc non novi. Nihil porro unquam curæ mihi, cordique sit, quam ut fibras in hoc morbo nimium constrictas molles reddam, ac relaxem, quod nulla meliori ratione præstare posse existimavi, quam fomenta ex floribus emollientibus tepida applicando, nec non omenta, & viscera Animalium recenter mactatorum, quorum blandus tepor dici vix potest, quam sit opportunus crispatis intestinorum fibris clementer emolliendis, relaxandisque, debitum hærenti sanguini fluorem conciliando, ejusque liberum per vasa iutestinorum excursum promovendo.

XI. *Alterans quotidie ex sero lactis destil. cum cichor. ℥ vi. nitri puris. &c.*] Quæ demulcendo, ac blande sedando, quæ blandissime attenuando, & simul refrigerando operantur in fonte pharmaceutico esse in usum vocanda manifesta res est. Inter quæ eminet Serum lactis destillatum cum cicor. &c. nitrum, & similia. Per destillationem enim serum spoliatur terreis particulis, ac magis fœculentis, ac purior ejusdem, & defæcatior pars oleosis, lævibus, politisque particulis, nec non nitroso, aut armoniacali sali, qui in cichorea, aliisque plantis ejusce generis inesse reputatur, unita elicitur, quibus solidæ partes obliniuntur, ab ulteriori vellicatione præcaventur, fluida vero nimis tenuja, atque acria leniter incrassantur, obruunturque, simulque nimius eorumdem fervor, motusque compescitur. Si de nitro sermo sit, observationibus accuratiorum practicorum compertum est, in febrium ardoribus, in inflammationibus datum statim refrigerationis sensum per universum corpus diffundere: adeo sanguinis motum compescendo, fervoremque temperando operatur. Fateor ex hoc remedii genere in constitutione quadam Epidemica febrium malignarum, quę ventriculi, atque intestinorum inflammatoria pathemata conjuncta habebant, mira vidisse. Nonne Cl. Etmullerus Lindani filiam pylori inflammatione laborantem solo nitro in decocto hordei sæpius propinato sanatam a Patre fuisse testatur?

Vespertinis vero emulsiones ex quatuor seminibus frigidis in aq. hord. &c.] Ratione salis cujusdam nitrosi, aut saltem ratione salis cujusdam armoniacalis, qui nitrum inchoatum dici potest, agere plantas quasdam refrigerantes dictas, cujusmodi sunt lactuca, portulac. & similes, alibi ostendimus; hinc aquæ ex iisdem

elicitæ ad nimium fervorem, motumque humorum compeſcendum opportuniſſimæ exiſtunt. Idque eo magis evenire cenſendum eſt, ſi emulſiones in iiſdem parentur ex ſeminibus quatuor frigidis. Blandum enim continent oleum hæc ſemina farinę cuidam miti, ac lævigatæ unitum, ob quam facillime in aqua ſolvi patitur: ſolutum autem cum ſit, aſſationi, ac combuſtioni plurimum reſiſtit. Dici autem vix poteſt, quam apte acres, ferventeſque humores temperentur, fibræ ſpaſmo conſtrictæ relaxentur, ſiti, dolori, aliiſque ſymptomatibus occurratur.

XII. *A Saturninis medicamentis, ſiquid ſentio, abſtinendum &c.*] Præclaras utilitates hactenus recenſitas afferri a mitificante, ut ajunt, quodam medicamento Saccharo Saturni dicto paſſim tradunt Scriptores magni, & docti. Paratur idem ex plumbo, quod cum molli textura præditum ſit, acidum, ut plerique cum Etmullero volunt, a quo inflammationes & rubores oriuntur, vel ſumme tenues, volatiles, ac ſulphureas particulas, quæ ſolidis partibus nimium calorem, ruboremque conciliant, ut alii exiſtimat, abſorbet, ſicque inflammationem compeſcit. Hæc fere Recentiores Medici, quorum perbella explicatione quid, amabo te, eſſe poteſt illuſtrius? An qualitates illas Veterum Medicorum, quas ineſſe medicamentis reputabant, & a quibus vires ſuas ſortiri exiſtimabant, adhibeas? An frigoris efficacia vires ſuas exercere, atque inflammationem refrigerare Saturnum putes? At Dii te male perdant, ſi Ariſtoteleis principiis jamdudum e Scholis ejectis, id adhuc in tanta philoſophiæ mechanicæ claritate, ac ſplendore imagineris. Non inſunt nimirum in medicamentis facultates iſtæ formaliter, ut ajunt, ſed ſolum materialiter, & effective, ideſt remedia ipſa in ſe non habent calorem, aut frigus, ſed ſolum materialem ſtructuram, cujus applicatione ad partes noſtri corporis calor ſequatur, aut frigus, ut exemplo Saturni demonſtratum eſt. Utinam quam apte Saturninorum operandi modum explicant Recentiores Medici, tam raro eadem ęgrotantibus propinarent. Nihil enim iſtius generis medicamentis pernicioſius. Novit peſſimas, atque exitioſas Saturni dotes Cl Hoffmannus *Metal. morbiſ.*, & in *annotation. ad Poterium de Saturno*, ideoque diſcriminis plena ex eodem parata medicamenta eſſe haud dubie affirmavit. Novit Cl. Boerhaavius *Op. Chem. proc.* 173. ac vix doloſius, tetrumque magis venenum haberi, quam a Saccharo Saturni aſſerere minime dubitavit. Ecquis non novit? Si Veteres ipſos conſulamus, cum venena in calida, & frigida ab illis dividerentur, Saturnina autem frigida in quarto gradu eſſe ipſis viderentur, qui gradus non tantum cum vehementia, ſed etiam fere ſemper cum læſione eſt conjunctus, inter venena frigida recenſere minime ſunt veriti. Antimonium, Ceruſam, Mercurium non alia de cauſa venena eſſe crediderunt. Quo loco minus mirari ſubit ſolum Saturni fumum adeo nocere ſtomacho, & inteſtinis, ut eorumdem inflammationem ſæpe excitet: (tantum abeſt, ut eorumdem remedium ſit) & Rhodium *cent.* 3. *obſ.* 10. Fernelium *tract. de lue venerea cap.* 7. Borellum *cent.* 4. *obſ.* 12. Billichium, alioſque teſtari ſe graviſſimos morbos ab uſu Saturni obortos vidiſſe.

Ita & ab opiatis] Ubi dolor ægrum dire exerceat, nonnulli ad opiata confugiunt, ut quietem, placidamque tranquillitatem concilient. Eſt cur iis gratulemur, quod dolorem omnino, & cito compeſcant. Gaudent ſibi quoque, cum ægrum de dolore amplius non conquerentem inviſunt. Aſt proh dolor! Cætera ſymptomata ingraveſcunt, ſudor fit frigidus, mors in liminę. Hæc nimirum opiatorum operandi ratio in ejuſcemodi morbis, ut ſenſum fibris tenuiſſimis, quibus contexta ſunt inteſtina, adimendo ſphacelo occaſionem præbeant. *Vid. cap.* 3. *com. in aph.* 14.

XIII. *Ad ſtatum accedente morbo, ſi vomitus gravior, vel &c. ſola eluentia &c.*] Cum ſimpliciſſima hac methodo iſtiuſmodi morbos pertractarem, vidi quandoque

doque altera, aut tertia morbi die vomitum, si aderat antea, graviorem fieri, vel irritum vomendi conatum supervenire. Undenam id oriretur dubius animo hęrebam. Quam enim molestiam solidis partibus inferrem nesciebam. Rem autem paullo diligentius perpendenti mihi in mentem venit suspicari initio morbi materiem inflammantem adhuc fluere, in statu vero hærere omnino, ac subsistere. Cum materia fluit, quod inter initia contingit, nihil damni afferre posse nitrata facile judicavi, quin imo roboratis vasorum tunicis, eamdem circulo restitui posse. Cum vero vasa sanguifera jam penitus obstructa sunt, nitrata licet blandissime attenuando, ac commovendo operentur, stimulo, ac molestiæ esse affectis partibus; qui stimulus vel vomitu, vel irrito vomendi conatu superveniente se prodit. Hisce vero apparentibus a quibuscumque quantumvis leniter commoventibus abstinendum esse constitui. Quid autem efficacius, aut pro ægrorum opportunitate valentius eo casu aqua copiose, & calida propinanda? Præterquamquod solidas partes relaxat, acres, vellicantesque humorum particulas dissociat, disgregat, ineptasque reddit ad vellicandum, ac mordendum; fervorem præterea nimium temperat, sanguini fluorem conciliat, atque hac ratione inflammationes tuto, feliciterque debellat. Videant medentes quid præstare valeant tam varia calidiora diaphoretica, vel diuretica ex triplici Regno petita, quid theriacales aquę, quid essentiæ, spiritus, sales volatiles ad flatus, ut ajunt, discutiendos, ad hærentem sanguinem dimovendum in eo morbo, qui solis nitratis exasperatur, in quo omnia adstricta nimis, ac convulsa sunt, fusi, colliquatique humores.

XIV. *Tenuissimus sit victus ex solis jusculis extremitatum pedum vituli &c.*] Nihil cum in quocumque, tum in hoc potissimum morbo remediorum farragine perniciosius, nihil præpostera victus ratione deterius. Agitur de ventriculi, atque intestinorum inflammatione, quę ingestis macerandis, digerendis, separandis, excernendisque a natura sunt comparata: quibus fungi muneribus minime posse perspicuum est sine membranarum, quibus conflata sunt, actione vehementi, & assidua, sine violentis contractionibus, distractionibusque. Quid ergo si ad nauseam usque propinentur medicamenta; si minus congrua alimenta ingerantur? Sola igitur juscula, quæ nulla opus habent attritione, ut solvantur, atque ea quidem ex iis elicita, quæ humorum acrimoniam obtundendo, cujusmodi sunt gelatinosa juscula, vel refrigerando, motumque compescendo, qualia sunt hordeacea, avenacea blanda, mitique aciditate fœta, existunt opportuna.

XV. *Vid. cap. III. com. in aphor.* 20.

XVI. *Si crassa intestina sint affecta, Clysteres ex lact. &c. terebinth. venet. &c.*] Terebinthina ob balsamicam, & non admodum calefacientem virtutem eximii usus est in plerisque morbis a soluta unitate solidarum partium pendentibus. Mundificat abstergendo, vivificat leniter irritando, ut ulcera carne impleantur, quod opus solius naturę est, exsiccat demum, ut claudantur. Sylvius enemate ex lacte, terebinthina, & melle parato dysenteriam cum puris dejectione, corrupta, atque exulcerata intestinorum substantia, non semel a se curatam fuisse testatus est. Si tamen consideremus Clysterum operationem, maxime illorum, qui affectis partibus applicari debent, cujusmodi sunt abstergentes, mundificantes, consolidantes, solum in crassa intestina exerceri; (in tenuia enim secundario tantum, & per consensum operantur) apparebit luce clarius in ulceribus crassorum intestinorum locum habere, in tenuium inutiles esse, ideoque eo casu solum universalibus utendum esse, ut optato fine potiamur.

CAPUT V.

De doloribus intestinorum non inflammatoriis, & speciatim de Colica.

I. UTI reliqua intestina, sic speciatim Colon dolore torqueri sæpe solet citra inflammationem.

II. Causa proxima eadem est, quæ cæterorum dolorum, solutio scilicet continuitatis nervearum fibrillarum.

III. Quam gignunt 1. tenax, ac viscida materies coli parietibus tenaciter adhærens, 2. nimis tenuis, fluida, atque acris, 3. spiritus animales cæco impetu in Coli fibras irruentes, 4. materies elastica inter duas Coli extremitates carcere occlusa, ac rarescens.

IV. Unde quatuor maxime insignes colicę affectionis differentię: pituitosa, biliosa, hysterica, flatulenta.

V. An igitur acidus humor tantum, aut bilis nimis oleosa cum succo pancreatico vitiose effervescens coli doloris causa?

VI. Dolori colico nephriticus maxime affinis est. Si tamen dolor in lumbis fixus sit, parvum occupet spatium, secundum ureterum tractum successive protendatur, ad mingendum stimulus adsit, urina primum aquosa, & tenuis appareat, deinde arenosa subsideant, ab enematis injectis, ab alvo soluta nullum levamen, leve tantummodo post pastum, arenulæ alias expulsę sint, nephriticum esse dolorem pronuntiato.

VII. Si dolor sit vagus, ac totum illum ambitum occupans, qui a dextro inguine assurgit ad hepatis regionem, inde ad hypochondrium sinistrum transversim fertur sub costis spuriis, ac demum iterum deorsum flectitur ad inguen sinistrum, ab alvi fluxu, ab enematis injectis levamen aliquod percipiatur, exacerbetur vero rursus a pastu, colicum esse dolorem censendum est. Quamquam hęc non raro imponant.

VIII. Pituitosam colicam dolor comitatur gravativus, interdum vomitus tenacis ac viscidę materię; biliosam vero dolor adeo vehemens, ut loco stare nesciant ęgri, vomitus materię subviridis, porracę ardoris sensum in os relinquentis, urina rufa, alvi biliosę dejectiones, sitis, vox rauca. Eadem fere etiam hystericę colicę communia sunt: hisce tamen accedunt faucium constrictio, sensusque globi ad gulam ascendentis, urinę copiosissimę tenues, aquosę, levamen ex usu quorumdam suffumigiorum. Flatulenta tandem dolore distensivo, inflatione totius abdominis, murmure quaquaversum sese diffundente flatuum per os proventu copiosissimo cum levamine symptomatum dignoscitur.

IX. Colicus dolor quandoque in inflammationem intestinorum, & sphacelum lethalem degenerat.

X. Colica biliosa in convulsivas affectiones Epilepsiam, Vertiginem transit; in Paralysim vero sicuti Pictavii frequentissime, ita rarissime in no-

ſtra hac Italiæ parte terminatur. Dii faxint, ut a truculentiſſimo morbo quamdiutiſſime præſervemur.

XI. Colica in arthritidem, & iſchiadem frequentiſſime deſinit, & arthritis viciſſim in colicam.

XII. In colica pituitoſa pilulæ Paracel. a ℨ.s. ad ℨ i. Mercur. dulc. a gr. vi. ad x. laud. nepent. gr. ii. hora altera ante ſomnum propinatæ pręſtantiſſimę ſunt.

XIII. Si obſtructa ſit alvus, fęceſque induratæ, Clyſterem purgationi pręmittere expedit ex juſculi tenuis gallin. ℥ viii. Sacchar. rubr. ℥ i. Sal. gem. ℨ ii. vitel. ovor. n. 1. M. pro uſu dicto.

XIV. Alvo ſubducta olea ſtillata aniſor. ment. corticum citr. oleum ſi libet S. Juſtinæ ad gut. vi. ex decoct. theiform. flor. Chamom. apprime viſa ſunt convenire.

XV. Remittente dolore pulvis ſtomach. quercet. ad ℨ.s. ex prædicta decoctione Chamom. vel ejuſdem extracto eximii uſus eſt. Quolibet quinto, aut ſexto die rhabarbar. s. p. ℨ.s. ex conſerva violar. exhibenda.

XVI. Hiſce ſuccedant opportuno tempore in diuturniore affectu ſucci naſturt. aquat. beccabung. fumar. & ſimiles opt. depurati ad ℥ iii. ex juſculo tenui per xv. circiter dies. Ardente Sirio aquę acidulæ Recobar. in noſtra hac Italiæ parte non omittendæ.

XVII. Equo vehatur ęger, aut motum quemvis viribus reſpondentem inſtituat, vino maturo abſynthite calido utatur.

XVIII. In colica bilioſa ſola venę ſectio, nec non oleum amygdal. dulc. ad ℥ iiii. vel v. viſa ſunt convenire; injectis ter, quater, & ultra in die Clyſteribus ex decoct. rad. alth. tuſſilag. malvar. lilior. albor. flor. malvar. chamomi. vel oleo ſeminum lini recenti.

XIX. Hiſce fruſtra adhibitis Man. ℥ i. .s. ol. amygdal. dulc. ℥ ii. ex jure pingui mira quandoque præſtant.

XX. Ad opiata tandem deveniendum.

XXI. Aqua hordei calida copioſe exhibeatur, ſemicupium inſtituatur emolliens.

XXII. In diuturniore affectu, & ſæpe recurrente ad aquas thermales acidulas, tandem ad Lac confugiendum.

XXIII. Hyſtericam colicam ſolum laudanum liquidum a gut. vi. ad x. ex aq. flor. til. lilior. conval. roſar. vel tripha. magn. a ℨ s. ad ℈ ii. præmiſſa venæ ſectione, ubi ſuppreſſio ſit menſium in fœminis, egregie ſedat.

XXIV. Colica flatulenta eadem methodo pertractanda, qua cholera ſicca.

CA-

CAPUT V.

De doloribus intestinorum non inflammatoriis, & speciatim de colica.

I. UTI *reliqua intestina, sic speciatim Colon dolore torqueri &c.*] Intestinorum dolores ab affecta parte nomen assumere omnes fere Medici uno ore tradunt contra nonnullorum opinionem, qui quemcumque intestinorum dolorem colici nomine insignire consueverunt. Enimvero qui ita sentiunt, & falsa eos sentire manifestum est, & ignorare prorsus, quæ de humano corpore scitu nobis utilia sunt, ac necessaria. Sunt enim quandoque circa umbilicum dolores maxime insignes, puta ab abscessu, ulcere ilei intestini ultima infestante; si pro colicis doloribus eosdem habeas, quam facile in fraudem induci potes, Clysteres abstergentes, mundificantes injici curans, cum tamen iisdem ultra coli valvulam juxta accuratiores Anatomicos non pervenientibus, oleum, & operam perdas.

II. *Causa proxima eadem est, quæ cæterorum dolorum, solutio scilicet &c.*] Proximam doloris causam esse continui solutionem ostendimus *lib. 1. cap. 9. com. in aph.* 1. quæ tot modis fieri potest, quot modis nerveæ fibræ affici ea ratione valent, qua opus est ad violentas, & non ordinatas contractiones, distractionesque: hæ namque sine mutato contactu particularum, ex quibus nervus componitur, id est sine vehementi solutione quadam fieri nequeunt, quam ægre anima percipiens tristi sensatione affici cogitur, ac dolere. Quidquid ergo nerveas intestinorum fibras vellicare, distrahere, premere, aut alio quovis modo torquere potest, id omne dolori intestinorum producendo opportunissimum existere perspicuum est.

III. *Quam gignunt 1. tenax, ac viscida materies coli parietibus tenaciter adhærens, 2. &c.*] Ex quibus liquido constat non alia de causa crassam, ac viscidam materiem coli parietibus tenaciter adhærentem colicum dolorem progignere, quam quod nerveas ipsius fibras premit gravatque; nimis tenuem e contra, fluidam, atque acrem, quod mordet easdem, ac pungit; spiritus animales cæco impetu in nerveas coli fibras irruentes, quod varie, & inordinate easdem concutiunt, atque in inconcinnos, perturbatosque motus agunt; materiem elasticam coli finibus coercitam, quod ejusdem latera majorem in modum distendit, distrahitque.

IV. *Unde quatuor maxime insignes colicæ affectionis differentiæ, pituitosa &c.*] Pro varietate causarum variæ obortæ colicæ affectionis differentiæ. Quæ a crassa, tenacique materia coli parietibus adhærente, pituitosa a Veteribus dicebatur, eamque a frigida pituita repetendam esse affirmabant. Ita Galenus de se ipso narrat, testaturque se dolorem colicum acerbissimum patientem pituitam vitream actu frigidam excrevisse. Salmuthius vero *cent.* 5. *obs.* 78. vidit in Italo quodam colico dolore consumpto dissectoque totum Colon pituita obductum, relicto solum foramine digiti crassitie.

Biliosa] Quæ e contra ab humore nimis tenui, fluido, atque acri, biliosa appellabatur, eamque a causa calida, humore scilicet bilioso repetebant. Quod quamvis in eorum sententia verum non sit, nihil est tamen cur aperte negetur. Quid est enim cur jure Medicus reprehendendus sit, qui, ubi humores nimis viscidi, lentique peccent, aut insipidi ii sint, aut dulces, aut acidi, aut salsi, hæc omnia vitia brevitatis gratia uno verbo complectatur, & pituitosos vocet, & eadem denominatione morbos ex iis prodeuntes insigniat. Ubi humores e contra nimis tenues, fluidi, fusi, solutique, quis Medicum redarguat, si biliosos dicat?

Hy-

Hysterica] Quæ a spiritibus animalibus cæco impetu in coli fibras ruentibus ortum traducit, hysterica audit Cl. Sydenhamo, eo quod hystericas mulieres non raro affici eadem contingit, dum convulsionibus a spirituum ataxia torquentur. Nemo, quod sciam, ante Sydenhamum de hysterica colica loquutus est.

Flatulenta] Colicæ flatulentæ Veteres ipsi mentionem fecerunt, ac Recentiores, Modernique fere omnes. Nullus tamen frigidus humor, & materia crassa Veterum non integre attenuata, nec Willisii spiritus ventris incolæ in ataxias ob irritationem abeuntes, sed solus intestini Coli spasmus, quo extremitates ejusdem occluduntur, & aeris particulæ angusto spatio coercentur, accusandus. Exinde enim fit, ut eædem majorem elaterii vim adeptæ, ac sese dilatare nitentes Colon majorem in modum distendant, sicque dolorem excitent. *V. cap.* 2. *com. in aph.* 6.

V. *An igitur acidus humor tantum.*] Nescio quibus permoti rationum momentis nonnulli ad credendum vehementer adducti sint, colicæ veræ causam humorem acidum esse intestinis maxime infestum. Cum enim proxima doloris causa sit solutio continui, seu irregulares, perturbatique nerveorum filamentorum motus, violentæ & non ordinatæ eorumdem contractiones, cur redarguendus sit, qui ab humoribus acribus (quo nomine & acres proprie dictos, & acidos, & salsos comprehendimus) & a ponticis, austerisque, & quovis alio sapore præditis succis, ut ait Hippocrates, qui stimulando, vellicandoque pares sint, colicas affectiones repetendas esse contendat, omnino non video. Quo loco silentio prætereundum non est, morbos non solum intestinorum, sed quoscumque ab acido pendere, Chymicorum opinionem fuisse initio superioris Sæculi satis claram. Duo enim constituebant rerum elementa, a quibus omnia generantur, aliud agens, quod acidum, aliud patiens, & materiam, quod alchalicum dicebatur. Id quod antea innuisse Hippocratem vago rumore circumferebatur, postquam Otho Tachenius textus Hippocratis explicans (in *lib.* 1. *de diæt. n.* 4. & 2. *n.* 17.) in quibus habet duo esse generalia rerum elementa, ignem scilicet, & aquam, ignis nomine acidum, aquæ vero alchali eumdem voluisse, interpretatus est. Ab acido porro omnes morbos, ab alchali omnia remedia nasci sustinebant. Verum in contrariam omnino sententiam ventum est nuperrimis temporibus, existimantibus aliis non acidum morborum causam esse, sed alchali, in acido propterea remedium quærendum. Opiniones hasce duas maxime illustres ad examen sedulo revocarunt viri præstantissimi Robertus Boyleus in tract. *de imperfecta chymicorum circa qualitates doctrina*, & in *animadversione* de *Alchali*, & *Acido*, Archibaldus Pitcarnius in *dissertatione de opera quam præstant corpora acida*, & *alchalica in curatione morborum*, easque cum ob alias prope innumeras, tum ob hanc potissimum rationem exploserunt, quod hosce sales in sanguine reperire hominibus adhuc datum non sit. Quamquam si concedatur eosdem sales in sanguine reperiri, ut multi Chymici volunt, (qua de re infra dicemus) cuinam mirum non videatur post observationes duorum fere Sæculorum adhuc non convenire inter ipsos, acidum ne morborum causa sit, & alchali remedium, an contra? Quo sane multi jure, meritoque ad credendum vehementer adducti sunt utrumque merum Chymicorum figmentum esse. Saltem fateri oportet omnia vitia humorum qualitate peccantium per duos hosce sales explicari nullo modo posse.

An bilis nimis oleosa cum succo pancreatico vitiose effervescens] Nec minus mirandum nonnullos in ea esse opinione, ut credant intestinorum dolorem a bile nimis oleosa cum succo pancreatico vitiose effervescente pendere. Hanc quæstionem si dirimam, vereor ut illos de industria redarguere velle videar, qui sententiam tuentur, ac pugnacissime sustinent. Eminet inter hos Cl. Etmullerus, qui

qui uti Graafium, & Sylvium in plerisque sequutus est, ita & tueri illam, & sustinere opus ipsi fuit. Helmontianis tamen, mechanicisque principiis sæpe usus est ad nodos medicarum quæstionum solvendos, prout in rem cadere videbantur, nihil interesse judicans, quo modo illos solveret. Rem sane laude dignam, dummodo perverse non utaris. Ecquis enim hominem in eas angustias compellat, ut ad tot, tamque varia explicanda unius duntaxat generis principia usurpet? Libera ubique sunt Medicorum placita, & opera, neque ulla respublica, aut Senatusconsultum de re medica sibi unquam tribunal ausit adserere. Sed ad rem propius accedamus. Si manifestum fiat hosce succos effervescere nunquam posse, quid est tandem cur ad Etmullerum, aliosque, qui hanc sententiam tuentur, accedamus? Præcipuum effervescentiæ fundamentum desumunt ex aciditate succi pancreatici, & ab alchalica bilis natura. De bile fere omnes conveniunt. Si enim syrupus violarum affundatur bili, in colorem viridem mutatur, alchalini principii in ea latentis indicio manifestissimo; præterea maculas pingues detergit ex linteis, colores pictorum diffundit, cerevisiarum acorem corrigit, quæ omnia alchalicorum propria sunt. De succo pancreatico lis est. Acidum enim esse plane negat Morgagnius (adv. 3.) Si Boerhaavium audimus, insipidum fere, aut potius subsalsum esse docet salivæ simillimum. Sed quod magis eos damnat, qui hanc sententiam tuentur, observationum inconstantia est. Quid est enim, cur acidum semper succum pancreaticum minime deprehenderint? Citatus Graafius, qui multum laboris, atque industriæ impendit in collectione hujusce succi ex cadavere hominis per infortunium extincti adhuc calente, succum pancreaticum collectum variis curiosis gustandum exhibuit, qui illum acidum judicarunt, quandoque tamen insipidum, nonnunquam austerum, sæpius salsum se deprehendisse testatus est. Salsum & Brunnerus in cane, cui ante plures hebdomadas ligaverat ductum pancreaticum, & Werhejenius in Vacca observasse testati sunt.

At inquies, in naturali statu acidus non est succus pancreaticus, facillime tamen acorem contrahit, & quandoque adeo vehementem, ut partes ipsas solidas corrodat. Recte quidem. Quid inde fieri putas? Nunquam effervescere posse cum bile facit experimentum, quo deprehensum est, bilem inspissatam, in qua videlicet activiora ejusdem principia unita sunt, viresque potentissimæ, ne cum acido quidem fortissimo effervescere.

VI. *Dolori colico nephriticus maxime affinis est. Si tamen dolor in lumbis fixus &c.*] Qui noverit ex Anatome intestinum Colon connecti cum Rene dextro, & sinistro, minus mirabitur difficillimum esse dijudicare an dolor Renum potius sit, quam intestini Coli. Dolent frequentissime Renes a calculis in eorum substantia genitis, & pelvim ingredientibus, ejusque membranas majorem in modum distendentibus, pungentibus, lacerantibus. Renes in lumbis sitos esse, nec magnum occupare spatium manifestum est. Ubi igitur calculus eosdem occupaverit, in lumbis percipi dolorem, atque solum illud spatium occupare, quod Renibus datum est fixum tamdiu, quandiu calculus eisdem insederit, luce clarius apparet. Ureteres hinc a quovis Rene, ubi infundibuli forma ampliati pelvim faciunt, descendunt ad vesicam usque, in quam angustis orificiis terminantur urinam in Renibus separatam deferentes. Qui insignem hanc connexionem Renum cum ureteribus, & vesica noverit, is facile intelliget, cur dolor secundum ureterum tractum successive protendi debeat, & continuo adesse ad mingendum stimulus.

Urina primum aquosa, & tenuis appareat, deinde arenosa subsideant.] Sed præ cæteris magni facienda est tanquam inseparabile nephritici doloris signum urina primum tenuis, & aquosa, in qua deinde arenosa subsideant. Galenus ipse in diagnosi morborum oculatissimus fatetur se in dignoscendo dolore colico a nephriti-

ti-

tico deceptum fuisse: de eodem dubium omne tolli si arenæ, aut calculi in urina subsideant. Quod Hippocrates ipse observavit: inquit enim *sect.* 3. *aph.* 79. *Quibus in urinis arenosa subsident, iis Renes, ac Vesica calculo laborant.*

Ab enematis injectis, ab alvo soluta nullum levamen. Nemo ignorat Clysteres crassa intestina abluere, ipsisque applicari viribus suis integris permanentibus. Horum igitur operationem primario in crassa intestina exerceri, secundario autem, & per consensum in tenuja, & partes iisdem intestinis adjacentes manifesta res est. Hinc est injecta enemata parum, aut nihil prodesse calculo Renum laborantibus, cum per consensum tantum, & membranas crassorum intestinorum, & externas Renum cum iisdem connexas laxando, fovendoque operentur. Cum autem calculus dimoveri nullo pacto queat, fit ut nullum, vel ferme nullum levamen percipiatur. Quod plane dictum velim de subducta alvo. Licet enim alvo subducta tollatur pressio Renum, quam gignunt induratæ fæces, ac mitior reddi possit morbus, cum tamen calculus minime dimoveatur, permanere eumdem debere, & tandiu persistere, quandiu vel per ureteres in vesicam delabatur, vel in Renum substantiam omni fere sensu destitutam e pelvi cogatur ascendere, manifestum est. Plura autem infra dicemus.

VII. *Si dolor sit vagus, ac totum illum ambitum occupans, qui &c.*] Dolorem colon intestinum infestantem non uno loco fixum hærere, sed vagum esse facit potissimum intestini Coli longitudo insignis, quam interdum vix quinque, sępius tamen septem spithamas excedere Anatomici tradunt, & quod caput est, ejusdem in variis subjectis varia, & mira conversio, flexusque. Totum enim illum ambitum occupat, qui a dextro inguine assurgit ad hepatis regionem, inde ad hypochondrium sinistrum transversim fertur sub costis spuriis, ac demum iterum deorsum flectitur ad inguen sinistrum, unde mirum videri non debet in toto hocce eodem ambitu dolorem manifestari.

Ab alvi fluxu, ab enematis injectis levamen aliquod percipiatur] Quæcumque sit colicæ affectionis causa, symptoma, quod omnibus fere commune est, ac maxime urget alvi occlusio tanta est, ut neque purgantibus per os assumptis, neque clysteribus injectis subduci queat. Si igitur subducatur, fluatque alvus, fæcesque induratæ eliminentur, intestina a distentione liberari contingit, minus distenta minorem pati distractionem, hinc dolorem imminui. Enemata aut alvum solvendo, aut immediate affectæ parti applicita spasmodicas membranarum contractiones laxando, emolliendove dolorem compescere manifestius quidem est, quam ut ullis rationibus possit comprobari. Alimenta ingesta ventriculi fundum petere perspicuum est: huic subjectum cum sit Colon premi contingit, ac dolorem post pastum exacerbari.

Quamquam hæc non raro imponant] Hactenus recensita signa & rationi innixa sunt, & observationibus confirmata; ne autem ea sint, de quibus dubitare non liceat facit longissimus intestinorum canalis peritonæo obductus, mesenterio alligatus, mire flexus, & convolutus, unde una pars affecta alterius offensæ specie facile imponet. Hanc judicii difficultatem novit Fernelius, qui primus omnium observavit sæpenumero in imo ventre excitari dolores, qui præ eorum vehementia, & similitudine colici nuncupantur, quorum tamen non Colon intestinum sedes est, sed vel peritonæum, vel membranæ, quæ abdominis, ventrisque imi partibus obtenduntur. Quid quod & mesenterii vasa sanguifera eadem cum intestinis mirabiles hic arcus, anastomoses, & insulas constituentia acri humore obstructa humoralis colicæ specie imponant? Nescit porro laudatus Fernelius, an uberius, quam ab hoc fonte colicæ illæ Pictaviensibus familiares enascantur. Sed hac de re infra dicemus.

VIII. *Pituitosam colicam dolor comitatur gravativus, interdum vomitus tenacis &c.*]

&c.] Veteribus persuasum fuit morbos a causa frigida, ut ajebant, mitiores esse: pituitam humorem frigidum appellabant, hinc orta a pituita symptomata cæteris leviora. Quæ fere Recentiorum sententia est, dum viscidos, lentos tenacesque succos, ac fibrarum deficientem tonum, atoniam accusant: illi enim vehementer irritando, acriter pungendo, violenter convellendo, hæ vero validioribus suscipiendis contractionibus ineptæ sunt, hinc gravativum esse dolorem necesse est. Eadem de causa nec ventriculus, ac reliqua imi ventris viscera ea ratione afficiuntur, qua opus est ad violentam contentorum per superiora excretionem, ac vomitum, vel si vomitus supervenit, materiem ejici debere ejusdem plane indolis, ac est illa quæ stimulo est nerveis fibrillis, crassa scilicet, viscida, ac lenta, perspicuum est.

Biliosam vero dolor adeo vehemens, ut loco stare nesciant ægri, vomitus &c.] Colica biliosa quoniam a causa calida secundum Veteres ortum traducit, seu a sanguine, & humoribus tenuibus, acribus circa intestinum Colon, aut mesenterii vasa dato tempore, & occasione conspirantibus congestis, a quibus vehementer vellicatæ, atque irritatæ nerveæ fibrillæ violentissimas contractiones, distractionesque, ac continui solutionem patiuntur, hinc dolor ille adeo vehemens, ut loco stare nesciant ægri. Intestinorum canalis præ spasmo facile minoris sectionis evadit, contentæque fæces vel inferius propelli non possunt, quin imo novo stimulo sunt, ac molestiæ, quare intestinorum motus facile invertitur, quo acerrima materia ejicitur, vel si propellantur alvi biliosæ dejectiones sequuntur. Sulphureis vero, & volatilibus sanguinis particulis exsolutis, & per universam massam diffusis, urina rufa, sitis, aliaque id genus subsequuntur.

Eadem fere etiam hystericæ colicæ communia sunt, hisce tamen accedunt faucium constrictio &c.] Observatione Cl. Sydenhami constat eadem fere signa adesse in colica hysterica, licet causa longe diversa sit. Ad vomitum quod spectat materiæ viridis, flavæque animadvertendum est non a corruptione, & acredine humorum in primis viis stabulantium pendere, sed a solo spirituum animalium perturbato motu, quo fit ut invertatur peristalticus intestinorum motus, & succi biliosi, pancreatici, & quæ a glandulis ventriculi, & intestinorum extillat portio, ciborum reliquiæ specie corrupti, depravatique humoris ejiciantur. Quæ sibi probanda sumere debuerat Sydenhamus causam affectionis hystericæ ad spirituum ataxiam revocans, citra humorum in visceribus imi ventris depravationem, aut vitiatam naturalem sanguinis, & spirituum eorumdem crasim, si debiliorem texturam excipias, unde facile in turbas aguntur. Recte ne, an secus infra videbimus de malo hypochondriaco tractaturi. Sufficiat nunc innuisse ex symptomatibus hystericam affectionem comitantibus, ac præcipue ex faucium constrictione, sensuque globi ad gulam ascendentis, urinis copiosissimis, tenuibus, & aquosis, aliisque similibus certum capi posse argumentum colicam hystericam esse, quæ quo modo fiant, cit. loco ostendemus.

Flatulenta tandem dolore distensivo, inflatione totius abdominis &c.] Cum in Colica flatulenta nihil præter aerem inter duas Coli extremitates coercitum accusandum sit, liquet cur distentio, & inflatio totius abdominis percipi debeat. Aeris enim particulæ sese facile expandunt, & rarefaciunt, rarefactæ autem fieri minus potest, quin membranas intestinorum distendant, atque hac ratione ventrem inflent. Quod si distentione augeatur spasmus, & magis angusto spatio aer coerceatur, cum experimento sæpius, & a multis facto compertum sit elasticitatem aeris tanto majorem esse, quanto minus est spatium in quod aer contrahitur, probabile est vim elasticam acquirere tantam, ut adversus membranas intestinorum nitens easdem summopere distendat, unde totum inflari ventrem contingit, & tympani ad instar pulsare. Tamdiu autem aer in sua actione per-

sistit,

ſiſtit, quandiu per extremitatem unam aliquam viam ſibi, aditumque patefaciat. Aere autem diſtentæ membranæ ſui elaterii vim exercentes impetu contentum aerem explodunt, hinc murmur, rugitus, flatuum per os proventus. Quoniam vero erumpente aere tunicæ, quibus coercebatur, minus diſtenduntur, diſtrahunturque, hinc levamen ſymptomatum.

IX. *Colicus dolor quandoque in inflammationem inteſtinorum, & ſphacelum &c.*] Licet Colon craſſum ſit inteſtinum conſtans craſſioribus membranis, quam ſint tenuium, & cellulis pinguedinoſis intus obductum, ſenſu nihilominus pollet exquiſito propter ligamentum tendinoſum, quo eædem cellulæ per longitudinem percurrentes donantur. Dolor igitur vehemens eſt, qui ſi diu perſiſtat, fieri minus vix poteſt quin vaſa inteſtinorum ſubſtantiam perreptantia criſpentur, convellantur, atque ea ratione afficiantur, qua ſanguis ſubſiſtere, atque hærere cogatur, unde inflammatio. Cum hæc ex ſolutis jam viribus contingat, facile in ſphacelum terminatur, ut obſervationes quæ extant in M. N. C. *dec.* 2. *an.* 3. *obſ.* 193. item *obſ.* 55. Blancardi *anat. pract. cent.* 5. *obſ.* 2. *Hildani obſ.* 61. *cent.* 2. Kerkringii *obſ.* 42. Williſii *de medic.* Sylvii, Spigelii, aliorumque teſtantur.

X. *Colica bilioſa in convulſivas affectiones, Epilepſiam, Vertiginem &c.*] Colicam bilioſam in convulſivas affectiones deſinere certa & conſtans virorum pręſtantiſſimorum obſervatio eſt. Cujuſce rei cauſa ea fortaſſe eſt, quod ſeri, lymphæ, aliorumque acrium, ac vellicantium humorum in imo ventre congeſtione reſoluta, ad cerebrum una cum ſanguine metaſtaſis fit, ac circa meninges, & principia nervorum hærentes nervea filamenta varie, inordinateque concutiunt, unde affectiones convulſivæ. Niſi forte extremitatibus nervorum convulſis, & convulſione ad Cerebrum propagata, & principia nervorum, eadem mala per conſenſum oriri velis, quod ab omni ratione alienum minime judicaverim.

In Paralyſim vero ſicuti Pictavii frequentiſſime &c.] Colica, quæ in Paralyſim terminatur Colica Pictonum nuncupatur, quia Pictavii incolis morbus familiaris, & apud inſulas Caribum adeo frequens, ut in numero morborum endemicorum jure merito habenda ſit. Veteribus parum notam fuiſſe hanc colicam animadvertit Riverius, ejuſque mentionem facit Paulus Ægineta *lib.* 3. Rariſſimus certe apud noſtrates populos affectus eſt. Rariſſimum apud ſuos fuiſſe viri præſtantiſſimi Hollerius, Fernelius, Ballonius, aliique tradiderunt. Mirabuntur ii tamen, qui Baglivum adierint, qui haud dubie affirmavit nil facilius Colicæ ſupervenire, quam Paralyſim. Hujuſce morbi vehementia tanta eſt, ut ejus ſymptomata vix explicari dicendo, aut percenſeri numerando poſſint. Uſtionis ſenſus, morſus, puncturæ, urinæ ſuppreſſio, virium languor, extremorum refrigeratio, ſudores frigidi, præcordiorum anxietates, animi deliquia ea fere ſunt, quæ ad dies plures ægrum exercent, eo uſque dum ceſſante aliquando doloris vehementia æger moleſtam quamdam ſenſationem per ſpinalem medullam percipiat, qua brachiorum, ac crurum nervis propagata, imbecillitate inſigni afficiuntur, quę in Paralyſim tandem terminatur. Qui cum Williſio partem in colica primario affectam meſenterium prætendunt, quod eſt valde ſenſile, & humorum nervoſo generi infenſorum affluxionibus plurimum obnoxium, exiſtimant materiem illam, quæ in meſenterio, aliiſque abdominis flexibus hærens nervorum propagines, fibraſque, quibus menſenterium innumeris ſcatet vellicando, vehementes, inordinataſque contractiones, ac ſpaſmos excitat, derivatione facta in principia nervorum, eorum prędertim, qui a Spinali Medulla oriuntur, obſtructionem eorumdem efficere, ac Paralyſim excitare. Quidni liceat conjectare ſolam convulſionem fortem, ac vehementem nervorum a quavis cauſa prodeuntem, nervorum eorumdem ſtructuram pervertentem paralyſi producendæ opportuniſſimam exiſtere? Conjecturæ anſam præbet experimentum illud, cujus alibi meminimus

Cl. Valsalvæ, & a viro præstantissimo Morgagnio confirmatum. Si filo ligetur ramus nervi alicujus in canibus prope jugulum conspicui, qui ad cor, aut præcordia defertur, mox vinculum solvatur, Canis post aliquot dies, quos suspiriosus agit, tandem moritur. Nullum in nervo ligato vitium deprehendi potest, congestio nulla. Nulla igitur potior assignari posse videtur causa, quam vitiata, ac labefactata ipsius nervi structura, ita ut sensim sensimque per eumdem cesset influxus spirituum Animalium eo usque, dum languescente cordis motu, mox plane cessante moriatur Animal. Cum igitur in intestina confluant insignes nervorum ramificationes a pari vago, & intercostali, verosimile videtur a forti convulsione, qua universum fere corpus, viscera autem imi ventris majorem in modum afficiuntur, nervorum filamenta maxime illorum, qui extra cerebrum siti sunt, ita contorqueri, vitiari, ac lædi in sua structura, ut tenuissimo liquido nerveo vehendo impares evadant. Si ita res habet, jam cessante spirituum animalium influxu per nervos, qui motui voluntario, & sensibus externis dicati sunt, Paralysim sequi debere manifestissima res est. Vehementis hujusce convulsionis indicio satis manifesto est copiosus ille sudor, quem Paralysim sequi tradidit Cl. Baglivus. Convulsione enim ad extremitates usque capillarium vasculorum, glandulasque cutis propagata, serum, tenujoresque sanguinis partes exprimuntur, hinc universum corpus sudore perfunditur. Malum Paralyticum, quod a vehementibus purgantibus enascitur, an aliunde aptius repetas, quam ex spasmo in nerveas fibras inducto? Narrat Hoffmannus *de consens. nervosar. part. &c.* de fæmina quadam, quæ resinam jalappæ ad purgandum assumens paulo post paralysi totius dextri lateris corripiebatur cum aphonia, stupore mentis, & maximis intestinorum torminibus. Alias observationes, quarum meminit *in Dis. v. De Purgantibus fortioribus ex praxi medica merito ejiciendis §.* 15. cum eodem fere recidant, brevitatis gratia prætermitto. Quot morbi Cerebri, & Meningum convulsivi in Apoplexiam tandem, & Paralysim desinunt? An humor infarciens, atque obstruens accusandus, vel fortis convulsio, qua spirituum in partes motui, & sensui inservientes derivatio præpediatur?

XI. *Colica in arthritidem, & ischiadem frequentissime desinit &c.*] Baglivi observatio de inexplicabili illo consensu inter morbos cutis, & ventris, & mutatione doloris colici in arthriticum, & arthritici in colicum nova non est. Veteres fere omnes post Hippocratem, qui hujusce metastaseos meminit *lib. 6. Epid. Part.* 4. *tex.* 30. eamdem adnotarunt. Immo Galenus *in com. ad aph.* 5. *lib. Hippoc.* causam assignat, quam non aliam esse putat, quam quod humorum in articulos influentium motus ad Colon intestinum est conversus, & revocatus. Quam sententiam confirmans Ballonius (*cons.* 80.) subdit: *Si id verum est, cur non post colicos dolores humor in articulos referri potest?* Plures hac de re obser. vid. in Solenandro *in cons.* Rayero M. N. C. *Dec.* 1. *an.* 6. & 7. *obs.* 208. nec non iisdem M. *Dec.* 2. *An.* 4. *obs.* 42. in Drauvizio *tract. de Scorbuto*, & Stissero *tr. de podagra*. Quis Baglivi praxim medicam venientem in manus hominum totam perbellis observationibus suffultam admiratus non est? Suspicio postea in plerosque cecidit eorum, quæ se observasse testatus est Baglivus, nihil fere observasse, a Veteribus deprompsisse omnia. Suspicionem commoverunt Commentarii Ac. Bononien. (*de dura meninge*) in quibus plura elegantissime de Baglivo narrantur. Verbo dicam. Et Pachioni systema de dura meninge, & Malpighii methodum ad cursum sanguinis in ranis ostendendum sua fecisse declaratur. Qui probe norunt hominis ingenium, qui se continere possint, quin ad suspicandum vehementer adducantur suas fuisse practicas observationes? Cæterum cum dolor Ischiadicus ab arthritide vaga sede tantum differat, & intensione, colicam vero in arthritidem mutari manifestum sit, cur non in Ischiadem

dem tandem desinat? Quæ fere Cl. Tozzi observatio est. (*prax. med.*)

XII. *In colica pituitosa pillulæ Parac. &c. Mercur. &c.*] Plerique minus docti Medentes vix, ac ne vix quidem ad causas morbi respicientes ad oleosa, & opiata statim confugiunt in eam spem adducti, ut credant, ubi dolorem sedaverint, se curationem rite absolvisse omnem. Quod negant alii, ubi morbum a materia crassa, viscida, ac lenta intestinorum membranis tenaciter adhærente oriri deprehenderint. Nos ab his sumus. Atque ut ab oleosis exordiamur, minime fallit hæc ratio. Olea quæcumque blanda e seminibus vegetabilium quorumdam elicita, cujusmodi sunt semina pistach. amygd. dulc. recenter expressa lubricando, emolliendove operantur: hinc ubi intestinorum membranæ corrugatæ, crispatæ, & siccæ fuerint, quoniam applicata crispaturam ipsam, corrugationem, & siccitatem tollunt, alvum leniter subducunt, acresque si qui fuerint humores ad inferiora protrudunt. Si vero alvi durities adsit, atque intestinorum dolor a viscidis, lentis, ac difficilibus humoribus tenaciter eorumdem fibris adhærentibus exoriatur, ac fibrarum ipsarum tonum labefactantibus, tantum abest, ut oleosa alvum subducant, ut eamdem magis, magisque cohibeant. Cum enim olea ramosis, ac viscidis partibus donentur, & visciditatem humorum augent, & solidarum partium motum enervant magis, ac labefactant. Diversam hanc operandi rationem notantes Medici, quid est tandem, cur turpissimum morem oleosa in quocumque dolore præscribendi altiori voce non damnent, & e medio aliquando non tollant? Si de opiatis sermo sit, dolorem quidem sedant, sed materia crassa, tenacique tunicis intestinorum adhærente, cum atonia fibrarum, verendum est, ne eadem magis, magisque figatur, atque coli infarctus, & obstructiones augeantur, unde morbus paulo post gravissimis stipatus symptomatibus recrudescat. Jam etiam me tacente facile omnes intelligunt, nihil in hac colicæ specie efficacius, aut pro ægrorum opportunitate valentius inveniri posse purgante simul, & opiato medicamento initio statim propinando. Non autem quæcumque purgantia visa sunt convenire, sed ea solum, quorum basis Aloe est balsamicis correcta, inter quæ pilulæ Paracelsi, ut alias mittam fere innumeras, eminent. Purgantium nempe balsamis unione fit, ut intestinorum tonus, qui ab illis labefactatur, ab his restauretur, unde purgatio commoda, tuta æque atque efficax habeatur. Purgantium enim vis augetur a balsamis, non augetur tamen stimulus, quod mirum fortasse iis videatur, qui balsamorum naturam nondum sunt assequuti. Minus tamen mirabuntur, si diligenter perpendant tenuissimo, subtilissimoque sulphureo principio scatere, quæ roborare valent bilis actionem, imo illud ipsum præstare, quod bilis, ut scilicet assumpta facilius solvantur, & intestina ad contentorum expulsionem sollicitentur. Celebres sunt hodie pilulæ illæ Beccherianæ, Stahlianæ, Hoffmannianæ ab inventoribus suis dictæ, quæ quantum conjicere possum nihil aliud sunt, quam purgantia quædam succis aromaticarum plantarum soluta, & balsamis unita, quæ eorumdem vim stomacho, atque intestinis infestam corrigunt, unde blandissima æque, atque efficacissima ad purgandum evadunt. Nos pilulis Paracelsi utimur, & quod in officinis prostant, & quod alvum purgant commodissime; eoque magis si stimulus addatur quo purgatio promptior peragatur. Quid porro Mercurii dulcis operatione esse potest opportunius, qui si minus trituratus adhibeatur, in intestina solum agit viscidas, mucosasque sordes potentissime incidendo, & leniter abstergendo? Ubi cætera frustra adhibita fuerint remedia, Mercurium dulcem summe commendavit Riverius. Dici vix potest, quam tutum sit remedium Mercurius, si caute, ac provide adhibetur a Medicis. *Caute*, inquam, ac *provide*: *Mercurius enim dulcis*, inquit Cl. Ramazzini, (*tr. de mor. artific.*) *equo indomito persimilis est, quoties in manus imperitas inciderit:* Subdens paulo post: *Adeo suspecta sunt be-*

ne-

neficia, quæ ab hoste tam infido, ac versipelle proveniunt, ut de Medicorum Mercurio apte dici possint, quæ de suo commentus est poetarum princeps: animas ille evocat orco pallentes, alias ad tristia tartara mittit, dat somnos, adimitque, & lumina nocte resignat. Cautionum summa in eo sita est, ut justa quantitate, & in morbis a crassis, viscidisque, lentisque humoribus subortis citra phlogosim, & inflammationem exhibeatur, ut de colica hactenus dictum est.

Laudan. nepenth.] Purgantes pillulas cum laudano commendarunt maxime illustres Medici Riverius, Forestus, Poterius, aliique. Medicamentum quoddam est laudanum nepenthes ex opio compositum dolorem majorem in modum sedans. Verbum enim græcum Νηπένθες est, compositum ex particula privativa νὴ & πένθος, luctus, quoniam scilicet tristitiam discutit, & hilaritatem inducit; quippe quod Homero teste, vino Convivarum Menelai, ad hunc producendum effectum, immixtum fuerit ab Helena, quæ hujuscemodi pharmacum a Polydamna Ægyptia Thonis Conjuge dono acceperat: hac autem virtute præditum esse nepenthes asserit loco citato, ut quicumque deglutierit illud, malorum penitus obliviscatur, neque tota illa die flere possit, etiamsi Pater, & Mater ei mortui fuerint, vel coram ipso filius trucidaretur, aut frater. Vocem porro istam transtulisse videntur chymici ad compositionem opiatam quæ dicitur Nepenthes Aurea Angeli Salæ ab Auctore descriptam *in Opiolog.*, vel etiam ad laudanum opiatum vulgare, ut liquet ex not. ad Boerhaav. (*de virib. medicament. cap.* 8. *de anodynis*.)

XIII. *Si obstructa sit alvus, fœcesque induratæ, clysterem purgationi præmittere &c.*] Recte purgatio tunc succedit, cum humor evacuandus rite præparatus est, viæque ad sui expulsionem sunt antea expeditæ. Excedentis in eo qualitatis mutatione parari humorem manifestum est, ita quidem, ut si acer nimis, ac tenuis fuerit, diluendus sit, corrigendusque, si crassus, viscidusque, attenuandus, incidendus. Quæ nonnunquam præstari solent ab ipso pharmaco peccantis humoris conditioni accommodato. Ita acida pharmaca, cujusmodi sunt cremor tartari, tamarindi, aliaque id genus, biliosos, atque alchalicos humores compescunt, & corrigunt, & simul justa quantitate educunt, salina vero, atque acria apprime conveniunt in iis affectibus, qui a viscidis, lentisque humoribus progignuntur. In hunc finem pilulas aloeticas cum Mercurio ad pituitosam colicam commendavimus. Vix autem, ac ne vix quidem optato fine potiemur, nisi viæ expediantur, clysterem puta purgationi præmittendo, si obstructa fuerit alvus, fœcesque in crassis intestinis sint induratæ: Imo verendum est, ne dolor molestior fiat, & violentæ stomachi subversiones ex pharmaci licet mitissimi assumptione subsequantur.

XIV. *Alvo subducta olea stillata anisor. ment. cortic. citr. &c. S. Justinæ &c.*] Olea per destillationem ex plantis sale volatili oleoso fætis elicita adversus quamplurimos morbos commendantur. Leucophlegmatia laborantibus, hypochondriacis, hystericis, apoplecticis, lethargicis prodesse communiter reputantur. Nullo tamen in malo majore laude efferuntur, quam in flatulento ventriculo, ut perbelle ait Cl. Boerhaavius *chym. tom.* 2. *proces.* 23. torminibus iliacis, colico dolore. Illud tamen diligenter cavendum est, ne a bilioso, acri, tenuique humore, ne a plethora, ac similibus causis oriantur. Hisce enim non solum profligandis inepta sunt, sed eosdem augere valent, aut confirmare. Eximiam porro operam pręstant, si dolor a mucosa materia intestinorum parietibus adhęrente, ab atonia fibrarum ortum traducat. Tenuissimę enim, ac subtilissimę partes ramosis partibus involvuntur, quę cum diu in actione perennent, lentis, mucosisque quisquiliis attenuandis, digerendis, laxis intestinorum fibris roborandis opportunissimę existunt. Idem plane dictum velim de compositis multis

tis oleis volatilissimis, inter quę eminet celeberrimum illud S. Justinæ Patavii, cujus accurata descriptio extat in lexico pharmaceuticochymico Jo. Bapt. Capello, quodque ad eosdem morbos vel externe adhibitum ceu potentissimum remedium prędicatur. Quę indicare volui, ne adolescentes minus periti specioso anticolicorum titulo in fraudem inducerentur.

Ex decoct. theiform. fl. Chamomil.] Chamomillę pariter usus insignis est in quamplurimis ventriculi, & intestinorum morbis, ubi discutiendum est, dolores mitigandi, & nervosis partibus placida exoptanda tranquillitas concilianda. Quare adversus cardialgiam, testantibus viris Cl. Foresto, atque Etmullero, adversus dolores colicos ejus decoctum efficacissimum, si quod aliud medicamen est. Oleum elegantissimum ex hujusce plantæ floribus arte chymica paratur coloris cœrulei, elegantia, atque amęnitate ipsi sapphiro non cedens, quod docente Cl. Simon. Pauli eorum dotibus plane instructum est, atque illis, qui decoctum fastidiunt, cum tantillo sacchari in conveniente vehiculo propinari potest ad guttas aliquot. Sed hic pariter prudentia opus est, ut ejusdem usus calidis, ac biliosis interdicatur. Nempe laudati Paulli post Cl. Hoffmannum observatio est, olea essentialia stillatitia ventriculo esse infesta, atque adnotante Cl. Geoffroy (*Mat. Med. p.* 2.) usu diuturno, atque intempestivo ardorem accendere in ventriculo, & in renibus, sanguinem inflammare, in quibusdam sitim perpetuam excitare, in aliis calidum hydropem inducere. Ecquis igitur ejuscemodi olea nonnisi in frigidis, & a lenta, viscidaque materia oriundis morbis prescribat?

XV. *Remittente dolore pulv. Stomachi. Quercet. &c.*] Basis pulverum Stomachic. Quercetani radix Ari est, quę, ut alibi ostendimus, tanta pollet acrimonia, ut verno tempore silente caule effossa, & gustata vellicationem per diem integrum in lingua relinquat, particularum valde tenujum, ac volatilium indicio manifestissimo, quę propterea mucum viscidum, ac spissum ventriculi, & intestinorum parietibus tenaciter adhęrentem incidere, attenuare, atque resolvere habent. Ea de causa in colicis doloribus a viscida, & lenta pituita apprime conducit hęc radix. Ex his liquido constare arbitror in quanta obscuritate versentur qui ad causas istiusmodi affectionum vix ac ne vix quidem respicientes pulverem Stomachicum Quercet. veluti specificum omnibus, & singulis pręscribunt. Quę enim detrimenta in ęgros emanatura non sint, si morbus a succorum acredine, a fibrarum spasmo, ac crispatura exoriatur?

Quolibet quinto, aut sexto die rhabarb. &c.] Rite tunc purgationem succedere, cum humor evacuandus rite pręparatus fuerit, supra ostendimus. Id quod inter initia statim obtineri non potest, maxime urgente dolore, cui totis viribus occurrendum. Remittente igitur dolore, ac viscidis mucosisque quisquiliis attenuatis, solutisque, purgantibus locus datur, quibus sensim sensimque foras eliminentur. Quid autem pręstantius, aut pro ęgrorum opportunitate valentius rhabarbaro, quod cum peccantes humores educere valet, eosdem etiam corrigit, & paullo scciores addendo particulas laxatas intestinorum fibras in primum sui elaterii statum restituit?

XVI. *Hisce succedant opportuno tempore in diuturniore affectu succi nasturt. aquatic. &c.*] Dolores colici, qui a partium, & succorum ad chyli elaborationem concurrentium vitio ortum traducunt, contumacissimi morbi sunt. Depravatus enim chylus ubi in sanguinem pervenerint, nondum subactis, edomitisque vitiosis salibus, eumdem inficit, atque inquinat, unde ad glandulas, ac ductus in cavitatem intestinorum hiantes reflui morbi recidivam procreant. Tunc vero vix, ac ne vix quidem optato fine potiemur, nisi ad universalia remedia, quę labefactatas primas concoctiones restaurant, glandularum abdominis fermenta corrigunt, ac viscerum naturalium tonum firmant, confugiamus. In horum censu veniunt

niunt prę cęteris ſucci plantarum, quę antiſcorbuticę temperatę dicuntur, quęque ſalibus fœtę ſunt nonnihil acribus, blandis tamen, atque nonnihil ſubtilis olei, mitis tamen continent, unde ſanguinis principia ſolvere habent, & ſi quid lentum, ac viſcidum eſt abſtergere, & ſtimulando ſolidas partes ad validiores contractiones excitare, unde ſecretiones omnes in viſceribus naturalibus, excretioneſque promoveri contingit, eorumdem fermenta corrigi, ac chylificationis opus in priſtinum ſtatum reſtitui.

Ardente Sirio aquæ thermales acidulæ] Aquas thermales acidulas neſcio an cęteris omnibus anteponam. Remedium enimvero eſt infinitis propemodum experimentis comprobatum. Ratio autem in hoc potiſſimum ſita eſt, quod ferri divites ſunt, ſpiritumque continent quemdam volatilem, ac ſulphureum, quibus mucoſas ventriculi quiſquilias atteri contingit, tonum ejuſdem confirmari, ac coctiones reſtitui, in inteſtinis vero acidum omne naturæ inimicum deſtrui, & per inſignes excretionum vias facile educi.

XVII. *Equo vehatur æger, aut motum quemvis &c.*] Equitatio præ cæteris teſtante Cl. Sydenhamo ad ejuſcemodi morbos profligandos plurimum valet. Viſcera enim omnia, præſertim vero imi ventris majorem in modum concutiuntur; hinc quod craſſum eſt attenuari contingit, quod hærens, impactumque dimoveri, fluidorum omnium excurſum promoveri, coctiones reſtitui, ac pravos, vitioſoſque ſuccos per inſignes excretionum vias extra corporis confinia eliminari. Motus quivis, & exercitatio moderata in aere aperto, & frigidiuſculo, quoniam ſolidarum partium tonum confirmare habet, & fluidorum excurſum promovere, nunquam non bono emolumento eſſe poteſt. Hinc Plinius, ut liquet *ex lib. 3. epiſt.* 1. mille paſſus mane ambulabat; movebatur quoque pila vehementer; nam hoc exercitationis genere pugnabat cum ſenectute; unde illi poſt ſeptimum, & ſeptuageſimum annum aurium oculorumque vigor integer, inde agile, & vividum corpus.

Vino maturo abſynthite calido utatur] In iſtiuſmodi morbis adeſt plerunque inertia bilis, quo fit, ut fœces minus fluidæ reddantur, inteſtina minus ſollicitentur ad earumdem expulſionem, hinc alvus dura fiat, craſſæ, viſcidæque ſordes eorumdem tunicis adhæreant, hinc dolor. Ea igitur quæ bilis actionem augere valent, hic apprime convenire manifeſtum eſt. Virtute hac præſtat vinum, quod tamen ex uvis maturis factum ſit, & oleoſis partibus conſtet. Quod ſi abſynthio alteretur, quam plantam ſtomachi amicitia claram fecit, & calidum in uſum vocetur, nobiliſſimum ſi quod aliud evadit medicamentum. Spiritu enim volatili oleoſo bilis analogo, quo præditum eſt, vi ignis in motum adacto non ſolum deficienti bilis actioni occurrit blande ſtimulando, & lubricando, ſed ejuſdem activiora principia ſolvendo efficit, ut craſſorum humorum ſolutio, ac fæcum expulſio facilius habeatur.

XVIII. *In colica bilioſa ſola venæ ſectio, nec non ol. amygd. dul. &c.*] Rem ſedulo perpendenti non aliæ occurrunt indicationes in colica bilioſa, quam fibras ſpaſmo conſtrictas laxandi, emolliendique, humorum acrimoniam, tenuitatem, ac fervorem temperandi, dolorem dire ægros exercentem ſedandi. Qui morbi cauſam ad examen minus diligenter revocet, dici vix poteſt, quam facile in fraudem inducatur, purgantia, aliaque id genus ſtimulantia medicamenta, quæ in pituitoſa eximiam operam præſtant, ægris præſcribens. Nihil porro efficacius in colica bilioſa venæ ſectione, qua & copiam acrium, ac vellicantium humorum imminuimus, & fervorem nimium, atque impetum coercemus, & nervoſo generi, ſpiritibuſque animalibus in turbas actis placidam exoptandam tranquillitatem conciliamus. Illud enimvero remedii genus eſt, quo ſolo graviſſimas iſtiuſmodi colicas affectiones debellatas fuiſſe & Riverii, & Sydenhami

mi

mi, & Hoffmanni, aliorumque observationibus compertum est.

Si de oleo amygd. dulc. sermo sit, nonne ramosis suis partibus acria humorum spicula invertere habet, imparesque reddere ad mordendum, ac vellicandum, spasmodicas nervearum fibrillarum constrictiones laxare, & simul lubricando alvum blande subducere?

Injectis ter, quater, & ultra in die Clysteribus ex decoct. radic. alth. tussil. &c.] Quoniam vero tanta est nervearum partium siccitas, ac crispatura, atque acrium, & vellicantium humorum parietibus intestinorum adhæsio, ut impar sit quandoque oleum amygd. dulc. ad easdem ea ratione afficiendas, qua prædictorum humorum per alvum præcipitatio, ut ajunt, haberi queat, unde verendum est, ne oleum diuturna in intestinis mora, & loci calore, & viscerum adjacentium assetur, comburaturque, & acrimoniam empireumaticam acquirens vellicando magis magisque morbum adaugeat, salubre est accuratiorum practicorum consilium Clysteres emollientes, seu ex decoctione plantarum, quæ succum pinguem, tenuem, & blandum continent, cujusmodi sunt rad. alth. tussilag. malv. lil. albor. fl. malvar. verbasc. aliaque id genus, paratos adhibere, quæ decocta speciem emulsionis lubricantis constituunt (*Boer. de virib. medic.*) qua totus intestinorum canalis a pyloro ad anum usque laxatur, & per mirabilem nervorum ad intestina confluentium cum visceribus fere omnibus humani corporis consensum, quies toto nervoso generi conciliatur, unde & alvum subduci contingit, & spasmos, doloresque remitti.

XIX. *Hisce frustra adhibitis, Man.* ℥ i. .s. *ol. amygdal. dul. &c.*] Clarum hoc medicamenti genus experientia fecit. Narrat Riverius *prax. tom.* 1. *lib. v. cap.* 1. observatum fuisse ægrotum quemdam, cui triginta Clysteres sine fructu injecti fuerunt, hoc remedii genere convaluisse. Est Manna succus pinguis ex arboribus quibusdam, Orno, Laryce, in primis vero e Fraxino exsudans, ut testimonio, & observatione Jo. Raii, cujus meminerunt Sam. Dalè in *pharmacop. p.* 2. *p.* 449. nec non Charas in *pharmac. Reg. p.* 300. confirmatur, atque in foliis potissimum excrescens, qui saponaceo, atque abstersivo sapore donatur. Si oleo amygd. dulc., & jure pingui solvatur, sua saponacea virtute lubricandi vim intendit, constrictas intestinorum fibras mulcet, lenit, & laxat, abstersiva vero nonnihil stimulat: unde aptissimum ad acres nonnihil tunicis intestinorum adhærentes humores educendos evadit medicamen.

XX. *Ad opiata tandem deveniendum.*] Plerique in colica biliosa, etiamsi dolor ferri vix ullo modo præ vehementia possit, ab opiatis cane pejus, & angue abstinent, verentes, ne Paralysi, quæ solet quandoque morbo supervenire, occasionem præbeant. Ansam dedit suspicioni Baglivus, ubi ait: *Cave ne opiata copiosius exhibeas, solet enim post opiata magnus sudor supervenire, & exinde paralysis.* Quod sic accipias velim, ut intelligas ab opiatis tandiu abstinendum esse, quandiu eisdem utendi urgeat necessitas. Qui mos præcipue fuit Arabibus Medicis, Methodicisque. Qua de re insignis extat locus apud Celsum *lib.* 5. *cap.* 25. dum ait: *Anodyna vocant, quæ somno dolorem levant. Quibus uti nisi nimia necessitas urget, alienum est; sunt enim ex vehementibus medicamentis, & stomacho alienis.* Cæterum opiata dato tempore, & occasione adhibita non solum quidquam mali afferre non possunt, sed nullum iisdem efficacius, aut pro ægrorum opportunitate valentius datum est Medentibus invenire remedium. Sententiæ favet Tovuneus, qui adversus opinionem illorum, qui opiata Paralysim accelerare opinantur, testatur se indubitata experientia doctum larga manu illa non modo innocue, sed semper cum fausto successu adhibuisse. Quid quod diligentissimus ille observator Sydenhamus cæteris omnibus præsidiis opiata anteponat?

XXI. *Aqua hordei calida copiose exhibeatur.*] Veteribus Medicis solemne fuit

colicam biliosam & calidiorem usu aquæ frigidæ pertractare. Galeni monitum est, urgente siti, & calore ad aquam frigidam confugiendum esse, *lib.* 12. *meth. med. cap.* 7. Hippocrates ipse *lib.* 3. *de morb. n.* 6. aquam frigidam febris ardentis remedium esse tradidit. Quem sequuti Celsus, Riverius, Septalius, aliique se fausto eventu aqua frigida tum copiose per os assumpta, tum ventri applicita usos fuisse testati sunt. Quod etiam confirmat Amatus Lusitanus, qui fatetur se colicam biliosam subito incantamenti ad instar sustulisse. Qui mos apud plerosque hodie sic invaluit, ut omni alio cibo, potu, medicamento prohibito, ægris & nive perfrigeratam aquam præbeant, & universum corpus nive perfundant. Nisi tamen servetur divini Hippocratis monitum, actu frigida nec confestim admovenda esse, nec multum frigida, vereor ne duræ, rigidæ, atque inextensiles reddantur vasorum tunicæ, ut fluidis libera circulatione trajiciendis impares evadant, hinc & sanguinis, & spirituum motus, in quo vita consistit, intercipiatur, atque æger in vitæ discrimen adducatur. Qua de re vid. *com. in aph.* 2. *cap.* iv. Dici vix potest, quam infensum naturæ sit plurimum atque repente refrigerare, ut Hippocrates *sect. v. aph.* 24. testatus est. Quod si nimiam fluidorum ebullitionem, fermentationem, calorem compescere valeat aquæ tepidæ usus, acres, vellicantesque particulas dispartiendo, dissociando, easque per insignes excretionum vias facile eliminando, cur hac potius, quam frigida aqua non utar? Quem vadem dabimus nullum ab usu aquæ calidę ægro detrimentum creari posse? Nemo ignorat ebulliendo aquam asperitatem, rigiditatemque amittere, lęvioresque fieri, ac magis politas ejusdem particulas, seu quod eodem recidit ad fluendum paratiores, ad diluendum aptiores, ut ostendit Cl. Boerhaavius *de vir. medic.* Cum ergo aqua calida magis diluat, fervori quoque nimio, atque effervescentiæ compescendæ opportuniorem existere manifestius quidem est quam ut ullis rationibus possit comprobari. Adeo a veritate alienum est aquæ calidæ usu flatus elevari, humorumque fermentationem, atque ebullitionem Colicæ causam perperam habitam promoveri, qua perterriti plerique a tanto remedio abstinuerunt.

Semicupium instituatur emolliens &c.] Semicupium vel ex oleo olivar. vel ex aqua emollientibus plantis alterata paratur. Alterutro horum totius corporis fibras nimium constrictas, tubulosque omnes clausos mirum in modum relaxari contingit, acres vellicantesque humores temperari, dimoveri, & qua data porta extra corporis confinia educi. *Nocent*, inquit Bayerus, *balnea impuris omnibus corporibus, hinc præmitti debet purgatio, vel potus*. Quod indicare volui, ut intelligerent Adolescentes in graviori affectu cæteris frustra adhibitis ad Semicupium deveniendum esse.

XXII. *In diuturniore affectu, & sæpe recurrente, ad aquas thermales acidulas &c.*] In delectu aquarum thermalium hærent nonnulli dubii, atque ancipites, verentes, ne si ad acidulas deveniant, nimis exagitent, commoveant, unde morbus augeatur, aut confirmetur; si ad insipidas, nulloque activiori principio præditas, congestionibus resolvendis, viscerum vitiis tollendis impares sint. Qua in re si quid sentio, utrasque locum habere, si diversa morbi tempora spectentur, facile judicaverim.

Enimvero quid mali pertimescendum ab usu acidularum, si non in paroxismo, & urgente dolore, ac spasmo, sed extra paroxysmum, & ad præservandum in usum vocentur? Spasmum, & convulsionem plerunque atonia fibrarum sequitur. Ad prava igitur viscerum fermenta corrigenda, acres quoscumque naturæ inimicos succos destruendos, ac per insignes excretionum vias eliminandos, coctiones restituendas, ventriculi, & intestinorum tonum confirmandum nescio an cæteris omnibus anteponam. Acidulas certe Recobarii (cur non aliæ innumeræ?) in

co-

colicis intestinalibus, cum ita ægri torquentur, ut sæpe quemadmodum notat Sennertus convulsionem reformidemus, efficacissimas esse, ac plane mirabiles testatus est Cl. Gratianus (dis. de font. acid. Recob.) *Vix enim*, inquit, *ullus dubito, quin hac de causa hujus fontis pretium plurimum augeatur*. Quod si quis uti velit insipidis aquis, nulloque activo principio præditis, cujusmodi sunt Nocerianæ, non est cur multum pugnemus. Præterquam enim quod acribus, vellicantibusque humoribus diluendis, & terra calcaria, qua fœtæ sunt, absorbendis, ac præcipitandis, spasmis præterea solidarum partium relaxandis copia, & pondere existunt opportunissimæ.

Tandem ad Lac confugiendum.] Pravis, vitiosisque stomachi, & intestinorum succis eductis, atque universa sanguinis massa temperata, biliosarum, acriumque particularum in sanguine abundantium copia imminuta, quid uno lacte præstantius, aut pro ægrorum opportunitate valentius? Eodem læves, politasque particulas in sanguinem invehi contingit, acres biliosasque temperari, ineptasque reddi ad vellicandum, ac stimulandum, constrictas fibras emolliri, laxari, atque ab ulteriori vellicatione præservari. *In doloribus colicis*, inquit Ballonius *com. in lib. Epid. p. 98. iisque biliosis lactis usum valde contulisse vidi. Et tametsi Hippocrates lactis usum interdicat dum sunt dejectiones biliosæ, tamen nisi insignis aliqua sit febris quæ corrumpit lac, ab eo abstinendum non videtur*. Si Sydenhamum audimus, tanti facit lactis usum, ut si quid in summa rerum angustia sperari possit, id ab uno lacte sperari jure posse confidat: quod observationibus confirmavit inquiens: *Mulieres aliquot cum affectibus hystericis diu conflictatæ, maximeque ea specie, quam ego colicam hystericam appello, tandem solo lacte aliquandiu vescentes convaluere*.

XXIII. *Hystericam colicam solum laudanum liquidum &c.*] Nonnulli cum animadverterint in colica biliosa, & hysterica varios humores virides flavos, aut alterius coloris per vomitum excerni, cathartica medicamenta in usum esse vocanda existimant, ut qua data porta extra corporis confinia protrudantur, sicque cessante irritatione, quam in nerveas fibrillas inducunt, morbus profligetur. Qui in quanta obscuritate versentur dici vix potest. Vomitus enim a succo, qui a ventriculo, & qui a glandulis intestinorum Peyeranis extillat, a reliquiis ciborum, a succo pancreatico, bilioso ob inversum duodeni motum in ventriculum regurgitantibus dependet, quem vomitum patiuntur illi, qui curru vehuntur, qui navim conscendunt, qui cæteroquin in perfectissimo valetudinis statu sunt constituti. Si ullo in casu verendum est, ut purgantia sævissimum dolorem efficiant colicum, ut Forestus *lib. 21. obs. 13.* ac Bartholinus *hist. anat. cent. 4. obs. 23.* testantur, id maxime verendum est, ubi spirituum perturbatus, atque inconcinnus motus eidem occasionem dederit. Quod sedulo perpendens Sydenhamus vel ipsis enematis lenissimis prorsus abstinendum esse, ac statim ad suum illud tantopere præstans laudanum confugiendum, & in illius usu persistendum esse haud dubie affirmavit. Et sane quid ad inordinatos, atque effrænes spirituum motus compescendos opio, & ex iis paratis medicamentis efficacius?

Præmissa venæ sectione, ubi suppressio sit mensium &c.] Non est silentio prætereundum nonnullos in ea fuisse opinione, ut crederent sanguinem, qui per vasa uteri certo, statoque tempore excerni solet, in iisdem vasis detentum hystericis affectionibus ansam præbere. Impuras autem, ac fœculentas tantum sanguinis particulas excerni putabant; idcirco verebantur, ne totam sanguinis massam inficerent, spiritus quoque animales conspurcarent, unde in vehementes turbas abirent. Verum cum hodie saniorum Medicorum uno consensu statutum sit Menses a solo superfluo sanguine cæteroquin optime, & naturaliter constituto in uteri vasa propter peculiarem ejusdem structuram delato Mensium fluxum

pendere; imo hystericæ affectiones & virginibus pueris antequam menstruas purgationes patiantur familiares sint, & adultis, & vetulis, & fœcundis mulieribus, & sterilibus, & in quibus Menses immodice fluunt, illorum sententiam corruere manifestius quidem est, quam ut ullis rationibus possit comprobari. Itaque venæ sectio in hystericis mulieribus, quibus menstruæ purgationes deficiunt, non eo sane consilio instituitur, ut menstruus fluxus revocetur, (quod difficillimum) sed ut vasa a distentione liberando, ac materiem proximam spirituum educendo solidis partibus laxitatem, atque placidam exoptandam tranquillitatem conciliemus, atque hac ratione anodynis, opiatisque viam aperiamus, ut luculenter tradit laudatus Sydenhamus.

XXV. *Vid. Cap.* 11. *aph.* 15.

Qui tantum causarum varietatem ad examen sedulo revocaverit, nullus dubito, quin specificis medicamentis plus tribuat quam par est. Ut innumera fere mittam, quorum accurata descriptio extat apud Cl. Tozzium, aliosque, nolo silentio præterire stercoribus quorumdam animalium suam laudem non defuisse in Etmul. *Schrod. Diluc. p.* 1. *sect.* 3. *p.* 223. Boerhaavius ipse experimento didicit, Animalium stercora continere salem quemdam ad nitri naturam accedentem, qui intestinorum spasmis sedandis, ac nimio humorum fervori compescendo existit opportunissimus. Apte tamen in hunc locum cadit, quod Cl. Juncherus (*consp. therap. gener. p.* 345. & 46.) de istius generis medicamentis, ac præsertim de stercore equino effatus est: *At ubique non modo remedium est elogiis impar, sed & multis nauseosum; ideoque talibus relinquendum, qui jucunditatem ex ipsius usu percipiunt.*

CAPUT VI.

De lumbricis.

I. Vermes nullibi frequentius, quam in cavo intestinorum stabulantur.

II. Horum tria sunt genera. Teretes, qui plerunque ileon occupant, lati, qui totum intestinorum canalem, ascarides tandem, qui rectum.

III. Animalcula sunt vermes ex minimis ovis nobis connata tandiu innocua, nec hominibus infensa, quandiu

IV. Alimenta crassa, viscida, ac facile putrescentia, lactis ingurgitatio, ingluvies pueris familiaris, habitus serosus, humidusque, bilis inertia, autumnus humidus, & inæqualis insigni eorumdem proventui occasionem præbeant, vel dulcia, mellita, saccharina, horæi, acidique fructus ingesti eosdem irritent, vel pituita intestinalis, seu gastrica, in qua nidulantur, corrumpatur, pravumque halitum mittat.

V. Inappetentia, aucta fames, dolores stomachi, tormina graviora vacuo ventre, & eorumdem remissio sumpto alimento, sensus globi ad gulam ascendentis, & suffocationis, alvus, & urina modo immodice fluens, modo suppressa, oris fętor peculiaris ad aciditatem vergens, aphonia, alternus faciei rubor, & pallor, tussis sicca, narium pruritus, dentium stridor, pavor in somno, delirium, epilepsia, vertigo, convulsiones artuum, cordis palpitationes, extremorum refrigerationes, aliaque id genus vermes

in

in intestinis nidulantes plerunque comitari solent. At nisi vermes per os, aut alvum dejiciantur, his parum, aut nihil fidendum.

VI. Ubi corpuscula quædam cucurbitæ seminibus analoga cum fœcibus exeant, latis vermibus laborare ægrum censendum.

VII. Ascarides molesta titillatione ad anum, prurituque insigni, quem Syncope non raro excipit, ac frequenti tenesmo se produnt.

VIII. Convulsio a verminatione cum halitu ab ore fœtidissimo, & mortuorum vermium excretione lethalis.

IX. Quã bene cedunt in curatione anthelmintica cũ purgantibus propinata! Æthiope Minerali a gr. xii. ad ϶ i. & radic. Mechoac. s. p. a ϶ s. ad ϶ i. ex syrup. cortic. citr. vel conser. flor. persicor. uti soleo.

X. Si convulsiones adsint, prius oleo amygd. dulc. leniendæ.

XI. Quibus bis, terque propinato medicamento purgante purgatio non succedit, iis medicamentum purgans dare amplius non oportet.

XII. Neque Clysteres ex dulcibus, mellitis, & ex lacte tuti sunt.

XIII. Acida, ubi æstus adsit summus, & bilis fervidior peccet, ubi putredo humorum, dejectiones alvinæ enormes, eximiam operam pręstant.

XIV. Ubi crassities humorum, & bilis inertia adsit, amara potius visa sunt convenire, inter quæ rhabarbarum pręstat.

XV. Aqua pariter Tetutiana efficacissimum, si quod aliud, medicamen est adversus ejuscemodi morbos.

XVI. In diuturniore affectu ad quas acidulas Recobarii deveniendum, vel similes.

CAPUT VI.

De lumbricis.

I. VErmes *nullibi frequentius, quam in cavo intestinorum &c.*] Nulla fere humani corporis pars est, in qua vermes reperti non fuerint. In corde, ejusque pericardio, in cerebro, pulmone, hepate, renibus, vesica, dentibus cavis observatos fuisse tradunt passim Scriptores magni, & docti. Exempla prostant in Act. R. S. A. P. Londin. ephemeridibus Nat. Cur. in Schenkio, Bartholino, Hildano, Foresto, Tulpio, Boneto, aliisque qui observationes permultas, atque historias collegere. Maxime illustris est illa Cl. Ruyschii, qui (*advers. anat. Dec. 3. p. 18.*) in imis ossium cavitatibus chrysalidum, seu nympharum exuvias detexisse testatus est. Adeo verum est vel in absconditis quibuscumque, atque intimis recessibus stabulari. Ventriculum tamen, & intestina omnium opportunissima esse vermibus asservandis loca facit blandus eorumdem, placidusque vermicularis motus, longissimi canalis anfractus, circumgyrationesque variæ, ac miræ circumvolutiones, chyli in iisdem elaboratio, excrementorum separatio, adjacentium viscerum fotus, temperatusque calor. Miti enim calore vivificantur, chyli reliquiis, & excrementis nutriuntur, crescunt, augentur, in flexuris intestinorum sese abscondunt, ita ut a placido illo peristaltico motu e sua sede, nidoque dimoveri, atque deturbari minime possint.

II. *Horum tria sunt genera. Teretes, qui &c.*] Vermes in teretes, latos, & asca-

ascarides diviserunt Veteres fere Medici. Teretes frequentissimi omnium sunt, & satis noti. Nisi enim aliquanto albidiores sint, ad terrestres quam maxime accedunt. Illis autem omnino similes extra humanum corpus intueri adhuc datum non est hominibus: (qua de re plura inferius) In tenuibus potissimum intestinis, jejuno nimirum, & illeo latitare id maxime suadere videtur, quod per os frequentissime, quandoque per nares vomitu ejiciuntur; a tenuibus enim facillime in ventriculum ascendunt, nerveas autem ejusdem fibrillas moleste afficiendo in violentas, & non ordinatas contractiones sollicitant, ac vomitum quocum ejiciuntur excitant. Quamquam vero sæpe ac sæpius per alvum dejiciuntur. Illei membranas, quibus firmiter inhærent perforasse, & abdominis cavitatem penetrasse ostendit Cl. Hildanus (*obs. cap.* I. 57.) Ex umbilico pueri octennis exulcerato lumbricum teretem sex, vel septem digitos longum evulsum, ex tumore vero aperto in inguine Chirurgi manu duos lumbricos intestinalibus omnino similes rosione facta exeuntes videre est apud Jo. Allem *Syn. univ. Medic. art.* 690.

Lati] Ad latorum vermium historiam quod spectat, scire interest tænias græce, idest fascias appellari, unde & fasciati quoque vermes appellantur. Fasciolam autem perbelle referunt, si caput, & caudam excipias, quæ in acutum desinunt, quibus tamen non raro carent. Ad insignem longitudinem extendi solent. Observationibus enim Cl. Plateri, Baglivi, aliorumque compertum est tænias longitudine triginta, & quadraginta pedes æquasse. Cæterum duos, octo, & decem pedes mensura excedere, a plerisque observatum est. De hisce vermibus consulendus præsertim est Cl. Dan. Le Clerc. histor. lator. lumbricor. Latum vermem quindecim circiter ulnas longitudine æquantem Bononiæ vidi penes virum præstantissimum, amicissimumque Jo. Montum Instituti S. A. B. Musæi præsidem, atque historiæ naturalis professorem solertissimum. Plures in intestinis non adsunt ejusmodi lati vermes, sed unicus ut plurimum, qui propterea solium appellatur, quod Cl. Andrii Med. Parisiensis magni nominis, qui de vermibus in humano corpore genitis egregium tractatum idiomate gallico conscripsit, affirmavit. Ast alii binos quandoque, imo plures hospitari putant. D. Hageunot (*Memoir de l' Acad. Vol. xvii. p.* 484.) tæniam in ventriculo felis, aliamque in duodeno se reperisse testatus est. Quæri tamen potest, an hicce distinctus ab altero vermis sit, an potius portio ejusdem. Hinc lis orta inter philosophos. Nonnulli in eam opinionem venerunt, ut crederent tæniam vermem esse unicum ad eam, quam diximus, longitudinem extensum. Plures vermes latos simul invicem arcte excipi, atque uniri, & fasciam veluti quamdam constituere longissimam judicarunt alii. Fulcit horum opinionem id maxime, quod geniculis transversis per totum divisus conspicitur latus lumbricus, & si forte extremitates duas, quæ prope nodum sunt, disjicias, lumbricum in plures dispartiri lumbricos sine ullius lacerationis indicio haud injucundo spectaculo deprehendes. Quid ipse observaverim paucis habeto. Mulier quædam insignem latorum vermium copiam septem, vel octo circiter digitos transversos longitudine æquantium, & viventium ejecit. Quæ res cum admirationem in adstantibus commoverit, placuit eosdem in apto loco servare, ut intueri illos, ac judicium ferre suum accedens Medicus posset. Mirum dictu paulo post plurimos simul arcte unitos fasciam decem circiter pedes longitudine æquantem, & distinctis geniculis divisam, cum prius non esset, constituisse. Cur ergo idem in intestinorum cavitate plane fieri non dicamus? Quam proni sunt Medici ad hujusmodi conjecturas? Si ita res habeat, jam liquido constare arbitror, qui fieri possit, ut plures, iique satis longi esse possint in intestinis vermes tæniæ. Sufficit, ut in longo intestinorum tractu, quæcumque demum causa fuerit, disjungantur. Fasciam, quæ

unica intestinorum canalem occupabat, in plures dispartiri manifestissima res est. Quidni liceat conjectare cucurbitinos, quos a fascia distinctos esse vermes suspicati sunt nonnulli, distinctum genus non constituere, sed eorumdem minimas portiones esse?

Ascarides tandem &c.] Ascaridibus nomen dedit Galenus. Sunt autem tenues, breves, minuti, ac numerosissimi vermiculi magnitudine, crassitie, & tota fere figura acubus similes in intestino recto, & juxta sphincterem musculum nidulantes. Fibras ejusdem molestissime vellicant, mordent, ac corrodunt, hinc tenesmo insigni laborantes ægri insignem eorumdem numerum cum excrementis ex ano ejiciunt.

III. *Animalcula sunt vermes ex minimis ovis nobis connata &c.*] Quo modo in humano corpore generentur vermes, quęstio est inter philosophos maxime illustris. Sunt enim, qui volunt vermes in humano corpore ex ovulis insectorum gigni, atque opinionem hanc suam plurimis, ac satis firmis rationum momentis fulciunt. Innumera fere sunt insecta, quæ post fæcundum inter se coitum ovula sua in herbas, flores, fructus, aliaque esculenta, ac potulenta deponunt. Hæc sive ab hominibus immediate ingerantur, sive a brutis in escam hominum cedentibus devorentur, in humanum corpus transmittuntur, unde blando ventriculi, intestinorum, aliarumque partium fotu, ac calore vivificata in reptilia animalia convertuntur. Præterquamquod aerem ipsum, quem inspiramus, & deglutimus, innumeris ovulis refertum esse experimentis nobilium physicorum compertum est. Huc accedit in esculentis quamplurimis, in ipso aere vermiculos vivos existere, ingestos porro, ac deglutitos pro varia minimarum eorumdem partium expansione, variam quoque formam, non secus ac in terrenis contingit, induere. Cum vero deprehendant in pueris solo lacte vescentibus nulla adesse vermium indicia, atque eadem non prius apparere, quam si alia edulia verminoso seminio fæta assumant, non solum ad suspicandum, sed ad vehementer credendum adducuntur humanos vermes ab insectorum ovulis exoriri. Infinitus enimvero sim, si singula percensere numerando velim, aut explicare dicendo, quæ a D. Nicolao Andrii (tract. cit.) aliisque pro hac sententia afferri solent, ut qui aliter sentiat garrire, & somnia narrare videatur. Verum non defuerunt, qui eamdem altiori voce damnarunt, & e medio tollere, quantum illis fas fuit, conati sunt. Qui fere sunt, qui lumbricos ingenita nobis esse animalcula cum Cl. Vallisnerio autumarunt, qui cum naturalem omnem historiam luculenter pertractaverit, de vermium in humano corpore generatione egit luculentissime. Dici vix potest quam apte præclarus Auctor argumentis a Cl. Andry, aliisque allatis satisfaciat omnibus.

Et primo quidem quod attinet ad vermes, quos oriri ajunt ex ovis insectorum cum herbis, floribus, ac fructibus, & ipso aere ingestis, ac deglutitis, diversæ omnino speciei sunt, propterea ne humani quidem: hinc si nascuntur, quod credi vix potest, simul ac nati sunt pereunt defectu vel alimenti, vel congrui, atque ipsis opportuni nidi, vel aeris liberi, & aperti, aut a calore nobis insito, & fermentis insignis efficaciæ, atque activitatis perirent. Præterea humani vermes nunquam in chrysalides, aurælias, & nymphas convertuntur. Deest enim placidus, quietusque locus, atque eorum naturæ accommodatus nidus, ut fiant illæ mutationes, quæ ad novum omnino animalis genus constituendum necessariæ sunt. Itaque similes non esse perspicuum est. Apte cadit in hunc locum animadversio illa Cl. Ruyschii (*adver. anat. Dec.* 1. *p.* 18.) *quod in humano corpore generentur vermes, tam diversa forma discrepantes inter se, ita tamen differentes ab omnibus aliis in natura rerum unquam repertis, ut nusquam iis similem ullum homini datum sit intueri extra humanum corpus.* Quid quod observatio

tio illa in pueris solo lacte vescentibus nulla adesse vermium indicia, nec prius eadem apparere quam edulia verminoso seminio fæta assumant, falsa est? Non solum enim in pueris, sed vel in fætibus adesse vermes evincit Hippocratis observatio (*lib. 4. de morb.*) Cuinam magis subcenseam? *At nunc*, inquit, *de lumbricis latis dicendum. Eos enim in puero dum adhuc in utero est gigni assero: Teretes lumbrici isthic eodem modo nascuntur:* atque observationem probat subdens: *Ubi pueri in lucem sunt editi, iis mulieres hæc medicamenta cibo in os indito afferunt, ut stercus ex intestino exeat, & minime aduratur, simulque ut intestinum dilatetur. Quo cibo in os indito multi sane pueri tum rotundos, tum latos lumbricos una cum primo stercore per alvum dimiserunt. Multi sane pueri &c.* An deceptum fuisse Hippocratem fas sit suspicari? Nemo dixerit, qui hominis ingenium, mentis perspicuitatem, dexteritatem in observando, & accurationem noverit. Quamquam ne sciolos quidem, ac tonsores multis, ac frequentibus observationibus decipi censendum est, nedum Hippocratem. At obscurum est, inquies, qua via ovula hæc in intestina deferantur, quam difficultatem effugiunt, qui vermes in humano corpore ex ovulis insectorum nasci existimant, eaque cum herbis, floribus, fructibus, pultibus, jusculis, carnibus, aliisque in escam hominum cedentibus ingeri, ac deglutiri. Rem facillime expediunt, qui fingunt sibi, aut imaginantur ovula hæc copiosissima esse, durissima, solidissima, minutissima, quam maxime tenuia, ideoque in lactearum venarum poros commodissime sese insinuare, sanguini immisceri, & ad fętus per venam umbilicalem transmitti. Quamquam ubi in sanguinem matris irrepserint, una cum lacte in stomachum, atque intestina deferri rationi consonum est. Quid vetat quominus philosophus id sibi pro necessitate fingat, aut imaginetur? Jam enimvero habet, quo innumera fere phænomena explicet commodissime; primum cur verminatio hæreditarius sit morbus. Cum enim in sanguine minutissima illa ovula contineantur, eodem vero nutriatur fętus, parem ovulorum numerum recipiendo aptum esse manifesta res est, iisdemque de causis vivificari, augeri, crescere. Patet etiam cur illi, qui duram alvum habent minus obnoxii sint verminationi, magis vero qui solutam. Alvo enim libere fluente ova inter rugas intestinorum recondita, eisdemque firmiter adhærentia difficillime avelluntur, atque una cum fęcibus per alvum demittuntur. Contrarium succedit in alvi duritie, fęcibusque induratis.

Alimenta crassa, viscida &c. lactis ingurgitatio &c.] Vermes hominibus infestos evadere, cum copiosior habetur eorumdem numerus, quam omnes in intestinis contineri possint manifesta res est. Omnia igitur, quæ aptum vivificandis ovulis nidum, vivificatis nutrimentum, ac pabulum præbent, quo augeantur, crescant, verminationi tribuere luce clarius apparet. Huc spectant alimenta crassa, ac viscida, quæ difficillime a stomacho solvuntur, minus soluta diuturna in ventriculo mora corrumpuntur, ac putrescunt, huc lactis ingurgitatio, quod facillime acorem contrahit, ac corrumpitur, unde aptus vermibus nidus, ac nutrimentum.

Ingluvies &c.] Invaluit vulgo puerum fame non laborantem ægrotare. Mirum autem quantum a continuo, & nunquam intermisso alimentorum cujusvis generis usu turbetur illa placida quies tantopere necessaria ad chylosim rite perficiendam. Huc accedit varia, ac diversa alimenta difficillime attenuari, ac subigi, & si quæ prava sint, cæteros bonos, laudabilesque succos corrumpere, unde aptus vermibus nidus, ac nutrimentum, hinc eorumdem insignis numerus.

Habitus serosus, humidusque.] Habitum serosum, humidumque conferre ad copiosiorem vermium proventum facit potissimum observatio, infantes, qui tali

habitu

habitu donantur, vermibus maxime obnoxios esse, & Hollandis, qui laxiori fibrarum textura sunt præditi, lumbricorum Epidemicas constitutiones familiares esse. Neque hujusce rei ratio in arduo posita. Siquidem in his organa chylificationi dicata atonia peccare contingit, succos autem gastricos crassitie, visciditate, & lentore, unde cruditates in stomacho, & intestinis generari contingit, quibus ovula vivificantur, crescunt vermes, multiplicantur.

Bilis inertia &c.] Dum chylus per pylorum in intestina descendit, veluti caseosus, & crassis, viscidis, impurisque particulis onustus bili miscetur. Hunc sale suo volatili oleoso, ac saponacea virtute intime penetrat, scindit, attenuat, aquea oleosis miscet; (oleorum enim corpus sine salis interventu commixtionem aquæ non patitur, hinc saponarius liquor jure optimo dicitur bilis) lævem, mobiliorem, & fluidiorem reddit, partium fæculentarum separationem promovet, ut purus per lactea in sanguinis massam propellatur. Si bilis inertia adsit, corrumpi eumdem contingit, & aptum vermibus nidum, ac pabulum præberi, unde copiosus eorumdem proventus. Apte hinc Helmontius: *Ubi deficit bilis, ibi lumbricorum patria*. Liquet ex his cur juvenes, in quibus bilis vividior adest, verminationi minus obnoxii sint, quam pueri.

Autumnus humidus, & inæqualis.] Non alia de causa certa anni tempora, autumnus præsertim humidus copioso vermium proventui ansam præbet, quam quod solidas partes majorem in modum relaxat, ita ut ineptæ evadant ad munia chylificationis rite obeunda, unde chyli corruptio, quo vermes tantopere delectantur. Epidemicam ab hac causa vermium constitutionem repetendam esse censuit Frid. Hoffmannus (*de verm. sect. 9.*) Quod antea adnotarunt Hippocrates & Galenus in com. Hippocrates *de morb. pop. in principio* : *In Autumno*, inquit, *ferini fiunt stomachi dolores, & vermes Ascarides nuncupati vespere infestant*. Autumnum quoque ferinum appellavit Hippocrates; Galenus autem non aliam hujusce rationem assignavit, quam quod in autumno gignuntur Ascarides, & Lumbrici. Cum vero Hippocrates (*coac. lib 6. Epid. p. 7. & lib 4. de affect.*) genus istud Animalculorum θηρία appellaverit, quod latinis audit fera, non defuere, qui ferinos illos stomachi dolores pro doloribus a vermibus oriundos habuerunt.

Vel dulcia, mellita, saccharina &c.] Cum nonnulli vidissent a dulcibus, & mellitis rebus, a fructibus horæis, acidisque ingestis symptomata verminationis propria se prodere, in eam opinionem venerunt, ut crederent ova in istis condi, quæ in stomachum, & intestina delata vermes progignerent. Verum crediderim cum Cl. Vallisnerio propter experimenta a viro diligentissimo Francisco Redio instituta (*osservazion. degli anim. c. 119.*) a fructuum, aliarumque similium rerum abusu excitari dolores intestinales propter vermes jam existentes prius, irritatos a succo male digesto, acido, crudoque chylo tenerrimæ eorumdem, atque mollissimæ structuræ infesto, quo fit, ut fugam quærentes in intestinorum parietes quaquaversum impingant, ac stimulo eisdem sint, & molestiæ. Succo uvæ diu appensę, quæ saporis amænitate præstat, vermibus affuso, paulo post eosdem obrigescere, atque exsiccari vidit laudatus Redius: Succo vero mali persici, & pyri adhuc viventes mire contorqueri, atque agitari deprehendit. Ecquis igitur ad credendum adducatur ejuscemodi fructus copiosiori vermium proventui occasionem præbere? Nisi forte id ex eo fieri dicamus, quod dulces, atque horæi fructus in stomacho facile corrumpantur, corrupti vero cæteros bonos, ac laudabiles succos inficiant, ac depravent, cruditatesque gignant, in quibus vermes nidulentur, crescant, augeantur. Quare salubre est Celsi monitum (*lib. 1.*) fructus dulces primo cibo comedendos esse, ut scilicet adventu melioris escæ illorum malitia obtundatur, ut de Melonibus (quorum esu quatuor Cæsares periisse tradit Cuspinianus in vita Frider. 3.) aliisque dulcibus

cibus fructibus ostendit Nonnius *de re cibar. lib. 1. cap. 4.*

Vel pituita intestinalis &c.] Haud infrequens est vel diuturna mora, vel bilis defectu, quæ sale suo volatili oleoso alimenta in ventriculo attenuata condit, aquea oleis immiscet, a corruptione præservat, pituitam intestinalem, seu gastricam, in qua vermes nidum habent, corrumpi, unde pravum halitum mittat, qui vermibus infestus ad fugam excitet, vel eosdem enecet, unde molestiæ sint, ac stimulo nerveis intestinorum fibris, hinc symptomata verminationis se prodant.

V. *Inappetentia, aucta fames &c.*] Inappetentiam tunc fieri in iis, qui vermibus laborant, cum a pravis humoribus in ventriculo, & intestinis existentibus, qui vermibus pabulo sunt, eorumdem tonus infirmatur, succi gastrici titillationem, & molestam quamdam vellicationem in nerveas fibrillas inducentes obruuntur, manifesta res est. Augetur tunc fames cum vermes molesta rosione, & morsu nerveas fibras afficiunt. Mirum autem auctam famem maciem plerunque sequi, quod non aliunde repetendum est, quam ex eo quod chylum continuo sugendo vermes impedimento sunt, quominus idem in sanguinem per lactea ferri possit, quo opus est ad humores deperditos restituendos.

Dolores stomachi, tormina graviora vacuo ventre.] Ab hoc eodem fonte, & stomachi dolores, & tormina graviora vacuo ventre repetenda sunt. Deficiente enim alimento vermes in membranas vehementius adiguntur, fortius mordent, & interdum erodunt; assumpto eodem pabulum habent, quo vescantur, membranæ lacteo succo obliniuntur, ac mulcentur, hinc stimulo, atque irritatione cessante, symptomata quoque verminationis mitescant necesse est. Memorabile est, quod narrat Trallianus *lib. 7. cap. 9.* vermes tunicas stomachi erodentes *cardiacos affectus, & animi affectiones excitare, ut nonnulli statim intereant, unde mors infantum inopinata ab eroso fit ventriculo.* Quod ipse in viro cardialgia a vermibus divexato post mortem deprehendisse bona fide testor.

Sensus globi ad gulam ascendentis, & suffocationis.] In globum præsertim rotundi vermes coacervantur, intestina mire distendunt, ad ventriculum, & œsophagum usque ascendunt, arctant eumdem, occludunt, subjectam tracheam comprimunt, aeris in pulmones ingressum prohibent, hinc sensus globi ad gulam ascendentis, hinc suffocationis sensus. Cujus memorabile exemplum extat in Gregorio Horstio *in epist. medicin. sect. 7.* ubi tradit filiam quatuordecim annorum a vermibus tantam colli constrictionem passam fuisse, ut quasi laqueo injecto ejus fauces præcludi, & in imminente suffocationis periculo prope certissimo versari videretur.

Alvus, & urina modo immodice fluens, modo suppressa.] Alvus plus æquo fluit, & urina copiosius emittitur, si in crebriores contractiones a morsu, & erosione sollicitentur intestinorum, & cum his mire consentientes vesicæ fibræ. Si vero præter modum crispentur, convellanturque, occluduntur ductus, unde fæces, & urina excernuntur, hinc alvi constrictio, urinæ retentio. Puerum septem annorum magna urinæ incontinentia divexatum, & sæpius veluti fulmine ictum violentis convulsionibus cum ingenti simul fame juncta laborantem, quę omnia dejectis vermibus binis longis, & teretibus conquieverunt, memorat Pechlinus *lib. 1. obs. 65.*

Oris fætor peculiaris ad aciditatem vergens.] Oris fætor peculiaris ad aciditatem vergens pathognomonicum signum passim habetur. Fieri enim minus vix posse credunt, quin fæces, quas continuo emittunt vermes, eorumque cadavera, pituitam intestinalem gastricam, in qua nidum habent, corrumpant, unde fætor. Quid tamen vetat, adnotante Cl. Harrisio, quominus oris ille fætor a corruptelis humorum, & impuritatibus in primis viis existentibus, etiamsi vermes

mes non adsint, exoriatur? Quo apparet inseparabile, & maxime proprium signum perperam constitui.

Aphonia, alternus faciei rubor, & pallor, tussis sicca &c.] Aphoniam in verminatione adnotarunt Cl. Fullerus, Baglivus, aliique. Contingit autem, quod irritatis, & convulsis imi ventris nervosis partibus minoris sectionis evadunt vascula sanguifera easdem perreptantia, ideo minori sanguinis quantitati vehendæ paria; reliquum est igitur, ut ad superiora, laryngem scilicet, pharyngem majori copia feratur, ut ex hydrostaticis legibus constat. Itaque vasa laryngis, pharyngis sic turgere possunt, ut premantur nervi linguæ motores, quo facto aphonia contingit. Ab hoc eodem fonte subita illa mutatio coloris faciei pallidi in elegantem ruborem, & contra repetenda. Constrictis siquidem imi ventris vasis sanguis ad superiora cogitur, vasa distendit, atque ibidem subsistens ruborem faciei conciliat: cessante stimulo, atque irritatione, ac vasculis relaxatis, æquabili circulo sanguis restituitur, & pallor subsequitur. Undenam tussim siccam, narium pruritum, dentium stridorem, pavorem in somno, deliria, epilepsias aptius repetas, quam a molesta vellicatione, irritatione totius nervosi generis, quam vermes excitant, atque abhinc prodeunte nerveorum filamentorum cum cerebri, tum reliquarum partium varia, atque inordinata concussione? Testes locupletissimos habemus Pechlinum *cit. loco*, qui refert puerum vermibus divexatum in Epilepsiam post dolores lumborum, ventris, & penis, ut in suspicionem calculorum ventum fuerit, incidisse, quæ cum coli doloribus cessavit, vermibus alvo emissis. Memorabilis quoque est observatio Cl. Thomasii in M. C. *Dec.* 3. *an.* 3. de juvencula horrendis epilepticis insultibus pressa cum apparitione simul spectrorum, quæ omnia statim cessarunt vermibus per superiora, & inferiora eductis. Ut mittam observationem 187. *Dec.* 1. *an.* 6. in M. N. C. de filiola octo annorum vermibus laborante, quæ tantis convulsionibus correpta est, ut caput, brachia, & crura perennibus, inordinatisque motibus concuterentur, caput a dextro in sinistrum, brachia, & crura sursum deorsum agitarentur.

At nisi vermes per os, aut alvum dejiciantur &c.] Ne supra recensitis symptomatibus plus tribuendum sit, quam par est, facit potissimum ea ratio, quod eadem fere a pravis, vitiosisque humoribus in primis viis certo, statoque tempore collectis, atque extremitates nervorum proritantibus oriri possint. Minus dubitandum est in pueris. His enim maxime familiares sunt vermes; ideoque in omnibus fere hujusce ætatis morbis si non certo statuere, at ad suspicandum vehementer adduci possunt Medentes, ubi prædicta symptomata apparuerint vermes adesse, etiamsi nondum per os, aut alvum dejecti fuerint.

VI. *Ubi corpuscula quædam cucurbitæ seminibus analoga &c.*] Cucurbitinos vermes, quos a fascia distinctos esse suspicati sunt nonnulli, distinctum genus non constituere, sed eorumdem minimas portiones esse supra ostendimus. Optimum proinde practicorum consilium post Hippocratem fere omnium, corpuscula illa, quæ simul cum alvinis fæcibus exeunt, cucurbitæ seminibus analoga pro genuinis latorum vermium indiciis habere. Nihil enim interpretante Spigelio, cujus meminit Hoffmannus, aliud sunt, quam nodus lumbricorum medius, crassus a lateralibus & suis membranaceis appendicibus putredine jam absumtis superstes.

VII. *Ascarides molesta titillatione ad anum, prurituque &c.*] De Ascaridibus vermibus nihil attinet dicere. Cum enim intestinum rectum occupent, manifestum est eorumdem motu, ac rosione nerveas ejusdem fibras molestia insigni affici, varie inordinateque concuti, unde molesta ad anum titillatio, pruritus, atque frequens alvi dejectio. Morsus irritatio tanta quandoque est, ut convulsio

per mirabilem nervorum consensum ad cor usque propagetur, unde sanguinis motum intercipi contingit, atque animi deliquia supervenire.

VIII. *Convulsio a verminatione cum halitu ab ore fœtidissimo &c.*] Duplici modo convulsio illis accidere potest, qui vermibus premuntur; morsu scilicet, & erosione in nervearum fibrillarum extremitates inducta, & halitibus, qui a vermibus mortuis, & cadaveribus factis exhalant, qui chylum primo, deinde sanguinem inficiant, tandem spiritus animales, qui propterea sese in nerveas cerebri fibras hisque appensos nervos irruentes cæco impetu, atque eosdem varie, inordinateque concutientes, viscerum fere omnium, ac totius corporis convulsiones excitent. Hujusce porro convulsionis indicio est halitus fœtidissimus, ac cadaver olens, & mortuorum vermium excretio. Putredine illa in intestinis existente, facile spirituum, & liquidi arteriosi influxu eadem destituuntur, hinc sphacelatio, quæ plerunque ad lethum ducit, ut ex Actis Hafniensibus *tom.* 2. *p.* 88. & Lentilio *Miscel. Medic. p.* 365. apparet.

IX. *Quam bene cedunt in curatione anthelmintica &c. Æthiope minerali &c.*] Quæ cum ita sint, suppetit jam quid in curatione præstandum sit: non solum enim enecandi sunt vermes, sed expellendi etiam, ne in iisdem detenti corrumpantur, putrescant, & lethali convulsioni, aut sphacelationi intestinorum occasionem præbeant. Hinc anthelmintica cum purgantibus exhibenda. Anthelmintica enim medicamenta, quæ enecandi vermes vim habent, intelligimus Ἑλμίνθες, siquidem verbum græcum est, quod latinis audit vermis. Anthelmintica igitur medicamenta, quæ vermibus sunt infestissima, eosque enecandi vim habent. Inter anthelmintica Mercurius principem obtinet locum. Veriti sunt nonnulli, ne ex mechanicis Mercurii affectionibus ejusdem operandi ratio satis concinne peti posset. Itaque occultam quamdam qualitatem in scenam nunc denuo invexerunt. Quid enim tandem sibi vult peculiaris proprietas, facultas, qua voce ipse Hoffmannus (*de vermibus sect.* 7.) usus est, quam occultam qualitatem? Hac occulta qualitate cum venena agere potissimum viderentur, Mercurium ipsum inter venena vermibus dicata recensere minime dubitarunt. Quamquam vero si per occultam qualitatem eam operandi rationem intelligant, quæ explicari nullo modo potest, verendum est, ne minus placeant mechanicis quibusdam, qui tantam industriam pollicentur, ut se commode explicare eamdem valere haud dubie affirment. Quid enim quod Mercurius infestus sit hisce animalculis, quod constet partibus solidissimis, minutissimis, ad fluendum paratissimis, ideo vermium corpuscula penetrare, & teneram eorumdem structuram destruere valeat? Non unus autem est modus exhibendi Mercurium. Alii Mercurio crudo vel ex ovo sorbili, vel ex conserva aliqua, vel saccharocantho in mortario vitreo exacte mixto, duce Cl. Hoffmanno, qui mira se eodem præstitisse testatus est, uti solent; alii cum Cl. Harrisio Æthiope Minerali, qui scilicet ex mixtione sulphuris, & Mercurii elicitur, alii cum Helmontio, & Meibomo seniori Mercurio aqua, vel vino decocto. Si quæras quanam Mercurii præparatione uti magis expediat ad enecandos vermes, anceps animo hærere cogor, & liberum cuique suum, ut mihi meum judicium relinquere. Sunt omnibus æquales vires, æqualesque facultates, si famosam illam aquam cum Helmontio, ac Meibono, tum Hoffmanno, Baglivo, aliisque commendatissimam excipias, quæ ne probari, atque accepta mihi esse possit facit experimentum, nullam nec coctione, nec quassatione, nec alia quavis arte Mercurii particulam aquæ particulis uniri, atque sociari posse. At vero an nobilissimum remedium, longoque usu probatum rejiciendum? Profecto cum nulla ratio suppetat, propter quam vermibus infesta sit, de eodem saltem dubitandum. Ratio desumi videretur ex Mercurii particulis, quæ solæ vermibus enecandis

aptæ

aptæ natæ sunt. Cum vero eisdem nihil omnino scateat, quem tandem habere potest usum? Quidni liceat affirmare cum Cl. Monto (de quo Franciscus Maria Zanottus eleganter in com. A. B. p. 91.) suas esse, ut in cæteris disciplinis, sic etiam in medicina anticipationes communes, & falsas, quæ Medicis vel κλινικοτάτοις aliquando nonnihil imponant? Cæterum aliis Mercurii præparationibus suas esse æque validas vires facit potissimum ea ratio, quod Mercurius quocumque tandem modo præparetur, varie quidem aliis corporibus unitur, & sub diversa forma se prodit, ita tamen ut si addatur corpus, quod majorem habeat cognationem, ac congruentiam, huic libentissime, priore dimisso, uniatur, nullo sui ponderis, ac fluiditatis detrimento. Celebre est experimentum, & physicorum consideratione haud indignum, quod sumitur ex sublimato Mercurio corrosivo super lamina ferrea, vel cuprea extenso. Liquescunt enim salinæ partes, acidæ vitriolicæ intimam ferri, & cupri substantiam penetrant, ac corrodunt, & Mercurius sub forma globulorum, qui vel nudis oculis conspicui fiunt, currentium adhuc, & fluidissimorum se prodit. Si Cinnaberi factitiæ, quæ habetur ex Æthiopis Mineralis sublimatione, affundatur limatura ferri, Mercurius liber dimittitur nullo sui ponderis, ac fluiditatis detrimento. Alia prope innumerabilia experimenta passim sumunt Chymici. Ea nimirum est cognatio, & congruentia salinarum particularum, & acidi vitriolici, sulphuris cum ferro, cupro, & aliis metallis, ut libentissime simul arcte uniantur, Mercurius vero, qui nullam habet, dimittatur. Hæc attigisse neque inutile prorsus, neque injucundum duxerim. Habet enim physicus, quo infinita fere phœnomena cognatione hac, & congruentia explicet commodissime. Habent Medentes, quo jure meritoque affirmare possint, nullum fere interesse discrimen inter Mercurium dulcem, Æthiopem Mineralem, & Hydrargyrum ad enecandos vermes. Si Mercurius dulcis minus tritus exhibeatur, præterquamquod vermes enecare valet, in intestina etiam agit, & salivales glandulas stimulando diarrhæam benignam excitat, ac pituitam, in qua vermes nidulantur, blande detergit, expellitque. Si Æthiops Mineralis, præterquamquod Cl. Harrisii, aliorumque observationibus compertum est enecandis vermibus opportunissimum existere, illud præterea commodi ex illius usu percipitur, ut nunquam sanguinem ingrediatur, sicque salivatio, aliaque symptomata præcaveantur; quibus ductus rationibus ceteris ipse antepono, ac valde miror de ejusdem inefficacia a nonnullis cum Boerhaavio blaterari. Si ad hydrargyrum ubi res & occasio tulerit confugias, non solum insignem chymicis laborem detraxeris, sed etiam illud periculi effugeris, ne minus recte præparatum sit, vel ejusdem alteratione varia, atque unione aliis corporibus humano corpori infestum evadat, ut plerique jure optimo affirmarunt. Solum illud curæ esse debet, ut nunquam Mercurius in forma liquida, vel pulvere exhibeatur, ut pre ceteris sapienter monuit Cl. Lemeryus (*curs. chym.*) quod & de aliis metallicis, & drasticis intelligendum est. Dum enim descendunt in ventriculum ex ejus plicis ob gravitatem non facile deterguntur, sed firmius adhẹrent, & corrosiva fiunt, unde insignes spasmi, & inflammationes subsequuntur. Quod affirmari nullo modo potest, si forma solida exhibeantur. Sensim enim sensimque in stomacho solvuntur, unde activitatem remedii dividi contingit, dispergi, ac mitiorem fieri.

Radic. Mechoac. &c.] Quamplurima sunt purgantia, quẹ passim adhiberi solent cum anthelminticis in verminatione, scamonium fumo sulphuris correctum, ideoque sulphuratum dictum, vel cydonys, quod diagrydium appellatur. Utrumque enim purgandis pueris, educendisque vermibus opportunum reputatur. Expurgandis tamen iis, qui vermibus laborant, & quorum ventriculus, atque intestina mucosis quisquiliis, in quibus nidulantur, sunt maxime obducta, Mechocan.

can. radix ceteris anteponenda est, utpote que tenelle puerorum structuræ est maxime accommodata. Adeo mitis est, ut vel infantibus innoxie detur, ac serosa, quibus eorum corpora abundant, sine molestia educat. Salinis, & resinosis principiis scatere experimentis Cl. Boulducii, Geoffroy, aliorumque compertum est. Atque hi quidem extractum parant salinum, & resinosum, iisque qua data occasione utuntur. Verum cum ejusdem substantia utroque simul principio operetur, ac salina pars resinosam corrigat, fit ut mitissimum æque, atque efficacissimum evadat medicamentum, ideoque extractis anteponendum.

X. *Si convulsiones adsint, prius oleo amyg. dul. &c.*] Considerandum est diligenter quocum res sit, & quæ potissimum symptomata cum verminatione conjungantur. Frequentissime motus convulsivi superveniunt, quibus ut plurimum vermium morsus, & vellicatio in extremitates nervorum inducta ansam prebet. Tunc vero oleosa sunt in usum vocanda, que preterquamquod lumbricis applicata omnes eorum tracheas obstruendo enecare valent, ut experimentis Francisci Redi, & Baglivi (epist. de lumbric. lat. ad Nicol. Andrii) compertum est, accedit preterea convulsas intestinorum fibras, & membranas spasmo constrictas laxare, mulcere, easque a morsu vermium, & erosione tueri; demum efficere, ne ab acribus purgantium particulis postea labefactentur intestinorum fibre, unde vermes sine noxa, & molestia expellantur. Que fere methodus est Cl. Hoffmanni, que cum tutissima omnium visa semper mihi sit, eamdem ceteris omnibus anteponendam censui.

XI. *Quibus bis, terque propinato medicamento purgante purgatio non succedit &c.*] Animadvertendum est quandoque nullam sequi purgationem, ac vermium excretionem, etiamsi ter, & ultra propinatum fuerit purgans remedium. Tunc vel fasciati sunt vermes, qui cum totum intestinorum canalem occupent, difficillime propter miros intestinorum anfractus, ac circumgyrationes, circumvolutionesque ejiciuntur, vel rotundi, & teretes sunt in globum coerciti, & canalem obstruendo purgantis actioni resistunt, vel in ceco intestino, appendice vermiformi repositi purgantis vim eludunt, ideoque si purgantia continuo adhibeantur, periculum est, ne sensim sensimque auctis eorumdem viribus adeo irritentur nervee intestinorum fibre, ut in insigues spasmos, & convulsiones agantur magno egrotantium damno.

XII. *Neque Clysteres ex dulcibus, mellitis &c.*] Plerique in eam opinionem adducti, ut crederent dulcibus, ac mellitis vermes delectari, Clysteres ex iisdem rebus paratos injiciendos curant, rati futurum ut istorum jucunditate illecti ad inferiora, intestina scilicet crassa invitentur, & per alvum commode dejiciantur. Verum cum experimentis Cl. Redi compertum sit, dulcibus, ac mellitis irritari magis, magisque vermes, verendum est ne ejuscemodi Clysterum usu in vehementiores turbas agantur, sicque morbus augeatur potius, aut confirmetur.

XIII. *Acida, ubi æstus adsit summus, & bilis fervidior peccet &c.*] Sennerti monitum est presente febre, & alvi fluxu, ab acribus medicamentis, a purgantibus in verminatione esse abstinendum. Nihil porro ad estum compescendum, ad bilis fervorem temperandum, humorum putredinem corrigendam, alvi fluxus sistendos acidis efficacius, aut pro ægrorum opportunitate valentius. In constitutione quadam Epidemica febrium malignarum insignem vermium proventum observare mihi contigit. Sitis autem urgebat, calor intensissimus erat, copiosus sudor, diarrhoee, vomitus immoderati, fœtidissimus ab ore halitus, aliaque hujusmodi. Mirum plerosque subacidis remediis, presertim vero succo limonum, insigni facta vermium dejectione, siti, immoderatis evacuationibus cessantibus, perfectissime convaluisse. Ecquis ad credendum vehementer non adducatur cum Bal-

Ballonio, gastricas fuisse febres istiusmodi malignas ab insigni succorum gastricorum corruptela, bilis præsertim, tenuiorum, volatiliorumque humorum fusione, exsolutione? Acida porro acre fluidorum invertendo, sales volatiles corrosivos figendo, ac dissolutionem prohibendo eximiam præstiterunt operam. Ea ratio est, cur acida refrigerandi vi polleant, & catharticorum vim infringant; eorum enim sulphur exaltatum cogunt, & figunt. Vires acidorum egregiæ innotuere Veteribus fere Hippocrati, Galeno, Dioscoridi, aliisque, iisque potissimum in plerisque morbis malignis, contagiosis summa cum felicitate usi sunt. Quid quod Medici in India plus præsidii in limonibus ponunt, quam in famoso illo lapide bezoartico, aut theriaca ad malignos morbos, & pestilentiales præcavendos? Conf. com. in aph. 12. cap. 9.

XIV. *Ubi crassities humorum, & bilis inertia adsit, amara &c.*] Non defuere, qui inter specifica ad enecandos vermes amara quoque recensenda esse contenderunt. Wepfferi enim observationibus compertum est, plurima insecta ab amaris devoratis spasmis affici, & convulsa plerunque mori. Celebre est Semen Santonici, Tanaceti, Absynthium, Chamomilla, ex gummosis assa fœtida, sagapenum, myrrha, & hujusmodi alia odore sulphureo graveolente prædita. Quamquam vero non solum amaritie sua, atque odore vermibus infesto operantur, sed etiam salibus volatilibus, oleosis, & siccioribus particulis, quæ solidas partes laxatas jam coroborare habent, ac mucilagineas sordes, in quibus eorum ovula retinentur, foventurque, resolvere. Rhabarbarum hisce præstare facit potissimum, quod purgante simul facultate donatur, & bilis actionem adeo juvat, ut in biliosis adhibitum icterum quandoque progignat.

XV. *Aqua pariter Tetutiana &c.*] Aqua Tetutiana vermibus infesta est, tum quod salinis spiculis, ac mordacitate sua peristalticum intestinorum motum sollicitat, sordesque omnes, & mucosas quisquilias, in quibus vermes nidulantur, abstergit, atque suo pondere ad alvum præcipitat, tum quod tenerrimam eorumdem structuram lædit. Asclepiades ipse ad enecandos vermes salitam aquam commendabat; atque illi, qui prope mare degunt, marinam aquam summo cum emolumento adversus vermes assumunt. Hoffmannus pariter mentionem facit quorumdam fontium mineralium medicorum, qui examine instituto salis communis divites erant, atque aliud salsum instar arcani duplicati continebant, qui præ cæteris habebant peculiarem virtutem anthelminticam, dum epoti omnis generis lumbricos, inque primis ascarides magna in copia cum fœcibus ejiciebant. (Vid. Hoffman. op. med. pract. dissert. Dec. 2. Diss. 1. de salium mediorum excellente in medendo virtute sect. 21.)

De usu aquæ Tetutianæ Vid. Cap. 3. lib. 3. aph. 13.

XVI. *In diuturniore affectu ad aquas acidulas Recobarii &c.*] Non alia ratione metalla quædam anthelmintica vi donari reputantur, quam quod spiculis suis pungunt, lacerant tenellam vermium structuram, eosque occidunt. Huc spectant, præter Mercurium, Mars, ejusque vitriolum, & ex his composita medicamenta. Cæteris omnibus præstant aquæ acidulæ hodie maxime celebres in agro Vicentino Recobarii. Vitriolum enim martis continere certis experimentis Cl. Jo. Gratiani compertum est. Antelminticam eisdem inesse facultatem si quis sentiat, quod vitrioli martis divites sunt tenerrimæ vermium structuræ infesti, garrire omnino, & falsa sentire non videatur; at ad veritatem propius accedere, qui ex eo repetat anthelminticam earumdem virtutem, quod crassas, ac mucilagineas sordes in primis viis hærentes abstergere, infarctus reserare, coctiones restituere, viscerum naturalium fermenta corrigere, tonum confirmare habent, vermium nidum destruere, ac minutissima ovula per insignes excretionum vias eliminare, atque hac ratione verminationis fundamenta ab imo convellere. Reli-

ligiosum quemdam Ascaridibus laborantem, clysteribus, fotubus, suppositoriis, atque aliis internis medicamentis prope innumeris frustra tentatis, non solum usu aquarum Recobarii ea ratione liberatum fuisse, ut molestiam ex illorum morsu, ac rosione postea nunquam perceperit, sed decursu temporis nunquam iisdem obnoxius fuerit, bona fide testor. Quid plura? An de ejus remedii efficacia dubitandum est, quam cum ratio eximiam esse evincit, observationes eamdem confirmant?

CAPUT VII.

De immodico hæmorrhoidum fluxu.

I. Sanguis in hęmorrhoidalibus vasis internis stagnans, tumoremque elevans hæmorrhoides cæcas internas dictas progignit, in externis externas.

II. Quotiescumque disrumpantur, aut corrodantur, ita ut sanguis extra modum ex ipsis effundatur summa cum virium jactura, coporis pallore insigni, inappetentia, aliisque gravissimis symptomatibus, immodicus hęmorrhoidum fluxus exoritur.

III. Sanguis etiam in statu naturali per vasa imi ventris tarde movetur; multo magis si copia peccet, vel non rite fermentatus, ac volatilizatus fuerit. Hæ nimirum conjunctæ morbi causæ sunt.

IV. Qui lauto utuntur cibo, qui otiosam, & sedentariam agunt vitam, qui alimentis crassis, viscidisque utuntur, animi pathematibus, mærore præsertim, ac tristtia tenentur, qui temperamento donantur melancholico, qui hypochondriaci, ad hujusmodi morbos proni sunt.

V. His accedunt laboriosi partus, irrita fęcum expulsio, purgantia validiora, aloetica in primis iis exhibita, qui istiusmodi affectionibus obnoxii sunt.

VI. Immodicum hæmorrhoidum fluxum sanguinis ad instar loturæ carnium excretio sequitur, hunc pedum ædema, tandem hydrops.

VII. Cave a sanguinem supprimentibus in ejusmodi morbis, nisi forte propter enormem hæmorrhagiam periculum sit, ne in syncopem æger labatur gravissimam.

VIII. Si plethora adsit, venæ sectio in brachio celebranda: in virium collapsu insigni cucurbitulæ siccę mammis, aut hypochondriis applicandę.

IV. Interea Spongiæ succo hypocistidis aqua plantaginis soluto, decocto Myrt. balaustior. cortic. granatorum imbutę apertis venis, si externę fuerint, admovendæ, si internę, ope parvę syringę eadem injicienda.

X. Ad vitriolata tamquam ad sacram anchoram confugiendum. Colcothar vitrioli, aquę multę stiptice, Lemerii, Robelii & h. m. huc spectant.

XI. Pro usu interno solo fungo melitensi contentus sum, vel simili.

XII. Si vero lentus sit sanguinis fluxus, res autem cum ęgris boni, ac laudabilis habitus, pręmisso sero lactis tamarindato, vel cassia cum pulpa ta-

ma-

marindorum, ſucci optime depurati urtic. heder. terreſtr. plantagin. ad ℥ iii. qnotidie exhibendi.

XIII. Æſtivo tempore Aquæ Brandulenſes per XV. dies, quę libræ quatuor non excedant cum tinctura Mart. ſuc. cydon., aut acido vitrioli, aut ſulphuris extracta ad gut. xx. vel xxx. eximiam operam præſtant.

XIV. Autumno tandem lac primum aſininum, tum vaccinum aqua plantaginis coctum cum corallorum pręparatorum ʒ .s. cęteris palmam pręripiunt.

XV. Juſcula extremitatum pedum vituli, gelatinę ejuſdem, gum. arabic. ac tragacant. a ℈ .s. cum alimentis aſſumpta apprime viſa ſunt convenire.

XVI. Si obſtructionibus imi ventris laboret ęger, cachecticus ſit, pedum ędemate laboret, rhabarbaro a gr. xv. ad xx. quolibet tertio, vel quarto die uti expedit.

XXII. Horum dierum intervallo tartarus vitriolatus in parca doſi locum habet.

XVIII. Succi plantaginis, urticę, hederę terreſtris hic quoque viſi ſunt convenire.

XIX. Quid mali verendum ex uſu aquarum acidularum, ſi in parca doſi exhibeantur?

XX. Reſeratis obſtructionibus ad Lac ut ſupra deveniendum.

CAPUT VII.

De immodico hæmorrhoidum fluxu.

I. S*anguis in hæmorrhoidalibus vaſis internis ſtagnans &c.*] Nemo ignorat hęmorrhoidales venas non alias aſſe Anatomicis, quam quæ ultimæ inteſtini recti oræ conſitæ ſunt. Alias porro internas eſſe, externas alias manifeſta res eſt. Hæ nimirum inferiores ſunt, & in ramum hypogaſtricum venæ cavæ influunt, illæ ſuperiores, & in ramum meſentericum, & inde in venam portæ abeunt.

Quotieſcumque autem in his ſubſiſtit ſanguis, aut ejus motus maxime retardatur, neceſſe eſt, ut a novo continuo affluente ſanguine in ea quantitate in prædictis vaſis cumuletur, quæ eorumdem diametro minime reſpondeat. Ea igitur diſtendat neceſſe eſt, eo uſque dum tumor inſignis fiat, qui & nerveas fibrillas, quibus contexta ſunt, & membranas, ac partes, quibus interjectæ, moleſte afficiens in vehementiores, & non ordinatas contractiones agens dolorem inſignem excitet. Tumorem, doloremque vaſorum hæmorrhoidalium, hæmorrhoidum cęcarum titulo inſigniverunt Veteres fere Medici. Ex diviſione venarum hæmorrhoidalium in internas, & externas liquet, cur in internas pariter, & externas hæmorrhoides cæcæ jure optimo diviſæ ſint. Cæteras diviſiones deſumptas ex magnitudine, ex figura, unde ob ſimilitudinem aliqualem ficus, cryſta galli, condylomata dicuntur, tamquam inutiles medicinam facientibus prætermiſimus.

II. *Quotieſcumque diſrumpantur, aut corrodantur, ita ut ſanguis &c.*] Non poteſt ſanguis in vaſis hæmorrhoidalibus diutius ſubſiſtere, atque eadem præternaturaliter diſtendere, quin vel diſrumpantur tunicæ, vel acrimonia corrodantur, unde ſanguis in inteſtinum rectum effundatur. Quod ubi contigerit, fluxus

hæmorrhoidalis dictus exoritur, qui quandoque mitis adeo ac placidus est, & per intervalla recurrens, ut superfluo evacuato sanguine quamplurimi, iique gravissimi morbi præcaveantur. Talis fluxus familiaris est iis, qui calidiores incolunt regiones, & mulieribus, quibus menstruæ purgationes deficiunt, vel plurimum imminutæ sunt. Quandoque modum excedit, ita ut vires paulatim deficiant, corpus universum pallore perfundatur, inappetentia, tumores ædematosi superveniant, aliaque ejusmodi, quæ in summum discrimen ægrum adducunt. Talis porro fluxus immodicus censendus est, & medicam opem exposcens. Quod monere volui, ne in fraudem inducerentur adolescentes existimantes quamcumque sanguiuis evacuationem copiosam immodicam esse. Non enim copia, & quantitate æstimandæ sunt sanguinis, cæterorumque humorum evacuationes, sed naturæ tolerantia, vel labore insigni, ac gravamine. Potest enim in Socrate ea copia effundi sanguinis citra ullam noxiam, quæ cæteroquin in Thalia maxima sit. Id quod a varia Socratis, & Thaliæ constitutione tum quoad solidas, tum quoad fluidas partes repetendum. Idem plane & de Diarrhæa, & Vomitu, & Cholera morbo dictum velim.

III. *Sanguis etiam in statu naturali per vasa imi ventris tarde movetur; &c.*] Per ea vasa celer est sanguinis motus, quæ insigni elatere, seu vi naturalis suæ contractionis valida, ac firma donantur. Hæc enim validius, & fortius sese contrahentia fluenti sanguini calcar addunt, unde ejus velocitas. Atqui venæ mesaraicæ imbecilles a natura sunt constitutæ, neque elatere illo, ac vi donantur, qua fluentem sanguinem impellere valeant; ergo tardus per easdem motus est. Huc accedit in innumerabiles surculos, ac ramos elegantissimos arcus describentes dividi. Retardari autem debere majorem in modum sanguinis motum tot resistentias offendentis in tortuoso illo incessu, luce clarius apparet. Sed quod magis mirari subest, venam portæ, licet ea tunicarum soliditate, quæ arteriis propria est minime donetur, sanguinem valido impetu a corde projectum immediate non recipiat, & minime ab extraneis comprimatur, arteriæ tamen sanguinem vehendo vices agere. Nil mirum igitur si lentior sit per eamdem motus, eo magis cum sanguis contra propriam gravitatem ascendat. Quamquam si consideremus vasorum hæmorrhoidalium constitutionem, constat ea partibus musculosis, & solidis, quæ continuo motu propulsos humores exprimant, destitui; hinc fit ut iidem non eadem felicitate, & rhythmo revehantur mediis venis, unde eorumdem stagnatio. Ultraquamquod fieri minus vix potest, quin a fæcibus præsertim duris hærentibus in intestinis venæ illorum substantiam perreptantes valde premantur, quapropter intercipiatur, vel saltem languescat sanguinis ascensus; hinc in vasis, ubi minima datur resistentia, nimirum circa podicem, tarda circuitio. Adde a continuo fæcum, atque excrementorum transitu vasorum eorumdem tonum ita infirmari, ut nullam fere vim, ac nisum faciant in affluentes humores; quare ex gravitate contenti, & ex enervato continentis vasis motu congestiones humorum succedant necesse est, quas interdum immodicæ evacuationes excipiunt. Qui plura cupit adeat Cl. Stahlium (*diss. de ven. port. morb.*) qua morbos omnes, qui a difficili per venam portæ, & hepar cursu proficiscuntur, diligenter exaravit.

Multo magis si copia peccet, vel non rite fermentatus &c.] Immodicæ autem evacuationes facillime excipiunt, cum præ copia sanguinis vasa ita distenduntur, ac turgent, ut inepta fere trajiciendo eidem evadant. Inepta porro evadunt ex eo potissimum, quod plenitudine sanguinis, ac plethora ad vasa vera peccante, superatur eorumdem resistentia, præsertim illorum, quæ minimo donantur elatere, cujusmodi sunt sedales venæ. Hinc cum imminuatur sanguinis motus, resistentiæ autem eædem sint, congestiones in iisdem fieri debere manifestius quidem est,

est, quam ut ullis rationibus possit comprobari. Quid si rite fermentatus, ac volatilizatus non fuerit, crassitie, viscididitate, ac lentore peccet? Segnius quidem moveri, & quemcumque obicem offendat subsistere, atque hærere lippis æque, ac tonsoribus notum est plus, quam ipsorum digiti, atque ungues. Est ne cur ad tartaream indolem eo loci collectam, aut ad humorem melancholicum, quem a Liene excipere, & interdum expurgare hæmorrhoidales venas arbitrabantur, confugias? Vetant sanguinis circulationis leges, & vasorum oscula ubique similia, quominus illæ fiant depositiones. Quominus Lienem inculpes vetat Anatomicorum observatio nullam Lienis cum vasis hæmorrhoidalibus connexionem, communicationem immediatam nullam adesse. Quo magis patet vel a sanguinis copia, vel ab eodem non rite fermentato, ac volatilizato hæmorrhoidalium vasorum tumorem, doloremque, disruptis vero, aut erosis eorumdem tunicis, hæmorrhoidalem fluxum subsequi.

IV. *Qui lauto utuntur cibo, qui otiosam, ac sedentariam agunt vitam &c.*] Qui lauto utuntur cibo plus boni succi in sanguinem invehunt, quam nutriendis, augendisque partibus faciat. Necesse est igitur, ut sanguinis massa majorem in se materiem contineat, atque hac ratione plethora ad vasa vera excitetur. Quemadmodum nihil ad attenuandum sanguinem, ac fluida nostri corporis moderata exercitatione aptius, ita nihil ad crassitiem, viscicitatem, ac lentorem eorumdem progignendum vita otiosa, & sedentaria opportunius. Exercitatione enim solidæ partes vim, robur, atque elaterium acquirunt, ideoque exagitando, & commovendo sanguini pares fiunt, quod dici vix potest, quantum ad eumdem attenuandum faciat. In otiosa e contra, & sedentaria vita cessante musculorum, solidarumque partium actione, humores crassos, viscidos, ac lentos cumulari, qui congestionibus præsertim viscerum imi ventris ansam præbent, adeo manifesta res est, ut manifestior sit nulla.

Qui alimentis crassis, viscidisque utuntur, animi pathematibus &c.] Alimenta crassa, ac viscida difficillime a stomacho solvuntur; chylus propterea crudus, acidusque generatur, qui ubi in sanguinem pervenerit, eumdem simili vitio inquinat, unde in vasis imi ventris congestiones facile contingunt hæmorrhoidibus impetum daturæ. Sed a nulla re magis, quam ab animi pathematibus, angore præsertim, ac tristitia hæmorrhoidum vitia proficiscuntur. Tonum enim, ac robur partium labefactari contingit, primas coctiones turbari, congruam sanguinis mixturam tolli, viscidum, lentum evadere, retardari ejusdem motum ea ratione, qua opus est ad viscerum imi ventris infarctus, atque obstructiones immodicis evacuationibus occasionem daturas.

Qui temperamento donantur melancholico, qui hypochondriaci &c.] Temperamento melancholico ii donantur, qui cor, & vasa angustiora habent, qui fibras duras, crassas, ac densas. Hinc sanguinis, & humorum motus tardus, lentusque, crassitudo autem insignis iis est. Sanguine terrestribus, & salinis fixioribus particulis onusto sunt prædit, unde tarditas eorum, & segnities in actionibus exoritur, assidua meditatio, & gravitas. Ecquis autem non videat, quam facile congestiones in sedalibus venis, & aliis imi ventris vasis in ejuscemodi temperamentis subsequi valeant? In iis, qui hypochondriacis affectionibus laborant, insigne chylificationis opus labefactatur, unde chylus acidus, crudus generatur, qui sanguinem ingressus eumdem crassum, viscidum, & ad motum minus expeditum reddit, unde in visceribus imi ventris facile subsistit, atque hæmorrhoides progignit.

V. *Laboriosi partus, irrita fæcum expulsio &c.*] In laborioso partu fieri minus vix potest, quin ob validum musculorum abdominis nisum, & compressionem in vasis mesaraicis factam intercipiatur liber sanguinis motus; cumque a

venis hæmorrhoidalibus ferri non possit ea celeritate, qua per arterias advehitur, necesse est ut subsistens, atque hærens congestiones, tumoresque excitet, quos fluxus interdum sanguinis excipere solet. Idem fere nisus, ac conatus ad induratas expellendas fæces necessarius est. Imo ab induratis, vique expulsis fæcibus valide premi, & angustari sedales venas contingit, earumdem tonum labefactari, aut alia ratione affici, qua opus est ad congestiones humorum, & abhinc prodeuntes hæmorrhoidum tumores, doloresque procreandos.

Purgantia validiora, aloetica in primis iis exhibita, qui &c.] Aloex quoniam constat sulphure quodam tenuissimo, & insignis efficaciæ, & sale pariter quodam summe subtili, atque acri, ea præ cæteris acrimonia pollet, qua intus assumpta, prædicto hæmorrhoidum fluxui producendo opportunissima existit. Infestam hujusce medicamenti vim noverunt Veteres fere Medici, ac propterea nisi correcta prius fuerit, eadem utendum esse existimabant. Hinc Aloem vel succis plantarum amaricantium uniebant, aut succo rosarum dissolvebant. Utroque autem modo principium illud summe activum infringi, ac mite fieri curabant. Quos sequuti Recentiores medicamenta ex Aloe mitissima confecerunt. Celebre est illud Pechlini, quod ex Aloe succis plantarum amaricantium mixta, ac soluta per repetitas vices, atque inspissata conficitur, quod mitissimum æque, atque efficacissimum ad purgandum existere testatus est. Quocumque tamen modo præparetur Aloex, prudentis esse facile judicaverim in iis, qui istiusmodi affectionibus obnoxii, prorsus abstinere, docente Fonseca *tom.* I. *cons.* 57. *Caveat quisque omnino a pilulis de Aloe; aloe enim aperit ora venarum, & hæmorrhoides adeo inducit, ut ex centenis his pilulis utentibus nonaginta hæmorrhoidibus laborent.*

VI. *Immodicum hæmorrhoidum fluxum sanguinis ad instar lotura carnium &c.*] In immodicis sanguinis evacuationibus summum fieri spirituum dispendium perspicuum est: hinc languescere cordis, & arteriarum motum necesse est, ventriculi, pancreatis, hepatis, mesenterii, aliarumque partium, quæ chylo aut elaborando, aut perficiendo dicatæ sunt, tonum imminui, chylum crudum aqueum generari, qui sanguinis massam ingressus, cum eidem intime misceri nequeat, dilutum nimis, atque aqueum reddit, unde ex apertis hæmorrhoidalibus vasis effusus loturam carnium æmulatur. Veteres Medici fluxum huncce hepaticum dixerunt, putantes a frigida, & humida hepatis intemperie non rite sanguificantis produci. Verum post inventam sanguinis circulationem, cum organa sanguificationi dicata longe diversa sint ab hepate, corruere illorum sententiam luce clarius apparet. Imo dubitant plerique an revera detur fluxus hepaticus, qualis a Veteribus cum Galeno describitur. Quidquid tamen hac super re sentiant Medici, illud citra erroris suspicionem affirmari posse videtur diuturnos hæmorrhoidum fluxus loturæ carnium similes fluxus sequi, quos an aliunde, quam ab recensitis causis aptius repetas?

Hunc pedum ædema, tandem hydrope] Sanguis spirituosis, volatilibus, ac balsamicis partibus destitutus, aqueis, crudisque plurimum refertus fieri minus potest, quin iners ad motum, lentus, ac segnis reddatur; quapropter per minima capillaria vasa, præsertim illa, quæ longe a corde sunt dissita, in quibus minima est vis, atque impulsus, facile subsistens tumorem pedum ædematosum progignat. Quid quod, si diuturna sit nimia sanguinis evacuatio, optima sanguinis mixtura perverti debet, atque ejus compages ita solvi, ut serosa pars a reliquarum nexu secedens facile e glandularum poris elabatur, atque inde vel in cavitates transudet, vel intra partium laxam structuram subsistat, ut hydrops?

VII. *Cave a sanguinem supprimentibus in ejusmodi morbis, nisi &c.*] Quamvis omnes evacuationes præternaturales morbosæ censendæ sint, nihilominus tamen illæ præ temporis diuturnitate necessariæ quasi fiunt. Hinc est eos, quibus sup-

pri-

primuntur, in graviſſimos morbos incidere. Ita Hippocrates *6. aph. 12. Diuturnas curanti hæmorrhoides, niſi una quæpiam ſervetur aperta, periculum aquæ inter cutem, aut tabis impendet*; atque Celſus *lib. 6. cap. 18. In quibuſdam hæmorrhoidum fluxus parum tuto ſupprimitur, qui ſanguinis profluvio imbecilliores non fiunt, habent enim purgationem hanc non morbum, ideoque curati quidem, cum ſanguis exitum non haberet, inclinata in præcordia materia ſubitis, & graviſſimis morbis correpti ſunt*. Plures hiſtor. vid. in Galeno *l. 6. can. 29. & lib. 3. de humorib. com. 26.* Hildano *cent. 2. obſ. 11.* Heurnio *com. in aph. 46.* Quid quod natura in primis ſuppreſſis menſibus per hœmorrhoidalia loca abundantem ſanguinem ſæpiſſime emittat? Quod jam obſervavit Hippocrates *in Coac. & lib. 4 Epid. cap. 20.* exemplo confirmat, dum ait: *Filia Ædilis menſibus non prodeuntibus per duos annos hieme habuit hæmorrhoides*. Et Heurnius *com in aph. 10. lib. 6.* inquiens: *Novi mulieres, quæ menſium vice hæmorrhoides fundebant*. Cum vero ex ſuppreſſis menſibus quamplurimi graviſſimique morbi ortum traducant, ut obſervationibus ipſiuſmet Hippocratis *lib. de virgin. morb. ſ. 120.* nec non *lib. 1. de morb. mulier. ſ. 5.* Hildani *cent. 5. obſ. 41.* M. N. C. *Dec. 1. an. 1. ob. 85.* Act. Hafnienſ. *Vol. 2. obſ. 78.* compertum eſt, ecquis temeritatis notam effugere poterit, qui ejuſcemodi evacuationes uſu adſtringentium cohibeat? De adſtringentium noxa memorabilis eſt locus in Aetio *lib. 1. cap. 16. Communis error & mulierculorum, & barbitonſorum eſt, qui & Medicis fugiendus, exhibentium adſtringentia, quæ nullo tempore, nullaque occaſione unquam in uſum venire poſſunt. Adſtrictis enim locis aut nobiliora membra invadent moleſta illa excrementa, aut retenta in malum habitum, aut hydropem laborantes ducent*. Vid. Septal. *in animadver. lib. 7.*

VIII. *Si plethora adſit, venæ ſectio &c.*] Ubi plethora morbo occaſionem præbet, quam tuto venæ ſectio celebratur! Imminuta ſanguinis copia vaſa hæmorrhoidalia nimis diſtenta, ac relaxata in priſtinum ſui elaterii, ac toni ſtatum reſtitui contingit, quæ propterea ſeſe validius, & fortius contrahentia ſanguinem dimovere habent, ac circulo reddere, unde immodica evacuatio cohibetur. Quod non ſine admiratione accipi ſolet ab iis, qui vires ab evacuatione ſanguinis debilitatas per venæ ſectionem magis magiſque infirmari, ac fere collabi putant magno ægrotantium damno. Qui dici vix poteſt in quanta obſcuritate verſentur. Ex corporibus enim pleni habitus ſæpiſſime incredibilis ſanguinis copia ſine noxa effunditur. Apte in rem cadit elegans locus apud Jo. Heurnium *in com. lib. 1. aph. 3.* dum ait: *Illuſtriſſimus Aurantiæ Princeps Vuilhelmus Naſſovius Antvverpiæ a latrone læſus ſclopeto in collo, ita ut jugularis magna illa vena maximam ſanguinis funderet copiam per plurimos dies, cum quotidie plures ſanguinis libras emitteret, fluxione tandem colcothare cohibita, ſalvis viribus evaſit*.

In virium collapſu inſigni cucurbitulæ ſiccæ mammis &c.] Quamquam revera ſi tanta ſit ſanguinis evacuatio, ut vires majorem in modum langueſcant, haud inficias ire auſim imminuendi ſanguinis copiam indicationem nullam adeſſe, ſolum revellendi. Salubre propterea practicorum conſilium cucurbitulas ſiccas mammis applicandas, Hippocratis præeunte exemplo, qui *ſect. 5. aph. 5.* mulieri ad cohibendum menſtruum fluxum cucurbitam mammis apponit. Rarefacto nimirum inſigniter intra cucurbitulæ ventrem aere per ignem ibi accenſum, vis ejus elaſtica imminuitur. Eadem imminuta fit, ut tota atmoſphæra aeris externi, cum ferme nullam reſiſtentiam habeat, vehementer cucurbitulam premat adverſus cutem, ſic ut interni aeris cum externo communicatio auferatur. Quare partes cucurbitulæ ſubjectas minorem preſſionem ab aere intra cucurbitulam contento pati, neceſſe eſt. Particulæ autem, quæ intra ſanguinem, intra muſculorum interſtitia, & alias ſubjectas partes continentur, ſeſe vi ſua elaſtica expandunt, tumoremque elevant. Ad tumentem locum ſanguis quoque cogitur. Motu autem

ad

ad mammas excitato fit, ut ab hæmorrhoidalibus vasis revellatur, hinc fluxus facilius cohibeatur.

IX. *Interea spongiæ succo hypocistidis aq. plantag. soluto, decocto mirti &c.*] Succus hypocistidis ex plantę ejusdem nominis recenti fructu contuso exprimitur, & ad solis radios ad extracti solidi consistentiam densatus ad necessarios usus asservatur. Potens adstringens est, ut sapore ejusdem evincitur; nulla siquidem meliori ratione cognosci potest adstringens vis plantæ cujusdam, quam ex sapore austero, & adstrictionis sensum relinquente. Summitates myrti ore exceptæ linguæ fibras adeo potenter adstringunt, ut moveri eadem vix amplius posse videatur. Eodem sapore cortex mali granati, & flores mali Punic. balaustia dicti donantur. Hisce propterea qua data occasione uti possumus ad nimias sanguinis evacuationes sistendas apertis vasis applicando, ut viribus suis integris operentur.

X. *Ad vitriolata tamquam ad sacram anchoram confugiendum. Colcothar vitrioli.*] Quamvis hactenus recensita medicamenta potenter adstringant, nulla tamen ratione æquiparanda sunt vitriolo, & ex hoc desumptis medicamentis. Calcinatio vitrioli, quæ colcothar dicitur, cęteris pręstat vitrioli præparationibus. Celebre hac super re experimentum instituit Cl. Lemeryus, quod philosophorum etiam consideratione haud indignum videtur. Sumit nimirum æqualem portionem limaturæ ferri, & sulphuris, & cum aqua simplici massam quandam in congruo vase satis mollem conficit. Obsęrvat non plures elabi horas, quin effervescentia suscitetur, quæ calorem vasi insignem conciliat: fumi densissimi exhalant, qui non raro inflammantur: cessante fermentatione remanet materia quędam, quæ vitriolum martis dicitur. Hæc si vehementissimo igne tractetur, calcinatur, privaturque omnibus partibus phlogisticis, & in calcem quamdam mutatur acidissimis, & terreis partibus prægnatam, quæ colcothar appellatur. Ratione acidarum partium, & terræ potentissime adstringit, & in usum tantum externum excipitur. Effervescentiæ ratio non aliunde petenda est, quam ab admixtione sulphuris, quod cum vitriolis constet partibus, & pinguedinosis inflammabilibus, fit ut vitriolicæ particulę secedentes ab inflammabilibus ferro, quocum majorem habent cognationem, intime uniantur, ejusque poros subeant. Dum hęc fiunt effervescentia excitatur tanta, ut vasa ipsa non raro disrumpat; avolantibus interim subtilioribus particulis, vitriolum ferro unitur, & vitriolum martis habetur, ex hoc colcothar dictum. Experimentum hoc effecit, ut Lemeryus plura corollaria efficeret, quibus se quam plurima phęnomena physicis clara explicare posse existimavit. Cum enim sulphur, & ferrum in terraqueo globo ubique inveniantur, si forte contingat, ut sulphur ferro occurrat, fermentatione hac suscitata intelligi facile potest, qui terræ motus, quassationes, rupturæ contingant, qui meteora quædam fiant, pręcipue vero fulmina, flammarum dispersio per aerem, aliaque id genus.

Aquæ multæ stipticæ Lemerii &c. huc spectant.] Colcothar Vitrioli basis est illius aquæ stipticæ Lemerii dictæ. Oleum vitrioli famosæ illius Robelii. Aqua lapidis medicamentosi Crollii vim adstringendi a vitriolo maximam partem agnoscit. Hæc quidem omnia in usum vocari possunt, ubi colcothare vitrioli uti minus placeat. Cavendum tamen quam diligentissime, ne vel gutta quidem adstringentium ejuscemodi aquarum per os ingeratur. Si quam enim mutationem, & alterationem in sanguine e vena recens extracto vitriolata efficiunt, similem in sanguine per venas excurrente, si intus sumantur, faciunt, cum experimentis Cl. Stancarii (*in com. A. B. p.* 159.) compertum sit concrescere sanguinem, colorem obscurum induerę, atque in grumos cogi, verendum est, ne in viscus aliquod coactus sanguis inflammationi, aut aliis morbis ansam præbeat.

XI.

XI. *Pro usu interno solo fungo melitensi &c.*] Missis igitur vitriolatis ad ea confugiendum esse ratio suadet, quæ præterquamquod nullam, aut ferme nullam in extracto sanguine alterationem efficiunt, tutissima porro, atque efficacissima esse ad sanguinem supprimendum observationes cum certæ, ac constantes, tum multæ, ac frequentes evincunt. Hujusmodi sunt fungus melitensis, atque alia capite 2. *lib.* 2. *aph.* 11. recensita.

XII. *Si vero lentus sit sanguinis fluxus, res autem cum ægro boni, ac laudabilis habitus, præmisso sero lactis tamarindato*] Jam ad chronicam, & lentam hemorrhagiam sanguinis ventum est, quam levissimis, ac mitissimis medicamentis pertractandam esse ex superius allatis perspicuum est. Potest eadem ortum traducere a sanguine non rite fermentato, ac volatilizato citra ullum in visceribus imi ventris, hepate præsertim, vitium, quod impedimento sit, ne Sanguis libera, atque æquabili circulatione trajiciatur, atque congestionibus in sedalibus venis occasionem præbeat, vel vero cum eisdem coniungi. Si primum contigerit, id quod bonus, ac laudabilis ægri habitus, obstructiones nullæ in visceribus imi ventris conspicuæ manifestum reddent, nihil aliud præstandum esse videtur, quam ut sanguis in pristinum suæ fluiditatis statum restituatur, atque labefactatis partibus debitus tonus concilietur. Priusquam vero ad ullum remedii genus confugias animadvertas velim, alvum lubricani facere in hoc morbo valde proficuum esse. Induratæ enim fæces nonnisi conatu summo expelli queunt, quo fit ut sanguis e disruptis vasis copiosius effundatur. Id autem præstare per purgantia stricte dicta periculosum duxerim. Cum enim stimulando operentur, morbum augere posse manifestum est. Lenientia igitur tantum locum habere videntur, ac lubricantia, quorum tamen delectus habendus est. Ea enim solum in usum vocanda, quæ cum alvum blande solvere, tum vasis hæmorrhoidalibus apertis levem adstrictionem conciliare valent. Inter hæc eminet Serum lactis tamarindatum, pulpa tamarindorum, quorum eximius est usus in quibuscumque sanguinis evacuationibus, speciatim vero in hæmorrhoidibus, ut præ cæteris Cl. Mercurialis testatus est.

Succi optime depurati urtic. heder. terrestr. plantag. &c.] Urticam sale nitroso, aut saltem sale quodam armoniacali, quod nitrum inchoatum dici potest, fetam esse alibi ostendimus. Ratione hujusce salis virtus eidem jure optimo tribuitur blandissime attenuandi, & simul fervorem nimium, motumque compescendi, atque hac ratione sanguinem supprimendi. Si eadem planta ore detineatur, dentibusque trituretur, levis cujusdam adstrictionis sensum lingue conciliat, blande cujusdam adstringentis facultatis indicio manifestissimo. Idem plane dictum velim de hedera terrestri, utcumque nonnulli affirment cum Cl. Tournefortio, preter salinas partes sulphureas eidem arcte commixtas inesse. Mitissima enim planta est, ac balsamica vi, eaque blandissima, & non admodum calefaciente pollet. Quapropter ad sanguinis crasim corrigendam, ad debitum vasis tonum conciliandum, atque hac ratione sanguinem supprimendum plurimum valet.

XIII. *Æstivo tempore Aquæ Brandulenses &c.*] Nihil ad immodicum hemorrhoidum fluxum cohibendum aquis Brandulensibus efficacius, aut pro ægrorum opportunitate valentius. Sale enim quodam nitroso abundare creduntur, non modo ab incongruis succis, & superfluis, & vitiosis salibus inquinati sanguinis crasim emendandam aptissimo, quo fit ut remisso sanguinis motu, qui prius in sedales venas impetum dederat, cruentæ excretionis occasio deficiat; verum etiam laxatis præter morem vasculis intestina, conterminasque partes percurrentibus prompte subveniendum. Solent in parca dosi exhiberi, ne præ copia, & pondere prædicta vascula nimis distendendo, ac relaxando morbum augeant, aut confirment.

Cum

Cum tinctura Mart. ſuc. cydon. aut acido vitrioli &c.] Sunt qui crocum Martis adſtringentem dictum adhibent in ejuſcemodi morbis. Verum cum nihil ſit aliud quam ferri limatura violentiſſimo igne pertractata, ita ut avolantibus ſulphureis, ſubtilioribuſque particulis remaneat terrea pars acidis particulis fęta, ſi quid ſentio, ab eodem abſtinendum traderem. Verendum enim eſt, ne plus æquo adſtringendo hæmorrhoidalem fluxum intempeſtive cohibeat, quod periculoſum eſt, ut ex ſupra allatis apparet. Satius porro duxerim uti tincturis aliquo ſucco acido elicitis, quæ cum blande adſtringendi, ſeu corroborandi virtute donentur, dici vix poteſt, quam tuto, feliciterque morbum depellere habeant.

XIV. *Autumno tandem lac primum aſininum, tum vaccinum, aqua plantag. &c.*] Lac aſininum, utpote tenuius, & ad diluendum, saleſque acres, atque erodentes diſpartiendos, ineptoſque actioni ſuæ conſtituendos aptius, quo fit ut cruentæ excretionis occaſio deficiat, ſolet primum adhiberi in hæmorrhagiis, mox vaccinum, utpote craſſius, & ad debitam ſanguini conſiſtentiam conciliandam, ad vaſa diſrupta, aut alio quovis modo aperta conglutinanda opportunum. Quod eo magis evenire cenſendum eſt, ſi aqua plantaginis coctum exhibeatur, quæ planta vulnerariam habet virtutem, cujus propterea eximius uſus eſt, ubi immodicæ ſanguinis evacuationes ſiſtendæ ſunt, vel ſi contuſa affectis, apertiſque vaſis applicetur. Quid quod illud etiam commodi ſequitur ex lactis uſu aqua plantaginis cocti, ut difficilius in ſtomacho aceſcat, & corrumpatur, ideoque exhiberi poſſit ad menſes citra ullius noxæ periculum?

Cum corallorum præparat. &c.] Sed nihil efficacius ad lactis corruptionem in ſtomacho præcavendam terreſtribus corporibus, quæque abſorbentium titulo paſſim inſigniuntur. Ejuſmodi ſunt oculi cancrorum, teſtæ calcinatæ, margaritæ omnes, matres perlarum, coralla. Coralla, ut cæteris omnibus anteponam facit potiſſimum ea ratio, quod præter terram copioſam oleo bituminoſo, & balſamico cum eadem arcte conjuncto fęta ſunt, ut teſtatus eſt Cl. Geoffroy *tom. 1. mat. med. &c.* Hinc corpus ingreſſa qua occaſio fert non modo reſtituere tonum viſcerum valent, ſed & acres ſuccos, unde crebro ſanguinis craſim vitiari contingit, ebibere, ac fluxum ſanguinis cohibere.

Plures autem corallorum pręparationes recenſentur ab Auctoribus: magiſterium, ſyrupus, ſal, tinctura. Quibus tamen pręparationibus corallum adeo mutatur, ut novam omnino, ac diverſam a naturali indolem acquirat. Quam non mutationem ſubjerit corallum, ſi acidis liquoribus ſolvatur, & alchalinis precipitetur, quę præparatio magiſterium corallorum appellatur? Si de ſale corallorum ſermo ſit, nihil eſt aliud, quam cryſtalli oriundę ex acido ſale cum corallo per diſſolutionem, & evaporationem conjuncto: tantum abeſt, ut vere ſit ſal ex corallis extractus. Quęnam corallorum tinctura, ſi & tartarus, & vitriolum album, aliaque ejuſmodi ad eamdem extrahendam adhibeantur? Imo ſpiritus vini commune menſtruum in uſum vocatur. Qui experimenta hęc ſumunt, colore corallorum eleganter purpureſcente delectantur, eumque a corallo repetendum eſſe exiſtimant. Verum quid quod non tam a corallo colorem, & vim obtinet, quam a menſtruo, aut aliis rebus, quę corallo conſociantur? Sed video jam quam varius futurus ſit ſermo illorum, qui tincturam anodynę corallorum Helvetii titulo inſignitam adhibent, quę fit additione ſal. volatil. tartar. flor. benz. camphor. croc. pręſertim vero Opii ea ratione, qua baſis ejuſdem dici poſſit, unde ad fluidorum, ſolidorumque motum nimium compeſcendum, ac ſanguinis immodicas evacuationes cohibendas valere plurimum reputatur. Licet haud inficias ire auſim pręſtari id poſſe a tanto medicamento, pręſtari tamen propter opium facile judicaverim. Quod ſi ita res habeat, auctor eſſem, ut vel vini ſpiritu tinctura ex opio eliceretur, vel per ſimpliciſſimam aquam (quo pariter men-

menstruo extrahi patitur) sicque labor omnis in tincturis corallorum obtinendis chymicis subtraheretur. Quid non præstitit Laudano illo suo liquido in hisce morbis Sydenhamus? Quid non præstat opium crudum, torrefactum, aut alio quovis modo præparatum?

Ne autem medicamentis ex opio desumptis ad sanguinem supprimendum utamur facit experimentum Cl. Stancarii loc. cit., quo compertum est magnam cum ex vitriolo, tum ex opiatis sanguini e vena extracto affusis mutationem sequi, quam si afferant ubi per os assumantur, periculum est, ne gravissima detrimenta in ægrum emanatura sint. Sola porro coralla tenuissime trita, & super porphyriten in alcohol redacta, quæ coralla præparata dicuntur, tutissima sunt, æque atque efficacissima, ut Cl. Geoffroy loc. cit. luculenter ostendit.

XX. *Juscula extremitatum pedum vituli, gelatinæ ejusdem, gum. arab. &c.*] Quid non fecere sola victus ratione Hippocrates, Celsus, Mercurialis, aliique in curatione morborum? Ecquis est qui non videat gelatinosa debitam sanguini consistentiam tribuere, tenues humores incrassare, atque edulcurare, vasa aperta conglutinare, atque hac ratione immodicos hæmorrhoidum fluxus certo, feliciterque debellare? Gum. Arabicum, Tragacant. & similia præterquamquod stomacho, qui plerunque in hisce morbis labefactatur, amica sunt, eumdem majorem in modum corroborando, ac confirmando, præterea partibus suis mucaginosis acres nimis, mordacesque humores demulcere valent, tenujores inspissare, vehementiorem motum compescere, vasa disrupta, atque exesa eadem ipsa mucagine obducere, & humorum acrimonia rodente præservare.

XVI. *Si obstructionibus imi ventris laboret æger &c. rhabarbaro &c.*] Tres indicationes potissimum occurrunt Medentibus hoc casu, sanguinem supprimendi, obstructiones in imo ventre reserandi, serum superfluum in lymphaticis vasis subsistens, vel ex iisdem in cavitates effusum extra corporis confinia educendi. Quæ sanguinem supprimunt contraria iis sunt, quæ obstructiones reserant, ac serum educunt. Quid ergo agendum in hac rerum angustia? Nempe sedulo perpendendum, quæ causæ morbi fuerint, qui effectus. Ab immodico e. g. hæmorrhoidum fluxu hydrops ortum traduxit, immodicus hæmorrhoidum fluxus ab obstructionibus viscerum imi ventris. Si obstructiones tollantur, quæ impedimento sunt, quominus sanguis libera circulatione per vasa mesaraica, ac venam portæ trajici possit, unde ad sedales venas ferri necessum est, easdem distendere plus æquo, disrumpere, aut alio quovis modo aperire, nonne sperandum est immodicum hæmorrhoidum fluxum atque abhinc prodeuntem hydropem profligatum iri? Ad obstructiones porro reserandas cathartica, & emetica medicamenta passim commendantur. Hippocratis observatio est cathartica turbationem, & dolorem circa hypochondria excitare. Quare eorum loco 4. *de victus ratione* vomitum singulis septimanis consulit, ut humores in primis viis hærentes per superiora expurgentur. Ex hoc corpus peroptime habere subdit. Verum quidquid aliis hac super re videatur, solo rhabarbaro, si quid sentio, utendum traderem. Cum enim agatur de morbo, in quo non solum primæ viæ, hisque adjacentes partes, & viscera a viscidis, lentis, mucosisque quisquiliis expurgandæ sunt, sed etiam urinæ promovendæ, & solidæ partes roborandæ, & leniter adstringendæ, nihil eodem efficacius, aut pro ægrorum opportunitate valentius. Nam præter purgantem, diureticam quoque, & leniter adstringentem virtutem eidem inesse accuratiorum practicorum observationibus compertum est, utcumque affirmet egregius chymicus, & Academicus Parisiensis Boulducius, ne in rhabarbaro quidem tosto, atque in materia a tincturę per communem aquam extractione remanente certum ullum virtutis hujusce adstringentis indicium per sæpe repetita experimenta habere potuisse.

XVII. *Horum dierum intervallo tartarus vitriolatus &c.*] Tartarus vitriolatus ſal quidam ſalſus eſt ex ſale tartari, & ſpiritus vitrioli portione emergens, qui leniter incidendo, & aperiendo operatur: propterea eximius illius uſus eſt, ubi humores craſſi, viſcidique ſic alterandi ſunt, ut per vaſa libere moveri queant, ac circulo reſtitui, & ſuperfluum ſerum per urinæ vias educendum. At, inquies, aperientia medicamenta quantumvis mitiſſima immodicas quaſcumque evacuationes augere valent: ergo ab aperientibus abſtinendum eſt. Recte quidem, niſi emolumenta, quæ ex uſu aperientium medicamentorum percipiuntur, majora ſint damnis, quæ ab iiſdem afferri queunt. Si majora ſint, quid ſit tandem, cur abſtineas omnino non video. Dum mucoſas ſordes abſtergis, obſtructiones reſeras, nonne morbi cauſam removes? Remota morbi cauſa, morbus tandem corruat neceſſe eſt.

XVIII. *Succi plantaginis, urticæ &c.* Plantago, hedera terreſtris, & ſimiles plantæ præter vulnerariam, ac balſamicam, eamque mitem, ac blandiſſimam, virtutem diureticam etiam ſortitæ ſunt: hinc in immodico hæmorrhoidum fluxu, cui pedum ędematoſi tumores ſupervenere, nobiliſſima ſi quę alia medicamina exiſtunt. Non ſolum enim ſanguinem ſupprimere valent, ſed blandiſſime attenuando, ſeroſaſque partes per urinę vias educendo obſtructionibus, ſi quę ſunt in imo ventre, atque hydropi opitulari. Diureticam prę cęteris plantis plantaginis facultatem novere Cl. Majierne, & Williſius, propterea ejuſdem ſuccum concretum, & inſpiſſatum in hydrope ſummis laudibus extulerunt. Quid opus eſt pluribus? Cum ſale quodam ad nitrum accedente experimentis Cl. Boerhaavii (*chym. t. 2. p. 22.*) fętam eſſe compertum ſit, ſatis habes, quo ſtatuere poſſis prędictis muneribus obeundis opportuniſſimam exiſtere.

XIX. *Quid mali verendum ex uſu aquarum acidularum &c.*] Fortaſſe vix alio ordine fluxum hęmorrhoidum nimium ab obſtructionibus imi ventris pendentem cohiberi melius deprehendes. Acidulę enim dum ſanguineam maſſam lentis, viſcidiſque humoribus inquinatam, atque impeditam attenuant, atque expediunt vaſa ad hepar, & meſenterium pertingentia, vaſorum pręterea eorumdem, atque ſanguinis texturam eo redigunt, ut illa ad numerum pateant, hic vero per deſtinatos a natura meatus, ac ductus ubique, & ęquabiliter fluat, ex quo tandem fit, ut remiſſo ſanguinis motu, qui prius in ſedales venas impetum dederat, cruentę excretionis occaſio deficiat. Adde ipſas venas laxatas jam vi mineralium partium corroborare, & fibris qua fieri poteſt tonum reſtituere; hinc ſanguinem in iiſdem hęrentem validius, & fortius ſe ſe contrahentibus dimoveri contingit, circulo reſtitui, atque hac ratione morbi recidivam pręcaveri.

XX. *Reſeratis obſtructionibus ad lac &c.*] Lac ubi cachecticus ſit ęger, obſtructionibus laboret, ac ſanguis nimis aquoſus peccet, ſolutaque ſit ejuſdem compages, ferri minus ſolet. A ſtomacho enim vel congrue, ac rite ſolvi nequit, ac digeri, vel libere in ſanguinis maſſam invehi, unde diuturna in ventriculo, atque inteſtinis mora facile aceſcit, ac corrumpitur, vel ubi in maſſam ſanguinis pervenerit, ſolidas partes magis magiſque relaxat, ſanguinem humoreſque inertes ad motum reddit, quo fit ut morbus augeatur, aut confirmetur. Quare ſalubre practicorum conſilium obſtructiones prius removere, ut optato fine potiri valeamus. Conf. com. in aphor. 16. cap. 8.

CAPUT VIII.

De affectione Hypochondriaca.

I. AFfectionis Hypochondriacæ duo ſunt gradus: alter convulſionem in extremitates nervorum, qui viſcera in Hypochondriis ſita perreptant, alter vero circa principia eorumdem inductam pro cauſa agnoſcit.

II. Illi anſam præbet chyli aciditas, viſcido-acres irritantes ſordes in primis viis, inque proximis viſceribus hærentes propter ſalivæ, ſucci pancreatici, bilioſi, & qui a ventriculi, & inteſtinorum glandulis extillat, ſolidarumque partium ad chyli elaborationem concurrentium vitia; huic vero ſanguinis, ac ſpirituum vitiata diatheſis, ac valde ſenſilis nervoſi generis conſtitutio propter vitia primarum concoctionum ſanguini communicata.

III. Vitiatam ſanguinis, ac ſpirituum diatheſim ſuccorum, & partium ad chyli elaborationem concurrentium vitium perpetuo ſequitur, hinc morbus intenditur.

IV. Cauſæ antecedentes, & externæ ſunt prava victus ratio, ciborum ſcilicet crudorum, acidorum, fumo induratorum, leguminum, lacticiniorum abuſus, vel etiam bonorum, ac laudabilium, præſertim ſi dentibus non triturentur, diuturnæ quævis animi, mentiſque curæ, ſtudia intenſa, hæmorrhoidum ſuppreſſio, aliaque hujuſmodi.

V. Prodit ſe primum malum hypochondriacum ciborum faſtidio, inappetentia, aucta quandoque fame, rerum inſuetarum, & incongruarum appetitu, ructibus copioſis acidis, auſteris, amaricantibus, flatibus, borborygmis, ſtomachi, & inteſtinorum inflationibus, tenſionibus, doloribus, cardialgiis, colicis, tumoribus ſub coſtis ſpuriis, in ſiniſtri hypochondrii regione conſpicuis, vomendi conatibus, quos vomitus ipſe viſcidarum ſordium non raro excipit gravioribus jejuno ſtomacho, & a paſtu, alvi duritie, interdum alvi fluxu, copioſa ſalivæ excretione.

VI. Accedunt mox capitis dolores, tremores, anxia deliria, animi angores, cogitandi, reminiſcendique impotentia, ſomni perturbati, tetra inſomnia, vertigines, membrorum tremores, ac ſubſultus, cordis palpitationes, deliquia, dolor regionem renum quandoque occupans, ac calculum mentiens, urinæ tenuis limpidæ copioſa excretio, improviſa ejuſdem ſuppreſſio, tuſſis ſicca, pectoris anguſtia, ſpirandi difficultas, quam globi ad fauces aſcendentis, & ſtrangulationis ſenſus quandoque excipit, quibuſdam ſuffumigiis miteſcens, animi vero commotionibus gravioribus recrudeſcens.

VII. An ſpirituum ataxia a debiliori eorumdem craſi hypochondriacæ affectionis unica, & conſtans cauſa?

VIII. Si res mihi ſit cum ægro laxioris habitus, temperamenti, ut ajunt, frigidi, inappetentia inſigni laborante ſine febre, atque hypochondriorum æſtu, contentus ſum ſalibus lixivioſis abſynthii, centaur. minor. agrimon., vel tartar. ſolub. terra fol. tartar. tart. vitriol. a ℈ ii. ad ʒ i. ex juſculo junioris pulli propinandis ad multos dies.

IX. Si prępollentis acidi indicia ſe prodant (ſunt autem aucta fames, ventriculi morſus, rerum inſuetarum, & incongruarum appetitus, ructus acidum ſpirantes) pulvere Wedelii abſorbente, dempto eidem vitriolo, ad ʒ .s. uti expedit.

X. Alterutrum horum adhibeam, levem infuſionem rhabarbari quolibet tertio, vel quarto die exhibeo in hunc fere modum paratam. ℞. Rhabarb. elect. in taleol. inciſ. ʒ ii. tartar. vitriolat. vel ſolubil. ʒ i. M. infund. per xxiv. horas ſuper cineres calid. in aq. font. ℥ vi. Coletur poſtea, & leniter exprimatur liquor. Colaturæ addatur ſyrup. flor. perſicor. ℥ i. pro una, & ſic pro aliis.

XI. Primo Vere ſuccis optime depuratis Fumar. Sonch. Agrim. Taraxaci ad ℥ iii. ex juſculo junioris pulli uti præſtat quam maxime.

XII. Hiſce martialia ſuccedant. Si acidum mucoſis quiſquiliis pręvaleat, limatura mart. s. ſuper lapide porphyrit. lævig. a gr. x. ad xv. ex ſucco concreto abſynth., aut ejuſdem conſerva per viginti circiter dies adhibenda.

XIII. Si mucus iners prædominetur, tinctura martis aceto, aut ſucco alio acido extracta a ʒ .s. ad ʒ i. ex decoct. theiformi abſynth. uti expedit.

XIV. Uti ſalium digeſtivorum, ſic ſuccorum, & martialium uſui rhabarbari uſus intermiſcendus.

XV. Prævalente muco inerti, pillulæ tartareæ Bontii a ℈ i. ad ʒ .s. ante cænam viſæ ſunt convenire, dummodo ad immodicum hæmorroidum fluxum proclives non ſint ægri.

XVI. Opportuno tempore ad aquas acidulas, tandem ad Lac primum aſininum, mox vaccinum deveniendum.

XVII. Cibi ſimplices ſint, ab acidis, a vino æger abſtineat. A paſtu tincturam abſynthii ex decoct. Caffè, aut ejuſdem conſervam ante cibum aſſumat.

XVIII. Si æger ſiccioris, & calidioris ſit habitus cum hypochondriorum æſtu, tenſione, pulſus duritie, febre, ſolo oleo amygdalar. dulcium, & clyſteribus ex aqua hordei cum ſaccharo contentus ſum.

XIX. Primo Vere ſucci optime depurati Portulac. Cichor. Endiv. Fumar. vel ſerum lactis cum iiſdem plantis deſtillatum viſa ſunt convenire.

XX. Æſtuoſa tempeſtate ad balnea aquæ dulcis, aquas Villenſes, Nocerianas, vel Acidulas deveniendum, tandem ad Lac.

XXI. In quacumque mali hypochondriaci ſpecie motus corporis moderatus, equitatio præſertim, peregrinationes, venationes inſtituantur. A quibuſcumque mentis laboribus a paſtu præſertim abſtineat æger, hilaris vivat, & ſi fieri poteſt, ſola victus ratione gubernetur.

CAP.

CAPUT VIII.

De affectione Hypochondriaca.

I. A *Ffectionis Hypochondriacæ duo sunt gradus : alter convulsionem in extremitates nervorum &c.*] Mali hypochondriaci , aut huic persimilis meminisse videtur Hippocrates sub nomine morbi siccatorii , & ructuosi (2. *de morb.*) Idem postea a Diocle Carystio apud Galenum (3. *de loc. affect.* 7.) paulo accuratius descriptus invenitur . Viscera autem , quæ in hypochondriis sita sunt nomen eidem dederunt , quod ab hisce potissimum læsis, ac labefactatis oriri reputaretur. In proximis vero lęsionis causis assignandis orta litigia. Mitto Veterum quorumdam opinionem, qui eamdem a jecoris intemperie calida, ventriculi vero frigida commenti sunt, atque illorum, qui Lienem tartareos, atros, melancholicos , atque atrabilarios succos generantem accusabant , ceu quę Recentiorum Medicorum studio jamdudum explosæ, atque e scholis ejectæ fuerunt. Recentiores nonnulli Graafium, & Sylvium sequuti , progressi longius acidum pancreatis nimis austerum vitiose in intestinis cum bile effervescentem causam voluerunt. Fieri enim id minus posse, quin flatus, & vapores eleventur , qui cum sint valde acres, abdominis, & hypochondriorum dolores excitent. A vitio primarum viarum decursu temporis sanguini communicato ipsius sanguinis crasim vitiari, hinc alia , atque alia deinceps symptomata gravissima exoriri . Cui quidem opinioni quantum adstipulandum sit , liquet ex supra allatis de intestinorum dolore (*com. in aphor.* 5.) ubi succum pancreaticum cum bile effervescere nullo modo posse ostendimus . Longe maxime dissentire ab omnibus visus est Willisius affectum huncce ad motus convulsivos revocans , atque asseverans ejus causam esse inordinatum , ac confusum spirituum animalium motum circa nervorum principia existentem, propter admixtionem particularum heterogenearum , quæ particulæ heterogeneæ spiritus una secum in canales nerveos deducunt , & in viscera imi ventris , atque in universum corpus cæco impetu irruentes symptomata, quæ affectionem hypochondriacam constituunt, procreare valent . Firmis adeo, validisque rationum momentis sententiam hanc confirmavit , illustravitque , ut plerosque medicorum ad eamdem cæteris omnibus anteponendam excitaverit . (*V. cap. xi. de morb. convulsivis.*) Et sane quin proxima, & immediata causa affectionis hypochondriacæ a convulsione repetenda sit, nemini dubitandum est . Convulsionem tamen excitari perpetuo propter vitia sanguinis , ac spirituum tantum abest , ut credam, ut in contrariam sententiam facile inclinem. Cum enim saltem inter morbi initia symptomata se prodant , quæ viscerum tantum in hypochondriis contentorum, præsertim illorum, quæ ad chylosim sunt comparata, offensas manifestant, ad credendum vehementer adducor affectionem hypochondriacam quandoque a convulsione in extremitates nervorum viscera in hypochondriis sita perreptantium inducta pendere, eamque primum affectionis hypochondriacæ gradum constituere; decursu vero a convulsione circa principia nervorum excitata, quæ alterum quasi gradum constituit. Hac de re plura infra dicemus.

II. *Illi ansam præbet chyli aciditas &c. propter salivæ, succi pancreatici &c.*] Quo modo in extremitates nervorum viscera in hypochondriis sita perreptantium convulsio excitetur facilius innotescet, si modum quo naturalis chylificatio peragitur prius exposuero . Duo autem conspirare videntur, salivæ , succi eidem analogi a glandulis ventriculi extillantis , biliosi , pancreatici , aliorumque in intestina confluentium debita copia, vis, energia, nec non ventriculi , & adjacen-

jacentium partium maxime respirationi inservientium motus, elasticitas, robur. Ut appareat totum concoctionis ciborum negotium hisce duobus potissimum peragi, silentio prætereundum non est singulari providentia factum fuisse, ut alimenta (supponimus jam apta esse ad mutationem illam subeundam, quæ chylosis dicitur) quę nutritioni Animantium inservire debent, artis primo adminiculo varie præpararentur, hinc diversa attritione, coctura, mixtura cum aliis fluidis aptiora redderentur ad eamdem mutationem, quæ in humano corpore fieri debet, subeundam. Cibi vero sic mutati alias in ore mutationes subeunt, masticatione primum, qua conscinduntur, deinde morsu atteruntur, & adjuvante præcipue motu linguæ musculi in omnia volubilis, atque ad omne punctum oris applicabilis sic triturati cibi salivæ, liquidis aliis, humoribusque illuc confluentibus permiscentur, a quibus majorem attritionem, & solutionem nacti versus fauces protruduntur, occlusaque laryngis rimula, & pharynge dilatata deorsum pelluntur in œsophagum juvante motu peristaltico fibrarum miro quodam modo œsophagi tunicas investientium. A glandulis ventriculi, sive, ut aliis placet, ab arteriolis, a nervis secernitur humor quidam, quem non acidum, sed leniter salsum cum Boerhaavio plerique faciunt. Huic humori denuo affusi cibi, aquea ejusdem parte lævigantur, in fluorem solvuntur, salina vero penetrantur, scinduntur, usque dum reliquiis ciborum, & calore loci conspirantibus nova semper saliva ex ore, œsophago, atque ex ventriculi tunica affluente perpetuo agitentur, macerentur, attenuentur, diluantur. Jam membranam ventriculi carnosam, seu musculosam fibrarum vario ordine, & quasi inextricabili donari, ut quędam quasi circulares a parte superiori ad inferiora descendant, alię in superiori ventriculi parte inter utrumque orificium, alię a sinistro latere ad dexterum oblique excurrant, quędam orificia ambiant, perspicuum est. Huic vim, & robur inesse summum ad alimenta intus contenta valide premenda, terenda magis, magisque attenuanda nemo unus dubitaverit, qui certis observationibus edoctus compertum habuerit, quędam animalia masticatione carentia ventriculos habere, qui musculis firmis adeo, densisque donantur, ut aliquibus in locis plures uncias crassitudine sua exęquent, ut propterea eosdem in Gallo Indico Cl. Borellus de *mot. Animal.* 2. *propos.* 191. cum potentia librarum 1350. comparaverit. Huc accedit compressio assidua, & alterni diaphragmatis musculi firmi, ac robusti, nec non musculorum omnium abdominalium ictus. Huc vibrationes violentę Aortę suppositę, huc pressiones innumerę tot arteriarum ventriculi, omenti, pancreatis, lienis, & aliorum viscerum. Hisce enimvero Archibaldus Pitcarnius, & Dominicus Hecquetus ejusdem discipulus tantam solvendi cibos inesse efficaciam existimarunt, ut fluida humoresque in ventriculum confluentes vix in laboris partem vocaverint, qua in re tamen multis minus placuere. Quid de aere dicam? Aerem in ventriculo rarefactum solvendis alimentis quammaxime tribuere liquet ex consideratione machinę D. Boylei pro digestione a Papino descriptę, qua sola vi aeris rarefacti parvi liquidi interventu ossa ipsa durissima pastę ad instar mollescunt. Quibus omnibus materia semper evadit mollior, lęvigatur, in fluorem solvitur, cinericium colorem induit, & per pylorum in intestina protruditur, donec tenaciora a priore opera residua continuatis diu, agentibusque iisdem causis, tenuiorem semper sui partem dimittant, & durissima tandem exsucca omnino reddita forma adhuc fere pristina cohærente fere integra expellantur. Accurrens bilis, & succus pancreaticus in duodenum chylosæ massæ admiscentur, & aquea oleosis immiscendo, penetrando, scindendo, ulterius diluendo, fluidiorem, mobiliorem, lævem reddendo partium fæculentarum separationem promovent, ut purus chylus per lactea in massam sanguinis propellatur. Quæ fere Boerhaavii,

Cy-

Cyrilli, aliorumque sententia fuit, quam saniores Medici, Chymicorum opinione relicta, utcumque Vieussenius, Astrucius, Andryus, Mangetus, Vallisnerius, aliique strenue illam defendant, sunt amplexati. Et sane qui sibi libentissime blandiri velit, vix in eamdem ire poterit, si illud vel leviter tantum mente volutaverit, succum illum acidum, quem secerni putant in corporibus animalium analogum liquoribus acidis, a quibus corpora durissima facillime dissolvuntur, qui succus aculeis ciborum meatus, ac poros penetrando, scindendoque ciborum coctionem perficiat, multis quidem corporibus dissolvendis parem esse, non omnibus, & singulis. Videmus enim acida sanguinem, lac, aliosque cibos coagulare. Deinceps si succus ille acidus alimenta intus contenta penetrando, scindendo dissolvit, quid est cur ventriculi fibræ exquisito sensu præditæ nullam offensam patiantur, & in omni chylosi stomachi subversiones, doloresque non subsequantur? Rationem experientia confirmat. Ventriculi enim Animalium ab aliis Animalibus ingesti egregie concoquuntur, & digeruntur. Quænam autem ratio, propter quam liquores illi acidi in membranosas partes extrinsecus advenientes agere debeant nullam ventriculi fibris noxam inferentes? Argumentum, quod nescio an cæteris omnibus anteponam paucis habeto. Volunt Chymici in ventriculo adesse succum acidum volatilem, alchalicum vero ab alimentis assumptis intus ferri; cum vero acida volatilia cum volatilibus alchalicis permixta fermentationem ineant, ut ex chymicis observationibus constat, colligunt acidum ventriculi in alchalicum agere. Verum si quid sentio, difficultatem offendunt, quam declinare si velint, non facile possint.

Videmus enim alimenta, in quibus acidum abundat, egregie concoqui, optime dissolvi. Ab acido ne dissolvuntur? Nemo illorum id facile concesserit. Acidum enim, si eosdem audimus, in alchalicum, non in acidum agit. Quæ sane omnia effecerunt, ut chymicorum de ciborum coctione doctrina tamquam commentitia a plerisque damnata sit, atque omnino rejecta. Archibaldi Pitcarnii, & Dominici Hecqueti de ciborum tritu sententiam mancam esse ex supra allatis etiam me tacente facile omnes intelligunt. Cum igitur & salivæ, & succi pancreatici, & biliosi, & qui a glundulis ventriculi, & intestinorum extillat debita copia, vis, energia, solidarumque partium debitus tonus ad chyli elaborationem, perfectionemque necessario concurrant, fit ut quotiescumque illorum defectus adsit, vel inertia, istarum vero atonia peccet, alimenta quantum opus est non terantur, eorum sulphur ramosum soluto sale non dissolvatur, & chylus acidus, & crudus conficiatur, qui nervearum fibrillarum, quibus totus ventriculi, & intestinorum canalis contextus est, convulsioni, spasmo, atque malo hypochondriaco ansam præbet. Præcipuam causam, & efficientem acidi esse salem, qui terrestribus, sulphureisque partibus magna ex parte secretus valde acutus est, & sal primigenius a chymicis vocatur, experientia demonstratum est. Liquor enim acidus ex vegetabilibus non fermentatis per destillationem educitur non ob aliam causam, nisi quod sal eorum primigenius magna ex parte a terrestribus partibus, & a sulphure per destillationem secernitur; terrestres enim partes cum gravissimæ sint, nunquam attolluntur in alembico, sulphur vero cum ramosum, & valde implexum sit corpus, difficile a mixtorum vinculo expeditur. Quo patet alimenta male trita soluto sale, non sulphure, chylum acidum prebere.

Huic vero sanguinis, ac spirituum vitiata diathesis &c. propter vitia primarum concoctionum &c.] Jam vero ubi chylus male elaboratus, crudus, viscidusque, atque abhinc prodeuntes viscido-acres irritantes sordes per venas lacteas in sanguinem propellantur, eumdem pariter vitiari debere manifestius quidem est, quam ut ullis rationibus possit comprobari. Nimirum acidum non generant qui-

quidem vasa (quo loco quæstio occurrit inter chymicos, & mechanicos longe gravissima) sed a stomacho generatum, aut ab acido factas concretiones conservant, præsertim si & ipsa atonia laborent, quo fit ut sanguis segniter moveatur, concretionesque ab acido factæ difficulter solvantur; hinc dissolutio illius nexus, ac vinculi, quo pro optima valetudine constituenda alligari mutuo, & firmiter conjungi debent varia illa genera partium, quibus cum fluida nostri corporis, tum solida componuntur; hinc oleosarum, ac balsamicarum depressio, acidarum exaltatio, solidarum vero ea constitutio, qua liquidorum per easdem excurrentium impressiones vel levissimas quasque recipere valeant; hinc totius nervosi generis convulsivæ contractiones, hinc malum hypochondriacum ex totius corporis intemperie. Quo magis patet unam esse affectionis hypochondriacæ causam, locum tamen primario affectum differentiam facere. Quod & de plerisque aliis morbis dicendum, ut Hippocrates *lib. de flatib.* testatus est, inquiens: *Morborum omnium unus, & idem modus est; locus vero ipse eorum differentiam facit; quare videntur quidem morbi inter se nihil simile habere, propter diversitatem scilicet locorum, cum sit tamen una morborum omnium & species, & causa quoque eadem.*

III. *Vitiatam sanguinis, ac spirituum diathesim, succorum, & partium &c.*] Quoniam sanguis proxima est liquorum omnium materia, spiritus vero per nervos ad organa eorumdem secretionibus dicata transmittuntur, cum a naturali crasi, & temperie recesserint, succos pariter ad chyli elaborationem concurrentes, salivam scilicet, succum pancreaticum, biliosum, & qui a glandulis extillat, a naturali constitutione aberrare debere, pravos, vitiososque separari, solidas vero partes prædicto muneri obeundo dicatas debito, æquabili, & ordinato spirituum influxu destitutas atonia corripi, inæqualiter tendi, aut alia ratione affici, qua optima alimentorum solutio, maceratio, perfecta chyli elaboratio pervertatur, unde chyli ipsius, & sanguinis, & spirituum vitia augeri, & morbus intendi debet, adeo manifesta res est, ut manifestior sit nulla.

IV. *Causæ antecedentes, & externæ sunt prava victus ratio, ciborum scilicet crudorum &c.*] Quæcumque vel solidarum partium tonum, vel succorum ad chyli elaborationem concurrentium crasim vitiare valent, atque hinc insigne chylificationis opus evertere, ea affectioni hypochondriacæ producendæ opportunissima existunt. Huc spectat ciborum crudorum, acidorum, fumo induratorum, & similium abusus, qui solutioni majorem in modum resistentes, membranarum ventriculi tonum labefactare valent, succorum vero vim infringere, atque ineptos suis muneribus humores constituere, unde chylosim facile depravari contingit, viscido-acres irritantes sordes generari, quæ extremitates nervorum viscerum in hypochondriis contentorum irritando innumeras fere læsiones pariunt. Quo loco minus mirari subit Blanchardum *p. 2. prax. cap. 6.* affectionem hypochondriacam morbum Frisiis familiarem pronuntiasse, quod pisis, lacticiniis, & acetariis abutuntur. Quidni liceat conjectare longe graviorem, frequentioremque esse morbum, quam antea unquam fuerit, ut liquet ex Veterum Scriptorum monumentis, præsertim Dioclis Carystii loc. cit., ac vix ullos hodie reperiri homines, qui eodem se immunes esse gloriari possint ob id potissimum, quod voluptatem in vitium gulæ vertunt? Quem pessimum morem altiori voce damnavit, & e medio quantum illi fas fuit tollere conatus est Cl. Tozzi in praxi, quo loco: *Idque fortasse*, inquit, *ab intemperantia in victus ratione a tot, tantisque gulæ libidinibus, itemque ex acidis, gelidissimisque potionibus iteratis, atque præpostere, importuneque sumptis jejuno stomacho, a pastu, æstate, hyeme, etiamsi nulla sitis urgeat, aliaque necessitas cogat citra quascumque corporis exercitationes.*

Vel

Vel etiam bonorum, ac laudabilium, præsertim si dentibus non triturentur &c.] Cibi quicumque sint, si nimia quantitate ingerantur, stomachum nimis gravant, atque molestiæ eidem sunt, unde nauseæ, irriti vomendi conatus, aliaque ejusmodi subsequuntur. Quod quidem duplici ratione contingit, vel quod corrumpuntur, & stimuli vim acquirunt, vel quod inconcocta remanent, & moleste pariter ventriculum afficiunt. Utrumque, aut alterutrum contingat, manifestum est cum solidas partes, tum fluidas ad chyli elaborationem concurrentes facile vitiari, chylificationis opus everti, sordes acres, vellicantesque generari, quæ extremitates nervorum vellicando hypochondriaca pathemata progignere valent. Quid si dentibus non triturentur alimenta? Primam digestionem fieri in ore vel lippis, ac tonsoribus notum est. Hinc peti potest ratio, propter quam senes edentuli, quibus alimenta non satis ore triturantur, difficiliorem habeant concoctionem, atque affectioni hypochondriacæ sint plurimum obnoxii.

Diuturnæ quævis animi, mentisque curæ.] Nihil frequentius medentibus occurrit, quam graviores stomachi, & intestinorum subversiones a diuturnis assiduisque animi curis. Spiritus animales in cerebro detenti minore vi, ac copia per nervos ad partes transmittuntur, unde solidarum partium, fluidarumque ad chyli elaborationem concurrentium texturam eo redigi contingit, ut impar omnino sit ad optimam ciborum coctionem, ac laudabilem chylosim perficiendam, illarum quidem propter defectum pristini elaterii, istarum vero ob visciditatem, inertiam. Cum enim viscera fere omnia in imo ventre sita, vel insigni glandularum aggregatu componantur, cujusmodi sunt Hepar, Pancreas, ac Mesenterium, vel tunicis, in quibus pariter glandulæ copiosissimæ inseruntur, uti sunt ventriculus, intestina, quæ glandulæ juxta diversam structuram, situm, magnitudinem, motum tum naturalem, tum extrinsecus advenientem, a pressione scilicet externarum partium, musculorum, & adjacentium viscerum diversos succos, humoresque ad chyli elaborationem concurrentes separant, fit ut debilius sese contrahentibus fibris, quibus eadem viscera contexta sunt, liquorum, seu fermentorum eorumdem secretiones non solum imminuantur, sed ejusdem activitatis non sint, unde chylum male elaborari contingit, nec ab excrementitiis sordibus optime depurari, acres, vellicantesque sordes in primis viis colligi, atque hinc prodeuntes nervearum fibrarum spasmos, atque hypochondriaca pathemata excitari. Apte cadit in hunc locum, quod tradidit Baglivus, dum ait: *Qui laborant animi pathemate, potissimum corripi solent morbis ventriculi, ut inter cæteros observavi in mærentibus, qui conqueruntur primo de languore ventriculi, mox inappetentia, oris amaritie, siti circa horas matutinas, cruditatibus, flatibus, & tensionibus hypochondriorum*. Cæteras affectiones, quæ ex assiduis animi, mentisque curis exoriuntur, descriptas videsis in Fernelio, Salomon. *proverb.* 17. *&* c. 15.

Studia intensa.] Ea est inter viscera imi ventris, ventriculum præsertim, intestinorumque canalem, & Cerebrum connexio, ut una parte affecta altera quoque afficiatur, atque omnes simul, & perpetuo malorum, bonorumque participes sint, ut docet Hippocrates: *Stomachi subversio cerebri consumptio*. Quæ res Helmontium ad credendum vehementer adduxit sentientem animam non in cerebro, sed in ventriculo, præcipue superiore ejusdem orificio, quod innumeris nervorum propaginibus donatur, collocandam esse. Id quod contingit non tantum ob mirabilem nervorum consensum, sed etiam propter insigne digestionis ciborum negotium, cui sane cerebrum ipsum spiritus per nervos ad ventriculum, & huic inhærentes partes, ac viscera transmittens inservire certo certius habendum. Hinc sapienter admodum, prudenterque Cornelius Celsus loquens de iis, quibus caput debile, atque infirmum est, parum alimenti, idque facilis conco-

ctionis exibendum esse præcepit, atque omnem quemcumque vel levissimum etiam imaginandi mentis laborem prohibendum. Tenuissima enim nervea filamenta, quibus cerebrum contextum est, tensa esse non possunt, quin uberiori spirituum influxu vigorentur, quod sine aliarum partium nervosarum, maxime chylificationi inservientium laxitate insigni fieri non posse adeo manifestum est, ut curiosiore explicatione nullatenus indigere putem. Quid quod anxia, ac morosa studia spiritus ipsos consumant? Vid. Vossius *idololatria Gentilium*, & Wedelius *tract. de studiorum intemperie*. Quo loco minus mirari subit Ciceronem summa fuisse corporis gracilitate, & infirmitate ob assiduas meditationes, & lucubrationes, quas in vita tantopere amavit, ut liquet ex ipsius operibus, in quibus eorumdem sæpissime mentionem facit; & Baronium, ut refert Janus Nicius Erytrhæus *Pinacoth.* ob assiduum studiorum laborem tabe pressum obiisse, qua cibos omnes utcumque nitidos, delicatos, suavesque ita fastidiebat, ut quotiescumque ad prandium, vel cænam vocaretur, tamquam ad supplicium se rapi diceret. Si addas litteratos homines curvo, inflexoque corpore cartis quasi incumbentes abdominis contenta multum sibi comprimere, ut egregie notat Ramazzinus *de morb. artific. cap. de litteratorum morbis*, ac desidem, & sedentariam vitam agere, quo nihil potentius ad virium robur infirmandum, habes, quo ad credendum vehementer adduci possis, a studiis intensis ventriculi, & viscerum chylificationi inservientium tonum labefactari, atque hinc malum hypochondriacum exoriri.

Hæmorroidum suppressio.] Inter multos gravesque morbos, qui ex suppressis hæmorrhoidibus ortum traducunt, frequentissime occurrunt affectiones hypochondriacæ, quæ res ansam plerisque dedit ad credendum insignem illum vasorum numerum a natura ita esse comparatum, ut materiæ unius alicujus, quæ sanguinem, ac cæteros humores inficere, atque inquinare posset, excretio haberetur. Et sane tot arteriolæ, ac venulæ mirum in modum circumvolutæ, in varios flexus actæ glandulam quasi alteram constituere videntur, cujus ope una cum sanguine fæculentæ materiæ secretio peragatur. Hinc nil mirum videri debet Cl. Fernelium affirmasse in aliquibus non raro e vasis hæmorrhoidalibus excerni materiem quamdam aqueam, viscidam, ab imperitis purulentam falso habitam, cum nihil sit aliud, quam fæculenta, atque impura materia, cujus excretione tota sanguinis massa depuratur, unde innumeri fere morbi præcaventur. Si forte contingant, ut in sanguine eadem retineatur, ejusdem crasim, ac naturalem temperiem everti eo prorsus modo existimant, quo vinum perfectissimum quorumdam corporum admixtione in acetum mutatur. Hinc acribus, vellicantibusque sordibus in cerebro congestis, atque in tenuissima nervea filamenta se se insinuantibus, altiusque penetrantibus convulsiones, affectionem hypochondriacam excitari. Quæ fere illorum sententia est, qui affectionem hypochondriacam a convulsione in principia nervorum inducta ex totius corporis intemperie repetendam esse pugnacissime sustinent. Quæ tamen minus probatur, commendaturque iis, qui hæmorrhoidalem fluxum aliunde, quam ab hoc fonte altius, ac subtilius commenti sunt. Non enim sanguinem fæculentum, aut materiem aliquam corruptam per hæmorrhoidalia vasa ejici existimant, sed bonum, ac laudabilem, cum videlicet copia peccans, vel crassus, viscidus, ac lentus non ea celeritate, qua per arterias advehitur, ab hæmorrhoidalibus revehitur; (quod quidem facile contingit ob meseraicarum venarum compressionem, debilitatem, tortuosum incessum, peculiarem venarum hæmorrhoidalium constitutionem, aliasque id genus alibi recensitas causas) unde in iisdem subsistens eadem majorem in modum distendit, disrumpit, vel acrimoniam nactus diuturna mora exedit, corroditque. Non alia porro meliori ratione affectiones hypocondriacæ expli-

explicari posse videntur a suppressis hæmorrhoidibus, quam quod sanguinis circulatio cum per hæmorrhoidalia vasa, tum mesaraica, venam portæ, & reliqua viscerum imi ventris perturbatur, stagnationes, infarctus, obstructionesque subsequuntur, unde succi biliosi in hepate, pancreatici in pancreate, salivalis in glandulis ventriculi, & intestinorum secretio inhibetur, vel plurimum saltem languescit, chylosis propterea pervertitur, acres vellicantesque sordes in primis viis colliguntur, quæ hypochondriaca pathemata excitare valent. Quamquam vero non hisce finibus tantum coerceri affectionem hypochondriacam facile concesserim, sed ex visceribus in hypochondriis sitis vitium postea sanguini communicari, ejusdem, & spirituum crasim vitiari, atque alterari ea ratione, qua opus est ad universum nervorum genus mire percellendum. Quem statum alterum affectionis hypochondriacæ gradum appellare cur dubitemus?

V. *Prodit se primum malum hypochondriacum per ciborum fastidium.*] Rem ita se habere clarius apparebit, si singula symptomata, quæ inter initia primum, & in primo affectionis hypochondriacæ gradu, mox illa, quæ decursu temporis, & in altero gradu observari solent, juxta allatam hypothesim explicemus commodissime. Manifestum est omnium Medicorum consensu, præcipuam famis sedem, & fundamentum stomachum esse: Imminuta igitur eadem erit, id vel vitio membranarum ventriculi contingat, quæ propter atoniam impares sunt ad tristem illam sensationem, quæ ad famem naturalem facit, percipiendam, vel succorum gastricorum, qui propter defectum, vel inertiam ad easdem vellicandas inepti existunt.

Aucta quandoque fame.] Depravata chylosi fieri minus potest, quin cruditates generentur, quæ diuturna in ventriculo mora facta eam acrimoniam nanciscantur, qua membranæ ventriculi irritentur, vellicenturque, unde ad appetendum cibum Animal excitetur. Auctæ hujusce vellicationis causam ab acerrimo acido plerique repetendam esse contendunt. Verum ad levem succorum gastricorum alterationem, mutationemve augeri posse famem facit potissimum exquisitus ventriculi sensus, unde levem quamcumque impressionem recipiendo opportunus existit.

Rerum insuetarum, & incongruarum appetitum.] Viri nisi hypochondriaci sint, nunquam depravato illo appetitu, quo absurdas res, & a natura alienas, cujusmodi sunt gypsum, vitrum, calx, stercus, & alia id genus avidissime, & cum voluptate ingerunt, corripiuntur. Pica audit morbus iste. Tanta autem est rerum, quas appetunt, aviditas, ut nisi illis frui possint, languescant, & animo interdum delinquant. Mirum autem ingesta, licet omnino absurda, ne vel minimum quidem incommodi afferre. Quæ res ansam dedit nonnullis ad credendum, a cerebro potissimum causam depravati hujusce appetitus repetendam esse. Cum enim viderint quantus esset in cibos vel absurdos assumendos impetus, phantasiam corruptam, & depravatam esse putarunt, seu certas quasdam motiones in cerebrum, & appensos nervos induci, quæ certas rerum imaginationes in animum inducant, unde animal ad easdem assumendas determinetur. Recte hi quidem. Pro varietate enim harum motionum varius, ac diversus oritur rerum appetitus. Verum adversus hos pugnant alii, ac depravatum ventriculi fermentum depravati appetitus causam statuendum esse pugnacissime sustinent, citra quod mira illa phænomena, quæ passim in Pica laborantibus observantur, explicari nulla ratione posse. Celebris est historia apud Sennertum de muliere quadam cretam, & molares lapides contritos ad librarum pondus deglutiente, ne vel minimæ quidem læsionis notis apparentibus. Qui autem fieri potest, ut membranæ ventriculi cretas, & lapides diu sine noxa ferre possint, nisi depravatum sit ventriculi fermentum ea ratione, qua opus est ad res adeo pravas

edomandas, ut qualitatibus suis non noceant? Nomine fermenti jam salivæ, succi a glandulis æsophagi, & ventriculi extillantis affluxum illi intelligunt, quod figuram immutare, vel texturam dissolvere, vimque eorum corporum infringere valeat, quæ cæteroquin exquisitissimas ventriculi fibras scinderent, dilacerarent, aut simili modo molestissime afficerent. His ducti rationibus depravatum ventriculi fermentum depravati appetitus causam constituunt. Quid ipse in re ardua, ac perdifficili sentiam paucis habeto. Non solum ventriculi fermentum, sed & phantasia, & organa gustui, & odoratui dicata male affecta depravati appetitus causa proxima sunt, ita tamen ut stomachus primum, deinde medullares cerebri fibræ, postremo narium, & linguæ papillæ afficiantur. Ad hujusce rei statum melius intelligendum sciendum est, ab externis objectis sensibilibus aliquam in nervorum extremitates sensorium constituentium mutationem induci, quæ mutatio nihil aliud esse videtur, quam motio quædam, quæ ad cerebrum usque, & medullares ipsius fibras per continuatos nervos delata, peculiarem illis tremorem communicat respondentem objecto, & modo, quo exteriori organo applicatur; pro varia autem motione varias ideas, & perceptiones in animum suscitari. Quibus sic constitutis licet colligere a depravato ventriculi fermento motiones quasdam in ipsius membranas, & nervos excitari; quæ cum ad cerebrum usque perveniant, certas ciborum imaginationes in animum inducant, unde animal ad appetendum excitetur. Quoniam vero cibi absurdi sunt, & a natura alieni, necesse est, ut eæ motiones in ventriculum primum, mox in medullares cerebri fibras inductæ organis gustus, & odoratus communicentur, & cum papillæ linguæ, tum membranæ pituitariæ talem tonum, & tensionem habeant, ut motus qui inducitur a rebus absurdis sit illis consentaneus, ideoque jucundus, & suavis; e contra qui a rebus suavibus fit, dissentaneus sit, asper, & a sensibus alienus. Hinc nil mirum videri debet, si tam avide cibos appetant quosdam, quosdam vero fastidiant, ab illis voluptate afficiantur, ab aliis lædantur.

Ructibus copiosis, acidis, austeris &c.] Ructus duplici modo fieri plerique opinati sunt, cum videlicet alimenta putrescunt, & nidorem contrahunt, & odorem fętidum, qualis ovorum corruptorum, vel sapore amaro inficiuntur, qualis est axungiæ rancidæ, olei amygdalar. dulcium, & nucum, deinde cum tota ciborum massa acidum saporem contrahit, nec rite fermentata volatilizatur. Hanc acidam, nidorosam illam appellant. Nidorosam quidem a nimia sulphurearum, & oleosarum particularum, quibus scatent alimenta, solutione, & exaltatione repetunt, hanc autem exsolutionem a bile acriori, ac nimis volatili ad ventriculum delata fieri arbitrantur. Acidæ cruditatis causam acidum digestivum totam chyli massam inficiens accusant. Verum cum coctio ciborum, ut supra ostendimus, non ab acido, vel quocumque alio humore tantum dependeat, corruere hancce opinionem perspicuum est. Satis porro superque esse duxerim, ut naturali eversa chylosi, diutius quam par est in ventriculo detineantur cibi, ac corrumpantur; corrupti enim, & putrescentes ructus acidos, acorem, vel quid simile spirantes progignere manifestius quidem est, quam ut ullis rationibus possit comprobari.

Flatibus, borborygmis, stomachi, & intestinorum inflationibus, tensionibus &c.] Corrupti sic, ac putrescentes cibi succos reliquos in ventriculo, inque proximis visceribus inhærentes inquinant, qui propterea nerveas fibrillas mordent, irritant, in spasmos agunt, canalem intestinorum præsertim in flexuris coarctant, ita ut ne aer quidem libere fluere possit, imo coercitus idem quaquaversum sese expandens, atque exitum quærens strepitus, ac sonitus adeo insignes in abdomine excitet, ut Æolus in Neptunum sævire videatur. Cum vero exire, & flue-

fluere libere nequeat aer calore loci, & adiacentium viſcerum ſic rarefit, expanditur, ut membranas majorem in modum diſtendat, in tumorem elevet, ac nerveas fibras moleſtiſſime afficiat, unde abdominis tenſiones, inflationes, dolores, aliaque ejuſmodi graviſſima ſymptomata ſubſequuntur.

Colicis tumoribus ſub coſtis ſpuriis in ſiniſtri hypochondrii regione &c.] Colon ob inſignes flexuras, quas in utroque hypochondrio ſub coſtis ſpuriis format, aere exitum nitente, vel mucilaginibus viſcido-acribus infarcitur, diſtenditur, in tumorem elevatur. En tumores ſub coſtis ſpuriis in ſiniſtro hypochondrio conſpicuos, doloreſque ægros dire exercentes, quos multi minus docti affecto lieni tribuere non dubitarunt.

Vomendi conatibus, quos vomitus ipſe viſcidarum ſordium.] Si acres, vellicanteſque ſordes in primis viis ſtabulantes nerveam ventriculi, & inteſtinorum tunicam proritent, atque in ſpaſmos agant, inverti facile eorumdem motum contingit, hinc vomendi conatus, ac vomitum ipſum supervenire. Quod adnotavit Arabum Medicorum facile princeps Avicennas, qui *lib. 3. fen. 3. tract. 2. c. 1.* hujuſce morbi effectus deſcribens, *quoſdam eſſe*, ait, *quibus accedit dolor in fine ſpatii comprehenſionis cibi in ſtomacho, & horum quibuſdam dolorem non ſedari donec evomuerint.*

Graviores jejuno ſtomacho, & a paſtu.] Dum ſtomachus cibis vacuus eſt, acres, vellicanteſque ſordes in ipſius membranas tantum, ac parietes vim exſerunt, hinc aucto ſolidarum partium ſpaſmo augeri morbum neceſſe eſt. Ingeſtis cibis, digeſtione eorumdem incipiente, turbas facile excitari perſpicuum eſt, laxatas membranas moleſte affici, atque omnia ſymptomata a paſtu exacerbari. Quod præ cæteris indicaſſe videtur Hippocrates, quo loco hypochondriam (venit eidem morbi nigri nomine) deſcribens *de morb. lib. 2. ſect.* 5. in fine: *Fauces*, inquit, *& os ex vomitu incenduntur, dentes obſtupeſcunt, & quod vomitione rejectum eſt terram attollit, cumque vomuerit, paulo melius habere videtur, neque ſine cibo eſſe, neque copioſiorem cibum ingeſtum ferre.*

Alvi duritie, interdum alvi fluxu, copioſa ſalivæ excretione.] Nullum fere ſymptoma, quod affectioni hypochondriacæ magis commune ſit, quam alvi durities. Quæ quidem duplici modo contingere poteſt. Vel enim pendet a viſcidis, craſſis, lentiſque humoribus, ac mucilagineis ſordibus inteſtinorum tonum enervantibus, atque eorumdem canalem obſtruentibus, vel a tali ſpaſmodica conſtrictione, ut inepta ſint ad fæces motu ſuo blando vermiculari expellendas. Si nerveæ fibræ vellicentur, proritentur, aut alia ſimili ratione afficiantur, qua eſt opus ad copioſiorem bilis, ſucci pancreatici, & qui a glandulis pejeranis extillat effuſionem, alvi fluxum ſupervenire debere adeo manifeſta res eſt, ut manifeſtior ſit nulla: ſordes porro iſtæ in primis viis, inque proximis viſceribus inhærentes Meſenterii, Hepatis, Lienis, Pancreatis obſtructionem gignunt, qua lymphæ ſecretio in iis locis impeditur, quapropter per vaſa in os derivatur, os, & fauces inundantur, unde copioſa ſalivæ excretio.

VI. *Accedunt mox capitis dolores, tremores &c.*] Ubi morbus altas in hypochondriis radices egerit, ac vitia in iiſdem genita ſanguini communicentur, ſpiritusque animales incongruarum particularum admixtione coinquinentur, manifeſtum eſt nervea filamenta cerebrum, ejuſque membranas, & appenſos nervos conſtituentia in vehementiores, & non ordinatas contractiones agi, varie inordinateque concuti, unde dolores capitis, tremores, aliæque fere innumeræ phantaſiæ, motuum, & ſenſuum læſiones.

Dolor regionem renum quandoque occupans &c. urinæ tenuis &c.] Nonniſi ab inordinato, perturbatoque ſpirituum animalium motu, ac vehementi nervoſi generis convulſione oritur dolor ille renum regionem occupans, ac nephritidem men-

mentiens, cujus quidem ſpaſmi indicio eſt urinæ tenuis, ac limpidæ copioſa excretio. *Inter omnia vero*, inquit Sydenhamus, *quæ in hoc morbo comparent phænomena illud maxime proprium, atque adeo fere inſeparabile, quod ſcilicet ægræ* (nempe hyſtericæ mulieres) *urinam ſubinde reddant plane limpidam, & inſtar aquæ e rupibus ſcaturientis, idque ſatis copioſe*. Dum enim univerſum fere nervorum genus diris convulſionibus premitur, tubulorum renalium diameter ita anguſtatur, ut ſeroſo tantum, & aqueo latici aditus præbeatur. En tenuitatem. Comprimuntur porro cum a cæteris adjacentibus partibus convulſis jam, tum a ſuis membranis Renes; hinc totum in ipſis contentum ſerum exprimitur; præterea ſic anguſtantur vaſa omnia, ut quæ rubicundæ ſanguinis parti vehendæ apta erant, lymphaticæ ſolum ferendæ paria evadant, hinc & ſecundi generis vaſcula fiant, & tertii, & ſic porro, ita ut mire multiplicentur vaſa ſerum urinarium deferentia. Hiſce multiplicatis, atque anguſtioribus redditis fit, ut major ſit celeritas fluidi permeantis, ideoque major ejuſdem copia ſeparetur, unde copia urinarum emergit. Si tanta ſit convulſio, ut tubuli renales, ureteres, & orificia veſicæ occludantur, ſupprimi urinam debere adeo manifeſtum eſt, ut nihil ſit manifeſtius.

Tuſſis ſicca, pectoris anguſtia, ſpirandi difficultas, quam globi ad fauces aſcendentis &c.] Spiritibus animalibus cæco impetu hac illac in diaphragma, pulmones, tracheam, cæteraſque partes reſpirationi inſervientes irruentibus, & tuſſis ſicca, & pectoris anguſtia, ſpirandique difficultas, quam globi ad fauces aſcendentis, & ſtrangulationis ſenſus excipit, exoriuntur. Senſum globi aſcendentis nonnulli repetunt ab aere coercito inter tunicas aliqua in parte ſpaſmo conſtrictas, qui cum vim elateris majorem exerceat, quo magis anguſto ſpatio coercetur, ſenſum illum globi aſcendentis efficiat. Verum gratis id aſſumi videtur, cum ſola partium convulſarum contorſio, & inverſus veluti quidam motus a partibus inferioribus ad ſuperiores eidem producendo opportuniſſimus exiſtat.

Suffumigiis miteſcens.] Qua ratione ſuffumigia in convulſivis morbis operentur quæſtio eſt. Qui actiones fere omnes noſtri corporis a fluidis partibus repetunt, exiſtimant a corporibus, quæ comburuntur, exhalari tenuiſſimas quaſdam, & ſubtiliſſimas particulas, quæ naribus exceptæ, in nervos membranam pituitariam conſtituentes ſe inſinuando ſpiritibus animalibus immiſcentur, eoſdem alterant, & in ordinem redigunt, unde partes, quæ a perturbato, & irregulari ſpirituum motu convulſæ ſunt, relaxari contingit, & a nimia nerveorum filamentorum diſtractione, atque dolore liberari. Alii e contra in ea ſunt opinione, ut credant ſuffumigia, quæ fiunt ex combuſtis graveolentibus corporibus, tenuiſſimas, ac ſubtiliſſimas emittere particulas ad membranam pituitariam, nerveas ejuſdem fibras irritare, vellicare, unde ſpiritus ad eam partem avocantur priorem illam relinquentes, in quam inconcinno, atque iregulari motu irruebant: ex quo fit ut affecta pars relaxetur, ac convulſio ſedetur. Rem exemplo vulgatiſſimo illuſtrant. Dolor enim vehemens aliquam nervoſam partem afficiens, ligatura valida in oppoſita facta, qua ſpiritus ad eamdem avocantur, priorem viam relinquentes, egregie ſedatur. Cum nihil in hac affirmetur, quod extra omnem dubitationis aleam poſitum non ſit, in illa e contra ſuppoſitionibus opus ſit non paucis, nimia ſcilicet illa corpuſcula in nervos per minutiſſimos porulos ſe inſinuare, deinde ſpiritibus immiſceri, tandem ipſos in ſua craſi alterari, quæ omnia momento fere temporis peragi haud poſſe videntur, illam, ſi quid ſentio, huic anteponendam traderem. Quanta ſit vis odorum ad fibras noſtri corporis percellendas liquet ex Ammano in Paræneſi critica caſu 59. qui a ſola candelæ ſebaceæ extinctione abortum, uteri ſuffocationem, epilepſiam,

& mortem ipsam annotavit; ex Foresto, *qui lib.* 28. *obs.* 30. ex fætore lucernæ extinctæ hysterica pathemata, ac fætum extinctum observavit; Olao Borrichio *in Act. Hafnien. Vol.* 5. *hist.* 86. qui memorat mulierem quamdam in formandis candelis occupatam respiratione difficili, gravi cephalalgia vertigine, & oculorum rubore correptam fuisse; Amato Lusitano *prax. adm. lib.* 3. *obs.* 99. qui Pistorem quemdam suffimentis, quæ ad excipiendum Portugalliæ Regem fiebant, in terram quasi Apoplecticum concidisse tradit; ut mittam insigne exemplum violentissimæ purgationis per superiora, & inferiora, quod extat in *Hist. Ac. Par.* solo odore rosarum pallidarum, quod & a Peclino confirmatum legimus *exercit. de purgant. cap.* 1. *&* 5. & a Bartholino *histor. Anatom. & Med. cent.* 5. *obs.* 64., atque ea quæ de mirandis odorum viribus legi possunt in Roberto Boyle *de mira efflu. subtilit. cap.* 4. *de insigni eorumdem efficac. c.* 6.

Animi vero commotionibus &c.] Nihil est, quod spirituum motum magis perturbare valeat, atque in vehementes, ac non ordinatas contractiones agere nervorum genus, quam animi commotiones, multo magis si spiritus, & nervi ad easdem suscipiendas jam sint dispositi, quemadmodum in hypochondriacis, & hystericis contingit. Quid non præstat improvisum gaudium, præsertim languidis, & imbecillibus? Polycratam fęminam a Naxo insula ex repentino gaudio animam expirasse testatus est Aristoteles. Chilonem Lacedæmon. philosophum eximium, dum victorem in Olympia filium conspexit, repente mortuum fuisse refert Plinius *lib.* 8. *c.* 53. *histor. natur.* Plura exempla vid. apud Gellium *Noct. Attic. l.* 3. *c.* 15. *P. Lotich. l.* 3. *c.* 4. De iræ, terroris efficacia vid. *com. in aph.* 3. *cap.* 8. *lib.* 1. *& com. in aph.* 6. *cap.* 1. *lib.* 3.

VII. *An spirituum ataxia a debiliori eorumdem crasi &c.*] Thomas Sydenhamus (*dis. epist. de malo hypochondr. &c.*) morbum huncce, quem ad convulsivos morbos refert, a spirituum ἀταξία, quæ græca vox latinis audit confusio, ordinis desertio, ab a, & τάξις, quod a τάττω ordino, tanquam a proxima causa repetendum esse putat: in motus autem inordinatos, & perturbatos adigi spiritus propter debiliorem eorumdem crasim, ita ut facile dissipentur, & a levi etiam causa commoveantur. Firmis validisque rationum momentis opinionem hanc suam confirmat. Et primo observatione, Mulieres scilicet præ maribus hoc affectu laborare; Mulieres siquidem præ viris debiliorem, & rariorem spirituum texturam, sive crasim, atque universum nervorum genus maxime sensile obtinent, & molliorem totius corporis habitum; litteratos homines, & acri ingenio præditos facilius præ aliis eodem corripi, quia rariori, tenujori, & facile dissipabili donantur textura. Quid quod causæ eædem externæ inopiam hancce, ac debilem spirituum texturam evincunt? Horum in censu numerantur ira, terror, timor, mæstitia, aliaque animi pathemata, odores nimis fortes, & acuti, quibus spiritus animales nimis rari, ac debiles in turbas aguntur, ac varia symptomata, quæ in hypochondriacis, & hystericis observantur, progignunt. Animadversionem præ cæteris meretur vomitus materiæ flavæ, viridis (a corruptione insigni succorum in primis viis stabulantium ortum diceres) qui non aliunde quam a perturbato spirituum animalium, atque inverso peristaltico ventriculi, & intestinorum motu, quo & succus pancreaticus, & biliosus, & qui a glandulosis folliculis ventriculi, & intestinorum extillat, & reliquiæ ciborum ejiciuntur. Rem ita esse evincit luculentissime observatio. Plerique enim cæteroquin optime valentes, qui itinera per mare instituunt, vix ac navim conscenderunt, toto corpore perturbantur, virium languore, vertigine, nausea, stomachi dolore corripiuntur, evomunt, animo delinquunt. Vomitu autem (mirum dictu!) insignem quantitatem humorum flavescentium, viridium, quique corruptæ bilis speciem præseferunt, ejiciunt. Et tamen inordina-

nata, insolita quædam undulatio spiritibus per irregulares navis motus communicata, quo universum fere nervorum genus convellitur, accusanda. Qua de re legi meretur Cl. Giminiani Montanari epistola, in qua problema resolvit: *Perchè li forastieri, che capitano in Venezia, si stanchino nell' andare in Gondola*. Veruntamen licet justis laudibus æquare non valeam, quæ singulari plane perspicuitate tradit Sydenhamus de spirituum animalium ataxia propter debiliorem eorumdem texturam, parcat tamen si in suam non eo sententiam cum docet unicam hanc, constantemque esse proximam morbi causam. Possunt quidem spiritus in feminis, & litteratis hominibus, eo quod pauci, debilioris, ac rarioris texturæ sunt, in inordinatos, irregulares motus, minime tamen in effrænes, violentasque abire turbas, quæ ad atrocissimos dolores, ad immanes convulsiones, membrorum contractiones, rigiditates excitandas valeant. Spirituum animalium soliditate potius, firmitudine, acrimonia insigni, solidarumque partium, ac tenuissimorum filamentorum nerveorum nimis sensili constitutione opus esse crediderim. Quamquam haud inficias ire ausim debiliorem spirituum crasim vitia primarum concoctionum facile sequi, acidos generari succos, qui extremitates nervorum vellicando primo affectionis hypochondriacæ gradui ansam præbeant.

VIII. *Si res mihi sit cum ægro laxioris habitus &c. contentus sum salibus lixiviosis &c.*] His ita constitutis licet colligere eo nervos industriæ omnes in curatione hujusce morbi intendendos esse, ut vitia viscerum in hypochondriis contentorum emendentur, a sordium, pravorumque excrementorum sarcina liberentur, irritationes omnes, & convulsivæ nerveorum filamentorum contractiones sedentur. Illud vero curæ cordique maxime esse debet, ut sordium natura internoscatur. Quod nulla meliori ratione obtineri posse perspicuum est, quam ad ægrotantis habitum, & simptomata quæ morbum comitantur, respiciendo. Ubi res sit cum ægro laxioris habitus, temperamenti ut ajunt, frigidi, qui inappetentia insigni laboret, qui febre careat, atque hypochondriorum æstu, crassas, ac mucilagineas sordes, mucosasque quisquilias, primas vias, hisque inhærentes partes infarcire rationi consonum videtur. Ea igitur quæ incidendo, abstergendo, & leniter vellicando operantur, hic locum habere perspicuum est. In horum censu veniunt primum sales lixiviales, qui videlicet ex cineribus quarumdam plantarum combustarum per lixivium extrahuntur, cujusmodi sunt absynth. centaur. minor. agrimon., qui quidem viscidis, crassisque sordibus attenuandis, incidendis, laxatis stomachi, & intestinorum fibris roborandis adeo opportuni existunt, ut istorum repetito usu inappetentiam, ut alibi vidimus, in famem caninam desiisse Riverius testetur in observ. a Pechequo derivatis. Simili fere virtute donantur medii sales, qui videlicet ex acidorum cum alchalicis mixtione parantur. Ex sale tartari aciditate cremoris tartari saturato sal medius resultat, qui tartari solubilis nomine venit. Si sal ejusdem tartari fixus aceto saturetur, sal quidam salsus emergit, qui terra foliata tartari dicitur. Ex sale tartari & spiritus vitrioli portione emergit alius quidam sal salsus tartarus vitriolatus dictus, aliaque hujusmodi, quæ omnia leniter incidendo, ac digerendo humores ad evacuationem disponunt, ut mitissimo quovis pharmaco educi commode possint.

IX. *Si præpollentis acidi indicia se prodant &c. pulvere Vvedely absorbente.*] Vis acidum edulcandi alchalicis tantum, terrestribus, insipidis tribuitur. Ejusmodi sunt oculi cancrorum, chelæ cancror. coral. terræ multæ sigillatæ, quæ omnia poros ad acidum inbibendum idoneos habent. Constat enim acetum, & spiritum vitrioli acorem fere omnem amittere, si eisdem oculi cancrorum, conchæ, aliaque id genus affundantur. Terrea hujusmodi porosa corpuscula cum acido ventriculi coeuntia salem neutrum componunt, qui leniter nerveas intesti-

ſtinorum fibras irritans ſordes, humoreſque excrementitios ad alvum præcipitat. Ad cujus rei ſtatum melius intelligendum ſciendum eſt abſorbentia terrea nunquam per venas lacteas in ſanguinem invehi; cum autem acidi humores terreis hiſce corporibus arcte uniantur, hęc autem in ventriculo, ſeu inteſtinis diu manere non poſſint, reliquum eſt, ut ad alvum præcipitentur. Proſtat in officinis pulvis quidam abſorbens Wedelii dictus, qui ex terreis hujuſmodi corpuſculis componitur, ſi cinnaberim, & opii extractum excipias, quibus facultas ineſt ſpaſmodicas ſtricturas mulcendi, ac ſedandi. Vitriolum martis demi ex eodem ſolet, ne ſtomachi ſubverſiones excitentur.

X. *Alterutrum horum adhibeam levem infuſionem rhabarbari &c.*] Rhabarbarum ad craſſas, viſcidaſque ſordes attenuandas, ſimulque tonum fibrarum reſtituendum, ubi hypochondriacus purgandus eſt, cæteris palmam præripit. Quoniam vero in hypochondriacis ſolventia pharmaca in forma, ut ajunt, humida viſa ſunt magis convenire, quam ſolida, ſalubre eſt practicorum conſilium infuſionem leni calore ex eodem parare addendo ſalem aliquem neutrum, cujuſmodi ſunt tartar. vitriolat. arcan. duplicat. tartar. ſolubil. &c. qui ſales dici vix poteſt quantum purgantium vim corrigant, & ſimul intendant. Reſinoſa enim eorumdem ſubſtantia primum penetratur, ſolvitur, extenditur, impediturque, ne inteſtinorum tunicis diutius, quam par eſt adhærendo moleſtias procreent; præterea incidendo, & leniter vellicando purgantium vim intendere perſpicuum eſt. Leni, inquam, calore. Tincturas enim rhabarbari, ac ſimilium medicamentorum forti coctione parare abſurdum eſt: bulliendo enim maximam partem eorumdem virtus diſſipatur, ut præ cæteris oſtendit Cl. Boulducius Acad. Pariſienſis. Ad purgantia non acriora pertinet Senna, ideoque cum rhabarbarum paullo ſiccioris ſit texturæ, unde alvus quandoque vix aperitur, niſi cum miti alio ſolvente conſocietur, nonnulli infuſionem ex ſenna, & rhabarbaro pręſcribunt. Verum ſi quid ſentio, a Senna in hypochondriacis abſtinendum traderem. Flatus enim copioſos ingenerat, qui malum augent, aut confirmant.

XI. *Primo Vere ſuccis optime depuratis Fumariæ, Sonchi, Agrimon. &c.*] Practicorum illorum conſilium, qui ſuccis herbarum, quæ ſalibus lixivioſis, aut ſimilibus refertæ ſunt, quæque ob eximias facultates, quibus donantur, obſtructiones hepatis, ac reliquorum viſcerum imi ventris ſolvendi, tartareas, ac mucilagineas ſordes incidendi, abſtergendi ant' hypochondriacæ dicuntur, ſatius eſſe uti exiſtimant, quam aut ſalibus ex iiſdem elicitis, aut decoctionibus, aut alia quavis præparatione, fateor me juſtis laudibus æquare cum Sennerto non valere; præſertim ſi ex juſculo tenerioris pulli exhibeantur, quo facilius tenuior pars in ſanguinem ingrediatur, reliquæ terræ ad alvum præcipitentur, ſimulque irritationes nimiæ, & convulſivæ contractiones ſedentur. Enimvero ſi quod D. Boulducius tradidit, ſatius plerunque eſſe medicamenta ut a natura producuntur exhibere, locum habet, locum habet maxime ubi agatur de iis vegetabilibus, ex quibus, ſi exſiccentur, decoquantur, aut alio quovis modo, præſertim vero igne tractentur, volatilior, & tenuior eorum pars avolat, a qua fortaſſe maxima pars virium eorumdem dependet.

XII. *Hiſce martialia ſuccedant.*] Sed nihil potentius ad hypocondriacum malum depellendum Marte, & ex eodem paratis medicamentis, dummodo tamen adſit fibrarum laxitas, & ſuccorum acidorum, mucoſorumque in primis viis apparatus. Abſorbet enim Mars, & potentiſſime corrigit aciditatem omnem infeſtam, mucoſaſque quiſquilias atterit, fibras ventriculi, & inteſtinorum membranas conſtituentes confirmat, ad aſſueta munia aptas reddit, coctiones reſtaurat, ſanguinis, ac ſpirituum craſim firmat, quod ab aliis ſcindentibus, penetrantibus, abſorbentibus medicamentis ſperare inane prorſus eſt. Eorum enim

actio a stomachi fermento infirmatur, obtunditur, atque in minimas moleculas divisa, cum fibrarum laxitatem, acidorum, mucosorumque, atque inertium succorum resistentiam multo majorem offendant, quam sit cuneorum, ac vectium salinarum potentia, eisdem penetrandis, attenuandis, ac fibris corroborandis inepta sunt, hinc parum, aut nihil quandoque levaminis afferunt. Diximus tunc solum convenire Martialia cum adsit fibrarum laxitas. Si enim exhibeantur in nimia fibrarum tensione, ac rigiditate, vi, atque impetu in membranas agendo, easque plus æquo adstringendo ineptas assuetis muniis partes constituunt, atque dolores, tormina, aliasque molestias procreant. Adeo verum est fibrarum rigiditatem, ac tensionem augere martialia, ut post illorum usum, vel in iis qui cachexia laborant, pallidus faciei, & totius corporis color in rutilum, & pulsus valde debilis, & languidus in fortem, ac febrilem mutetur.

Si acidum mucosis quisquiliis prævaleat, limatura martis &c.] Infinitæ fere sunt martis præparationes, quo passim speciosis titulis a chymicis insigniri solent, unde summam sibi famam, atque celebritatem compararunt. Illud tamen animadvertendum est certis, ac constantibus, multis ac frequentibus accuratiorum practicorum observationibus compertum esse, illis quorum stomachus acido-viscidis, ac difficilibus humoribus involutis abundat, iisque fere omnibus, qui laxiori habitu donantur, ferrum crudum, & in substantia longe magis prodesse, quam officiosissima quæque arte chymica eodem parata medicamenta. Ubi acidum mucosis quisquiliis prævaleat, limaturam martis eximiam opem præstare facit potissimum, quod ferri particulæ acido facile uniuntur, dissolvuntur, ac citra ullius noxæ periculum vires suas exerunt.

XIII. *Si mucus iners prædominetur, tinctura martis aceto &c.*] Limatura ferri angores, vomitus, diarrhœas, tormina, aliaque molestissima symptomata excitare valet, si mucus iners prædominetur, quippe acutis cuneis non dissolutis vectis ad instar, ut perbelle exprimunt mechanici, scindendo, penetrando, ac stimulando agunt, unde nerveæ ventriculi, & intestinorum fibræ in spasmodicas contractiones vehementer adiguntur, atque ab hinc insignes molestiæ facile excitantur. Quare salubre est practicorum consilium tincturas ope succi vel liquoris cujusdam acidi ex ferro elicitas exhibere, ut optato fine potiri valeamus. Celebris est syrupus Willisii Kalybeatus dictus, qui etiam a Cl. Sydenhamo, Boerhaavio, Pitcarnio summis laudibus extollitur, cæterisque martis præparationibus facile anteponitur.

Fit nimirum Kalybis contriti (alii & rheum, & corticem Peruvianum, aliaque id genus addunt) vino rhenano infusione frigida per plures dies semper agitando vas. Dum nigrescit edulcoratur saccharo, & cinnamomo, & ægrotantibus ad ℥ i. .s. præscribitur. Vinum enim rhenanum plurimum acidi tartari, salinique continet, unde acerbum, atque asperum est, ideo ad martis particulas dissolvendas menstruum opportunissimum, si quod aliud. Si vinum rhenanum defæcatissimum recens in cadum immittatur mundissimum, plurimum optimi tartari, quod aciditate insigni pollet, generari ostendit Cl. Boerhaavius *Op. chym. p.* 1. *proc.* 50. Quo apparet pleraque vina, quæ plurimum olei, ac sulphuris continent, quæ lenia, & mollia sunt, quæque difficulter in acetum mutantur huic muneri inepta prorsus esse. Integram horum historiam vid. in Cl. Hoffmanno (*Diss. phys. med. chym.* 9. *de Vini Rhenani præstantia*). Acetum porro, ac reliqui succi acidi eadem virtute præstant, qua Vinum Rhenanum. Quapropter istorum ope tincturæ eliciuntur ex marte, quæ prædictis muneribus obeundis opportunissimæ existunt.

XIV. *Uti salium digestivorum, sic succorum, & martialium usui rhabarbari usus &c.*] Quid emolumenti ex repetita pharmaci purgantis exhibitione ægris ad-

adferri possit se ignorare prorsus testatus est Cl. Sydenhamus, quin vero plurima damna in eosdem emanare, præsertim si *in corporibus imbecillibus*, *& in ætatibus tenellis exhibeantur*, *cum ex hac* προφάσει *ingens humorum colluvies in viscera eliciatur*, *atque iis in partibus deposita fermentationes præternaturales invitet*, *ex quibus deinceps tumores in infimo ventre oriuntur*, *tanto magis in dies mole augescentes*, *quanto sæpius æger purgetur*. Recte quidem si de præpostera purgandi methodo, validioribusque purgantibus sermo sit. At si de commodissima illa purgandi ratione sermo sit, quam Epicrasim vocant, & de rhabarbaro, bona pace tanti viri dici vix potest in quanta obscuritate versetur. Ad primum quod spectat nemo ignorat quæcumque pravos, vitiososque succos, ac sordes in primis viis, inque proximis visceribus inhærentes alterare valent, ad expulsionem quoque aptos eos reddere. Quemadmodum vero non unus est alterandi modus, nec nisi repetito, ac diuturno alterantium diversorum usu (cujusmodi sunt sales digestivi, plantæ ant-hypochondriacæ dictæ, martialia, aliaque hujusmodi) prædictæ sordes ad evacuationem disponuntur, ita non una tantum pharmaci purgantis exhibitione educi commode possunt. Ad Rhabarbarum quod attinet, si viscerum glandulæ nimis arctæ sint, ut necessariis fluidis excipiendis non sufficiant, præsto est, quod propriis salibus, ac oleosis, sulphureisque particulis illos laxiores reddit, & materiem impedientem evacuat, sanguinis crasim, solidarumque partium, atque affectorum viscerum structuram emendat, unde nullum eodem efficacius, aut pro ægrorum opportunitate valentius medicamen. Cl. Rhodius *cent*. 2. *obs*. 2. mali hypochondriaci curationem repetito rhabarbari tantum usu absolvisse omnem felicissimo cum successu testatus est.

XV. *Prævalente muco inerti pilulæ tartareæ Bontii &c.*] Prostant in officinis pillulæ quædam, quarum basis Aloes est, & ad blandissime purgandum opportunissimæ. In horum censu veniunt tartareæ Schroderi, Quercetani, & aliæ, quas si percensere numerando velim, nullum fere dicendi finem faciam. Celebres sunt apud Hollandos pillulæ illæ tartareę Bontii, quarum hæc fere descriptio est.

♃. Alo. succotrin. ℥ iii.
gum. ammoniac. ℥ i. s.
tartar. vitriol. ℥ s.
M. f. s. a. massa pillul.

Hisce summa cum felicitate non semel usus sum in hypochondriacis affectionibus cum vehementi alvi adstrictione, & doloribus conjunctis. Hæmorrhoidum fluxum, qui prius cessaverat magno ægrorum damno, denuo rediisse deprehendi. Cum operandi rationem sedulo pro ingenii modulo ad examen revocarem, animadverti Aloem valde acutis, penetrantibus, scindentibus fętam esse particulis, ammoniacum multis sulphureis particulis cum salinis arcte conjunctis constare, tartarum vitriolatum salem salsum esse ex sale tartari, & spiritus vitrioli portione emergentem, idcirco ad crassas, viscidasque sordes detergendas, mucosas quisquilias atterendas, atque evacuandas, simulque orificia vasorum hæmorrhoidalium aperienda, atque hinc hæmorrhoidalem fluxum promovendum aptissimas existere. Quibus sane omnibus ad credendum vehementer adductus sum in ea tantum mali hypochondriaci specie, in quo mucus iners prædominatur, eximiam præstare opem, atque iis tantum convenire, qui ad immodicum fluxum proclives non sunt. Quamvis enim haud inficias ire ausim hæmorrhoidali fluxu superveniente ægros in pristinum valetudinis statum restitui posse, ut Dolæi, aliorumque observationibus compertum est, cavendum tamen, ne immodicus earumdem fluxus subsequatur magno ægrorum discrimine.

XVI. *Opportuno tempore ad aquas acidulas &c.*] Aquæ acidulæ ab omnibus fere medicis cum Veteribus tum Recentioribus, modernisque adeo probantur,

O 2 com-

commendanturque adversus hypochondriacum malum, ut si quid in summa rerum angustia sperari possit, id ab aquis acidulis sperari jure posse confidant. Mitto quę de insigni earumdem efficacia commenti sunt Sennertus, Claudinus, Montanus, Riverius, Willisius, Etmullerus, Baccius, Hoffmannus, Cyrillus, aliique fere innumeri, cum pro hisce omnibus faciat elegans locus Jo. Gratiani (*dissert. de acid. font. Recob.*) qui incomparabiles acidulis inesse facultates contra nonnullorum, præsertim vero Salvatici, opinionem ad hypochondriacum malum debellandum adeo præclare ostendit, ut nullus supersit dubitandi locus. *Cum enim*, inquit, *pars hujus aquæ spirituosa mucilagineas sordes primis viis, hisque proximis visceribus inhærentes dissolvat, Martis vero vena acerbos, atque acidos sapores corrigat, ac simul sylvestres sales, tartarumque, ut placet Helmontio, hostem resolutum destruat, continuo & dyscrasiam viscerum tolli, & coctiones omnes, secretionesque humorum corrigi, ac propterea potissima Hypochondriacæ affectionis fundamenta ab imo convelli necessum est*. Quod de acidulis Recobarii in agro Vicentino effatus est egregie laudatus Auctor, idem plane verum est de acidulis in Helvetia ditione S. Mauritii, in agro Tridentino Vallis Solis, ut mittam quæ a Cl. Hoffmanno describuntur in nobili opere de aquis medicatis, a Dom. du Clas, du Hamel, Lemeryo, Boulducio, Geoffroy, Burlet, Henrico ab Heer, aliisque præclaris Auctoribus, quæ propterea in diversis regionibus exhiberi possunt.

Tandem ad Lac] Paratis hac ratione primis, secundisque viis, fluidarum partium, solidarumque textura eo redacta, ut hæ ad numerum pateant, illæ vero ubique, & æquabiliter fluere possint, quid ad irritationes omnes, & abhinc prodeuntes nervearum fibrarum convulsivas contractiones sedandas, ad læves, politasque particulas, quibus nutritio, viresque restituantur, in sanguinem introducendas lacte præstantius? *Paratis* inquam *primis, secundisque viis*. Cum enim ventriculus atque huic inhærentia viscera corruptis, viscidis, acidisque humoribus scatent, si Lac exhibeatur, facillime in coagulum abit, ac corrumpitur, unde hypochondriacis nunquam non damno, & detrimento esse potest. Illud enimvero jure, meritoque affirmari potest de ventriculo, huicque proximis visceribus rite nondum expurgatis, quod de corporibus impuris, quæ quo magis nutriveris, eo magis læseris. Quo loco fateor me justis laudibus æquare non valere, quæ in hanc rem tradidit Hippocrates: *Hunc* (nempe hypochondriacum) *medicamentis per superiora, & inferiora purgato, posteaque Lac Asininum bibendum exhibeto*. Eximias lactis vires opportuno tempore exhibiti novit ipse Etmullerus inquiens *S. 9. Lac, & omnia lacticinia præmissis universalibus sunt optima, nam omne acidum vitiosum temperant, salsedinem acrem emendant, partes solidas nutritio rore humectant*.

XVII. *Cibi simplices sint, ab acidis, a vino æger abstineat.*] Cibi quo simpliciores sunt, & facilioris coctionis, minus vereri fas est, ut in stomacho corrumpantur. Vinum saltem eo tempore, quo Lac exhibetur, cane pejus, & angue fugiendum est. Ejusdem enim aciditate fit, ut simul ac ingestum est Lac corrumpatur, & acescat. Ultraquamquod quodcumque vinum etsi minime acidum, sed lene, & molle sit, præternaturale acidum generare valet, pręsertim in iis, quorum ventriculus lentissimo muco ob pręcedentes indigestiones obstructus est. Hinc est hypochondriacos plerunque lędere, etiamsi Lac non assumatur. Statim enim ac ingestum est acescit, & cum tormina ventriculi molestissima procreat, tum una cum chylo in sanguinem invectum eumdem inquinat. Tunc vero, ut notat Walesius *in aph. Hippoc.* & Prosper Martianus *lib. de aere, aq. & loc. n.* 10. *Morbos sola vini abstinentia certe curari* sentiendum est.

A pastu tincturam absynthii &c.] Inter ea, quę stomachi amicitia clara fecit,

cit, eminet Absynthium, de quo Hippocrates *in lib. de insania*: *Sæpe*, inquit, *& deinceps exhibitum flatum, & ventum in ventriculis fieri non sinit*. Digestionem egregie promovet absynthium, atque ad appetendos cibos excitat; idque potissimum oleo suo essentiali, & aromatico, quod ventriculi fibris laxioribus constringendis ac firmandis, tum etiam mucilagineis sordibus ejusdem parietibus tenaciter adhærentibus dissolvendis opportunissimum existit, ut præ cæteris Cl. Geoffroii *Mat. Med. p. 2.* testatus est.

Tinctura Absynthii, quæ ope ardentis spiritus ex Absynthio fermentato extracti paratur, longe præstantior, & efficacior dicitur illa, quę per vini spiritum elicitur. Spiritus vero nonnisi multo studio atque sedulitate obtinetur. Difficillime enim fermentationem subeunt plantæ, nisi certa quadam encheiresi ad eamdem disponantur. Secus fętorem concipit massa, ac corrumpitur, nulliusque plane usus est ad spiritum, quem volunt chymici, extrahendum.

XVIII. *Si æger siccioris, & calidioris sit habitus cum hypochondriorum æstu &c. solo ol. amyg. dulc. &c.*] Diversam omnino a priore methodum instituendam esse ad hypochondriacum malum a nervearum partium sensili nimis constitutione, atque earumdem proclivitate insigni in spasmodicas contracturas, ab humoribus tenuibus, acribus in turbas facile abeuntibus, & orgasmos oriundum profligandum adeo manifestum est, ut curiosiore explicatione nullatenus indigere putem. Illud potissimnm eos invadit, qui siccioris, & rigidioris sunt constitutionis, in quibus sulphureę partes mirum in modum atteruntur, exsolvunturque, fluida concitato motu moventur, hinc calor per universum corpus, hinc febris, hypochondriorum ęstus, aliaque ejusmodi excitantur. Salibus alchalicis lixiviosis, purgantibus, martialibus corpus magis exsiccatur, & fibroso generi stimuli adduntur, quibus vehementiores, & non ordinatas ejusdem contractiones cieri contingit, & morbum augeri, aut confirmari. Solum igitur illa, quę convulsivas contractiones laxant, ac mulcent, quę universum corpus refrigerant, humorum orgasmum compescunt, temperant, ac nutritio rore humectant, maximi sunt emolumenti, atque salutis. In hac hypochondriaci mali specie alvi durities insignis adest, eaque potissimum pendet a tali intestinorum strictura, ut inepta sint ad fęces motu suo blando vermiculari expellendas. Oleum autem amygdalarum dulcium pręsto est non solum stricturas emolliendo, sed ramosis suis partibus acres, vellicantesque humores involvendo, irretiendo, obtundendo, atque ad alvum pręcipitando.

Clysteribus ex aqua hordei &c.] Si clysteres frequenter injiciantur, non solum totum intestinorum canalem, ac viscera imi ventris balnei ad instar refrigerari contingit, emolliri, sed fęculentarum sordium in iisdem stabulantium expulsionem promoveri, humores continuo ad intestina invitari, hinc nervosum genus recreari, ac fluidorum massam temperari. Remedium enimvero summa clinicorum omnium consensione, longoque usu probatum, de quo verba faciens Riverius, *Novimus*, inquit, *quemdam Nobilem, qui ex frequentibus clysteribus ita servatus fuit ab inveterata affectione, ut omnino curatus videretur, cum multa alia remedia frustra usurpata fuissent*.

XIX. *Primo Vere suc. optim. depurat. portulac. cich. endiv. &c.*] Nimium fervorem, motumque compescendo, & blandissime attenuando, simulque acrium, atque vellicantium humorum excretionem per insignes urinæ vias eliminando operantur plantæ quædam, quæ nitroso sale, aut sale ammoniacali, qui nitrum quoddam inchoatum dici potest, fætę sunt, quęque inter refrigerantia recensentur. Hujusmodi sunt Portulac. Cichor. Endiv. & Boerhaavio testante Fumaria. Istarum igitur succi ex jusculo tenerioris pulli, quo diluantur, atque facilior iisdem aditus in sanguinem præbeatur, vel eædem cum sero lactis destillatæ,

latæ, dici vix poteſt, quantæ in calidioribus, ſiccioribuſque conſtitutionibus efficaciæ ſint ad convulſivas nervearum fibrarum contractiones mulcendas, atque malum hypochondriacum calidum, ut ajunt, profligandum.

XX. *Æſtuoſa tempeſtate ad balnea aquæ dulcis*,] Balneorum efficaciam qui non cognoſcit ad hanc hypochondriaci mali ſpeciem debellandam, medicinam cognoſcit plane nullam. Non ſolum enim univerſi corporis exſuccas nimis, aridaſque fibras relaxari contingit, atque emolliri, ſed acres, vellicanteſque humorum particulas ad corporis peripheriam allici, atque apertis poris extra ejuſdem confinia educi. Hujuſce rei celebre extat exemplum in M. N. C. *Dec.* 2. *an.* 6. ubi hypochondriacus quidam vir, cum aliquoties in balneum aquæ dulcis deductus eſſet, tandem aqua balnei fætere cæpit innatante ei ſaburra nigricante craſſa cum acredine in dies ſingulos augeſcente, ut inſignis in aqua putredo, odor graveolens, atque acerbitas manus aſſiſtentis vellicans oborta fuerit. Mirum novis quotidie adhibitis herbis, ac balneo ſæpius repetito in perfectiſſimum valetudinis ſtatum ægrum reſtitutum fuiſſe.

Aquas Villenſes, Nocerianas, vel Acidulas] In aquarum delectu non omnes conveniunt. Sunt qui aquas Villenſes, Nocerianas, aliaſque nulla manifeſta qualitate, ut docet eruditiſſimus Fernelius, inſignes, neque alio ſapore ullo, quam noſtræ potabiles, ſenſum feriente ebibendas jubeat. Ab acidulis abſtinent, verentes, ne principiis quibus ſcatent activis nervorum genus nimis percellant, atque in ſpaſmos agant, humiditatem omnem exprimant, corpus exſiccent. Qua in re ſi quid ſentio, licet inficias ire non auſim inſipidas aquas eo quod diluant, atque humectent in hypochondriaci mali ſpecie, de qua agimus, locum habere (quod facile de limpidi cujuſcumque vulgaris fontis uſu facile conceſſerim) cum tamen Acidulæ iis principiis ſcateant, quorum ope viam ſibi ad exitum parant, illud ſequitur, ut copioſe primum hauriri poſſint, nulla hinc repletione ſubſequente, quæ viſcerum languores, aut cachexias progignere valeat. Copia autem epotę ſuo ipſo pondere juvante ſolidas partes laxare, tubulos omnes, meatus, ac ductus ſecretionibus, atque excretionibus dicatos nimis adſtrictos, atque abhinc prodeuntes obſtructiones reſerare habent, unde ſalia in corpore oberrantia acida, auſtera, aut alio quovis modo nociva ſegregari contingit, nutritium humorem ęque diffundi, ac nervoſi generis convulſivas contractiones ſedari. Huc accedit aquas acidulas terra calcaria donari, quæ abſorbendi ſumma vi pollet, unde acria excrementa abſorpta facile pręcipitantur, & per inſignes excretionum vias foras eliminantur. Quod nonnulli notant ab acidularum uſu corpora exſiccari, & humiditatem omnem abſumi, unde in ſtrigoſis, & exſuccis corporibus minus convenire videantur, egregie explicat Cl. Henricus ab Heer dum illud intelligendum eſſe oſtendit de ſuperfluo aquoſo latice, qui in corporibus cachexia, vel hydrope affectis abundat: hæc enim corpora abſumto, quo præter naturam madefiebant humore, exſiccantur, & macra redduntur. Hac de re vid. com. *in aph.* 15. *cap.* *V. lib.* 2.

XXI. *In quacumque mali hypochondriaci ſpecie motus corporis moderati, equitatio &c.*] Si quod tradit Seneca de tranquillitate animi: *Indulgendum eſt animo, dandumque ſubinde otium, quod alimenti, ac virium loco ſit, & in ambulationibus apertis vagandum, ut cælo libero, & multo ſpiritu augeat, attollatque ſe animus; aliquando vectatio, itemque & mutata regio vigorem dabunt &c.* ullo in morbo locum habet, maxime habet in malo hypochondriaco. Quocumque nempe motu corporis, præſertim ſub aere ſereno, & aprico matutinis, vel veſpertinis horis uſque ad lenem corporis incaleſcentiam perſpiratio augetur majorem in modum, hinc ſanguinem a recrementis repurgari contingit, ſecretiones omnes, excretioneſque promoveri, ac corpus alacrius fieri: Equitatione vero viſcera

ſcera imi ventris præſertim ſuccutiuntur, qua ſuccuſſione ſordes iiſdem tenaciter adhærentes dimoveri, ſanguinis circulationem per meſenterium, & viſcera imi ventris promoveri, ſolidarum partium, ac præſertim ſtomachi tonum firmari, ad aſſueta munia aptum reddi, atque hac ratione hypochondriacæ affectionis fundamenta convelli adeo manifeſta res eſt, ut manifeſtior ſit nulla. Socrates dum ſolebat quotidie fere uſque ad veſperam contentius ambulare, a quodam interrogatus cur hoc faceret? reſpondit, *quo melius cœnem*. Quibus oſtendit vir ſapientiſſimus ambulationis uſum tum ad ciborum appetitum, tum ad cruditates omnes abſumendas plurimum facere. (Vid. Cic. *lib.* 3. *Tuſcul. quæſt.*) De commodis ex equitatione oriundis egregie loquutus eſt Oribaſius *lib.* 4. *c.* 24. ubi habet: *Equitatio magis, quam omnes reliquæ exercitationes, corpus præſervat, ſtomachum, & ſenſuum organa confirmat*. Capite vero de equitatione: *Si vehementer impellatur equus, quamvis totum corpus laborioſe concutiat, tamen aliquid utilitatis affert; ſiquidem magis, quam omnes aliæ exercitationes, corpus, & præſertim ſtomachum firmat*. Si Sydenhamum audimus, tanti facit equitationem in malo hypochondriaco, ut eamdem cęteris omnibus auxiliis ad hunc morbum profligandum opportuniſſimis facile anteponat. Imo Sacerdotis cujuſdam meminit, quem malum hypochondriacum dire exercebat, ſola equitatione, nullo alio pharmaco ſanati.

A quibuſcumque mentis laboribus a paſtu præſertim abſtineat æger &c.] A quibuſcumque mentis laboribus maxime a paſtu abſtinendum eſſe facit potiſſimum ea ratio, quod avocatis a ventriculo, cęteriſque viſceribus chyloſi dicatis ſpiritibus ad cerebrum, ciborum coctio labefactatur, ac flatus, cruditateſque in ventriculo generantur, quibus morbus intenditur, aut confirmatur. In hunc locum egregie cadit, quod tradit Valerius Maximus lib. 3. c. 6. *Danda eſt remiſſio animis: Meliores, acrioreſque requieti ſurgent. Ut fertilitas agris non eſt imperanda, cito enim exhauriet illos nunquam intermiſſa fœcunditas; ita animorum impetus aſſiduus labor frangit*.

Si fieri poteſt, ſola victus ratione gubernetur] Si ullus morbus diligentia victus gubernandus eſt (ut perbelle ait Plato in Timæo) ille eſt prę cęteris malum hypochondriacum. Quod ſcite admodum, prudenterque pręſtitit Aſclepiades, ut refert Celſus *lib.* 5. *in præfat. Cum enim putaret omnia fere medicamenta ſtomachum lædere, malique ſucci eſſe, ad ipſius victus rationem omnem ſuam curam tranſtulit*.

Victus utilitatem, ac pręſtantiam in curandis morbis novit inter Arabes Medicinę Magiſter nemini ſecundus Jo. Rhazes, qui ſcriptum reliquit 6. *aph. lib. Bonum eſt doctori, quod diætis ægritudinem removeat, vel curet, ſi poteſt, & non cum medicinis*. Et vero plebejos, ruſticos, eoſque omnes, qui Medicis non utuntur, truculentis adeo morbis, ut nulla arte profligari poſſe juratus crederes, liberari quotidie videmus, dum alii, iique maxime, quos ambitio ducit ad peregrinas, rarioreſque merces adhibendas, in pejus continuo labuntur, ac ſępiſſime periclitantur. Egregie inquit Sanctorius *ſect.* 1. *aph.* 139. *Nobilium fere nemo cum remediis ſanatur, qui peſte laborat, plebeii vero ſine plures ſanantur*.

CA-

CAPUT IX.

De Scorbuto.

I. AFfectionis hypochondriacæ summus gradus scorbutus est, morbus Veteribus satis notus, non adeo frequens apud nos, ut vulgo creditur.

II. Causa proxima est sanguinis, cæterorumque fluidorum acor insignis, qui pro varia partium sulphurearum, salinarumque exsolutione, commixtione, atque mutuo nexu in dyscrasiam acrem, salsam, muriaticam solidas exedentem partes degenerat.

III. Septentrionalibus Populis, iisque maxime, qui vicini sunt Mari, itinera per Mare instituunt, nautis, qui carnibus fumo induratis, pane biscocto, aqua putrida, verminosa utuntur, qui salitis piscibus, carnibus suillis, aut bubulis sale, aceto conditis, caseo pariter salito frequentius vescuntur, familiaris morbus est.

IV. An atrabilarius humor, an solum lien accusandus in hoc morbo?

V. Acidum Scorbutum præ cæteris comitatur difficilis, anhelosa ad levem quemcumque motum respiratio, ad somnum proclivitas, crurum tumor, genuum titubatio, maculæ rubræ, lividæ, nigricantes, crura eadem occupantes, gingivæ tumentes, oris fætor incipiens, dolores dentes, caput, crura, surasque, abdomen, artus gravantes, paralysis.

VI. Gingivarum putredo, erosio, dentium caries, scabies, impetigines, crustæ, ulcera cutem deturpantia, arenulæ rubræ, & friabiles in ima urina subsidentes, quæ oleosa sit, varioque eleganti colore in ima superficie notata, vomitus, diarrhœæ, dysenteriæ, hæmorrhagiæ, corporis siccitas, tabes salsedinem humorum muriaticam arguunt.

VII. Graviora hæc, & dirius ægrum exercentia cum siti inextinguibili, calore, æstuque corporis intolerabili, rubore intenso, acredinem designant.

VIII. In Scorbuto acido paullo acriora, quam in affectione hypochondriaca visa sunt convenire. Ea tamen acidis temperata, sero lactis diluta sint. Sequenti sero destillato summa cum felicitate usus sum. ℞. Cochlear. recent. florid. Nasturt. aquat. Beccabung. Acetos. a Lib. IV. In mortario lapideo omnia simul conterantur, & in vase æneo stanno obducto indantur, dein superinfundantur Ser. Caprin. Lib. XX. Vas operiatur capitello vitreo & f. s. a. destil. usque ad claritatem, quæ ad usum servetur incipiendo ab ℥ vi. usque ad x. mane quotidie jejuno stomacho propinandis.

IX. Sero lactis succedat sequens decoctum. ℞. Sarf. peril. elect. incis. radic. Chin. Santalor. rubror. a ʒ ii. rasur. Cor. Cer. Ebor. a ʒ i. fol. cochlea. acetos. a M. s. aq. font. Lib. iv. ranar. excortic. cancror. fluviat. n. iv. in vase destillator. in B. M. ebul. usque ad consumpt. tertiæ partis, colatura detur ad ℥ x. mane ægro lecto cubanti per XXX. circiter dies.

X. Mer-

X. Mercurialia salivationem moventia, atque purgantia acriora minus tuta.

XI. Aquæ acidulæ, ac tandem lactis asinini usus cum antiscorbuticis medicamentis cæteris palmam præripiuntur. Quare Lac cum spiritu acri cochlear. a gut. XX. ad XXX. vel ex decoct. baccar. Juniper. exhibeatur.

XII. In Scorbuto ab acredine oriundo contentus sum succo Acetos. Acetosel. ad ℥ iii. quotidie ex decoct. earumdem plantarum propinando. Hujusce loco sint succi Limon. Citr. Berber., nec non spiritus vitriol. nitr. sal. dulc. & h. m. ad gut. aliquot ex aq. stil. Acetos. &c.

XIII. Ad thermopotationem opportuno tempore, ad lactis usum deveniendum tandem.

XIV. In Scorbuto salso Fumarię succus optim. depurat. ad ℥ iii. quotidie exhibitus ex jusculo junior. pulli mira pręstat. Jusculum, vel Serum lactis fumaria alteratum bihorio post exhibendum, & repetendum vespere.

XV. Si ęger laxioris, atque humidioris sit habitus, decocta ex lignis sudorificis, addendo Viperam, hic quoque locum habent.

XVI. ad aquas B. M. V., ad balnea, tandem ad Lac ex decoct. Sarsperil. confugiendum.

XVII. Gingivę erosę, ac putridę tinctura Laccę Amynsicht sępius in die abluantur, vel sequenti collutor. ♃. Suc. sarment. vit. alb. ℥ vi. Acet. opt. Mel. a ℥ ii. M. pro usu dicto. Deglutitum quoque hoc remedii genus per triduum mira præstat.

XVIII. Ulcera oris profunda aq. virid. Hartman. per plures dies, mox sal. satur. Cerus. a ʒ i. balsam. Copaib. subactis, & super alutam extens. pertractanda.

CAPUT IX.

De Scorbuto.

I. A*ffectionis hypochondriacæ summus gradus Scorbutus est, morbus Veteribus satis notus &c.*] Illorum opinionem, qui scorbutum Veteribus incognitum fuisse voluerunt, pręstantissimi Medici, quos inter Sennertus, Langius, Willisius, Charletonus, aliique plures egregie refutarunt, atque ex Veterum eorumdem monumentis, præsertim vero Hippocratis lib. de *inter. affection. tex.* 34. *&* 39. *lib.* 2. *præd. s.* 2. & Plin. in *histor. natur. lib.* 25. *cap.* 3. Aretæi, aliorumque, neque recentem morbum esse, neque Veteribus ipsis prætervisum, licet minus accurate descriptum, aliisque nominibus insignitum, perbelle deduxerunt. Cachexiæ autem nomine ipsis innotuisse Cælius Aurelianus *lib.* 3. & Sylvius *p.* 704. ostenderunt.

Non adeo frequens apud nos &c.] Adeo familiaris nobis creditur Scorbutus, ut morborum plerorumque genuinam, ac veram naturam ignorantes minus docti Medici eosdem ad Scorbuticam acrimoniam referant. Quam fraudem præclare agnoscens Sydenhamus se continere non potuit, quin hos altiori voce damnaret, atque multos ex iis affectibus, qui Scorbutici audiunt, vel effecta morborum

sientium, vel reliquias nondum perfecte devictorum esse contenderet. *V. Op. Med. de rheumatis*.

II. *Causa proxima est sanguinis, cæterorumque fluidorum acor &c.*] *Inesse in homine & amarum, & salsum & dulce, & acidum, & acerbum, & fluidum, & alia infinita &c. atque hæc quidem justa, ac inter se temperata, neque conspicua fieri, neque hominem lædere* docuit Hippocrates *lib. de Veteri Medic.* Quæ si sano modo interpretemur, liquet nihil aliud significare voluisse, quam multis, ac variis principiis humani corporis alligatis mutuo, & firmiter connexis optimum, ac perfectum valetudinis statum constitui. Quo autem loco subdit: *Ubi vero horum quidpiam secretum fuerit, atque ipsum in se ipso steterit, tunc & conspicuum est, & hominem lædit*: nihil aliud inferre voluisse, quam dissolutionem illius nexus, ac vinculi, quo pro optima valetudine constituenda alligari mutuo, & firmiter conjungi debent varia illa genera partium, quibus cum fluida nostri corporis, tum solida componuntur. Dissolvi autem potest nexus ille plurimis modis. Primum si salinæ partes a sulphureis, & terrestribus partibus secernantur, unde acor emergit. Nemo ignorat acorem peracutum esse sensum punctionis (sapores jam omnes lævitate quadam, & asperitate fieri docuit Plato in Timæo.) Acorem igitur ab acutis, rigidisque mixtorum partibus gigni manifesta res est. Cum vero salinæ partes asperitate, acutie, rigiditate cæteris antecellant, consequens est, ut cum salinæ partes a sulphureis, & terrestribus secernuntur, acor in sanguine emergat, qui cum affectionis hypochondriacæ causa sit, ut ex allatis manifestum est, eumdem & Scorbuti esse facile judicaverim, si depressis omnino sulphureis, spirituosisque partibus præter modum exaltetur, unde sanguis ad instar vini rancidi, ac mucilaginosi fiat. V. Sennertus tract. *de Scorb. cap.* 2.

In dyscrasiam acrem.] Quoniam exaltati acidi est mordere solidas partes, pungere, atque corrodere, ut notant Plato *in Tim.* Galenus *de S. M. F. cap.* 35. Willisius 35. *de anim. brutor. cap.* 12. consequens est, ut in vehementiores, validioresque contractiones agantur vasorum tunicæ, atque hinc aucto fluidorum motu sulphur licet ramosum, atque implexum a mixtorum vinculo expediatur, dissolvaturque, & cum sale, qui primigenius a chymicis appellatur, insignis acutiei intime misceatur; quæ duo unita, & volatilia facta, superante tamen sulphure insignem acredinem sanguini, & reliquis fluidis conciliant: non secus ac ex vegetabilibus fermentatis ardens spiritus habetur, non alia de causa, nisi quia fermentatione eorum sulphur dissolvitur, & cum sale primigenio intime miscetur. Contingit acredo hæc potissimum in temperamentis calidioribus, & adustis, in quibus sulphureæ partes facile attenuantur, & cum salinis miscentur.

Salsam Muriaticam] Nisi sulphur aucto solidorum motu tanta in copia dissolvatur, ut unitum cum sale acredinem in sanguinem inducat, illud saltem sequitur, ut tenuibus, & aquosis partibus sanguinis resolutis, ac dissipatis, fixiores, terreæ, oleosæ quasi ustæ remaneant, vel sulphureæ minori quantitate exsolvantur, ideoque unitæ cum salinis salsum muriaticum solidas partes exedentem progignant. A salso Scorbutum, aliosque humanum corpus infestantes morbos frequentius oriri, quam ab acido, aut acri liquet ex Cl. Roberti Boylei, aliorumque observationibus, quibus compertum est, nullum frequentius salem in humano corpore reperiri, quam salsum, acidum nunquam sensibiliter apparere, acrem raro se prodere. Quibus quemadmodum alchali, & acidi propugnatores, qui in ea sunt opinione, ut credant salsum in humano corpore vel in acidum, vel in alchalescentem acrem converti, acquieturi sint, viderint alii. Sed hac de re plura alibi dicemus. Quam mira res videtur, ut a sale, cujus necessitas tanta

ta est, ut sine eodem vix, ac ne vix quidem consistere hominum vita possit, a quo fames excitatur, saporibus gratia conciliatur, fluiditas, ac tenuitas sanguini, cæterisque humoribus debita tribuitur (teste Plutarcho *in quæst. nat.*) alvus, urina, (juxta Hippocratem *lib. de affect.*) cæteræque excretiones omnes, secretionesque promoventur, nimia obesitas, qua pleraque animalia, pecudes ægrotant, unanimi Medicorum consensu, Plutarchi præsertim, & Hippoc. *de sal. diæt. n. 6.* testimonio tollitur, corporum putredo præcavetur (ut propterea Veterum olim mos fuerit liberos recens natos muria abluendi existimantium hac ratione corpus firmari, & indurari, si fides habenda sit Cælio Rhodigino in S. lectionibus, qui etiam memorat Ægyptios mumiarum præparationes, & cadaverum balsamationes salis ope adornasse, & perfecisse,) Venus excitatur (ut propterea solemne fuerit Sacerdotibus Ægyptiis, ut præclare ostendit laud. Plutarchus *S. 3. quæst.* 10. salem in cibis non adhibere, ut continentiam, ac castitatem servarent) aliæque innumeræ utilitates, & commoda proficiscuntur, quam mira, inquam, res videtur, ut si modum excedat, innumeræ fere molestiæ, eæque gravissimæ hominibus inferantur, Scorbutus, aliique fœdissimi morbi enascantur.

III. *Septentrionalibus populis, iisque maxime, qui vicini sunt Mari &c.*] Hollandis, Anglis, Suecis, Danis, Norvegis, Germanis Septentrionalibus, seu inferioribus familiarem esse morbum tradunt rerum Scriptores. Observatione autem dignum est, eos maxime infectos esse, qui vicini sunt Mari, atque itinera per Mare instituunt. Quæ res ansam dedit plerisque ad vehementer credendum eos salso, ac muriatico Scorbuto frequentissime torqueri. Ventos a Mari fluentes salem deferre communiter reputatur. Illos porro, qui inter brumalem Solis exortum, & occasum perfluunt, austrum in primis, salsum inducere docuit Hippocrates lib. de *aere, aquis, & locis. Quæ enim Civitas*, inquit, *ad hos ventos sita est, ejus aquæ multæ, & salsæ sunt*. Opinionem porro hancce multa confirmare videntur. Et primo quidem, quod ejusmodi populis familiares sint maxime cibi sale, & aceto conditi, & fumo indurati. De salsis quidem, & fumo induratis manifestior res est, quam ut ullis rationibus possit comprobari. Sal enim, quo abundant, eorum sulphuri ventriculi attritione, & calore dissoluto permiscetur, atque in acrem, aut salsum succum abit, quod experimento confirmant chymici, qui bubulum sanguinem cum sale marino coquentes salem alchalicum urinosum conficiunt. Acidorum autem intemperatus usus salsum non in omnibus gignit, sed tantum in corporibus siccioribus, ac fervidioribus. Cum enim salem salsum ex acido, & acri constare manifestum sit, consequens est, ut ubi acida misceantur, & coeant cum acribus, sulphureisque partibus, quibus eadem corpora referta sunt, in salsum convertantur. Quod si laxiora sint corpora, mollia, atque imbecillia, quæ sanguinem habent crassum, viscidum, ac lentum, deficientibus acribus, sulphureisque partibus, cum quibus acida coeant, acor præternaturalis generatur, atque abhinc scorbutus exoritur.

IV. *An atrabilarius humor, an solum lien &c.*] Opinio fuit maxime celebris Scorbutum ab atrabilario humore repetendum esse, eumque potissimum a liene progigni, qui fæculentum a sanguine humorem melancholicum dictum repurgare nequeat, imo in suis ductibus retentum depravet, commutetque in atrabilarium. Quæ sententia licet rejecto jam quaternario humorum numero per se corruat, eamdem etiam tamquam figmentum quoddam rejiciendam esse evincunt observationes præstantissimorum virorum, Sennerti *lib. 3. med. pract. sect. 2. cap. 2.* Horstii *trac. de Scorb. sect. 2.* Foresti, Willisii, aliorumque, quibus compertum est omentum, hepar, aliaque imi ventris viscera mirum in modum labefactari. Quid opus est pluribus? Scorbutum gradu tantum a malo hypochondriaco

driaco differre ex superius allatis manifestum est. Cum vero in malo hypochondriaco non unum viscus sit accusandum, nec unicum læsionis genus, unicum in Scorbuto accusare velle ridiculum est.

V. *Acidum Scorbutum præ cæteris comitatur difficilis, anhelosa ad levem quemcumque motum respiratio, ad somnum &c.*] Scorbuto acido laborantes difficulter respirare, anhelos, torpidos, & enerves fieri cum lassitudinibus corporis, præsertim artuum, accuratiores practici cum Cl. Willisio tradiderunt. *Acido*, inquam, a quo vix, ac ne vix quidem differre videtur Scorbutus a dyscrasia sanguinis sulphureo salina, a qua prædicta symptomata exoriri preclarus Auctor affirmavit. Quod quidem non aliunde repetendum esse facile judicaverim, quam ex eo quod acidum crassitiem, lentoremque sanguinis excitat, tenuiores, fluidioresque partes cogit, ac figit, unde egre per vasa minima nostri corporis movetur, spiritus etiam ab eodem vel pauci admodum, vel torpentes separantur, ac per nervos in partes motui cum voluntario, tum naturali inservientes transmittuntur, hinc languere sanguinis, ac solidarum partium motum necesse est. Si subsistat sanguis in pulmonibus, orietur difficilis respiratio, anhelusque reddetur eger, si in cerebro, proclivitas ad somnum.

Crurum tumor, genuum titubatio &c. Languebit vero motus sanguinis eo magis, quo longius, & remotius a corde recedet, unde minimum est vis impellentis momentum, ac fluidorum permeantium celeritas, hinc crurum tumor, ac genuum titubatio. Eadem de causa rubræ, ac fibrosæ sanguinis partes in minimis capillaribus cutis vasculis longissime a corde dissitis subsistentes maculas violaceas, purpureas, lividas, prout sanguinis conditio dabit, excitabunt. Subsistentes circa gingivas tumorem earumdem efficient. Non potest autem diu subsistere sanguis, quin fermentationem subeat, seu mavis cum Pitcarnio putrescat, unde oris fœtor incipiens. Ex salinarum particularum exaltatione insigni, maximoque sanguinis, ac liquoris nervei acore, ac mordacitate peculiares nervos, qui per longum maxillæ in fasciculos dispositi singulis dentibus prospiciunt, violenter convellentis, aut membranarum folliculum, qui intra dentium lamellas, & radices continetur, vasis, & glandulis refertum divellentis, immanis dentium dolor proficiscitur. Ex eadem convulsione, divulsione nervearum fibrillarum meninges, & cerebrum constituentium orientur acerbissimi capitis dolores. Causa eadem circa articulos arthritidem vagam scorbuticam, circa spinalem medullam agens ea ratione, qua denegetur spirituum animalium in partes motui voluntario, & sensibus externis inservientes paralysim excitabit, malum scorbuto laborantibus frequentissimum si quod aliud.

VI. *Gingivarum putredo, erosio, dentium caries, scabies, impetigines &c.*] Jam ad alteram Scorbuti speciem ventum est, in qua præter salinas partes sulphureæ exaltantur, quæ simul commixtæ acredinem, aut si minor fuerit sulphurearum particularum exaltatio, salsedinem progignunt, a quibus & gingivarum erosio insignis, & dentium caries, & scabies, aliaque cutim deturpantia mala exoriuntur. Si enim loco mitis illius blandique succi, qui per salivales, aut cutis glandulas excerni debet, separetur humor, acrium, salsorumque salium copia saturatus continuum solvit, pustulas, ulcuscula excitat, quæ scabiem, aliaque id genus mala constituunt.

Arenulæ rubræ, & friabiles in ima urina subsidentes, quæ oleosa &c.] Ab acribus, sulphureisque particulis præpollentibus universa sanguinis massa funditur, colliquaturque, ineptaque fit non solum ad alendum corpus, sed ad abripiendum quidquid nutritii roris, & pinguedinis in eo est; hinc oleosæ urinæ apparent, varioque colore caudæ pavonis ad instar, aut Iridis eleganter notatæ, quas vomitus, diarrheę, dysenteriæ, hemorrhagię, e propriis vasis affluentibus humo-

moribus, excipiunt. Quamquam vero non tantum pinguedo abrasa, & colliquata, sed quasi cuticula salinarum molecularum, quę in superficie sustentantur, apparet: Cujus quidem rei certissimum argumentum illud est, quod urinę intense rubescant, & rutilent, & postmodum arenulas deponant friabiles, quod phęnomenon Scorbuticis pręsertim macie consumptis adeo familiare est, ut nullum magis.

VII. *Graviora hæc, & dirius ægrum exercentia cum siti inextinguibili &c. acredinem designant.*] Acre anceps nomen est apud Veteres philosophos, & medicos. Acre enim audit ipsis quidquid nerveas fibras moleste afficit, sive acidum, sive austerum, sive salsum sit. Acre tamen proprie dictum significare saporem ab aliis omnibus diversum, apparet vel ex eo, quod acria cum caloris sensu mordere soleant nerveas fibras, ut notat Plato *in Tim.* & Galenus *de S. M. F. lib.* 1. *cap.* 37. Hinc non mirum, si Scorbutus a sanguinis acredine oriundus graviora excitet symptomata, & sitim inexstinguibilem, ęstum corporis, aliaque id genus. Memorabilis est observatio, quę extat *in M. N. C. Dec.* 2. *an.* 2. de sanguine tanta acredine prædito, ut unica ejus guttula secta vena ad denudatum brachium cadens non solum cuticulam, excitata in ea vesicula, sed etiam subjectam cutim cum eschara, lanceolam autem in cuspide livido tinctam colore, atque adeo friabilem reddiderit, ut levi attritu in particulas abire potuerit. Minus mirari subit vulneratum non tantum sanguinem, sed etiam carunculas membranulis, & venulis conspicuas per alvum, urinam, vomitum, tussim egessisse. Similis sanguinis constitutionis meminit etiam Bonetus *Medic. Septentrional. par.* 2. *l.* 2. *sect.* 22. *obs.* 2. Urinam Scorbuticorum lintea corrodentem vidisse, & Sennertus tr. *de consen. & dissens. chymicorum lib.* 1. *c.* 16. & Doringius *tr. de Scorb.* & Salmuthius *cent.* 2. *obs.* 4. testati sunt. Similis quoque urinę exemplum vid. in *M. N. C. Dec.* 2. *an.* 8. Tanta est vis acrium, ac causticorum salium, qui in sanguine, reliquisque succis exaltantur.

VIII. *In Scorbuto acido paulo acriora, quam in affectione hypochondriaca &c.*] Ubi hactenus de triplici acrimonia Scorbutica allata ad examen revocaveris, vix, ac ne vix quidem in fraudem induci poteris in Scorbuti curatione instituenda. Ubi enim acorem in sanguine, & reliquis fluidis exaltatum esse probe noveris depressis sulphureis, spirituosisque particulis, ea in usum esse vocanda facile intelliges, quæ sale volatili acri abundant, quæ extimulando vasa, & viscera eadem in validiores contractiones agunt, quæque sanguinis moleculas penetrando, scindendo ejusdem principia solvunt, & si quid lentum, viscidumque est abstergunt. Ejusmodi sunt vegetabilia quædam, quæ antiscorbutica dicuntur Cochlear. Trifol. fibrin. persicar. raphan. rustican. & alia. Raphanus rusticanus præ cæteris cujusdam olei adeo subtilis dives est, ut pistillo contusus odorem emittat membranam narium sic ferientem, ut violentas sternutationes, lacrymationes insignes excitet. Acrium ejuscemodi vegetabilium succos sanguinem intra vasa dissolvere supra ostendimus. Mirum autem extra vasa eumdem cogere, ut experimentis Cl. Pitcarnii *in elem. ph. Math.* compertum est. Quo magis patet vires suas potissimum exercere in solidas partes easdem extimulando, & in crebriores, vehementioresque contractiones adigendo, quod dici vix potest quantum ad dissolvendum sanguinem faciat.

Ea tamen acidis temperata, sero lactis diluta sint.] Caute autem iisdem utendum, ne dum sanguinem solvere, aciditatemque corrigere volumus, ineptas muneribus suis solidas partes constituamus, vel sulphureas partes nimis terendo, fundendoque acredinem humorum, atque abhinc prodeuntem Scorbutum excitemus. Quapropter salubre practicorum consilium Sydenhami præeunte exemplo plantarum antiscorbuticarum acrium succos acido aurantiorum, vel citrinorum malo-

malorum succo, vel similibus temperatos præscribere. Illi enim sale volatili oleoso, acri, hi vero acido turgescunt, ex quorum mixtura media qualitas exsurgit, quæ ad acorem in sanguine, & reliquis fluidis exaltatum corrigendum, atque abhinc prodeuntis Scorbuti profligationem existit opportunissima.

Miti sale acido constat Acetosa. Frequens propterea ejus usus est, & valde proficuus. Refert Thomas Bartholinus (act. *Haf.* 1671. *obs.* 9.) Groenlandos populos Scorbuto misere vexari solitos sanari miscendo cochleariam, & acetosam simul in suis jusculis avenaceis, vel hordeaceis. Has duas plantas copiose simul crescere in hac regione, quasi seorsim sumi non debeant, ne separatæ noceant. Quid si sero lactis diluantur? Præterquamquod ad solidarum partium spasmos relaxandos, atque emolliendos, easque ab ulteriori vellicatione, morsu, atque erosione muniendas plurimum facit, accedit præterea ad abstergendum, aperiendum, & pravos vitiososque succos per insignes urinæ vias extra corporis confinia educendos opportunissimum existere. Idque omnes facile concedunt, qui de Scorbuto ex instituto egerunt, quos infra videbimus. Egregius præ cæteris est Cl. Jo. Wieri locus (tract. de Scorbuto) de seri lactis efficacia: *Si in lacte*, inquit, *plantas antiscorbuticas coquant, expressumque liquorem felici successu hauriant ægroti, id seri magis, quam lactis ratione evenire censendum; In cribro butyri, & casei coagulum remanet; Serum autem, quod transfluit, & tenuium partium est, abstergit, aperit, urinas movet, atque ad Scorbuticæ luis profligationem cum primis utile ex priscorum etiam Aetii, Galeni testimoniis est.*

IX. . . . . *Sarf. peril. elect. radic. Chin. Santalor. rubor. &c.*] Ad viscidiores sanguinis partes, & quæ facile in solidarum partium interstitiis hærent resolvendas, acorem omnem præsertim fixiorem corrigendum, & universam fluidorum massam refermentandam plurimum valere communiter reputantur ligna quædam, quæ sudorificorum titulo insigniuntur. De Sarf. peril. de radic. Chin. omnes fere conveniunt. De Santalorum virtutibus lis orta. Alii enim inter refrigerantia, seu fervorem sanguinis contemperantia, alii vero inter calefacientia recensent. Analysi tamen eorumdem instituta, particulis valde tenuibus, & activis donari compertum est. Quamobrem Caspar Hoffmannus jure, meritoque illos Medicos redarguit, qui refrigerandi fine Santala, eorumque decocta præscribunt. Salubre porro est practicorum consilium in ejuscemodi decocta carnes recipere, ut principia illa nimis activa, ac volatilia, quæ commovendo nimis, fundendoque opportuna existunt, retundantur. Hac ratione decocta Septaliana fere methodo parantur, quorum eximiam virtutem ad diuturnos morbos debellandos qui non cognoscit, medicinam cognoscit plane nullam.

X. *Mercurialia salivationem moventia, purgantia acriora &c.*] Sunt qui præter sudorifica hactenus recensita scialagoga in hoc morbo commendant, præsertim ex Mercurio deprompta, in eam spem adducti, ut credant fluiditate, soliditate, ac pondere componentium arctam nimis, ac tenacem sanguinis, humorumque texturam penetrare, dividere, congestiones dissolvere, fixiorem acorem tollere, atque hac ratione scorbutum acidum certo, feliciterque profligare. Verum cum Mercurialia turbas insignes excitent, speciatim vero ulcera oris, dentiumque casum promoveant, quæ fere symptomata in scorbuto solent ægrum dire exercere, nemo non videt horum medicamentorum pretium in hoc morbo plurimum imminui. Si quis Mercurialibus uti velit, saltem penes illum sit Dolæi monitum, ut videlicet singulari, & peculiari modo sublimentur, ut duntaxat sudorem, & nullam efficiant salivationem.

Ne cathartica acriora tuta sint facit potissimum ea ratio, quod solidas partes nimis extimulare habeant, sanguinem, reliquosque succos exagitare, sales eorumdem

rumdem acuere, tenujores partes educere, crassioribus, fixioribusque remanentibus, unde justus subrepit timor, ne gravissima incommoda ex eorum usu percipiantur.

Hisce ferme de causis pilulæ illæ adeo famosæ de fumaria, quas nonnulli cum Mercurio dulci exhibent, eæque omnes, quarum basis Aloes est, Antiscorbuticæ Timæi, Amstelodamenses, aliæque innumeræ accuratioribus practicis minus probantur.

XI. *Aquæ acidulæ, ac tandem lactis asinini usus, cum antiscorbuticis &c.*] De acidulis Vid. com. *in aph.* 16. præceden. cap. de affect. hypochond.

Solo lacte vesci in eo morbo, in quo fibræ ad validiores oscillationes concitandæ sunt, crassities, lentorque humorum dissolvendus, minus expedit. Eximiam porro præstabit operam, si cum antiscorbuticis medicamentis in usum vocetur, quo fit, ut acres istorum particulæ, quæ sanguinis massam nimis exagitare valent, sulphureas ejusdem partes in motum agere, acidum omne sanguinis massam inspissans, ac cogens destruere, solidas partes acriter pungere, tenuis, mitis, ac benigni corporis admixtione temperentur, & ex amborum consociatione exsurgat medium quoddam medicamenti genus, quod cum leniter scindendo, penetrando, ac reserando, nec non acidos, austeros, aut alios quosvis peccantes sales diluendo, irretiendo, demum mites, læves, politasque particulas in sanguinem introducendo, quibus solidæ partes ab acrium, atque erodentium humorum actione muniantur, operetur, illud est remedii genus, ut si quid in summa rerum angustia sperari possit, ab hoc uno sperari jure posse confidendum sit.

Quare Lac cum spiritu acri cochlear.] Spiritus acres plantarum cum dicimus eos fere intelligimus, qui ex foliis earumdem certa quadam encheiresi fermentatis eliciuntur; fermentatione enim fit, ut ramosum, ac implexum eorum sulphur dissolvatur, & cum sale primigenio a chymicis dicto intime misceatur, quæ duo unita, ac volatilia facta superante tamen sulphure acrem spiritum efficiunt. Quod evenire nullo modo potest, si plantæ non fermententur. Earum enim sulphur ramosum, & valde implexum cum sit, difficillime a mixtorum vinculo expeditur, terrestres partes gravissimæ cum sint nunquam in alembico attolluntur; reliquum est igitur, ut primigenio earum sale per destillationem ab utrisque secreto, acidus liquor habeatur. Acres porro ejuscemodi liquores arctam nimis, ac tenacem sanguinis compagem penetrando, dividendo, solidas partes extimulando, morbis a crasso, viscido, ac lento oriundis egregie opitulantur. Eosdem augent, aut confirmant acidi. Ex quo colligi potest, quid efficere valeant spiritus illi, qui a plerisque minus cautis per vini spiritum, quod potentissimum acidum est, si Boerhaavio credimus, elici solent. Quamvis nempe ardentes spiritus stimulando, atque in crebriores, vehementioresque contractiones agendo solidas partes, nec non sulphure suo in fluorem redacto, & volatili, quo abundant, simul ac ingesta sunt, a calore exaltato fluidas solvere, ac fundere habeant, eodem tamen exhalante, & remanente sale acido, easdem cogunt majorem in modum, ac condensant. Hinc est in scorbuto ab acido pendente cane pejus, & angue ab istius generis medicamentis abstinendum esse.

Inter spiritus ex plantis antiscorbuticis fermentatis elicitos eminet spiritus Cochleariæ, qui Flandriæ provinciæ Belgii maximæ, ac cultissimæ paratur. Cochlearia enim ibi ad insignem magnitudinem excrescit, & longe efficacior est illa, quam in hortis ipsi studio, ac labore colimus. Tantæ activitatis est spiritus cochleariæ adnotante Cl. Junchero, ut sanguinem facile concitet, ac nimis commoveat, atque æstuosam cephalalgiam, aliaque hujusmodi mala procreet.

creet. Quapropter eumdem cum acidis liquoribus semper miscendum esse putavit Etmullerus, quibus nempe subtiles, ac volatiles ejus sales irretirentur, atque ipsius efficacia parumper infringeretur. Quid porro mali pertimescendum, si ex lacte exhibeatur?

Vel ex decoct. baccar. Junip.] Nisi certo scias ejuscemodi spiritus ex plantis per fermentationem elicitos esse, auctor sum, ut Lac ex decoctione baccarum Juniperi exhibeas, quæ cum oleo subtili, ac penetranti fętę sint, dici vix potest quam apte iis omnibus morbis, qui ex solidarum partium atonia, atque a viscido, & lento proficiscuntur, medeantur. Nervosas enim partes mirum in modum corroborant, urinam cient, & obstructiones viscerum tollunt. Solo lacte ex decoctione baccarum Juniperi scorbutum non semel feliciter debellatum vidisse bona fide testor, cum alia minus commode responderint. Saltem pulcherrima hujusce remedii laus est nocere non posse, ut de spiritibus ope vini spiritus, vel ex plantis non fermentatis dictum est.

XII. *In scorbuto ab acredine oriundo contentus sum succo Acetos. &c.*] Acida acribus contraria esse, eademque figere, & in blandum, innocuumque saporem salsum convertere manifestum est. Ob id potissimum scorbuto ab acredine sanguinis oriundo profligando opportunissima existunt. Acida porro vel vegetabilia sunt, vel mineralia. Ad illa spectant Acetosa, Acetosella, sive Oxalis, succi limon. Citr. Berber. &c. Inter Mineralia vitriolum, nitrum eminent, aliaque hujusmodi. Refert D. Geoffroii *Mac. Med. p.* 2. virum clarissimum, & in praxi medica exercitatissimum D. Marinum, dum viveret, Nosocomii Parisiensis Medicum ordinarium, scorbuticos quamplurimos sanasse eorum alimenta foliis acetosæ coctis immiscendo. Quamvis non constet acidus nę scorbutus fuerit, an ab acredine oriundus, ab hac tamen causa oriri dubitandum non est, nisi forte velimus acidum acido destrui, quod rationi valde repugnat.

Suc. Limon. &c.] Insignem acidorum vegetabilium efficaciam ad quamplurimos morbos debellandos qui non cognoscit, medicinam cognoscit plane nullam. Martinus Listerus *exercit. med. exer.* 4. memorat Pisonem in rebus exoticis exercitatissimum, qui refert peritissimos Indiæ Medicos plus præsidii in Limonibus ponere, quam in lapide Bezoartico, aut Theriaca contra malignos morbos, & pestilentiales febres, atque ipsa venena: se autem ex nullo alio aliquo remedio simplici tot felices effectus in tota sua praxi observasse, quam ex Limonibus. Forestus ipse se mali citrei putamine succulento dentibus attrito contra pestem munire solitum fuisse testatus est. Hujusce pomi præstantiam cecinit Virgilius Georg. l. 2. v. 126.

Media fert tristes succos, tardumque saporem
Felicis mali, quo non præstantius ullum,
Pocula si quando sævæ infecere novercæ,
Auxilium venit, & membris agit atra venena.
Flos adprime tenax: animas, & olentia Medi
Ora fovent illo, ac senibus medicantur anhelis.

Nempe in humorum acredine massulæ fluidorum a sale volatili, ac corrosivo solvuntur, acida vero figendo acre fluidorum eorumdem dissolutionem prohibent. Hinc liquet cur acida refrigerandi vi polleant, & vim catharticorum infringant. Eorum enim sulphur exaltatum cogunt, ac figunt.

Spirit. vitriol. &c.] Acidis vegetabilibus fortiora sunt mineralia, vitriol. nitr. &c. quibus Sylvius, P. Barbette, aliique se felicissime usos fuisse testati sunt. Spiritum nitri dulcis conficiendi modum tradit Boerhaavius (*op. Chym. p.* 3. *proc.* 134.) ac scorbuto sanando singulari virtute prodesse confirmat. Si acidi hujusmodi liquores sero sanguinis affundantur, adeo idem cogunt, ac condensant,

sant, ut ad ignem quasi coctum videatur. Si cum salibus alchalicis volatilibus urinæ, corn. Cerv. armoniac., & similium misceantur, frigidam fermentationem spissitudine liquorum facta excitant. Harum fermentationum exempla quamplurima extant in A. R. S. P. an. 1700. quæ legi ex fonte malumus, quam hic referri.

XIII. *Ad thermopotationem opportuno tempore, ad lactis usum &c.*] Inter ea, quæ acredinem humorum temperant eminent aquea, utpote quæ dissociare, disjungere, ac dispartire habent acres, erodentesque humorum particulas, ineptasque reddere ad solidas partes afficiendas, & terra calcaria, qua fæta sunt, absorbentissima easdem imbibere, atque per insignes excretionum vias extra corporis confinia educere. (*Vid. com. in aph.* 20. *cap. præced. de affect. hypoch.*) Quæ diluunt mirabiles habere vires ad eorum vim infringendam, quæ solidas nostri corporis partes rodere, & absumere valent (ut alibi innuimus) liquet ex Cl. Sydenhami epistola ad Robertum Bradii asseverantis quemdam a sublimato corrosivo venenatum sola aqua adhibita felicissime curatum fuisse. Temperatur demum ab iis, quæ irretiunt, inviscant, obtundunt acre, & solidas partes ab ejus morsu muniunt, atque tuentur. Inter quæ Lac eminet, non solum ob caseosas, ac butyrosas, quas continet particulas, quæ prædictis muneribus obeundis pares existunt, sed serosas etiam, quæ diluendo, abstergendo, & ad urinæ vias ducendo operantur. *Vid. cum. in aph.* 8. De admiranda vi oleosorum in perdomandis viribus acrium, atque erodentium corporum insigne præ cæteris exemplum præbent illi, qui æs ad papyrum prælo imprimendum aqua forti cælant. Æneam enim tabulam, ut alibi ostendimus, cera oblinunt, in eaque imagines, & simulacra imprimunt. Tunc aquam fortem affundunt, quæ exaratos sulcos permeando acrimonia sua æneam tabulam corrodit, parte intacta remanente, quæ cera obducta est.

XIV. *In scorbuto salso Fumariæ succus optim. depur. &c.*] Salsum in humano corpore modum excedens sanguinem minus colliquat ac fundit, minusque solidas partes mordet, & ad sanguinem celerius movendum extimulat, quam acre. Hinc morbi a salso oriundi mitiores plerunque illis, qui a nimia acredine ortum traducunt. Igitur temperata remedia præscribenda esse luce clarius apparet. Non acria sale volatili oleoso prædita, quia plus æquo humores exagitant, fundunt, ac solidas partes in vehementiores contractiones sollicitant: Non acida, quia nimis cogunt, ac figunt. Temperata porro ea dicuntur, quæ blande attenuando, solvendo, stimulandoque operantur. Inter quæ eminet Fumaria; *cujus succum viscera reserare, reserata roborare, sanguinem a biliosis, adustis, & crudis recrementis purgare &c. & usum præcipue esse in scorbuto, scabie, & similibus*, docuit Cl. Etmullerus, quem accuratiores practici in hac parte sequuti sunt. In hac nempe scorbuti specie cutaneæ affectiones, scabies, impetigines, aliæque similes frequentissimæ sunt. Vix autem ullus dubito, quin hac de causa hujusce plantæ pretium plurimum augeatur. Quod Simon Paulli confirmat asseverans, se hoc simplici remedii genere scabiosissimos felicissime in pristinum valetudinis statum restituisse.

Jusculum fumaria alteratum bihorio post exibendum &c.] Solet succus ex jusculo junioris pulli exhiberi, idemque bihorio post, & vespere fumaria alteratum repeti, ut & diluendo, & quoad fieri potest sales salsos irretiendo, demulcendoque optato fine facilius potiri valeamus. Jusculum enim uti aqueum est, sales imbibit, interfusaque ejus spicula dispertiens ejus vim maxime infringit, ac fluiditate ad renes facile permeans perniciosos, atque exitiales sales e corpore educit. Uti oleosas continet particulas, ramosis harum partibus sales eosdem involvit, hebetat, & retundit, & leniendo partes ab eorum spiculis munit, & tue-

tuetur. Virtus hæc maxime elucet in ſero lactis, ut propterea minus mirandum ſit ab Hippocrate, Celſo, Aretæo, maxime vero Dioſcoride *lib.* 2. *cap.* 75. tantopere commendari adverſus *lepram elephantiaſim, & efflorescentias per totum corporis habitum erumpentes*. Mirum ſales muriaticos præ cæteris omnibus aquoſis, & inſulſis potionibus elui, & viſcidiuſculis, oleoſiſque particulis irretiri ſe pati.

XV. *Si æger laxioris, atque humidioris ſit habitus, decocta ex lignis ſudorificis addendo Viperam.*] De uſu, ac viribus decoct. ex lign. ſudorificis *vid. aph.* 9. *& com. in eumdem*. De Viperæ facultatibus in uſum medicum receptæ quæſtio eſt inter Medicos. Sunt qui exiſtimant carnem Viperarum ſubtiles, volatileſque addendo particulas ſalium nimis fixorum in milliaribus cutis glandulis, vel in ſebaceis articulorum, aut ſpinali medulla, unde ſcabies, dolores arthritici, paralyſes, aliaque ſymptomata proficiſcuntur, congeſtionem prohibere, materiem in iiſdem hærentem attenuare, maſſam ſanguinis refermentare, atque ægros in priſtinum valetudinis ſtatum reſtituere.

Summam ineſſe Viperæ vim ad elephantiaſim curandam liquet ex Galeno, qui duas elegantes hiſtorias refert de vino viperato eo fine, ut qui illud hauſiſſent internecioni darentur, cum (mirum dictu!) elephantiaſi laborantes hauſto eodem egregie convaluerint. Id quod Zacutus Luſitanus *lib.* 1. *prax. admir. ob.* 2. confirmavit memorans juvenem aulicum nullis remediis a cutaneis morbis ſanari potuiſſe, viperarum vero decocto omnino convaluiſſe. Quæ ſane effecerunt, ut ad cutaneos morbos ſpeciatim curandos magno in pretio, & honore haberi cæperit, qui eo uſque increvit florentibus inter Arabes Rhaze, & Avicenna, ut mirabilis totius corporis renovatio inde promitteretur. Cæterum ad malignos expellendos morbos, ad venena profliganda nobiliſſimum ſi quod aliud medicamen cenſebatur. Hinc Andromachus trochiſcos e Vipera parabat pro præcipuo theriacæ ſuæ ingrediente. Et ſane cur eximias haſce vires ineſſe Viperæ non dicamus, ſi plurimo ſale volatili fætam eſſe, eumque extrahi commodiſſime poſſe certis chymicorum experimentis compertum ſit? Pulverem Viperinum febrem excitaſſe videre mihi contigit: quandoque ſitim inextinguibilem progignere deprehenſum eſt. Hinc ſalubre practicorum conſilium cavendum eſſe a Viperatis medicamentis in temperamentis fervidis, ſanguineis, & exquiſito ſenſu pollentibus, cavendum pariter in febribus ardentibus, in quibus fervor, & orgaſmus ſummus ſanguinis adeſt, nec non juſculis viperatis addendas eſſe carnes animalium gelatinoſas, quæ irretire habeant nonnihil, & retundere principia illa nimis activa, ac volatilia, quæ commovendo nimis, fundendoque opportuniſſima exiſtunt. Non defuere tamen, qui cum Fernelio Viperam non ſolum ad chronicos, contumaceſque morbos debellandos minime commendarunt, ſed inutile prorſus, atque inane medicamentum eſſe contenderunt (V. Julius Palmarius *lib. de morb. contag. cap.* 9.) Opinionem hanc confirmare viſus eſt Cl. Redius, qui certis obſervationibus, atque experimentis edoctus ſtatuit, non eas ineſſe Viperæ facultates ad profligandos morbos, ut vulgo creditur. Ut ut res eſt, neque enim licet iſtas ſubtilitates perſequi, illud certum eſt, mirabiles quandoque effectus ex uſu Viperinorum deprehendi. Quod non dicerem, niſi id ipſum propria experientia compertum habuiſſem. Quod ſi interdum res ſecundum vota minime contingit, cur id potius ex eo pendere non credamus, quod pro vario morbi ſtatu, ac vehementia, pro varia ipſarum Viperarum qualitate, plus minuſque poſſit humanum corpus ea ratione alterari, qua opus eſt ad ſalutem? Illarum ſaltem pulcherrima laus erit efficere, quod cæteræ animantium carnes gelatinoſo quodam blande ſulphureo, & vaporoſo ſucco præditæ, ut Hoffmannus teſtatus eſt. Quo loco minus mirari ſubit Ægyptios viperis veſci ſolitos

tos fuisse, tamquam utilissimo corporis alimento.

XVI. *Ad aquas B. M. V.*] Aquas Virginis in agro Patavino sale, & sulphure fætas esse per experimenta Jo. Gratiani alibi ostendimus. Hinc mira earum efficacia in muriatico Scorbuto, quem scabies, aliaque id genus mala subsequuntur. Aqueus enim humor salis, sulphurisque corpusculis instructus poros circa subit, atque interstitia quæque fibrarum penetrat, quidquid ibi collectum est emolliatur, incidatur necesse est: hinc humores in cutaneis glandulis stagnantes fluxiles fiunt, stagnatio prohibetur, patens transpirationi via sternitur, ac simul superfluæ serositates dissipantur, atque hinc cum corpus rite paratum fuerit sanitatem recuperat. Hæc fere laudatus Gratianus, cujus quidem sententia nihil adhuc verosimilius dictum. Quæri tamen posset, quo modo si salinis præter sulphureas partes fætæ sunt aquæ Virginis, morbos qui a salso oriuntur curare possint. Salsum enim scabiei, pruriginis, atque ulcerum causam tum Veteres, tum Recentiores fere omnes statuerunt. Quod si ita res habeat, mirum salsum & causam morbi, & remedium esse. Verum præterquamquod salinæ partes per aquam dispersæ sunt, nec solæ, sed aliis principiis implicitæ agunt in humanum corpus, quidni liceat conjectare a salinis particulis salsas particulas, quæ scabiem, pruriginem, ulcera, atque id genus alia constituunt non secus edulcari, ac pisces, aut carnes sale induratę infusa salita, aut marina aqua magis, quam insipida mitescunt? Hæc uti Peripatetici, qui qualitates, sic Nevvthoniani, qui vires attractivas in manu habent citius expediunt. Salinæ enim per aquam dispersæ particulæ salinas humorum particulas ad se trahunt magna vi, hinc in crystallos majores coeuntes, qua data porta per insignes excretionum vias eliminantur. Quo loco minus mirari subit aquam marinam pruriginosis (ut inquit Hippocrates) & qui ab acribus humoribus mordentur tum lotione, tum fotu calidam prodesse, ulceribus etiam, & ambustioni, & abrasioni, & reliquis hujusmodi adversari. Sal enim mordaces humores, a quibus ulcera enascuntur edulcando, abstergendo, irritando, efficit, ut mundificentur, vivificentur, carne impleantur, quod opus solius naturæ est, demum ad cicatricem facile perducantur.

XVII. *Ad balnea, tandem ad Lac ex decoct. sar. peril. &c.*] Si æstivo tempore balneationes aquæ dulcis instituantur ex admonitione Fernelii (obs. 44.) continuatæ, & moderate calidæ, quibus particulæ salsæ, ac muriaticę, quę cum in glandulis cutaneis congestę sunt, tum liquoribus corporis commixtę per eorumdem substantiam diluantur, temperenturque; si Lac universale remedii genus, quo humores omnes cujuscumque saporis fuerint corriguntur; ex decoctione Sarsę, qua fixorum salium in iisdem cutis glandulis, si quę superstites sint congestiones prohibeantur, dissolvanturque, dici vix potest, quam apte ęgrorum incolumitati consulas.

XVIII. *Gingivæ erosæ, ac putridæ tinctura Laccæ Amynsicht.*] Lacca nihil est aliud (referente Cl. Boerhaavio *op. chym. p. 2. p. 56. n. 1.*) quam gummi ex Asia ad nos delatum resinę genus de arboribus abrasum a formicis, quę inde nidos suos construendo magna illud copia aggerunt in primis in insula Ceylon, unde optimum habetur. Tinctura ex eodem elicita, & nunquam fallax, & nobilissimum remedium esse ad gingivas erosas, & putridas persanandas observationibus tum certis, ac constantibus, tum multis, ac frequentibus compertum est. *Tinctura*, inquit pręclarus Auctor, *ex nobili Lacca amabilis est virtutis in curandis vitiis gingivarum, oris, & dentium in Scorbuto &c.*

Summa opus esse diligentia passim tradunt Chymici in tincturis cum ex Lacca, tum ex reliquis gummosis corporibus eliciendis ob id potissimum, quod gummosa sint, & solutioni valde resistant, etiam communi menstruo, nempe

 spi-

ſpiritu vini licet defæcatiſſimo, & tartarizato, qui potentiſſime operatur, adhibito: ita ut tincturæ elicitæ leviſſimæ ſint, & parum ſubſtantiæ gummatum contineant. Salubre porro conſilium eſt Laccam puta, ſuccinum, & ſimilia in ſubtiliſſimum pollinem redigere, & cum ſale alchalico fixo miſcere. Quod ubi præſtiterint in loco humido reponunt, donec attracta aeris humiditate, vel ex humiditate intus latente liqueſcant: liquefacta exſiccant, & denuo in loco humido reponunt, ita ut repetitis liquefactionibus, & exſiccationibus tandem illud ſequatur, ut in loco humido repoſita tota liqueſcant paſtæ ad inſtar cujuſdam mollis, quæ digitis pertractari commode poſſit. Spiritum tum demum vini affundunt, quo tincturas ſubſtantiæ gummatis plurimum inſtructas eliciunt, ut Cl. Boerhaavius loc. cit. aliique teſtati ſunt.

Sympliciſſima methodus tincturam ex Lacca extrahendi illorum eſt, qui cum Amynſicht gum. Lac. circiter unciam dimid. infundunt aqu. ſalv. roſar. a lib. i., ſervantque liquorem in cinerario calido, donec aqua rubicundiſſimo colore tingitur, & amarore haud ingrato cum auſteritate, & adſtrictionis ſenſu (qui certum roborantis virtutis argumentum præbet) imbuitur. Longe efficacior, ac præſtantior fit addendo Alumin. uſt. ℨ ii. Cum enim alumen ex acido vitriolico, & terra quadam ab acido ſoluta componatur, qua terra acidi vis infringitur, ac temperatur, mediocriter adſtringendi, & acrimoniam humorum retundendi virtute donatur eximii uſus adhibitum ſolerter. Virtutem hanc Aluminis noverunt Veteres ipſi Medici, licet aliis verbis expreſſerunt. Vim enim frigidam, & ſiccam ei tribuebant: frigidam, quatenus partes rubore, caloreque affectas refrigerat, ſiccam vero, quatenus eaſdem laxatas, & atonia laborantes corroborat, & adſtringit.

Suc. Sarmentor. vit. alb. &c.] Sarmenta vitis adſtringendi vim habere tradidit ipſe Plinius *lib.* 23. *cap.* 1. Vis hæc ab acido potiſſimum, quo ſcatet, pendere videtur, ſi Boerhaavio credendum, qui ſarmenta Vitis recentia putata Martii initio per retortam deſtillata acidum copioſum præbuiſſe teſtatus eſt. *Op. Chym. p.* 1. *prr.* 52. Quid quod ob aciditatem hanc ſuam acres, quibus gingivę cruentantur in Scorbuto, exeduntur, ac corrumpuntur, humores figere, & in blandum, innocuumque ſaporem convertere valeat ſuccus ex Vitis ſarmentis expreſſus?

Acet. opt. mel. &c.] Virtus hæc acrium, atque erodentium particularum vim infringendi, atque abhinc prodeuntem corruptionem tollendi maxime elucet in Aceto. Hinc non mirum Cl. Sylvium tempore peſtis, in qua plerunque maſſulæ fluidorum a ſale volatili, ac corroſivo ſolvuntur, omnibus diebus priuſquam ægros viſitaſſet duo cochlearia aceti aſſumentem ab eodem immunem ſervatum fuiſſe.

Si cum ſucco ſarmentorum vitis, & aceto miſceatur mel, ſuccus videlicet ille ſalinus, & oleoſus vi Solis e floribus plantarum extractus, atque Apium ſtudio, ac labore collectus, qui blande incidendi, detergendique ſordes in quibuſcumque eroſionibus, atque ulcuſculis exiſtentes virtute donatur, illud emergit remedii genus, ut nullum eodem efficacius, aut pro ægrorum opportunitate valentius excogitari poſſit ad gingivarum, oris, & dentium vitia curanda in Scorbuto. Quod non dicerem, niſi propria experientia compertum habuiſſem eodem pleroſque feliciſſime convaluiſſe.

XIX. *Ulcera oris profunda aqu. virid. Hartman. &c.*] Ulcera non poſſunt ad ſanitatem perduci, niſi prius abſtergantur, mundificentur, vivificentur, acres erodenteſque humores edulcentur, eadem demum exſiccentur. Aquam ab eleganti colore viridi, & ab Auctore ſuo Viridem Hartmanni dictam hiſce muneribus obeundis aptiſſimam exiſtere patet ex conſideratione eorum, quæ eamdem com-

componunt. Hujusmodi sunt mel rosatum, sulphur, alumen, sabinæ extremitates, hypericon, aliaque plura, quorum alia quidem abstergendo mundificare, irritando vivificare, absorbendo edulcare, atque exsiccare, si quis singulorum activitatem ad examen sedulo revocaverit, etiam me tacente facile intelliget.

Mox sal. Saturn. Cerus. &c.] Saturnina medicamenta, cerussa &c. virtute qua donantur absorbentissima, acerrimis quibuscumque, ac corrosivis sanguinis, humorumque particulis, quæ fibras divellentes, ac continuum solventes ulcera progignunt, imbibendis, atque ex iisdem educendis opportunissima existunt. Quam mira res videtur, quod calces Saturninæ, Cerussa, & id genus alia, si intus sumantur adeo noxia sint, ac perniciosa, ut venenis accenseantur (*Vid. Borellus cent.* 4. *obs.* 32., *Celsus lib.* 5. *cap.* 27. Cæsalpinus *lib.* 3. *cap.* 24.) extrinsecus vero adhibita nobilissima sint, si quæ alia. Si cum balsamo illo naturali resinoso de Copaib. dicto in usum vocentur, illud tandem sequitur, ut acrium, atque erodentium humorum spiculis involutis, ac fibris miti humore oblinitis, & leniter irritatis, eædem elongentur, quod opus solius naturæ est, ulcera carne impleantur, demum claudantur.

Qui plura cupit adeat Auctores, qui de Scorbuto ex instituto egerunt, quos inter eminent Wierus *tract. de Scorbut.*, Martinus *lib. de Scorb.*, Ronsæus *tract. de Scorb.*, Mallenbroccius *lib. de arthritide vaga*, *&* *scorbutica*, ut mittam Langium, Barbette cap. de Scorb. Fridericum De Kers in not. ad prax., Eugalenum, Willisium, Timæum, aliosque, qui hoc argumentum sedulo pertractarunt. Pauca certe remedia, at proficua valde, atque utilia propria experientia inventa proposui Adolescentibus. Quid aliud ab eo expectes, cui cordi sit quod tradit Wedelius *de Medic. facult. cognos. & applic. Res se habet hæc instar amicorum: Magis æstimamus unum, aut alterum amicum, quam centum notos, multi etiam amicitiam offerunt, pauci merentur. Ita etiam curiose selectum, & expertum medicamentum reliquis omnibus præferendum est: qui omnes habet amicos, neutrum habet.*

CAPUT X.

De Ictero.

I. FLavus, plumbeus, viridis, & ex his mixtus color universam corporis peripheriam deturpans Icteri nomine venit.

II. Dum bilis in hepate separari nequit, vel separata per destinatos a natura ductus in intestina deferri, quæ secernenda erat in sanguine retinetur, eumdemque vario, pro varia ipsius qualitate, colore inficit.

III. Glandularum, vasorum sanguiferorum, biliariorum obstructio orta a bile amurcosa, a calculis ibidem genitis magnitudine, consistentia, colore diversis, substantiæ hepatis, vel membranarum, & ligamentorum inflammatio, convulsio eorumdem a bilis tenuitate nimia, atque acredine, a vehementi ira, spasmo hysterico, laborioso partu causæ sunt remotæ.

IV. Rerum acidarum, & difficilis coctionis abusus, aer palustris, graviores animi curæ cum mœrore, & tristitia, Chi. Chi. cui excretio aliqua sensibilis non succedit, diuturnus usus, obstructionibus plurimum tribuunt.

V.

V. An ab exaltatis in ſanguine biliosis particulis, an a lymphæ, & ſeri ſanguinis, ob ſalium prẹſertim acidorum mixturam, exſolutione Icterus eſt repetendus? Enimvero qui ita ſentiunt falſa prorſus ſentire non facile dixerim.

VI. Viperæ morſui, febribus etiam ſupervenit Icterus; atque hic quidem ſi ante ſeptimum diem, ſymptomaticus, ſi vero ſeptimo die, aut decimoquarto, criticus jure appellatur.

VII. Infantibus quoque ob mæconii retentionem tertio, aut quarto die non raro contingit.

VIII. Prodit ſe Icterus flavedine præſertim in tunica oculi albuginea conſpicua (qua fit, ut objecta colorata interdum appareant) mox univerſa cuti, urinis intenſe croceis linteamina ad inſtar croci tingentibus, ſaliva, ac ſputo, interdum fẹcum albedine, alvi adſtrictione, atque hypochondriorum pathematibus pro varietate cauſarum variantibus.

IX. Hepatis obſtructionem ab amurcoſa bile obtuſus in dextro hypochondrio dolor, durities, ac tumor plus minus inſignis, febris vel nulla, vel parva comitantur.

X. Dolor modo obtuſus, & gravis, modo acutus, & lancinans cum præcordiorum anxietate, difficili reſpiratione, inquietudine, vigiliis, vomitu, ſingultu, fæces modo flaveſcentes, modo pallidæ, frequens, & improviſus Icteri recurſus, calculorum una cum fæcibus excretio calculos hepatis deſignant.

XI. Inflammatio dolore in dextro hypochondrio tactu manifeſte ſenſibili, vel dum ab uno in alterum latus ſeſe convertit æger, modo gravativo, modo acuto, & tenſivo, febri plus minus acuta cum ſiti intenſiſſima, ſpirandi difficultate, prẹcordiorum anxietate, vomitu, ſingultu plerunque conjuncta ſe manifeſtat.

XII. Quibus vulnere capitis detentis ſupervenit icterus, eos abſceſſu hepatis laborare ſuſpicandum eſt.

XIII. Si nulla, aut fere nulla ſit febris, mitis calor, atque obſtructio a lenta, ac difficili materia exoriatur, rhabarb. s. p. ʒ s. tart. ſolub. ʒ ii. ſacch. rub. parum ex juſculo calido non ſalito pulli campeſtris exhibeto primo die.

XIV. Dein vero pulver. ex tartar. ſolub. aut vitriol., aut arcan. duplic. a ℈ i. ad ʒ. s. cui ſuperbibat æger larga copia juſculum radic. Aſparagi, Apii, Petroſelini, fol. marrub. albi, rub. tinctor. alteratum.

XV. Quolibet 5. vel 6. Rhabarbarum cum tartaro ſolubili &c. repetendum.

XVI. Hiſce fruſtra adhibitis ad aquam Tetutianam deveniendum. Librẹ tres quotidie per intervalla propinentur, ſolvendo in primo cyat. mel. roſat. ſolut. ℥ iii. pro una, & ſic pro aliis per quatuor dies, ſi per alvum dejiciantur.

XVII. Si obſtructio altas radices egerit, ſequentes boli viſi ſunt convenire.

℞. Gum. ammoniac. therebint. Cypr. a ℈ i. M. f. b. Horum loco ſint.

℞. Sapon. venet. raſ. ℈ .s. milleped. p. p. gr. xv. croc. optim. gr. viii. cum ſyrup. de cichor. cum rhabarb. q. ſ. f. b. ſuperbibendo decoct. theifor. naſturt. aquat., beccabung. ℥ vi. quotidie per xx. circiter dies.

XVIII. Paratis hac ratione primis, ſecundiſque viis, ad Martialia deveniendum. In corporibus quidem exſuccis, aridiſque tinctura Mart. ſuc. pomor. aut aurant. extrac. a ʒ s. ad ʒ i. ex juſculo pul. campeſtris. Ubi vero æger humidus ſit, & laxioris habitus, limatura ipſius Martis, Crocus Martis aperiens, tartarus Martiatus a gr. xv. ad xx. cum ſucco concreto naſturt. aquat. cæteris præparationibus palmam præripiunt.

XIX. Tandem ad aquas acidulas tamquam ad ſacram anchoram deveniendum.

XX. Extrinſecus, ſi Embroche excipias, vix ullo remedii genere utendum traderem. Stillicidium primis diebus in affectam partem ſit ex lacte vaccino tepido, mox ex aqua fabror. kalybeat. fol. malvar. pariet. violar. flor. verbaſc. melilot. chamomil. alterata, quibus poſtea addantur radic. aſparag. fænicul. petroſel. apii, ruſc. & h. m.

XXI. Motus localis, equitatio præſertim inſtituatur, radicibus apii, aſparagis cum cibis utatur æger, cibi ſale abſynthii condiantur.

XXII. Ubi res ſit cum ægro calidioris temperamenti, febris adſit, calor, ſitis, aliaque hujuſmodi, contentus ſum ſolo Fumariæ ſucco ad ℥ iii. aut iv. ex juſculo pulli campeſtris. Juſculum, aut ſerum lactis radicib. fragariæ, & graminis alteratum bihorio poſt ad libræ pondus, & veſpere exhibeatur ad multos dies.

XXIII. Hiſce fruſtra adhibitis, ad aquam ex albo albi dictam deveniendum, quę in hunc fere modum paratur.

Album ovi tandiu conquaſſetur, quandiu in ſpumam abjerit. Uniatur dein cum unciis quinque aq. gramin. ad. ſacchar. canth. s. p. ʒ i. M. Mane jejuno ſtomacho, & veſpere frigida propinetur ad multos dies.

XXIV. Ubi alvus ſolvenda ſit, ſero lactis tamarindato uti expedit.

XXV. In pertinaci morbo aquæ Nocerianæ, vel ſimiles in uſum vocandæ.

XXVI. Ab aromaticis calidiſque æger abſtineat, aqua radic. fragar. alterata pro potu ordinario utatur.

XXVII. Ubi adſint calculi, doloreſque ægrum dire exerceant, ol. Amyd. dulc. emulſiones ſemin. melon. 4. frigid. in aqu. malvar. lactuc. clyſteres emollientes, fomenta regioni hepatis ex flor. verbaſc. ſambuc. violar. melilot. malvar. lacte decoctis, ſemicupium emolliens viſa ſunt convenire.

XXVIII. Extra paroxyſmum calculi hepatis vix alia methodo pertractandi, qua obſtructio a bile amurcoſa. Acidulæ cęteris palmam pręripiunt.

XXIX. Ubi Icterus ab inflammatione hepatis exoriatur, venæ sectio, & alia adversus ventriculi, & intestinorum inflammationem adhibenda.

XXX. Ubi a vehementi ira nascatur, quies animo imperanda primum, mox emulsiones semin. quatuor frigidorum, melon. papaver. alb. in aquis nymph. portulac. cum nitro purissim. syrup. violar. exhibendæ, aqua noceriana, vel similes fragaria alteratę copiosæ, & tepidę epotandę.

XXXI. Icterus febribus tertianis, quartanisque diuturnis, & vagis superveniens sequenti electuario felicissime curatur.

℞. Chi. chi. s. pul. ℥ i.
Sal. absynt.
Sal. armoniac.
Arcan. duplicat.
Extract. rhabarb. a ʒ ii.

M. cum syrup. de cichor. cum rhabarbar. q. s. f. electuarium, quod propinetur mane ad ʒ ii. superbibendo decoct. theiform. summitat. absynth. fol. verben. chamæd. agrimon.

CAPUT X.

De Ictero.

I. FLavus, plumbeus, viridis, & ex his mixtus color &c.] Plerique Veterum duplicem faciebant Icteri speciem, flavum scilicet, & nigrum. Hunc a liene, illum ab hepate repetendum esse contendebant. Sanguis nimirum ex quatuor humoribus juxta ipsos coalescit, sanguine proprie dicto, bile, melancholia, pituita. Bilem, ut a melancholia distinguerent, bilem flavam nominarunt, tenujorem scilicet sanguinis portionem temperamento calidam, & siccam; melancholiam vero, quæ crassior, nigricantior, terrestrior est pars sanguinis, temperamento frigida, & sicca, atram bilem dixerunt. Quoniam vero ipsis persuasum erat, bilem flavam in hepate tamquam in cloaca depositam, melancholiam in liene, in eam opinionem venerunt, ut crederent Icterum flavum a bilis flavæ intra cutim affusione ob vitium hepatis, nigrum vero ab atra bile ob vitium lienis repetendum esse. Quæ sententia inventa sanguinis circulatione jamdudum obsolevit, affirmantibus Recentioribus Medicis, fatentibusque frequentius quidem flavo colore infici cutim, non raro etiam nigro, qui tamen ad plumbeum magis accedit, ac flavo Ictero diuturniori supervenit, unde essentialiter non differre colligit Etmullerus, sed & virescere, & alios ex his mixtos colores induere. Alterutro autem ex his coloribus deturpetur cutis, pręterquamquod Icterum (qui & arquatus morbus, & regius, & auriginosus dicitur) oriri putant, ab una pręterea causa eumdem repetendum esse pugnacissime sustinent.

II. *Dum bilis in hepate separari nequit, vel separata &c.*] Existimant nimirum bilem secretam jam in hepate, cum nequeat in vesicam fellis traduci, aut per peculiares ductus, ac meatus ad intestina transmitti, in vasa lymphatica, atque sanguinem regurgitare, eumdemque ea ratione corrumpere, atque afficere, qua opus est ad varios cutis colores excitandos (*V. Hoffman. M. S. T. 4. P. 4. p. 190.*) Tametsi justis laudibus æquare non valeam, quæ adversus Veterum opinionem tradidere viri præstantissimi, parcant tamen si in diversam eo

sen-

ſententiam, cum docent a bile ſecreta jam in ſanguinem regurgitante Icterum exoriri. Ire autem faciunt potiſſimum longum nimis, ac laborioſum opus, ut bilis, quæ ſecreta jam eſt, ſanguinis circulationi rurſus reſtituatur, atque bilioſarum particularum, antequam bilis formaliter, ut ajunt Scholæ, ſeparetur, in ſanguine præſentia, quæ tanta copia, quacumque de cauſa ejuſdem ſecretio prohibeatur, cumulari poſſunt, ut ſanguinem ipſum, & reliquos ſuccos inficiant, inquinentque ea ratione, qua cutis anguſtiis intercepti variis, fędiſque coloribus eamdem deturpent.

III. *Glandularum, vaſorum ſanguiferorum, biliariorum obſtructio orta a bile amurcoſa &c.*] Glandularum, vaſorum copia, eorumque complicatio, & ſanguinis circumfuſio, quæ in hepatis ſubſtantia invenitur, Veteribus anſam præbuit ejus ſubſtantiam parenchyma dicendi, quo nomine non niſi vaſa concreto ſanguine, veluti omento quodam interſperſa, videntur voluiſſe ſignificare. Quæ ſententia jamdudum obſolevit, affirmantibus pleriſque Medicorum poſt celeberrimum Malpighium glanduloſam eſſe hepatis ſubſtantiam. Quamquam vero nuperrimis temporibus permutata eorum provincia eſt: Sunt enim qui cum Cl. Ruyſchio vaſculoſam ex congerie vaſculorum minimorum prætendant: unde quæſtio inter Anatomicos maxime illuſtris. Ne ſingulis ſubtilitatibus immoremur, illud citra erroris ſuſpicionem affirmari poſſe videtur, ſive Malpighium, quem florentiſſimi hoc ſæculo Anatomici ſequuntur, audiamus, ſive Ruyſchium, glanduloſam eſſe hepatis ſubſtantiam. Glandulę enim ſunt, & Ruyſchianæ, hoc tamen diſcrimine, quod Malpighianæ ex variis implicitis, & aggregatis canaliculis ſub membranis ſerpentibus componuntur, Ruyſchianæ vero ex contortis majoribus, minoribus, & minimis vaſculis conflatæ, eæque potiſſimum bilis ſecretioni dicatæ. Quod monere volui, ne verbis poſtea Adoleſcentibus hærendum eſſet. Vel glandulæ, vel vaſa ſanguifera, quę proximam bilis materiam ad hepar deducunt, vel biliaria, cujuſmodi ſunt ductus choledochus communis oblique in Duodenum hians, cyſticus ex veſicula fellis ad choledochum, & hepaticus ex hepate ad choledochum obſtruantur, bilis ſecretionem, vel ejuſdem derivationem in inteſtina præpediri, & conſequenter bilioſas particulas in ſanguine ea copia cumulari, ut univerſæ ejuſdem maſſæ inficiendæ pares ſint, manifeſtius quidem eſt, quam ut ullis rationibus poſſit comprobari. Contingit autem frequentiſſime obſtructio a bile amurcoſa. Cum enim ſanguis per hepatis ſubſtantiam tarde admodum, & ſegniter moveatur etiam in ſtatu naturali (per ramos enim venæ portæ arteriæ vices gerentis ad venularum orificia defertur, quæ non ea tunicarum ſoliditate, quæ arteriis propria eſt, donatur, ſanguinemque valido impetu a corde projectum immediate non recipit, & ab extraneis minime comprimitur) amurcoſa bile peccante, nemo eſt, qui non videat aut glandulas, in quibus eadem ſecernitur, aut vaſa ſanguifera, quæ materiam ejus proximam adferunt, aut poros biliarios, qui in unum truncum prodeuntes excretorium hepatis ductum conſtituunt, aut cyſticum, & choledochum facillime obſtrui, atque ejuſdem ſecretionem, vel derivationem in Duodenum præpediri, unde Icterus.

A calculis ibidem genitis magnitudine &c. diverſis.] Non raro in ductu choledocho, aut veſicula fellis reperiuntur calculi, quos non alia de cauſa Ictero occaſionem prębere, quam bilis ad inteſtina derivationem præpediendo, adeo manifeſta res eſt, ut manifeſtior ſit nulla. Parvi plerunque ſunt calculi, qui in veſicula fellis reperiuntur, quandoque tamen inſigniter increſcunt, id quod maxime liquet ex D. Georgio Franco M. N. C. *Dec.* 2. *an.* 6. *obſ.* 194., qui ex alterius medici obſervatione narrat, in milite quodam calculum unciam dimidiam, & drachmam ſemis pendentem qui cyſtidem felleam occupabat, repertum fuiſſe.

Consistentia.] Non unius consistentiæ iidem esse consueverunt. Alii enim friabiliores, & molliores sunt, alii solidi, compacti, densioresque. Hos aquæ injectos fundum petere non semel observasse testatus est Cl. Hoffmannus (M. S. T. 4. p. 2.) cum reliquos plurimos supernatare vulgari experientia compertum sit. Istorum tamen fragmenta, & minores portiones in fundum secedere id præclarus auctor experimentis didicit; id quod in pumice manifestum est, qui grandioris molis supernatat, in pulverem vero redactus descendit. Quæ in iis, qui experimentalem philosophiam scrutati non sunt, haud exiguam admirationem commoverunt. Minus tamen mirantur, qui huic studio addicti, & metallicas subtilissimas laminas aquæ impositas supernatare, in frustula vero divisas descendere, similiter metallicas acus subtilissimas super aquam jacentes innatare, rectas vero fundum petere deprehenderunt. Cujus quidem phænomeni ratio non aliunde petenda est, quam ex resistentia, quam hisce corporibus medium facit, nempe aqua. Supernatat calculus, ac pumex grandioris molis, ac metallica subtilissima lamina, supernatant acus metallicę subtilissimæ sub aquam jacentes, quod incurrentia in particulas medii sibi mutuo adhærentes innumerabiles, innumerabiles quoque opus habent disjungere, hinc resistentia tanta est, ut vinci a gravitate illa non possit. Cum vero calculus, pumex, lamina in frustula divisa, nec non acus erectæ aquę imponuntur, aqua ipsa minus resistit, hinc fundum petunt.

Colore.] Calculi uti magnitudine, & consistentia, sic colore differunt inter se. Albi scilicet, & ciner itii, & plumbei, & ex flavo rubescentes, aut nigricantes, viridescentes, variegati, pluribus maculis eleganter notati deprehenduntur, ut præ cæteris liquet ex M. N. C. *an.* 1. *obs.* 44. Flavi, vel nigri frequentissime omnium reperiuntur. Illos ad flammam candelæ ignem concipere, & ad instar ceræ obsignatoriæ liquescere, hos vero in carbonem mutari, nec flagrare experimentis sæpius, & a multis factis compertum est. Quæ quo modo fiant manifesto apparebit, si eorumdem generationem prius assequemur. Quod nulla meliori ratione præstari posse perspicuum est, quam a principiis bilem componentibus exordiendo. Bilis igitur constat ex oleo, seu sulphure copioso, sale mediocri, spiritibus, & phlegmate, partibusque aliquibus terrestribus. Idque Analysis in ejus partes evincit. Produnt præterea se partes sulphureæ per inflammabilitatem, & deflagrationem, salinæ per facillimam cum aqua communi miscelam (oleosum enim corpus sine salis interventu commixtionem aquæ non patitur) per vim penetrandi spiritus, per fluiditatem diu permeantem aqueæ partes, per consistentiam terreæ. His ita constitutis licet colligere tunc calculos generari, cum salinæ bilis particulæ in pauca quantitate, sulphureæ e contra magna copia, terrestrium particularum, aut glutinosæ cujusdam materiæ vi caloris inspissatæ interventu coguntur. Fit enim exinde, ut secedentibus aqueis in durum quoddam corpus concrescant, quod calculi nomine venit. Calculum porro sic enatum, quoniam sulphureis particulis maximam partem constat, flammam concipere perspicuum est. E contra si terrestrium, mucosarumque insignis sit copia, atque hæ quidem nullo, aut valde exiguo sulphurearum partium interventu congerantur, coganturque in lapideam concretionem, calculus flammam non concipit, ac diversam a priore naturam inducit. Quæ cum dicimus tam ab illis dissentimus, qui existimant salia alchalica, acida, tartarea, aliaque hujusmodi ad calculorum generationem facere, quam illi dissentiunt a veritate. Sed plura, ubi de calculo Renum, ac Vesicæ.

Substantiæ hepatis, vel membranarum, & ligamentorum inflammatio.] Aliquando solam membranam hepar vestientem inflammari, aliquando vero ipsam hepatis substantiam Hippocrates, & Galenus docuisse olim visi sunt. *Quorum*

he-

hepar, inquit Hippocrates (47. aph. sect. 7.) *suppuratum aduritur, si pus purum fluxerit, & album, evadunt: in tunica enim his pus continetur: Si vero qualis amurca fluat, pereunt*. Qua de re loquens Galenus in com. *Quibus*, inquit, *in tunica est pus, nihil patiente substantia hepatis solvuntur omnes; quibus vero usque ad carnem hepatis corruptio pertingit, non absque ratione moriuntur*. Quæ si ad examen sedulo revocentur, protenso quasi digito commonstrant tam externas hepatis partes, membranas scilicet, ligamentaque, quam ipsius substantiam concipiendæ inflammationi parem esse. Non defuere tamen florentissimi hac ætate Medici, qui ab Hippocrate, Galeno dissentientes rem dubiis plenam reliquerunt. Si enim Fridericum Hoffmannum consulimus, hepatis substantiam paullo diligentius, ac subtilius contemplans eamdem inflammationi concipiendæ imparem deprehendit. Cum enim hepar maximam partem venis portæ, & hepaticæ propaginibus coagmentetur, quæ ob nervorum, membranarumque nervearum defectum obtuso sensu præditæ sunt, mirum in modum distendi posse putat, quin dolor, febris, aliaque symptomata inflammationibus maxime propria excitentur. Inflammationes eas invadunt partes, quæ sensu exquisitissimo præditæ sunt, membranas scilicet nerveis filamentis copiosissimis contextas, quo fit ut in minimis vasculis primo subsistens sanguis, tum in lateralia effusus tumorem, febrem, doloremque procreet, ut alia mittam quamplurima, quibus sententiam suam confirmat, quæ quoniam clare exponuntur, legi ex fonte malumus, quam hic referri. *Vid. M. S. T. 4. P. 1. de feb. hepat., & dissert. de hepat. inflammat. vera rarissima, spuria frequentissima*. Verum bona pace tanti viri, vereor ne falsa opinione adductus id sibi in animum induxerit. Cur enim sanguis, si purus, ac sincerus, atque acredine peccans in finibus arteriæ hepaticæ, & venæ portæ singulari plane munere arteriæ vices gerentis subsistens, ac stagnans non ea ratione afficere valeat tunicas, ac membranas, qua opus est ad inflammationem excitandam, omnino non video. Nonne Cerebrum, Pulmo, aliaque viscera obtusissimo sensu donantur? Et tamen eorumdem inflammationes frequentissime occurrunt. Quamquam illud libenter concesserim internæ hepatis substantiæ inflammationem externæ sequi inflammationem, ut de Peripneumonia succedente Pleuritidi superius ostendimus. Quæ enim tanta loci distantia, ut impedito motu sanguinis per vasa internam hepatis substantiam percurrentia, propter insignem nervorum consensum per externas partes minime perturbetur, unde spasmo excitato dolor, febris, aliaque hepatitidem comitantia symptomata suscitentur? externæ autem partes tantum, vel internæ hepatis inflammatione corripiantur; certum est sanguinis motum per hepatis vascula præpediri, tumorem elevari, glandulas, porosque biliarios comprimi, hinc bilis secretionem, excretionemque impediri, unde Icterus.

Convulsio eorumdem a bilis tenuitate nimia, atque acredine.] Quotiescumque vasa sanguifera, aut biliaria spasmodica constrictione afficiuntur, eorum diametrum ita angustari, ut fluidis libera circulatione trajiciendis inepta reddantur, perspicuum est. Quod ubi contigerit, neque necessariam sanguinis partem glandulas appellere ad bilis secretionem efficiendam, neque ubi appellat, secretionem ejusdem fieri posse, ac per peculiares ductus in intestina deferri, manifestius quidem est, quam ut ullis rationibus possit comprobari. Convulsioni porro ansam præbere valent, quæ tenuitate nimia, atque acredine peccant, ideoque pungendi, vellicandique vim habent. Si hisce qualitatibus bilis ipsa peccaverit, cur convulsioni producendæ non opportunissima existet? Quam apte cadit in hunc locum Icteri divisio a Veteribus tradita in calidum, & frigidum! Quam nihil esse video cur ejiciant Recentissimi. Quid est enim cur bilem crassam, viscidam, amurcosam, ac difficilem, glandulas, ductus, atque emissaria, a qui-

bus secernitur, vel per quos in intestina derivatur, obstruentem frigidam, acrem vero, tenuem, fusam, ac solutam calidam jure optimo non dicamus?

A vehementi ira.] Sed omnium frequentissime contingit a spirituum animalium perturbato motu, cæcoque impetu in organa bilis secretioni, ac derivationi dicata prædictam constrictionem excitari citra bilis ipsius, aut alterius tenuis nimis, acrisque humoris interventum. Hujusce porro perturbati spirituum motus plures esse possunt causæ. Inter has principem obtinet locum vehemens ira. Ira, ut omnibus notum est, nihil est aliud, quam vehemens animi commotio excitata ab objectu aliquo externo, quod homini aliquo pacto injuriosum est.

Fit hinc, ut propter mirabilem nexum, & unionem animæ cum corpore tales in Cerebri fibras inducantur motiones, quibus spiritus majori copia ad omnes fere corporis partes ferantur, unde cor in validiores, crebrioresque contractiones agi contingit, sanguinem celerius, ac vehementius per vasa propelli, hinc pulsum validum, durum, celerem, ac frequentem exoriri. Quamquam vero non solum majori copia, sed cæco impetu cum in omnes partes (id quod concussio totius corporis, tremor, dentium stridor, aliaque hujusmodi evincunt) tum ad eas quæ ad bilis effusionem sunt opportunæ (quod dolor in dextro hypochondrio, vomitus, diarrhϾ, dysenteriæ, choleræ manifestant.) In tanta spirituum perturbatione, si organa bilis secretioni, ac derivationi dicata sic constringantur, convellantur, aut alia simili ratione afficiantur, qua ad assueta munia inepta reddantur, Icterum supervenire, adeo manifesta res est, ut manifestior sit nulla. (Conf. com. in aph. 4. cap. 3.)

Spasmo hysterico, laborioso partu.] Spirituum ataxia maxime familiaris est fęminis, quæ hysterica affectione conflictantur, quæ propterea diris convulsionibus premi solent. Colica his succedit frequentissime hysterica dicta, non aliunde, quam a spiritibus animalibus cæco impetu in coli fibras irruentibus repetenda, unde propter immediatum consensum intestinorum cum ductu choledocho, spasmodica ejusdem constrictio supervenit, qua bilis derivatio in duodenum præpeditur, unde Icterus. Jam de laborioso partu dicamus. Fętus debitam magnitudinem adeptus carceris impatiens capitis vertice ad uteri os internum, & facie ad matris os cocygis obverso nititur versus inferiora descendere. Musculi abdominis convelluntur violenter, fætumque vi expellunt in pelvim. Si matris, & fętus nisibus os uteri molli, & lubrico linimento laxatum jam dilatatur, disrumpuntur membranæ, quibus continetur, effluunt aquæ, caput infantis agitur in capacitatem oris dilatati, infans commode exit. Si aliter res habeat, convulsiones musculorum abdominis violentæ, ac internorum viscerum fere omnium, præsertim imi ventris superveniunt, quibus facile ductus, atque emissaria bilis secretioni, atque excretioni dicata occludi contingit, hinc Icterum exoriri.

IV. *Rerum acidarum, & difficilis coctionis abusus.*] Nulla re magis figuntur, condensanturque humores, quam rerum acidarum abusu. Quod non sine admiratione accipi solet ab iis, qui contrarias acidorum corporum proprietates deprehenderunt. Notum enim est lapides, & metalla, & cætera alchalica terrea rodi, & dissolvi magno calore, & crepitu, quandoque etiam igne excitato ab hisce corporibus. Ita Plinius l. 23. cap. 1. *Acetum*, inquit, *saxa rumpit, quæ non rumpit ignis*. Quæ igitur cogendi, densandique facultas? Recte quidem, si de solidis corporibus præsertim macris, ut sunt lapides, & metalla, & cætera alchalica terrea, sermo sit; si vero de fluidis, quæ ex pinguibus, oleosis, & ramosis partibus constant, contrarium omnino succedit. Id quod experimentis comprobatum est.

Si enim oleum vitrioli, spiritus salis marini, spiritus nitri, ac cętera acida

sero

sero sanguinis affundantur, in gelatinam quamdam concrescere cultri anatomici aciem effugientem deprehendimus. Has duas acidorum proprietates notavit Dioscorides *lib.* 2. *cap.* 85. Cum igitur rerum acidarum abusu fluida cogantur, ac condensentur, ubi ad hepar pervenerint, in quo minor est arteriarum, atque adjacentium partium impulsus, in minimis glandularum folliculis subsistere, atque aggeri coguntur, unde obstructiones, tumoresque bilis secretionem, vel derivationem in duodenum impedituri, & hinc Icterus. Idem plane dictum velim de alimentis difficilis coctionis, quæ viscido, lentoque chylo conficiendo plurimum tribuunt, atque hinc sanguinem ad fluendum minus aptum reddunt.

Aer palustris.] Præter recensitas causas, quæ fluidorum crasim alterando obstructionibus ansam præbent, aliæ occurrunt, quæ in fluidas, & solidas partes operantur. Spectat huc aer palustris. Nemo ignorat aerem, quo magis elasticus, gravis, frigidus, aut siccus est, eo magis fibras nostri corporis intendere, ac roborare, unde & robustius, & ad actiones omnes vegetius fieri experimur. E contra minus elastico, & minus gravi, atque humido existente aere, fibras ejusdem laxari, & debiliores fieri, atque hinc corpus infirmius reddi, actionesque omnes ejusdem languescere manifesta res est. Dici autem vix potest quantum fibræ nostri corporis tensæ, ac roboratæ excursui sanguinis, humorumque per universas fere corporis partes, secretionibus, excretionibusque promovendis, attenuandis iisdem, atque exsolvendis tribuant. Laxatis e contra, atque flaccescentibus fibris, fluidorum excursum, secretiones omnes, excretionesque retardari, ad fluendum eadem inepta reddi, densiora fieri, atque hinc congestiones, viscerum imi ventris obstructiones exoriri adeo manifestum est, ut curiosiore explicatione nullatenus indigere posse putem.

Graviores animi curæ cum mærore, & tristitia.] Gravioribus animi curis cum mœrore, ac tristitia solidas partes maxime chylificationi dicatas relaxari contingit, succorum eidem muneri inservientium, salivalium scilicet, qui a glandulis ventriculi, & intestinorum extillant, pancreatici, biliosi secretiones imminui, ac retardari, saltem illorum vim, atque activitatem infringi, hinc chylum crudum, acidumque generari, qui ubi in massam sanguinis pervenerit, cum a vi cordis, pulmonum, arteriarum, musculorumque flaccescentium jam solvi nequeat, crassitiem, viscitatem, lentoremque eidem conciliat, atque ad fluendum minus aptum reddit, qui propterea per angustissimos, atque exilissimos hepatis poros, ductus, atque emissaria trajectus hærere facile, ac subsistere cogitur, unde obstructiones viscerum imi ventris, atque hinc Icterus. *Mærentes*, inquit Sanctorius *sect.* 7. *aph.* 3. *facile obstructiones, partis duritiem*.......... *patiuntur*. Cl. quoque Hoffmannus in eamdem sententiam tulit: *Longior tristitia dum sanguini crasso gignendo, & abhinc prodeunti tardiori ejusdem circuitioni apprime inservit, ad Icterum chronicum, & contumacem aut producendum, aut revocandum existit aptissima.*

Chin. Chin., cui excretio aliqua sensibilis non succedit, diuturnus usus.] Nonnullos febribus intermittentibus usu Chi. Ch. curatos insigni anorexia, ac virium languore affici, non semel deprehendi, cum alii e contra perfectissime convaluerint, ne vel minimi quidem in primis viis, hisque proximis visceribus vitii existentis indicio apparente. Cum rem diligentius perpenderem (aderat enim constitutio febrium intermittentium ob aquarum stagnantium copiam, quæ Pollicinium fere omne devastaverant) deprehendi eos felicissime curari usu Quinquinnæ, cui excretio aliqua per sudorem, aut urinam, aut alvum succedebat, ex adverso iis evenire, qui Quinquinna pertractabantur, nulla autem crisis apparebat, imo easdem sæpius recrudescere, atque in alterius generis febres lentas, & vagas converti, plerasque in cachexiam, obstructiones viscerum imi

imi ventris, atque Icterum desinere. Hisce porro ad credendum vehementer adductus sum, mordacitati, ac corruptioni succorum gastricorum, bilis presertim, unde febres intermittentes ortum traducunt, crassitiem, ac visciditatem succedere, praeterea organa eorumdem secretioni dicata diuturno corticis peruviani usu plus aequo adstringi, & inepta suis muniis constitui, unde obstructiones fieri contingit, atque hinc cachexiam, aliaque incommoda exoriri. Quamvis enim nondum inter Medicos constitutum sit, qua vi cortex peruvianus ejusmodi febres extinguat, affirmantibus aliis cum Bado id efficere specifica, & occulta proprietate; aliis cum Gaudentio Brunaccio, & Paravicino per manifestas qualitates, calorem scilicet, & siccitatem, quibus frigidum, & humidum, unde febres intermittentes exoriuntur, destruitur; aliis cum Mortono, quod pestiferum, ac deleterium miasma spiritibus infestum ab eodem profligatur; aliis cum alchali, & acidi propugnatoribus, quod acidum, aut salso acidum febrile fermentum invertit, & obtundit; aliis cum Tellino, Solario, quod bilem, unde febres intermittentes ortum habent, vi sua adstrictoria figit, & sistit; aliis cum Sturmio, Munginoto, quod lentos, ac difficiles humores, unde eaedem proficiscuntur, solvit, & incidit; illud tamen negari non potest amaras, leviter aromaticas, austerasque particulas continere corticem peruvianum, quibus non solum crassamenta sanguinis dissolvi contingit, si experimentis Cl. Freind. (*in sua emenologia cap. 14. p. 226.*) credendum sit, qui tincturam corticis peruviani sanguini, ejusque sero admixtam fluiditatem utrique conciliare testatus est; sed solidas partes ventriculi, intestinorum, pancreatis, hepatis, ac mesenterii, quae istarum febrium sedes, ac foci sunt, (*a*) leniter adstringi, seu mavis roborari, firmarique. A ratione igitur prorsus aberrare is minime videatur, qui diuturno Quinquinnae usu, cui excretio aliqua sensibilis non succedit, ubi praesertim primae viae multis cruditatibus, ac sordibus sint obsessae, praedictas partes, ac viscera plus aequo adstringi affirmet, atque affici ea ratione, qua opus est ad eorumdem obstructiones, atque abhinc prodeuntes gravissimos morbos excitandos, ut unus instar omnium Cl. Fridericus Hoffmannus (*de usu, & abusu Chin.*) luculenter ostendit, atque olim Jacobus Chifletius testatus est. Quam sententiam licet multis observationibus, firmis validisque rationibus refellere conatus sit Cl. Mortonus (*exercit. 1. cap. 7. de cortice peruvian. atque virtute ejus*) quis idem concedat de omnibus, deque illis, quibus excretio aliqua non succedit, quaeque praepostera methodo a Medicis pertractantur? Quibus sic constitutis licet colligere in summa obscuritate illos versari, qui in ea sunt opinione, ut credant a cortice peruviano fugari febres intermittentes nulla secretione, & crisi subsequente. Quam opinionem praeterquamquod multorum praeeunte exemplo Albertinus (*in com. Acad. Bonon. opusc. p. 145.*) falsissimam esse cum multis, ac frequentibus, tum certis, ac constantibus observationibus deprehendit, illud quoque accessit, ut firmis adeo, validisque rationum momentis eamdem confutaverit, ut qui aliter sentiat, falsa prorsus sentire videatur. Quae enim febres, inquit ipse, quę sine excretione aliqua solvantur? Adeo verum est febres omnes cum excretione aliqua solvi, ut ne vel febres quidem, quae a veneno nascuntur, aut a miasmate, & halitu pestifero, & maligno, & serpentum morsu (neque desunt, qui succi corruptionem, unde febres oriuntur, cum veneno conferant) excipiantur, nedum illę, quae per coctionem discuti dicuntur, aut quae magno, & subito pavore solvuntur. Radicem gentianae, centauream minorem, flores chamomillae romanę, chamaedym, cortices aurantiorum febrifuga olim Medicis clara, & remediorum genus omne febrem pellere per evacuationem ostendit. Mitto alia quam-

(*a*) *Vid. lib. 1. cap. 9. com. in aph. 5.*

quamplurima, quæ in hanc rem egregie cadunt, utpote illa, quæ elegantissime exposita loc. cit. (& vero nihil in com. Acad. Bonon. non elegantissimum) legi malumus, quam referri. Sed plura de febribus.

V. *An ab exaltatis in sanguine biliosis particulis.*] Cum nonnulli animadverterint fæces continuo albicantes non egeri, imo interdum plus æquo flavescere, indicio manifestissimo bilis secretionem, atque ejusdem derivationem haberi, præterea non semper inventas fuisse obstructiones in hepate, aut ejus ductibus, atque emissariis, aut quidquam, quod impedimento esse posset, quominus commode eadem secerneretur, atque in duodenum derivaretur, in eam opinionem venerunt, ut crederent icterum a bile acriori, tenujorique reddita, atque ad immodice effervescendum apta repetendum esse. Quam quidem opinionem tuentur, qui Graafium, & Sylvium sequuti sunt. Cui sententiæ quantum adstipulandum sit colligi potest ex iis, quæ supra attulimus de colica agentes, ubi bilem effervescere nunquam posse demonstravimus. (V. Cap. 5. com. in aph. 5.) Quare verosimilior videtur illorum opinio, qui existimant ab exaltatis, & aggestis in sanguine biliosis particulis citra hepatis vitium, & acrioris bilis interventum oriri posse icterum. Quo loco animadvertendum est non accipiendas esse biliosas particulas, ut plerique Veterum opinati sunt, sed tenujores, agiliores, rigidioresque sanguinis partes, quæ a reliquarum nexu secedentes humorem illum biliosum dictum constituunt. Quamquam vero lis potius de nomine est, quam de re. Quid enim vetat, cur particulas istas summe agiles, ac subtiles biliosas non dicamus? Cur ratione caloris, quem excitant, calidas, ratione vero rigiditatis, qua donantur, siccas, quæ de bile prædicantur, jure merito non vocemus, omnino non video.

An a lymphæ, & seri sanguinis, ob salium præsertim acidorum mixturam, exsolutione.] Serum, ac lympham sanguinis salium præsertim acidorum mixtura exsolutam rufum, & croceum colorem induere tradidit Cl. Tozzi in prax. *Experimur*, inquit præclarus Auctor, *lixivium e cineribus plantarum in aqua elixis paratum flavescere, vergereque in croceum colorem, si acidum justa mensura superaffundatur; quin & lixivium ipsum, si multo, & acri cinere aspersum plusquam deceat efferbuerit, non leviter rubescere, & rufum colorem induere.*

Lympham porro, & serum sanguinis plerunque vitiari perbellis observationibus Sylvii De le Boe, Graafii, Zachiæ, aliorumque demonstrat, quas operæ pretium non est percensere numerando, cum nihili, floccique easdem faciant Mechanici nonnulli, qui, postquam Robertus Boyle, Archibaldus Pitcarnius, aliique hypotheses de acido, & alchali demonstrarunt, adeo ab acido abhorruerunt, ut nullum in humano corpore non modo reperiri, sed ne esse quidem posse pugnacissime sustineant. Quod si verum est, illorum sententiam, qui ob salium acidorum mixturam serum sanguinis exsolvi ea ratione posse putant, qua opus est ad rufum, croceumque colorem inducendum, per se corruere, vel lippis, ac tonsoribus notum est plus, quam ipsorum digiti, atque ungues. Et sane horum opinio firmis, validisque rationum momentis innititur, quas potissimum a Roberto Boyleo desumpserunt. Primum enim nullum in humano corpore acidum per chymicam artem elici unquam potuisse affirmant. Raymundum Vieussenium (*lib. de nat. sanguin.*) qui ex libris quinquaginta sanguinis semiunciam elicuisse spiritus acidi testatur, experimento deceptum fuisse (*V. Pitcarn. in dissert. brevi, quam præstant corpora acida, aut alchalica.*) Cum enim bolum, seu terram ad experimentum adhibuisset, spiritum illum acidum a bolo provenire affirmare non dubitarunt. Quid quod plantæ per os assumptæ, quantumvis acido fætæ, actione tamen ventriculi, & pulmonis, & cordis, & arteriarum circuitioni sanguinis inservientium mutantur cito in corpora alchalica? Tantum igitur abest,

est, ut acidum in sanguine reperiatur, quantum sal acidus ab alchalico differt, quem solum exigua mole sanguini inesse ostendere conati sunt. Quibus tamen, ut ingenue fatear, nescio quantum adstipulandum sit, cum satis firma, ac valida, ne validiora dicam, suppetant argumenta, quibus evinci potest acidum in sanguine reperiri, etiamsi in eodem vel naturaliter constituto, vel morboso sensibile non appareat, atque extrahi ab eo nullo modo possit. Si de experimento Vieussenii sermo sit, cur eodem deceptum fuisse affirmes, omnino non video, cum præsertim a D. Hombergio chymico præstantissimo confirmatum sit, qui in stercore humano, & multorum animalium, & in phosphoro, qui ex urina humana componitur, acidum se reperisse testatus est. Quæ adversus Vieussenium afferuntur dicuntur quidem subtilius, sed quid est, quod & Hombergio idem successerit commodissime? Utcumque id est, acidum in sanguinem migrare vel ipsi fatentur, cum vegetabilia per os assumpta manifesto acido fæta in sanguinem accepta humorem alchalicum progignere affirmant. Acidum in sanguinem migrare manifestissime evincunt lac, quod facile acescit, ac jura animalium, quæ sponte acidum contrahunt. Quod si sensibile non apparet, id vel ex eo maxime evenire potest, quod alimenta ventriculi, intestinorum, pulmonum, cordis, arteriarumque actione ita teruntur, priusquam veram sanguinis naturam induant, ut eorum sulphur majorem in modum solvatur, & avolet, atque reliqua ejus pars cum sale primigenio intime misceatur, quæ duo unita urinosum, aut communem, aut huic persimilem salem præbent, sale interim acido minime apparente. Acidum in sanguine, quem ipsum infecit, inquinavitque, sensibilem non apparere, ut extrahi nulla arte queat, facit potissimum ejus tenuitas, quæ quidem tanta est, ut percipi nullo modo possit. Cujusce tenuitatis exemplo esse possunt miasmata maligna, ac deleteria, seu corpora quæcumque, quæ vel per aerem, vel cum cibis, vel per extimos poros cutis in sanguinem ingressa ejusdem massam varie corrumpendo malignos, contagiosos, ac pestilentiales morbos procreant, quæ tamen, quamtumvis connitaris, deprehendi nullo modo queunt.

Potest etiam acidum cum reliquis partibus ita misceri, ac cohærere, ut separari rursus non valeat. Notum est vitrum ex sale, & arenis componi (qua de re vid. Kunkelius in arte vitraria.) Sal autem diligentia nulla a chymicis extrahi unquam potuit. Quæ cum ita sint, statuere certo possumus acidum in sanguine existere, at saltem suspicioni locus non deest. Quapropter apparet illorum sententiam, qui putant ob salium acidorum mixturam serum, ac lympham ea ratione affici posse, qua opus est ad Icterum producendum, non esse prorsus rejiciendam.

VI. *Viperæ morsui.*] Inter venena, quæ venenosa animalia homini communicant cujusvis generum serpentum, sive anguium, seu viperarum venenum eminet. Hoc nempe insignis languor, pulsus debilitas, intermissio, cordis palpitatio, vomitus biliosi, sensuum hebetudo, difficultas respirationis, sudores gelidi, tremores, convulsiones, Icterus, aliaque hujusmodi consequuntur. Quamquam fateri licet ictum sive viperarum, sive anguium, quæ in nostris regionibus degunt, minus virulentum esse. *Italia*, inquit Celsus lib. 5. c. 27. *frigidioresque regiones hac parte salubritatem habent, quod minus terribiles angues edunt. Minus terribiles* inquam; ex quo Celsi effato constat perperam sibi demonstrandum sumpsisse Hoffmannum (*De venen. eorumque natura*) viperarum, atque anguium ictum minime virulentum esse. Præclaræ extant observationes apud Cl. Mead de viperæ veneno. Compertum est cultri Anatomici ope liquorem quemdam subflavum a viperarum sanguine secerni, glandulis diversæ naturæ parte anteriori sincipitis locatis, quarum singulæ communi membrana tectæ vas excretorium exhibent, quæ vasa sese uniendo ductum formant ad radices dentium

inciſorum perforatorum decurrentem, ibique in veſiculam eumdem liquorem deponunt, qui particulis ſalinis egregie minutis quaſi ſpiculorum inſtar ſcaturiens morſus tempore in vulnus infunditur, unde vellicatis majorem in modum nervoſis partibus, ac corrupta totius ſanguinis craſi, prædicta ſymptomata excitantur. Morſus, inquam, tempore. Niſi enim venenum Viperæ per vulnus inflictum ſanguini immediate affundatur, innoxium eſt. Ita gallinæ demorſæ a vipera inde. Omnes comeduntur, & quartanam febrem feliciter debellare creduntur. Si irritata vipera virus in chartam jaculetur, non ſolum innoxie manibus contrectatur, ſed a quibuſdam devoratur. Canes ipſi reſecta earum capita, in quibus potiſſimum venenum recondi reputatur, devorant nulla mortis mulcta. Obſervatione dignum eſt læſis partibus relinqui ſpicula, ac dentis infeſti acumen ob ictum deeſſe in dentium Viperinorum Anatome, ut cum Cl. Severino animadvertit Thomas Bartolinus (*De Angina Epidemica exercit. 6.*)

Febribus etiam ſupervenit Icterus, atque hic quidem, ſi ante ſeptimum diem ſymptomaticus &c.] Excretio aliqua ſymptomatica nihil eſt aliud, quam error naturæ immature materiæ morbificæ expulſionem conantis. Criſis vero naturæ motus conantis expulſionem materiæ morbificæ mature, & peracta jam coctione. Flavedo, quæ in cute Ictericorum apparet, nec ſymptomatica excretio dici poteſt, nec critica. Pendet enim a bilioſis particulis in ſanguine retentis, & ad omnes corporis partes, & viſcera æque delatis, non cutim tantum. Hinc eſt ligamenta uteri, pulmones, ventriculum, omentum præ cæteris, & omnes membranoſas partes flaveſcere; quin imo oſſa eadem, & cartilagines flavo colore tingi præclaris obſervationibus Cl. Kerkringi (*ſpicileg. anat.*) Dolæi (*Encyclop. Med.*) deprehenſum eſt. Non alio porro ſenſu ſymptomaticus dici poteſt Icterus, vel criticus, quam reſpectu habito ad febrium tempora. Si enim ante ſeptimum diem superveniat nondum materiæ morbificæ coctione peracta, ſymptomaticus, ſi vero 7. aut 14. die, quo tempore coctionis indicia haberi ſolent, nihil ſane eſt, cur criticus jure non appelletur. Nihil porro eſt ſymptomaticus Icterus, quam materiæ cujuſdam morbificæ congeſtio, criticus vero ejuſdem a reliqua maſſa præcipitatio, ac ſecretio. Vid. Hippocrates ſect. 4. aph. 64.

VII. *Infantibus quoque ob mæconii retentionem.*] Quæ ſit cauſa naturalis, ac legitimi partus quæſtio eſt. Obſoleta jam Hippocratis, & Galeni ſententia Cl. Steno in eam venit opinionem, ut crederet inteſtinorum fætus excrementa per alvum dejecta cum Amnii liquore commixta denuo ab ore fætus exſugi, eo uſque dum repetitis dejectionibus, ſuctionibuſque Amnii liquor ingratus odore, fætiduſque factus moleſtiam ori fætus inferat, illumque ad exitum ſtimulet. Hanc firmis adeo, validiſque rationum momentis confutavit Cl. Cyrillus, ut qui Stenoni aſſentiri velit garrire, & ſomnia narrare videatur. Derelincurtii ſententia judicantis naturalis partus cauſam eſſe ſtimulum in inteſtinis potiſſimum excitatum a copioſioribus fæcibus collectis, ac nerveas eorumdem fibrillas pungentibus adeo plauſibilis fuit, ut nonnulli (quos inter Verheyenius) non alio ſenſu fætum maturum indigere aere exiſtimaverint, ad fæces per validam inſpirationem expellendas. Quæ licet laudato Cyrillo, aliiſque minus arriſerit affirmantibus neceſſitate tantum reſpirationis, vel majoris per pulmones circulationis urgeri fætum, ei tamen plurimum favet obſervatio, fætus vix natos excrementa ex alvo nigra, tenacia, & ſplendentia Meconium dicta dejicere. Vidit natura quid fætui recens nato opus eſſet ad iſtas inteſtinorum ſordes eliminandas, effecitque, ut haberetur e mammis ſecretio lactis aquoſi primum, ac diluti, quo facile totus inteſtinorum canalis elueretur, & ne quid ſupereſſet, quod

acrimonia sua nerveas fibras in vehementiores, & non ordinatas contractiones ageret. Quod si vel fæcum ipsarum vitio, vel lactis sordes, atque excrementa retineantur, intestinorum fibras facile convelli, ac spasmo affici contingit, qui ductibus secretioni, vel derivationi bilis dicatis communicatus Icterum producit.

VIII. *Prodit se Icterus flavedine præsertim in tunica oculi albuginea &c.*] Tunica oculi albuginea, ut omnibus notum est, tenuissimis vasculis tenuissimum lymphaticum humorem vehentibus donatur. Hinc est cumulatis in sanguine biliosis particulis, ac serum, lympham, & succum nutritium flavo colore inficientibus, flavedinem in tunica oculi albuginea magis, quam in reliquis partibus conspici.

Qua fit, ut objecta colorata interdum appareant.] Juvenem Ictero laborantem, qui objecta colorata intueri se affirmabat, novisse testor; id quod etiam bis se observasse testatus est Hoffmannus. Cum phænomeni rationem inquirerem, anceps ac dubius animo diutius extiti. Cum tamen animadverterim eos, quorum oculi flavo, aut viridi vitro armati sunt, flavescentia, aut viridescentia objecta videre, hærere mihi diutius non licuit. Cum enim vitrum crystallini humoris munere fungatur, in eam opinionem veni, ut crederem, tunc objecta colorata Ictero laborantibus apparere, cum ipse crystallinus humor infectus est, qui propterea lucis radios lentis ad instar cujusdam colligens flavescentes ad retinam demittit, unde objecta flavescere videntur.

Interdum fæcum albedine, alvi adstrictione, atque hypochondriorum pathematibus &c.] Si bilis secretio, ac derivatio in intestinum Duodenum præpediatur, non solum fæces albescunt, sed deficiente naturali fluiditate, difficillime egeruntur. Deficiente bilis conditura alimenta in stomacho soluta, ac in Duodenum delata non bene attenuantur, scinduntur, penetrantur, atque ea ratione afficiuntur, qua opus est ad veram, ac perfectam chyli naturam induendam, sed in succum quemdam mutantur crudum, acidumque, qui facile corrumpitur, ac stimulo, & molestiæ est nerveis intestinorum fibris, unde varia hypochondriorum pathemata exoriuntur. Possunt eadem ab ipsis causis ortum traducere, a quibus bilis secretio, aut ejusdem in Duodenum derivatio præpeditur. Quæ quoniam plures, ac diversæ sunt, variari ipsa quoque pathemata debere adeo manifesta res est, ut manifestior sit nulla.

IX. *Hepatis obstructionem ab amurcosa bile obtusus in dextro hypochondrio dolor.*] Fæculentis, mucosisque peccantibus particulis, volatiliorum bilis, tenujorumque particularum activitatem, ac vim imminui contingit, minoremque eidem inesse ad stimulandum facultatem, lentam propterea obstructionem subsequi (frigidam perbelle ajebant Veteres) absque insigni stimulo in nerveas fibrillas inducto. Hinc obtusus in dextro hypochondrio dolor, ac gravativus percipiatur necesse est.

Durities, ac tumor.] Non possunt autem hærere crassi, lentique humores, quin vasa, quibus inhærent, distendant, tumoremque elevent; hinc est infarcta viscera obdurescere, atque in majorem molem expandi. Durities porro, ac tumor major, minorque est, prout hærens materia plus, minusque solida, ac compacta est. Si materia peccans cystide collecta avolantibus serosis, tenujoribusque particulis solida evadat, tumorem, ac duritiem insignem supervenire debere luce clarius apparet.

Febris vel nulla, vel parva.] A lenta, ac frigida obstructione neque solidæ partes in crebriores, vehementioresque contractiones aguntur, neque componentes sanguinis partes ea ratione a se mutuo solvuntur, atque secedunt, ut acres, volatiles, sulphureæ particulæ exaltentur, atque in universam sanguinis massam

diffu-

diffusæ agitationem, ejusque furorem augeant, unde febris, aliaque ejusmodi symptomata subsequantur.

X. *Dolor modo obtusus, & gravis, modo acutus &c.*] Dissectam fuisse mulierem testatur Etmullerus *in prax.* ex cujus vesicula fellea calculi diversæ magnitudinis collecti sunt, quæ tamen Ictero nunquam obnoxia fuit. Quo spectat etiam observatio altera Cl. Petarmani (*referente Hoffm. M. S. T.* 4. *p.* 4. *s.* 10.) de vetula quadam, in cujus vesica fellea nihil præter 17. lapides deprehensum est, cum tamen Ictero nunquam laboraverit. Quo apparet Icterum tunc solum excitari, cum obstruuntur ductus, per quos bilis in intestina derivatur. Obstruuntur vero cum calculi momentum exercent exeundi per intestina, quo fit ut nerveæ fibrillæ violenter irritentur, & in vehementes, & non ordinatas contractiones agantur, unde acutus dolor, præcordiorum anxietas, aliaque gravissima symptomata excitantur; cum prius calculis vesiculam fellis occupantibus, minime vero in meatus deductis, qui bilis derivationi in Duodenum dicati sunt, obtusus tantum dolor perciperetur, ut pręcæteris D. Steinius (*lithograph. p.* 45.) testatus est. Memorabilis cadit in hunc locum observatio in M. N. C. *An.* 6. *Dec.* 1. *obs.* 20. ubi Mulier immani dolore, & lancinatione ventris per triginta fere dies divexata memoratur, ejus origine, & causa solertissimos etiam medicos penitus latente, cum tandem calculus insignis magnitudinis totam felleæ vesicæ cavitatem implens inventus sit. Exemplum fere simile vid. in Sculteti armamentario *obs.* 61.

XI. *Inflammatio dolore in dextro hypochondrio tactu manifeste sensibili &c.*] Quotiescumque sanguis in vasis sanguiferis ad hepatis substantiam, ejusque membranas pertinentibus hæreat, ac subsistat, nemo ignorat statum illum inflammationis exoriri, qui phlogosis appellatur, si e propriis vasis in lymphatica effundatur, veram inflammationem excitari manifesta res est. Non potest autem sanguis ibi subsistere, quin tumorem elevet, fibrillas vascula illa constituentes distendat, acribus interim, tenujoribus, ac volatilioribus sensim avolantibus particulis, & in universam sanguinis massam diffusis, unde dolor, sitis, aliaque propter mirabilem nervorum consensum gravissima symptomata subsequantur necesse est. Quod febris, dolor, aliaque symptomata non eadem semper intensione se prodant, non aliunde repetendum esse facile judicaverim, quam a diversa morbi sede, atque materiæ inflammantis qualitate. Si enim externæ membranosæ partes hepar investientes, quæ exquisitissimo sensu donantur, inflammentur, quis non videat multo gravioribus stipari debere symptomatibus, quam si interna hepatis substantia ab eadem materie inflammetur? Quid si a sanguine summe tenui, acri, adusta, ac fere caustica bile, vel contra a sanguine crasso, viscido, & lento, & ad fluendum minus apto inflammatio exoriatur? Acutum in illa, lancinantem dolorem, febrem ardentem, in hac obtusum potius dolorem, febrem minus vehementem excitari debere manifestius quidem est, quam ut ullis rationibus possit comprobari.

XII. *Quibus vulnere capitis detentis supervenit Icterus, eos abscessu hepatis &c.*] Singularis plane observatio est gravioribus capitis vulneribus abscessum hepatis, atque Icterum supervenire. Quæ sane diligentissime tenenda est, cum rei mortis sententia everti queat, si in judicium vocati Medici non a vulnere capitis, sed hepatis abscessu hominem vulneratum interemptum fuisse testentur.

Dum nempe mortis quæstio in caput alterius ponitur, hominem qui plures fortasse medicamentis per imprudentiam adhibitis internecioni dederit, dum verbis, aut litteris possit ei parti patrocinari, quæ clementiæ, pietatisque officiis unius alicujus calamitatem lenire, non quæ criminationum, pænarumque acerbitate conatur evertere, æquissimum esse facile judicaverim. Cl. Bianchi (*histor.*

hepat.) in hoc potiſſimum ſitam prætendit abſceſſus cauſam, quod purulenta illa materia ſub calvaria poſt vulnus effuſa abſorpta in vaſa ſanguifera, & ſanguinis circulationi reddita ad hepar deferatur, in quo cum tardior ſit ſanguinis, humorumque curſus, viſcidarumque ſordium ſecretio, fieri minus vix poteſt, quin pus ſimul per ſecretorium organum alliciatur, deficiente autem ſolidarum partium momento ad ejuſdem expulſionem neceſſario in eodem remoretur, hæreat, ac ſenſim viſceris ſubſtantiam corrumpens, exedens abſceſſum procreet.

XIII. *Si nulla, aut fere nulla ſit febris, mitis calor &c. rhabarbar. ſ. p. &c.*] Ubi adſit hepatis, ac viſcerum imi ventris obſtructio, fieri minus poſſe perſpicuum eſt, quin excrementitii humores in primis viis hęreant, cruditates, viſcidæque ſordes, quæ materiem iiſdem præbeant convenientiſſimam. Cautum hinc accuratiorum practicorum conſilium Icteri curationem ab obſtructionibus imi ventris oriundi a leviter purgante, atque abſtergente medicamento exordiri. Quo ſane non ſordes in inteſtinis tantum hęrentes educuntur, viaque ſternitur aliis medicamentis, ſed lenti quoque, viſcidique humores hepar, aut alia viſcera infarcientes per inteſtina, cum quibus inſignem habent communicationem, commodiſſime expurgantur. Cum Veteres Medici ab aſſumpto Rhabarbaro fæces flavo tingi colore viderint, peculiarem ei virtutem tribuerunt bilem educendi. Non ii ſumus, qui cum veteribus Medicis dari medicamenta elective purgantia ſtatuamus. (In hoc enim falſi fuerunt, quod flavedinem expurgatæ bili e. gr. a rhabarbaro tribuebant, cum ab ipſius rhabarbari colore ſit repetenda, quo ſane non ſolum fæces, ſed & urinæ, & reliqui humores inficiuntur.) Nihilominus tamen etſi diſtinctio illa in cholagoga (quam in claſſem rhabarbarum recipiebant) phlegmagoga &c. juxta eorum ſententiam minus probanda ſit, nihil eſt tamen cur omnino negetur. Certos enim humores peculiaribus pharmacis facilius, & commodius educi, & certos etiam morbos melius per certa quædam purgantia, quam per alia curari obſervationibus cum multis, ac frequentibus, tum certis, ac conſtantibus compertum eſt. Ita rhabarbarum nimis laxas hepatis glandulas, ac ductus ea ſui parte, quæ roborandi, adſtringendique vim habet, ad ſuum tonum reſtituit; tartarus, & omnia ex eodem parata pharmaca propter eam, quam purgandi, & digerendi facultatem habent, in hepatis obſtructionibus a viſcidis, lentiſque humoribus apprime conveniunt. Hac via delentur præjudicia illa, quæ bilis in ſanguine retenta, atque eumdem inficiens minatur, quæ non tantum Ictero, ſed & aliis gravioribus affectibus viam parat.

XIV. *Dein vero pulver. ex tartar. ſolubil. aut vitriol. &c.*] Abſterſis hac ratione primis viis, dici vix poteſt quam bene cedant illa, quæ prædictas ſordes ſenſim ſenſimque digerere valent, atque bilioſas particulas, quibus univerſa ſanguinis maſſa conſpurcatur, per inſignes urinæ vias extra corporis confinia educere. Cui ſcopo ſatisfaciunt illa, quę acutis plus minus ſpiculis prędita aqueo copioſo diluta, qua ſanguinem attenuando, qua craſſiores ejuſdem partes incidendo ſeri copiam augent, ſerum ipſum ſibi uniunt, atque a reliquis partibus ſeparant, ac demum renalibus porulis aptant, perque ureteres, ac veſicam expellunt. Cum urina ſalibus maximam partem conſtituatur, nemo non videt ſalina medicamenta huic obeundo muneri omnium opportuniſſima exiſtere. In horum cenſu veniunt præ cæteris ſales tartarei, præſertim vero illi, qui ſalſam nacti ſunt naturam. Ejuſmodi ſunt ſal ille ſalſus, qui ex ſale tartari aciditate cremoris tartari ſaturato reſultat, tartarus ſolubilis dictus, tartarus vitriolatus, qui & ipſe ſal ſalſus eſt ex ſale tartari, & ſpiritus vitrioli portione emergens, arcanum duplicatum, ſeu ſal quidam ex capite mortuo aquæ fortis ex nitro, & vitriolo paratæ extractus, terra foliata tartari, aliique ſimiles, qui quod humores

res digerant, atque ad evacuationem disponant, digestivorum nomine veniunt.

Cui superbibat æger larga copia jusculum radic. asparagi, apii &c.] Si prædictis salibus copiosa juscula plantis simili virtute pollentibus alterata copiose superbibantur, dici vix potest, quam prompte & biliosarum particularum acrimonia temperetur, tartareæ, viscidæ, mucosæque congestiones tenuioribus, ac fluidioribus partibus in arctam nimis, compactamque sanguinis massam invectis dissolvantur, ac pravæ, vitiosæque sordes per urinæ vias eliminentur. Neque vero alia inesse debet facultas recensitis plantis, si nihil præter salis cujusdam fixioris genus terreis, aut activis principiis plus minus implicitum contineant. Notissimæ sunt quinque illæ radices, aperientes dictæ, Asparagi, Apii, Fæniculi, Petroselini, & Rusci, a quibus parum differre videntur Marrub. alb. Rub. tinctorum, Agrimon. Chelidoni., & aliæ quamplurimæ, quæ diureticarum nomine veniunt.

XV. *Quolibet 5. vel 6. die Rhabarbar. &c.*] Non potest in chronicis morbis totus peccans humor una purgantis pharmaci exhibitione educi, præsertim si prius rite præparatus non fuerit ejus dilutione si tenuis, & acer, incisione si viscidus, ac difficilis. Quod postremum præstant præ cæteris sales digestivi. Hinc est istorum usui purgantis usum intermiscendum esse, ut sensim sensimque præparati humores avocentur, expellanturque. Quæ purgandi ratio in longioribus morbis commodissima, æque ac tutissima, cæteris anteponenda est.

XVI. *Hisce frustra adhibitis, ad aquam Tetutianam deveniendum.*] Aquam Tetutianam incidendi virtute præditam esse nemo inficiabitur, qui illius salsedinem noverit. Sales enim tum fixos, tum salsos incidendo operari extra omnem dubitationis aleam positum est. Quo loco minus mirandum aquæ Tetutianæ singularem inesse facultatem Icteri profligandi, atque illud esse remedii genus, quod summa omnium clinicorum consensione, longoque usu probatum est. Remedium vetustissimum esse liquet ex Cornelio Celso, qui *lib. 3. cap.* 24. in morbo regio ex sententia Asclepiadis solutiones al. per aquam salsam commendat.

Solvendo in primo cyath. mel. rosat. solut.] Præmitti solet eidem pharmacum, seu, ut ajunt, vehiculum, ut facilius aqua Tetutiana ubertim epota per alvum secedat. Ubertim, inquam: Secus enim alvum adstringit potius, quam solvat. Nam dum aquæ salsæ in pauca quantitate assumuntur, lacteas venas propter tenuitatem facile subeuntes cito permeant ad urinas, humiditatesque in intestinis hærentes secum trahunt, unde alvus siccatur, & adstringitur. Cum vero largius, & liberaliter bibuntur, ventriculum, & intestina non solum fluiditate laxant, sed gravant pondere, & mordacitate irritant, ac propterea priusquam vasa lactea in satis magna quantitate subeant, per alvum sibi viam aperiunt. Hæc fere Cl. Prosperi Martiani doctrina est, qui Hippocratis locum de *aere, aq. & loc. vers.* 173. exponens, ubi habet: *At vero mentiuntur homines de aquis salsis propter imperitiam, in eo quod per alvum secedere, eamque solvere putantur*: ostendit contra Zuvingeri, & Septalii opinionem sensum Hippocratis non esse, quod salsa alvum sistant in forma sicca, bene vero in forma humida, *nisi in ea copia assumantur ut statim descendant, nec tandiu in corpore retineantur, quousque exsiccatoriam, & adstrictoriam facultatem exercere valeant.*

XVII. *Si obstructio altas radices egerit &c. gum. ammoniac., terebinth. cypr. &c.*] Plures sunt resolventium medicamentorum classes, suisque agendi modis distinctæ. Fluidiores partes in humorum massam arctam nimis, & compactam invehendo resolvunt diluentia; resolvunt deinde salina omnia tum fixa, tum media, spissos humores acutis suis particulis incidendo. Atque hæc quidem omnia locum habent, ubi spissitudo humorum, infarctusque viscerum levis sit, & inter

ini-

initia. Salubre enim accuratiorum practicorum consilium, ubi resolvendi sunt humores, a mitioribus semper initium sumere. Secus humores plus æquo commoventes, infarctus, ac congestiones augebimus potius, aut confirmabimus. Ubi vero spissitudo humorum tanta sit, ut mitioribus tolli non possit, ad validiora confugiendum est. Quorum in censu veniunt ea omnia, quæ acria sunt, & spiritu volatili oleoso abundant, quæ propterea non solum acutis suis particulis spissos humores incidunt, sed etiam in fibras agunt, easque stimulando humorum circuitum augent, eosque hac etiam ratione fluxiliores reddunt. Huc spectant primo antiscorbutica, huc gummata resinosa, ut sagapenum, ammoniacum, succinum, quæque his affinia sunt terebinthina, balsam. de Copaib., aliaque id genus. Quibus apparet, quid præstare valeant boli ex gum. ammoniac. cum therebint. (cujus etiam mentionem facit Galenus relatus in hanc rem a præstantissimo Redio, inquiens *quod omnia viscera elegantissime repurgat*) adversus Icterum ab hepatis obstructione oriundum chronicum, & pertinacissimum. Ammoniaci nempe, & terebinthinæ virtutem ad viscíditates abstergendas, & resolvendas, simulque crassiores impuritates, quæ a resolutis humoribus deponuntur, per insignes excretionum vias eliminandas, qui non cognoscit, medicinam cognoscit plane nullam.

Sapon. Venet. ras. &c.] Ad validiorum resolventium classem pertinent quoque saponacea. Cum enim duplici principio constent, salino videlicet fixiore, & oleo, intime unitis, in arctam nimis, ac compactam humorum texturam facile sese insinuant, facile etiam cum aquosis, salinis, oleosisque eorum partibus commiscentur, inter quas dum fluunt, universæ quoque sanguinis massæ fluorem conciliant. Saponacea porro vel naturalia sunt, vel artificiosa. Naturali sapone constant simplicia quædam amaricantia, ut Absynth. Card. Bened. & similia. Artificiales sapones fiunt ex oleo presso, & alchali fixo, quorum in censu venit Sapo vulgaris ex oleo presso olivarum, & cineribus plantarum, quæ lixiviosæ dicuntur, paratus; a quo differunt famosus illæ sapo Starkeyanus dictus, & offa Helmontiana in hoc solum, quod ille ex oleo stillatitio, nempe therebinth., & alchali fixo, seu sale fixo tartari paratur, (V. Starkeji Pyrotechn.) hæc vero ex oleo volatiliore, quale est spiritus vini rectificatissimus, & alchali pariter volatili, cujusmodi est spiritus salis amoniaci, simul commixtis, & in coagulum abeuntibus (*Helmont. tract. de lithias. cap. 3. sect. 1.*) Nos sapone Veneto uti solemus, quo nihil inventu facilius, pro certo habentes parem eidem inesse facultatem saponibus illis tanta chymicorum diligentia, ac labore paratis.

Milleped. &c.] Cum impuritatum, quæ a resolventibus humoribus deponuntur summa sit habenda eliminandarum cura, salubre est practicorum consilium validioribus resolventibus, iis præsertim, quæ diuretica, aut simili virtute minime pollent, ea quoque addere, quæ cum penetrandis crassis, ac difficilibus sordibus, tum eisdem qua data porta extra corporis confinia educendis sunt opportuna. Hinc liquido constare arbitror, cur boli ex sapone Veneto, & millep. locum habeant in hisce casibus. Cum enim sale volatili nitroso constent, præterquamquod efficacissime penetrant, & saponaceorum operationem juvant, præterea ad urinas potenter ducunt, quæ nunquam non bono, & emolumento esse possunt.

Croc. optim.] Crocus spiritu summe tenui, ac volatili quo constat, tot, tamque eximias virtutes sortitus est, ut neque satis explicari dicendo, nec percenseri numerando possint. Cerebro spiritibus excitandis, & in ordinem redigendis, pulmonibus a pituita spissa, lenta, ac difficili eos liberando, cordi ejus motum concitando, & viribus recreandis, ventriculo eum roborando, & difficilem ciborum coctionem restaurando, utero ejus actionem juvando ad menses promovendos,

dos, ad pellendum fætum, hepati ejus obstructiones, atque infarctus reserando, atque icterum sanando opitulatur. Quo loco minus mirandum Regem Vegetabilium, Panaceam Vegetabilium a nonnullis dictum fuisse.

XVIII. *Paratis hac ratione primis, secundisque viis, ad Martialia*] Martialia duo potissimum præstant in humano corpore, parte videlicet crassiore, & terrestri absorbent, & potentissime corrigunt aciditatem omnem coagulantem, simulque fibrarum tonum corroborando ad assueta munia aptas reddunt; sulphure autem suo subtili humores agitant, commovent, & fluidiores reddunt. Sulphur in ferro adesse experimentis comprobatum est. Si enim in tenuissimum Scobem redigatur, & in ardentem ellychnii flammam conjiciatur, igneas scintillas haud injucundo spectaculo exhibet. Primum autem in istorum usu animadvertendum est, ut primis, secundisque viis paratis adhibeantur, maxime vero præmissis, quæ crassos, viscidosque humores incidendo eosdem ad fluendum paratiores reddunt. Dici enim vix potest quanto melius Martialia, cæteraque hujusmodi deobstruentia munere suo fungantur, si materia movenda mobilis prius facta fuerit. Apte cadit in hunc locum, quod tradidit Mercatus in meth. medend. *Horum* (nempe martialium) *usui præmittenda est humorum præparatio, ne obstructionibus nondum reseratis, & humorum copia adhuc præsente gravissima eveniant mala.*

In corporibus quidem exsuccis, aridisque tinctura Martis suc. pomor. &c.] Cavendum est etiam, ne fibras plus æquo adstringamus Martialibus, & ad assueta munia ineptas constituamus. Quamobrem salubre est practicorum consilium in corporis exsuccis, aridisque a Martialibus in substantia, ut ajunt, abstinere quę viribus suis integris operantur. Eliciuntur porro tincturæ ope succi cujusdam blande acidi, quæ fibras laxas blande adstringunt, secretiones, excretionesque promovent, atque Ictero in prædictis subjectis profligando opportunissimæ existunt.

Ubi vero æger humidus sit, & laxioris habitus, limatura Martis &c.] Ad Martialia quod spectat in substantia, ut ajunt, solida præter ferri limaturam, quæ non alio modo paratur, quam eamdem super lapide porphyrit. subtilissime conterendo, levigandoque audietis sæpissime practicis commendatissimas præparationes duas Martis, Croci videlicet aperientis, & adstringentis titulo insignitas, quæ ad contrarias indicationes absolvendas, aperiendi nimirum, & adstringendi in usum vocari solent. Uterque Crocus ope ignis paratur. Vim tamen adstringentem conciliari ei putant chymici, quia igne vehementissimo tractatur, a quo ubi majorem in modum exagitatæ fuerint ejusdem partes, sulphur quod habet, vel omnino exsolvitur, exhalaturque, vel magis figitur remanente calce quadam terrestri, in qua acidas partes recondi putant. Cum vero acida omnia adstringendi vi polleant, sequitur, ut ferrum sic præparatum eo fine a Medicis præscribatur. Ferrum autem, quod leviori igne tentatum fuit, & cujus sulphureæ particulæ vel non avolarunt, vel plus æquo densæ, coactæque non sunt, reserandi facultate donatur, quatenus sulpure isto suo crassamenta humorum attenuantur, dissolvuntur, fluor iisdem conciliatur, unde per insignes excretionum vias eliminari commode possunt. Melius diceres ferrum leviori igne tractatum laxatas viscerum fibras blande adstringendo, ac corroborando ad sese contrahendum validius & fortius aptiores reddere, ideoque ad contentos humores velocius movendos, exagitandos, dissolvendos.

Est alia quædam præparatio, quam ferrum magnam partem ingreditur, tartarique martiati nomine venit. Fit nimirum ex tartaro crudo, & limatura ferri aqua communi tandiu ebullitis, quandiu tartari solutio perfecta habeatur. Hæc si diligenter filtretur, crystallos dat, ex quibus, si vi ignis, ut de salibus fieri solet, quod reliquum est liquoris avolet, nobilissimum habetur medicamen, atque ad reserandas obstructiones efficacissimum.

Quid

Quid est cur ad alias Martis præparationes dulcedinis, seu sacchari, magisterii, spumæ, nivis, aliisque speciosis titulis insignitas, ubi simpliciores hæ præsto sint, confugias?

XIX. *Tandem ad aquas acidulas &c.*] Si fluidorum omnium, solidarumque partium, ductuum præsertim, ac meatuum, qui secretionibus, atque excretionibus dicati sunt, textura eo redigatur, ut hi ad numerum pateant, illa ubique, & æquabiliter fluant, nemo est, qui non videat obstructiones viscerum penitus tolli, biliosas particulas, aut alias crassiores, viscidioresque sordes sanguinem inquinantes per insignes excretionum vias eliminari, & morbos abhinc prodeuntes certo, feliciterque debellari. Jam etiam me tacente facile omnes intelligunt de aquis acidulis sermonem esse, quæ prædictis muneribus obeundis opportunissimæ existunt. Acidulæ enim præter terream venam, quæ aciditatem omnem coagulantem potentissime corrigit, & tonum fibris conciliat, nec non præter salinas quasdam minerales partes, quæ viscidis mucosisque quisquiliis incidendis aptæ sunt, volatilis etiam cujusdam, ac spirituosi principii divites sunt, quod sese in angustissimos quosque, ac intimos recessus, minimosque poros insinuans, altiusque penetrans tubulos eorumdem patentes, ac pervios reddit, quod dici vix potest quantum faciat ad secretiones humorum excretionesque restaurandas, ac promovendas.

XX. *Extrinsecus, si Embroche excipias &c.*] Mirum quot sint olea aut infusione, aut maceratione, aut aliis modis parata, quæ extrinsecus admota viscerum infarctum, atque obstructionem tollere reputantur. Mirum quot emplastra, unguenta, cerata adhiberi soleant unctionibus superimponenda, ut citior, ac promptior habeatur eorum operatio. Fateor arridere mihi nunquam ea potuisse. Ramosis enim oleorum partibus ductus omnes, ac meatus seri perspirabilis obstrui facile in animum induxi, fibras musculorum abdominis majorem in modum relaxari, hinc aucta humorum massa, deficiente externa illa musculorum actione in subjecta viscera, qua sanguinis cursus per eorumdem vasa promovetur, infarctus, atque obstructiones augeri, aut saltem confirmari. Embroche porro illud esse remedii genus, quod solidarum partium texturam immutando, & calcar veluti hærentibus humoribus addendo, ad viscerum tumores, atque abhinc prodeuntes obstructiones resolvendas opportunissimum existit, facile constitui.

Stillicidium primis diebus in affectam partem sit ex lacte vaccino tepido &c.] Quemadmodum interna emollientia plurimum faciunt ad arctam sanguinis, humorumque compagem dissolvendam, fluoremque iisdem conciliandum, priusquam ad validiora aperientia, ac resolventia transitus fiat, idem plane dictum velim de externorum usu. Si enim affectæ partis fibræ exsuccæ, aridæque laxentur primum, emollianturve, ita quidem ut tenaciter eisdem adhærentes humores fluere possint, mox vero tendantur, rigidioresque fiant, & ad validius, & fortius sese contrahendum aptiores, contentos humores impellere usque adeo perspicuum est, ut fluere libere, ductusque omnes, ac meatus pervadere valeant. Id potissimum efficere Embroche, dum inter initia Lac tepidum stillatim, seu guttatim in affectam partem funditur, mox vero Kalybeata aqua, manifestius quidem est, quam ut ullis rationibus possit comprobari. Animadversione dignum est in Galeni, Celsi, & Avicennæ libris Martiale remedium præter aquam fabrorum, in qua candens ferrum subinde extinctum fuit, extare nullum. Eam porro Veteres Medici ad reserandas splenis obstructiones mirifice commendarunt. Hæc enim, ut ait Celsus cap. 9. lib. 4. *vel præcipue Lienem coercet, quod animadversum est in his Animalibus, quæ apud hos fabros educata exiguos Lienes habent.*

XXI. *Motus localis, equitatio præsertim instituatur*] Quocumque modo exerceatur corpus, majorem in modum alteratur. Exercitatio omnium levissima deambula-

bulatio est per loca plana, quę iis potissimum apprime convenit, qui otiosam, & curis implicitam vitam agunt, quibus propterea animus recreandus est, cruditatesque, atque alvi obstructiones tollendæ. Præclare inquit Plato in Th.: *Corporum habitus otio, & torpore corrumpitur, exercitiis autem, & motu plurimum conservatur. Sessio nimia disponit maxime ad affectum hypochondriacum. Optimum remedium est ambulatio;* unde illud apud Plautum: *Ambula, hoc lienosis prodest.* Solidæ enim partes, ac viscera omnia, præsertim imi ventris, agitantur, concutiunturque, unde secretiones, excretionesque promoveri contingit, fluida attenuari, & æque diffundi. Quæ agitatio, concussio viscerum imi ventris cum maxima sit in equitatione, hinc est illis, quibus crassis, viscidis, lentisque humoribus infarcta sunt viscera, præ cæteris convenire. Ea enim glandularum obstructiones reserari contingit, humoresque in minutioribus tubulis stagnantes discuti, ut Cl. Sydenhamus, aliique testati sunt.

XXII. *Ubi res sit cum ægro calidioris temperamenti, febris adsit &c. solo Fumariæ succo &c.*] In morbis, ut ajunt, calidis purgandum non esse omnes fere accuratiores practici tradiderunt. Id quod sapienter admodum indicasse visus est Hippocrates (*lib. de rat. vict. in morb. acut.*) ubi in eorum censu Ictericos recensuit quos purgare non oportet: *nam periculo*, inquit, *expones, & nihil juvabis*. Quod verum est maxime in eo casu, in quo febris adest, calor, sitis, aliaque ejusmodi, quæ summe tenues, volatiles, ac sulphureas particulas exaltatas, & in universam sanguinis massam diffusas, ejusque agitationem, ac furorem inducentes arguunt. Verendum est enim, ne addito fibris stimulo commotisque nimium humoribus, biliosis præsertim, qui ad motum paratiores sunt, calor, sitis, febris augeatur, ac morbus exasperetur. Id quod & de diureticis validioribus dicendum. Cum enim salinis, sulphureisque particulis arcte commixtis operentur, corpus eorum usu magis exsiccari contingit, fibroso generi stimulos addi, quibus dein in spasmodicas contractiones adigatur.

Ea porro eximiam præstabunt operam, quæ cum blandissime attenuando, tum sanguinis motum compescendo, fervoremque temperando agunt. Dici enim vix potest quantum hac motus blanda retardatione urinarii seri a reliquis partibus secessus, ejusdemque ad organa ductus, atque emissaria ejusdem secretioni dicata justa applicatio, atque inde consequens excretio promoveatur. Virtute hac præ cæteris donatur nitrum, atque ea quæ nitroso, aut huic persimili sale fęta sunt. Cum igitur Fumariam nitroso, aut nitro persimili sale constare, experimentis Cl. Boerhaavii compertum sit, (*op. Chym. T. 2.*) hinc non mirum si ejusdem succus, ut docet Riverius (*obs. 73. cent. 3.*) ad icterum ex calida hepatis intemperie cum pori choledochi obstructione conjunctum plurimum valet. De eodem succo verba faciens Cl. Etmullerus, quem accuratiores practici, ut alibi innuimus, in hac parte sequuti sunt: *Viscera*, inquit, *reserat*, *reserata roborat, sanguinem a biliosis, adustis, & crudis recrementis purgat &c. & usus præcipue est in Scorbuto, Ictero, Scabie, & similibus.*

Jusculum, aut Serum lactis radicib. fragariæ & graminis alteratum.] Ubi Icterus a causa, ut ajunt, calida exoriatur, dici vix potest quantæ præstantiæ sit Serum lactis, & huic affinia medicamenta. Oleosis enim partibus demulcent, aquosis diluunt, terreis absorbent, & seri copiam augendo biliosos, adustosque humores per urinæ vias extra corporis confinia educunt. Quod tum maxime contingit, cum eadem radicibus graminis, fragariæ, aut similibus alterentur, quibus salis cujusdam cum terrestribus particulis uniti, ac blandi genus inest, qui quidem multo, ut ajunt, vehiculo dilutus blande attenuando, & simul fervorem sanguinis temperando diuresim egregie promovere valet.

XXIII. *Hisce frustra adhibitis ad aquam ex albo albi dictam &c.*] Aquam

ex albo albi dictam inter plurima alia remediorum genera tamquam præcipuum sibi arcanum servabat ad hunc morbum admirandum Thomas Cornelius præstantissimus ille vir, quem insigni rei litterariæ damno tristi fato ereptum Medentibus dolet Cl. Tozzi in prax. Eximiam hujusce simplicissimi medicamenti virtutem expertus præ cæteris est Cl. Cyrillus, atque eamdem miris laudibus extollit (*in com. ad Etmuller.*) inquiens : *Hæc aqua nive perfrigerata ad uncias quatuor mane, & quandoque etiam vespere jejuno stomacho ad multos dies exhibita, etiam desperatum Icterum certo, feliciterque debellat.* Nihil in suis consultationibus probatum magis, commendatumque ad icterum profligandum occurrit, quam hæc aqua nive perfrigerata. Illud enimvero remedii genus est, quod cum in quacumque fere icteri specie, tum in ea maxime, quæ a bile acriori, tenujorique ortum traducit, tanti facio, ut si in summa rerum angustia sperari possit, ab hoc uno sperari jure posse confidam. Nimium enim fervorem, motumque humorum compescendo, blandissime attenuando, atque hac ratione urinis copiose ciendis potissimum operatur. Solent enim urinæ post paucos dies, quæ intense tinctæ apparebant, ita clarescere, ut sanitatis jam brevi futuræ certum capi possit argumentum.

XXIV. *Ubi alvus solvenda sit sero lactis tamarindato &c.*] Quamvis purgantia nulla in hoc Ictero locum habere ex superius dictis manifestum sit, non ea tamen omittenda sunt, quæ alvum lubricam servant, ut biliosa inquinamenta in intestinorum cavitatem depluant, & facilius extra corporis confinia educantur. Quid autem Sero lactis tamarindato efficacius, aut pro ægrorum opportunitate valentius? Tamarindi blando suo, suavique acore biliosis, adustisque humoribus evacuandis, & ex massa sanguinea præcipitandis, ejusque nimiæ effervescentiæ compescendæ opportunissimi existunt, ut propterea non desint, qui in seri lactis tamarindati usu tandiu persistant, quandiu urinæ clarescant, quæ sanitatis jam brevi futuræ indicio manifestissimo esse consueverunt.

XXV. *In pertinaci morbo aquæ Nocerianæ, vel similes &c.*] Copia, qua ingeruntur aquæ Nocerianæ, vel similes, primum illud commodi sequitur, ut tubuli omnes, ductus, atque emissaria humorum secretioni, atque excretioni dicata majorem in modum relaxentur, atque aperiantur, unde biliosæ particulæ facile segregentur, atque ex massa sanguinea præcipitentur: Dein vero dissociari easdem, ac disjungi, ineptasque reddi ad vellicandum, ac mordendum, unde febris, sitis, aliaque ejusmodi incommoda subsequuntur: Tandem terra, qua fætę sunt calcaria imbibi, & ipsarum pondere adjuvante qua data porta extra corporis confinia educi.

XXVI. *Ab aromaticis, calidisque æger abstineat, aqua radic. fragar. &c.*] Quemadmodum in ictero ab amurcosa bile aromatica, ac calida eximiam operam prętant, ita e contra in eo, qui a bile acriori, tenuiorique ortum traducit, exagitando, commovendo, exsolvendoque massam sanguinis, febrem, sitim, caloremque intendere valent, ac confirmare. Urinæ copiam, docente Hippocrate (*lib. de morb.*) nunquam non bono, & emolumento esse posse in Ictero fatemur, ideoque cunctis viribus etiam in diætæ regimine curandum, ut ejusdem secretio promoveatur. Id autem facere calidis diureticis, quemadmodum in ictero a bile amurcosa, ab obstructione lenta, ac difficili hepatis dictum est, minus tutum.

Virtute porro diuretica, eaque mitissima, & non admodum calefaciente pollet Fragariæ radix, cujus decoctum pro consueto potu præscribere consuevit Rulandus, & hoc solum sufficere in curatione icteri infantum testatus est Etmullerus.

XXVII. Vid. com. in aph. 8. 9. cap. xi. de calcul. Renum, & Vesicæ.

XXVIII.

XXVIII. Vid. com. in aph. 13. uſque 20.

XXIX. *Ubi Icterus ab inflammatione hepatis exoriatur, venæ ſectio &c.*] Utrum in Ictero conveniat ſanguinis miſſio controverſum eſt inter Medicos. Vulgo invaluit ſanguinem eſſe frænum bilis, ideoque verendum eſſe, ne ſi detrahatur ſanguis, ſulphureę, alięque ſubtiliores particulæ ſanguinis juſta copia non coercitę facile exaltentur, ac morbus augeatur, aut confirmetur. Qui hæc ſibi in animum inducunt, in quanta obſcuritate verſentur dici vix poteſt; cum infiniti fere ſint caſus, in quibus venę ſectio utiliter in ictero adminiſtrari poteſt. Ecquis medicum redarguat, ſi in ictero, quæcumque demum fuerit illius cauſa, cum plenitudine ſanguinis inſigni, aut orgaſmo viſcerum inflammationes minitante venæ ſectionem inſtituat? Nonne per phlebotomiam ictus partium ſanguinis rariores, & debiliores fieri contingit, minus allidi inter ſe bilioſas particulas; (corpora enim minus denſa minorem patiuntur partium alliſionem) quo fit, ut tota ſanguinis maſſa refrigeretur, orgaſmus ille, qui viſcerum inflammationes minitatur, ſedetur? Ubi vero ſubſtantiæ hepatis, aut membranarum ejuſdem adſit inflammatio, quis Medicum accuſet, ſi eidem venæ ſectione occurrat?

XXX. *Ubi a vehementi ira naſcatur, quies animo imperanda*] Cum a vehementi ira perciti ſpiritus animales hac illac cæco impetu irruentes vehementes, & non ordinatas contractiones in organa bilis ſecretioni, & derivationi dicata inducant, nemo eſt, qui non videat eo nervos induſtriæ omnes intendendos eſſe, ut placida tranquillitas ſpiritibus concilietur, atque abhinc prodeuntes ſpaſmi ſedentur. Quod nulla meliori ratione præſtari poſſe manifeſtum eſt, quam quietem animo imperando. Huc ſpectat, quod præcipit Horatius *lib. 1. epiſt. ad Lol.*

Ira furor brevis eſt, animum rege, qui, niſi paret,
Imperat, hunc frænis, hunc tu compeſce catena.

Curandum eſt etiam, ut motiones ab objecto injurioſo in nerveas cerebri fibras inductæ aliarum rerum recordatione deleantur. Huc ſpectat Epicuri remedium, cujus mentionem facit Marcus Tullius (*Tuſcul. diſput.*) *Avocatio ſcilicet a cogitanda moleſtia, & revocatio ad contemplandas voluptates.*

Mox emulſiones ſem. quat. frigid. melon. &c.] Nihil ad inordinatum ſpirituum motum compeſcendum, & abhinc prodeuntes ſpaſmos ſedandos efficacius narcoticis. Verum ſi quid ſentio cautiſſime in horum uſu procedendum traderem, ac diligenter tenendum accuratiorum practicorum conſilium, qui hiſce poſthabitis ad anodyna confugiunt, atque ea, quæ demulcendis, laxandiſque ſolidis partibus, atque nimio humorum fervori compeſcendo ſunt opportuna. In horum cenſu veniunt emulſiones ſemin. quat. frigid. & papaveris in aquis nitroſo ſale fætis, ac refrigerantibus cum ipſo nitro, quorum etiam pulcherrima laus eſt urinas ciere, atque bilioſas ſordes, recrementaque extra corporis confinia educere.

XXXI. *Icterus febribus tertianis, quartaniſque &c. chin. chin. &c. Sal abſynt. &c.*] Varias, atque inter ſe diſcrepantes Auctorum ſententias circa vim, qua cortex peruvianus febres intermittentes extinguit, ſupra attigimus (Vid. com. in aphor. 4.) Quid quod neutra illarum ad veritatem propius accedat, quam illa illorum, qui ab occulta, & ſpecifica proprietate eamdem commenti ſunt?

A calore certe, & ſiccitate non pendet, neque ex eo quod invertat, & obtundat acidum, ob alchalicam ejuſdem virtutem, neque ex eo quod miaſma malignum, ac deleterium ſpiritibus animalibus infeſtum enecet, neque ex eo tandem quod bilem vi ſua adſtrictoria figat, & ſiſtat: ſiquidem dantur quamplurima æque calida, & ſicca, immo calidiora, & ſicciora, quamplurima virtute alchalica manifeſtius fæta, eaque validiora, quamplurima alexipharmaca, ac de-

demum quæ adstringendi vi insigni donantur, quæ tamen non solum febres intermittentes extinguere nesciunt, sed pleraque illorum easdem augere, aut confirmare valent. Placet summopere illorum opinio, qui, ut supra innuimus, existimarunt a cortice peruviano extingui febres, quod particulis amaris, leviter aromaticis, austerisque, quibus fætus est, viscidi, lentique humores inciduntur (juxta allatum Freindii experimentum) solidæque partes, seu viscera imi ventris leniter adstringuntur, seu mavis roborantur, firmanturque. Verum enimvero quid est, quod commodissime successerit Freindio, tinctura corticis peruviani sanguini, ejusque sero admixta fluiditatem in utroque excitatam deprehendere, quod aliis evenire nunquam potuit, qui propterea experimento eumdem deceptum esse cum Francisco Torti affirmare non dubitarunt? Quid est deinceps, quod amara leviter aromatica, & austera reperiantur quamplurima, quæ id nequeunt prestare, vel adeo infirma est eorum operatio, vix ut ulla ratione cum corticis peruviani virtute comparari queant? Si quid in re ardua, ac perdifficili sentio, quidni liceat asserere vim corticis peruviani febrifugam pendere potissimum a certa magnitudine, figura, contextu, & proportione elementorum ejus essentiam, & substantiam constituentium, a quibus varie, ac diverse qualitates, quæ ejus tantum proprie sunt, & per quas ab omnibus aliis differt rebus, proficiscuntur? Quoniam vero, ut alibi ostendimus, (Vid. *lib.* 1. *cap.* 5. *com. in aphor.* 3.) primæ compositiones, sicut ipsarum figura, ac magnitudo, & figura, & magnitudo primorum componentium, seu insensibilium corpusculorum, ac molecularum efficta magis est a philosophis, quam demonstrata, propterea ad veritatem proxime accessisse illos perspicuum est, qui cum Sebastiano Bado vim corticis febrifugam a specifica, & occultà ejus proprietate, & substantia pendere sunt arbitrati. Quibus sic constitutis licet colligere prudentissime se gerere Medentes illos, qui nullius corporis admixtione quinquinnam prebere solent. Cum enim tota ejus virtus pendeat potissimum ab ejus substantia, aliorum corporum admixtione eamdem plurimum infirmari manifestissima res est, quemadmodum viri præstantissimi Badus, Mortonus, Torti, Sydenhamus, aliique testati sunt. Quoniam vero sæpe sæpius contingit viscera imi ventris pravis, & incongruis sordibus esse referta, atque interdum obstructa (quod familiare plerunque est iis, qui diuturnis febribus tertianis, quartanisque premuntur) propterea salubre practicorum consilium ea tunc cum chin. chin. miscere, quæ iisdem corrigendis, educendisque extra corporis confinia sunt opportuna. Ejusmodi sunt sal. absynt., sal. armoniac. arcan duplicatum, aliique lixiviosi, vel medii sales, quorum perbella laus est prædictas sordes leniter incidere, abstergere, atque per insignes urinæ vias earumdem excretionem promovere. Hisce autem omnibus prestat rhabarbarum, cujus purgantem, eamque mitissimam, simulque diureticam virtutem, ac singularem plane amicitiam cum cortice peruviano qui non cognoscit, medicinam cognoscit plane nullam. Quamvis igitur infirmari plurimum videatur chinæ chin. operatio ob aliorum corporum admixtionem, ob alias tamen rationes & digestivi sales, & rhabarbarum sic apte cum eadem miscentur, ut Medicina, quæ ex hac unione resultat, nihil ad febres tertianas, quartanasque nimis longas, & diuturnas, atque abhinc prodeuntes gravissimas affectiones debellandas efficacius reperire datum mihi sit, aut pro egrorum opportunitate valentius. Sed etiam plura de febribus.

CA-

CAPUT XI.

De Renum ac Vesicæ calculis.

I. Nuspiam alibi, majores, frequentioresque, quam in vesica fellea, renibusque observantur calculi.

II. Nimirum tartareæ, terrestresque urinæ particulæ laxata Renum compage facile in iisdem subsistunt, vel urinæ crasi soluta nimium facile a reliquis secedunt, hinc arenulæ primum, aliæ deinceps, atque aliæ adhærentes particulæ calculum formant. Si Arenulæ, vel calculus in vesicam per ureteres illabatur, apposita eidem in dies singulos sabulosa materie, in calculum insignis magnitudinis degenerat.

III. Idem plane contingit, si extraneum quodcumque corpus etiam in hominibus sanissimis illabatur.

IV. Causę antecedentes, & externę sunt pręgressus mictus cruentus a Renibus, alimentorum crassorum, vini pręsertim acidi, & aquarum, quę copioso tartaro fętæ sunt, cerevisiæ immodicus usus, vita sedentaria, intempestivus acriorum diureticorum usus, ortus a parentibus calculis, aut podagrę obnoxiis.

V. Signa calculi in Renibus subsistentis sunt lumborum dolor in uno, aut altero, vel in utroque latere obtusus, gravans in acutum, tendentem, lancinantem degenerans, testiculi retractio, cruris stupor e regione lateris affecti, nausea, vomitus, tormina intestinorum colicam æmulantia, urina, dolore ægrum dire exercente, tenuis, aquosa, subcruenta, quandoque ejusdem suppressio, remittente autem multa, turbida, arenam, & sabulum deponens, tutissimum vero omnium arenularum ad levem quamcumque digitorum pressionem non facile friabilium, vel lapillorum excretio.

VI. Dum in vesicam delapsus est calculus, pondus in perinęo, tenesmum frequentem, dolorem, pruritum in penis glande molestiorem in fine mictionis procreat, ejusdem erectionem continuam, & tensionem, continuum ad mingendum stimulum, atque inter mingendum subitaneam urinæ suppressionem, aut stillicidium. Urina copioso muco, & arena saturata apparet, a motu per acclivia, atque a curru, ab equitatione omnia symptomata exacerbantur, & mictio cruenta supervenit, a decubitu horizontali, vel sublatis in altum pedibus eadem remittunt. Certissimum omnium est exploratio digito, aut cathetere manu periti Chirurgi instituenda. Quamquam non raro hæc eadem imponat.

VII. In calculi renalis curatione urgente dolore, aliisque gravissimis symptomatibus Clysteres emollientes bis, terque in die injiciendi, fotus calidi pariter emollientes lumbis applicandi, si metus sit inflammationis, venæ sectio in pede instituenda.

VIII. Interim ol. Amygd. dul. s. i. r. e. ad ℥ iv. vel v. cum suc. limon. ad ℥ i. s. propinandum, nec non decoctiones malvarum, parietariæ cum mucilagin. semin. malv. alth. psyl. ter, & ultra in die exhibendæ.

IX. Hisce frustra adhibitis ad semicupium, aut balneum emolliens per horæ dimidium circiter deveniendum.

X. Ad nimium dolorem sedandum contentus sum sola emulsione ex sem. pepon. ℥ i. .s. papaver. alb. ʒ ii. in aq. malvar. violar. ℥ x. cum nitr. puris. ℈ i. syrup. violar. ℥ i.

XI. Remittente dolore sola decoctione Malvar. Violar. Parietar. radic. Alth. cum lapid. percar. ʒ .s. bis quotidie exhibenda, calculi expulsio procuranda est.

XII. Hisce frustra adhibitis totum opus naturæ committendum traderem.

XIII. Lithontripticis nulla habenda fides.

XIV. Aquæ acidulæ, nisi calculi majores fuerint, quam ut per ureteres transire queant, cęteris palmam pręripiunt.

XV. Ulcera renum, quæ post calculum supersunt, assiduo usu decoct. theiform. herb. Veronic. Heder. terrestr. fl. Hipper. rad. Pareyr. brav. cum therebint. julepiz. ℥ i. pertractanda. Therebint. aq. Malvar. lot. ad ʒ i. substitui potest, superbibendo eamdem decoctionem.

XVI. Hisce succedant opportuno tempore aquæ acidulæ cum syrupo therebint. pro vehiculo.

XVII. Tandem ad usum lactis primum asinini, mox vaccini aq. plantag. cocti deveniendum. In lacte dissolvantur Trochiscor. Gordon. ʒ ii.

XVIII. Cęterum alvus continuo aperta servanda. Pillulis mastichin. tartar. Bontii, rhabarbaro uti expedit.

XIX. Oleosa, & pinguia, c. m. sunt butyrum recens mane jejuno stomacho assumptum cum saccharo, semina frigida majora emulsionis forma, amygdalæ, aqua calida quotidie ante cibum assumpta mira præstant.

XX. Calculo in vesica existente urgentioribus symptomatibus est occurrendum.

XXI. Ischuriæ consulimus ægrum elevatis in altum pedibus collocando, eumque concutiendo. Catheter solum in summa rerum angustia manu periti Chirurgi in urethram injiciendus.

XXII. Ex Semin. lin. contus. fænu græc. a. ℥ iii. radic. alth. lilior. albor. a ℥ i. .s. in aq. malvar. q. s. f. s. a. mucilago. Adde ol. Scorpion. Matth. lilior. albor. a ℥ i. & vesicæ regioni applicetur.

XXIII. Ardorem urinæ, doloremque, vel remoto calculo lenit emulsio seq. ℞ Gum. Arabic. ℥ .s. coq. in aq. hord. vel malvar. & flor. violar. lib. i. usque ad solutionem. Adde tum semin. cucurbit. mund. melon. a ℥ i. papaver. alb. ʒ ii. julep. viol. ℥ i. m. f. s. a. emulsio pro duabus vicibus.

XXIV. Hisce frustra adhibitis laudanum hocce urinarium adhibeatur. ℞ Suc. liquerit. in aq. alkekeng. solut. ℥ i. s. camphor. ʒ i. Croc. optim. ℈. iv. Alkekeng. therebint. venet. in aq. petroselini solut. gum. traga-

canth.

canth. Mastic. a ʒ .s. laudan. opiat. ʒ ii. M. f. s. a massa, & detur ad ℈ i. circiter.

CAPUT XI.

De Renum, ac Vesicæ calculis.

I. NUspiam alibi majores, *frequentioresque, quam in vesica fellea &c.*] Nulla fere pars est humani corporis, in qua calculi non generentur. In ductibus pituitariis, in cerebro, pulmone, vesiculis seminalibus, utero, ventriculo, intestinis, articulis tum manuum, tum pedum inventos fuisse passim tradunt Scriptores. In ipso corde, vasis arteriosis, & venosis insignes reperti sunt. In corde quidem vidit J. Hollerius. Ex corde Urbani VIII. Pontificis Maximi extractum calculum pyramidalem tradit Bartholinus *cent.* 2. *obs.* 45. Alterum plane admirabilem genitum in altera valvularum in sinistro cordis thalamo pulmonari venæ adstantium memorat Laurentius Bellinus. Ad valvulas semilunares C. Cheseldenus, in vena portæ, & in venis in anum spectantibus R. Columbus (*V. epist. an. in 49. & 66.*) Quamquam vero id erroris intervenisse non sine causa suspicatus est præstantissimus Morgagnius (V. Pet. Ant. Michelloti epist. C. A. B. p. 418.) In interiori arteriarum tunica se perspexisse refert citatus Bellinus. Nuspiam tamen alibi majores, frequentioresque, quam in vesica fellea, ac renibus inveniri omnes fere uno ore consentiunt.

II. *Nimirum tartareæ, terrestresque urinæ particulæ, laxata Renum compage &c.*] De calculorum eorundem generatione lis orta. Mitto illorum opinionem, qui calculorum generationem calori pituitosos, crassosque humores induranti tribuerunt; hanc enim ex Galeno a vetustioribus Medicis excogitatam (V. Hipp. 4. de morb. & lib. de nat. hum.) exploserunt melioris notæ Medici, præ cæteris Fernelius, & Sennertus, aliique spiritui cuidam lapidifico ejusmodi vim attribuentes. Quamquam nescio, quanti hæc eadem facienda sit, cum nondum adhuc innotescat, unde spiritui huic suo tanta vis adveniat, ut succos, humoresque nostri corporis in lapideam naturam commutare valeat. Quæ narrantur ex Aventino (*lib. 7. Annal. Bavaric. &c.*) ex Ortelio (*in descriptione Russiæ*) de spiritu quodam e terræ visceribus exhalante homines, bruta, aliaque in lapides, & saxa convertente, atque ex Camerario de aura meridionali certis anni temporibus flante in locis montanis Provinciæ Chilensis in Armenia, cujus afflatu integræ equitum turmæ in statuas lapideas conversæ sunt, dicuntur quidem subtilius, sed quærendum restat, unde fiat, ut in renibus tantum separetur spiritus hic lapidificus, & urinosum serum, non totam Renum substantiam in lapideam naturam valeat commutare. Celebris fuit illorum opinio, qui contrariorum salium, acidi videlicet viscosi, vel natura, vel diæta, vel stomachi vitio prognati, & alchali ex ipsa urina soluti commixtionem, qui coagulantur, in medium adduxerunt. Rem enim experimentis confirmarunt, præ cæteris vero illo Helmontii, qui primus spiritum vini cum spiritu urinæ commixtum in offam quamdam albam concrescere deprehendit. Elegans sane, & physicorum consideratione dignum phænomenon. Perperam tamen bona pace collegisse videntur, calculos in Renibus generari a spiritu urinæ, qui separatur, dum urina putredinem, & fermentationem inchoat. Adducere enim debuissent alium quemdam spiritum, urinosum scilicet, aut huic persimilem. Huic difficultati satisfecisse visi iidem sunt omnes vini potatores in medium afferentes, qui ad calculum præ cæteris proclives sunt maxime. Sed si animadvertissent a fæce quadam, quæ re-

remanet a nitri ſeparatione, quæ concreſcibilis amplius non eſt, additione alchali fixi concreſcere, & in durum quoddam corpus converti, credo equidem fore, ut non ad alcali volatile, uti fecerunt, ſed ad alcali fixum, quod cum tartareis urinæ partibus concreſceret, confugiſſent. Sed infinitæ pæne ſunt coagulationes, quæ diverſitatem inducunt, quas brevitatis gratia prætermittimus. Adde nonnullos ad credendum vehementer adductos fuiſſe coagulationem illam nil afferre præter ſalem armoniacum, non vero calculum humanum longiſſime diverſum ab illo ſale. Huc etiam accedit, quod ſi calculus formaretur a coagulatione inducta a peregrino acido, & pluſquam ſaturante urinoſum volatile, major obtineri deberet a calculo humano portio acidi fixi, vel coagulantis, quam ab urina ipſa, cum eamdem reperiri chymico experimento manifeſtum ſit, ut Pitcarnius (*elem. phyſ. mathem. lib. 2. cap. 24.*) demonſtravit. Quare manifeſtum eſt nihil hactenus a Scriptoribus eſſe pronuntiatum de calculorum generatione, quod certum ſit, atque exploratum. Quid quod conſideratis elementis, quæ urinam componunt; calculorum generatio clare innoteſcat? Inter Modernos de urinis perbelle ſcripſit L. Bellinus. Urinam tamen per examen tantum avolantis fluidi, ſeu aquoſi principii, & illius quod reſtat, ſeu ſolidæ, & melli ſimillimæ materiæ conſideravit, per chemiam non conſideravit, quod apprime neceſſarium eſt ad propoſitæ rei ſtatum melius intelligendum: id quod Cl. Boyleus, Williſius, atque Helmontius ipſe egregie præſtiterunt. Accurata enim inveſtigatione in materia hac ſolida ſales diverſi generis, particulas pingues, & ſulphureas, mucoſas item, & terreſtres, limoſaſque deprehenderunt. Salinæ hæ particulæ quandoque coeunt, & in cryſtallos majores coaleſcunt, atque in urinis vario modo coagulatis ſe produnt. Urinæ in ſalem lixivioſum coagulatæ mentio fit in Act. N. C. *Dec.* 1. *an.* 2. *p.* 162., 141.; cryſtalliſatæ *Dec.* 1. *an.* 6. & 7. *p.* 91. Terreſtres vero, ac limoſæ produnt ſe maxime, dum urina aliquandiu immota in vaſe ſervatur; paulatim enim ad latera, ac fundum ejuſdem tartarum deponit, ac ſubtiliorem quamdam arenam eoque facilius, & copioſius, quo magis ſunt urinæ ipſæ ad putreſcendum diſpoſitæ, ac quo aſperior fuerit ſuperficies vaſis, præſertim ſi prius illi ſimilis tartarea materies adhæſerit. Quid quod arenoſæ, ac ſabuloſæ urinæ exempla non deſunt? Arenoſam perhibent M. N. C. *Dec.* 1. *an.* 2. *p.* 35.; Sabuloſam vero *Dec.* 2. *an.* 10. *p.* 35. Ex his liquido conſtare arbitror, quomodo calculoſæ concretiones in renibus frequentiſſime generentur. Nemo ignorat vaſa ſanguinem ad renales glandulas deferentia in minimos, & rurſus minimos ramos eſſe diviſa, unde retardari majorem in modum ſanguinis curſum neceſſum eſt. Quod ſi naturalis renalium glandularum tonus deficiat, aut plurimum ſaltem langueſcat, ſeri urinarii in iiſdem ſecreti motum ita langueſcere debere, ut tartareæ, terreſtreſque particulæ cum aliis probe commixtæ ſervari non poſſint, manifeſta res eſt. Quod ubi contigerit, hærere facile coguntur, unde arenularum generatio. Quod plane in immoto vaſe contingit. Quod ſi ſerum idem urinarium in ſua craſi nimium ſolutum ſit, ejus partium mutuam commixtionem tolli contingit, tartareas, terreſtreſque particulas utpote graviſſimas ſeparari, ad latera deponi, hinc arenulas procreari. Quod in urinis ad putreſcendum diſpoſitis evenire manifeſta res eſt. Tartarearum particularum collectione facta in renibus alias, atque alias ex urina ad eaſdem appellentes continenter adhærere ei, & in lapidis naturam converti poſſe, ſic ut lapis aliarum, novarumque acceſſione increſcat, manifeſtius quidem eſt, quam ut ullis rationibus poſſit comprobari.

Si arenulæ, vel calculus in veſicam per ureteres illabatur, appoſita eidem &c.] Cardanus in ſe ipſo, aliique plures obſervarunt arenulas perpetuo, & neceſſario calculorum generationem ſequi. Si tamen cito per ureteres in veſicam illabantur,

tur, vel partes easdem constituentes ea lævitate superficierum non donentur, ut mutuo sibi cohærere possint, & solidum, durum, minimisque particulis nullum fere spatium inter se relinquentibus integratum corpus efficere, vel plures arenulæ formabuntur, vel terrestres, ac tartareæ particulæ, quæ continuo in Renes admittuntur una cum sero urinario, & arenulis arenæ, & sabuli specie in vesicam descendent, ac per urethram facile extra corporis confinia educentur. Arenulæ porro, vel calculi per ureteres in vesicam illabentes, nisi prompte e vesica excernantur, illud tandem fieri, ut pluribus quasi crustis superinductis in calculos insignis magnitudinis degenerent, ex dictis adeo manifestum est, ut curiosiore explicatione nullatenus indigere putem.

III. *Idem plane contingit, si extraneum quodcumque corpus &c.*] Puella quædam vaginæ orificium dira libidine accensa acu Kalybea ex altero ipsius extremo capitata, quinque circiter transversos digitos longa scalpebat, cum inter veneream voluptatem, nescio quo fato, in vesicam illapsa est. Atrocissimus vesicę dolor supervenit, quem ad spasmum hystericum, ad inflammationem alii referebant. Tegebat adhuc verecundia morbi causam, cum acus extremitate valde acuta vesicæ membranas perforans extra Abdomen propendere cæpit. Orta vehemens inflammatio, qua brevi puella in Nosocomio S. Francisci Patavii interempta. Secto cadavere in vesica insignis magnitudinis calculus ex tartarea materie capitatæ parti adhærente haud injucundo spectaculo inventus est. Lapideas istiusmodi concretiones ob extranei corporis in vesicam illapsum vidi plures a præstantissimo Morgagnio collectas, qui easdem variis curiosis inspiciendas exhibet. Admirabilis plane est quædam in viro oborta ob acum chalibeam, rigidam, ac minime flexilem in vesicam illapsam. De qua virum sapientissimum ingenue pro more fatentem audivi, quod animo dubius extitisset, nisi suis ipsis oculis eamdem vidisset. Qui enim acus non parva, non flexilis per canalem, cujus progressus non rectus, sed singulari modo flexus (hunc perbelle adeo descripsit in suis adversariis, ut nullus supra) duodecim, & ultra pollices longum, in vesicam intrudi potuerit, arduum, atque insolens explicatu cuinam minime videatur?

IV. *Causæ antecedentes, & externæ sunt prægressus mictus cruentus.*] Quemadmodum contingit, ut quo asperior est vasis superficies, in quo urina immota servatur, eo facilius crusta lapidea intus obducatur, ita Renum corrosionibus, mictui sanguineo calculi frequentissime superveniunt. Tartareæ enim, limosæque seri urinarii particulæ in ulcuscula, & parvos eorumdem abscessus facile colliguntur, ac ibidem subsistunt, hisce autem aliæ, atque aliæ ex urina ad easdem continenter appellentes in veram lapidis naturam convertuntur, ut præ cæteris luculenter ostendit Cl. Hoffmannus: (*De acuto dolore, & spasmo ex calculo renali Cap. 6. sect.* 10.)

Alimentorum crassorum, vini præsertim acidi, & aquarum, quæ &c.] Quodcunque vinum quamtumvis lene, ac molle sit, tartareas continet particulas, licet in pauca quantitate respectu habito ad vinum acidum. Hoc enim ipso, quod plurimo tartaro fętum sit, acidum est, atque acerbum. Ob insignem aciditatem vinum rhenanum cęteris præstat. Plurimum autem tartari præ cæteris continere experimentis Cl. Boerhaavii (op. chy. p. 1. pr. 50.) compertum est. Huc spectant vina, quæ in fabulosis, & gypseis nascuntur locis, quorum propterea abusu fit, ut massa sanguinea tartareis, terrestribusque partibus ita oneretur, ut in renum cavitate, accedente solidarum partium vitio, facile subsistant, unde concretiones, atque hinc calculi subsequantur. Ab immoderata vinorum, quæ multum acidi continent potione & arthritidem, & renalem calculum, præsertim accedente quadam hæreditaria dispositione, vidisse testatus est Fr. Hoffmannus

nus M. S. T. 2. *de alimentis intemperatis, ingentique acidorum noxa*. Concludit propterea non alia de causa Helvetios, & Batavos vesicali calculo maxime obnoxios esse, quam ex crebro lacticiniorum, & acidorum usu. Plurimo tartaro fætæ communiter reputantur aquę multæ, quæ e terræ visceribus plurimum arenæ, ac gypsi continentibus scaturiunt, unde maxima pars incolarum, qui iisdem utuntur, calculis premi solet, ut de Ciconibus apud Ovidium videre est his versibus;

Flumen habent Cicones, quod potum saxea reddit
Viscera, quod totis inducit marmora rebus.

Cerevisiæ immodicus usus.] Populis præsertim Septentrionalibus familiaris est usus Cerevisiæ, liquor scilicet ex seminibus Cerealibus certa quadam ratione fermentatis paratus, qui nisi rite defæcatus fuerit, dici vix potest, quantum sanguini crasso, viscido, ac lento terrestres, limosasque particulas in eumdem invehendo tribuat, unde qui eadem immodice utantur calculis obnoxii fiunt. Si Cerevisiæ ex crassis, limosisque aquis paratę sint, in eosdem labi morbos contingit homines, etiamsi modice hauriant. Salubritas enim Cerevisiarum, ut præclare ostendit Cl. Frider. Hoffmannus (*Opusc. phys. Med. de elem. aq. Miner. &c. sect.* 33.) maximam partem ab aquarum bonitate pendet: unde accidit, ut Vogtlandia, nec non Bohemia optimas, & saluberrimas Cerevisias alant. In plerisque vero Angliæ locis turbidas, & insalubres esse Cerevisias propter crassas, limosasque aquas testatur Claramontius in tract. *de aer. aq. & loc. Angliæ*. Hinc est eos populos plerisque morbis scorbuto, calculisque viscerum premi.

Vita sedentaria:] Quemadmodum nihil fere ad tuendam valetudinem, atque ad quamplurimos morbos certo, feliciterque debellandos conferre magis, quam moderatam corporis exercitationem compertum est, ita nihil magis ad sanitatem infirmandam, atque gravissimos morbos producendos facere, quam otiosam, & sedentariam vitam censendum est. Id quod dudum professus est Celsus perhibens: *Ignavia corpus hebescere, labore firmari, illa maturam senectam, hoc longam adolescentiam fieri*. A vita otiosa, & sedentaria frequentissime exoriuntur calculi. Solidarum enim partium tonum imminui contingit, crassos, viscidosque humores sulphureis, ac volatilioribus particulis minime attenuatis, exsolutisque generari. Fit propterea, ut in Renum tubulis terrestres particulæ facile subsistant, atque hinc calculi producantur.

Intempestivus acriorum diureticorum usus.] Intempestivum diureticorum acriorum usum renum calculis tribuere Cl. virorum, præ cæteris Fantini observationibus compertum est. Tres nempe, quatuorque hydropicos vidisse se affirmat, qui cum diuretica ad hydropem curandum adhibuissent, nephriticis doloribus, & calculis, quos nunquam ante senserant, vexari cæpti sunt. (V. Com. A. B. an. 1731. p. 169.) Ego quoque novi puellam hydrope laborantem, quæ usu Asellorum ad urinas ciendas in acerbissimum dolorem nephriticum incidit. A remedio statim abstinere salubre visum fuit. Neque inglorius consilii eventus, quippe parvus lapillus, nephritico remittente dolore, e vesica excretus est, eoque perfectissime convaluit. Mirum dictu diureticis rursus ad hydropem curandum adhibitis in nephritidem denuo incidisse. Quidni liceat conjectare diuretica pręsertim acriora, quæque valde subtiles, ac penetrantes continent particulas, tartareas, limosasque partes ad renes copiose adducere, seri urinarii crasim solvere, unde tartareæ partes, ac terrestres a reliquarum nexu secedentes hæreant, & arenulas, calculosque forment?

Ortus a parentibus calculis, aut podagræ obnoxiis.] Arthritidem, podagram, & cal-

calculos affines esse morbos, quique in se mutuo vertuntur, certis, ac constantibus observationibus compertum est. Unde Solenander sect. 1. consf. 20. apte inquit: *Qui uno laborat ex iis, alterum vix effugere potest, & pauci arthritide affecti sunt, qui non in renibus calculum ingenerant*. Hanc eamdem metastasim frequentem esse testatur Stisserus *tract. de podagra*. Causa nempe videtur eadem, locus vero affectus differentiam facit. Tartareæ enim, terrestresque partes cum ad articulos deponuntur podagram, cum ad renum canaliculos calculos procreant. Deponuntur vero ad has partes facilius, quod minimus eisdem motus inest. Et licet in vesica fellea, cerebro minima sit vis motus, quoniam tamen plures sunt canaliculi renum, quam radices felleæ vesicæ, ad cerebrum vero partes viscosæ, quæ terrestribus, tartareisque leviores sunt, deferuntur, has in canaliculis renalibus sæpius deponi contingit; calculosque ibidem efformare, ut præ cæteris ostendit Cl. Pitcarnius (*element. phys. mathem. lib. 2. cap. 24.*)

Qui a parentibus podagræ, aut calculis obnoxiis nascuntur plerunque eisdem morbis vexari solent, quod cum fluidæ, tum solidæ partes ita sunt constitutæ, ut illæ tartareis, terrestribusque partibus scateant, hæ atonia peccent, quo fit, ut in Renum canaliculis, aut articulis illæ eædem hærentes calculis, & podagræ occasionem præbeant.

V. *Signa calculi in Renibus subsistentis sunt lumborum dolor in uno &c.*] Nemo ignorat renes utrimque in lumbis sitos esse, in quovis latere unum. Eosdem obtuso sensu donari manifesta res est. Hinc si in sinistro cavo reperiatur calculus, sinistrum, si in dextero, dexterum, si utrimque, utrumque latus occupare dolorem necessum est, obtusum plus minus, prout calculi ejusdem figura, ac diversa superficies dabit. Asperi enim, acutique dolorem magis acutum faciunt, quam sphærici, qui potius gravativum.

In acutum, tendentem, lancinantem degenerans.] Calculi sæpe ex interiori Renum substantia in pelvim descendunt, cavitatem scilicet renum membranaceam exquisitissimo sensu preditam, tunc vero dolor, qui prius sensum ponderis gravantis afferebat, in acutum mutatur, eo magis si ureterum cavitatem intrent, quæ cum ubique æqualis non sit, evenit ut in angustiori eorumdem situ calculi subsistant, nerveasque fibras vehementer dilanient, pungant, unde dolor qui nephriticus dicitur excitetur. Quamquam vero minus eidem convenit talis denominatio: cum Νεφρῖτις greco nomine proprie Renum inflammationem significet. Sic tamen usus invaluit, ut dolor acutissimus, qui calculis ureteribus impactis supervenit, nephriticus appelletur.

Testiculi retractio, cruris stupor e regione lateris affecti.] Præsente dolore nerveæ ureterum fibræ sic convelluntur, ut vasa spermatica, & partes vicinas contrahant. Irritatus Cremaster Musculus, & vasa spermatica testiculum sibi annexum sic sursum retrahunt, ut inguini infixus videatur. Musculi lumbares, quos ψῶας græci nominant, renibus substrati ad coxam deferuntur motui ejusdem inservientes: hinc si calculus renibus infixus nervum illum comprimat, qui in dictos musculos inseritur, stupor cruris e directo renis affecti superveniat necesse est.

Nausea, vomitus, tormina &c.] In tanta motus perturbatione fieri minus potest, quin per Renum membranam a peritonæo mutuatam, & per nervum sextæ conjugationis, cujus duo rami a stomacho in tunicam renum interiorem transmittuntur, ventriculi, & intestinorum motus peristalticus invertatur, & nausea, vomitus superveniat, & tormina colicam æmulantia. Quo modo a colica differant vid. *aph. 7. cap. 5.*

Urina, dolore ægrum dire exercente, tenuis, aquosa, subcruenta &c.] Pre spasmo

mo ſic anguſtantur tubulorum renalium diametri, ut feroſę tantum, & tenuiori urinę parti exitus concedatur, tartareæ, terreſtres, craſſioreſque non admittantur in pelvim, & ureteres, indeque in veſicam. En cur urina tenuis, & aquoſa habeatur. Si calculi aſperitate tenuia vaſa ſanguifera renum ſubſtantiam perreptantia exedantur, lacerenturque, urina ſubcruenta apparet.

Quandoque ejuſdem ſuppreſſio.] Si utrique renum infixus ſit calculus, & canaliculos omnes, a quibus urina ſecernitur, aut derivatur, obſtruat, comprimatque, cum deferri in veſicam per alias vias præter ureteres nequeat, Stranguria renalis oritur tandiu durans, quandiu calculus immotus relinquatur, & ſero urinario viam, atque aditum pręcludat. Quo apparet in quanta obſcuritate verſentur illi, qui magnam urinæ partem a primis viis per ductus breviores ad veſicam deferri exiſtimant. Ut enim notat præſtantiſſimus Morgagnius, Renibus calculo, vel ſimili alia cauſa obſtructis, nulla urina, vel ſaltem pauciſſima redditur, quæ tamen, ſi eæ adeſſent, fluere per eas deberet.

Remittente autem, multa, turbida arenam, & ſabulum deponens, tutiſſimum vero omnium arenularum &c.] Quotieſcumque calculus renes aut ureteres obſtruens, aut comprimens remotus fuerit, liberam ſero urinario, & tartareis, arenoſiſque particulis viam, atque aditum ſterni contingit, hinc urina turbida, & urinoſum habens ſedimentum apparet. Multum autem intereſt arenulas, quæ ejiciuntur paullo diligentius examinare. Statuunt enim nonnulli hiſce apparentibus certo certius argumentum ſumi poſſe calculorum Renes obſidentium. *Hippocratis* obſervatio eſt (*ſect.* 4. *aph.* 79.) *Quibus in urinis arenoſa ſubſident, iis veſica calculo laborat.* Veſicæ nomine aut veſicam, aut renes ſignificare voluiſſe tradunt omnes fere interpretes ejuſdem accuratiores. Quod tamen ſic accipias velim, ut non quocumque modo arenoſa, atque arenulę ipſæ in urinis appareant, calculi indicio eſſe eaſdem putes, ſed illas tantum, quę lapidis fere naturam nactæ fuerint, aut in verum lapillum mutatæ, ita ut ſi digitis premantur, non facile comminui queant. Niſi enim has conditiones habuerint, in fraudem facile induci poſſunt Medentes certum de calculis ferentes judicium, cum hypochondriacæ, aut ſcorbuticę affectionis potius effecta ſint. Cum enim in hypochondriacis, & ſcorbuticis depravata ſit chyloſis, ſales alimentis inhærentes a ſtomachi membranis, ſuccorumque illuc confluentium obtundi, atteri, comminuique non poſſunt. Reliquum eſt igitur, ut integri in ſanguinem introducantur, in Renibus ſeparentur, atque ſub ſpecie ſabuli, & arenularum, ut plurimum in urinis ſe prodant tormina nephriticis æmula, & ſtranguriam fere continuam excitantes.

VI. *Dum in veſicam delapſus eſt calculus, pondus in perinæo, teneſmum &c.*] Nemo ignorat veſicam in cavitate Hypogaſtrii, quæ pelvis dicitur, ſitam eſſe; inferiorem ejus partem, quæ anguſtior eſt, & cervix in viris cum recto inteſtino, in fæminis cum vagina uteri arctiſſime connecti, in utriſque vero in urethram terminari manifeſta res eſt. Hinc liquido conſtare arbitror cur calculus in veſica pluribus ſuperinductis quaſi cruſtis grandior factus pondus in perinæo, ac teneſmum, ſeu frequentem dejiciendi cupiditatem inferat, ac dolorem, & pruritum in penis glande propter conſenſionem veſicæ cum recto inteſtino, & urethra, qui moleſtior in fine mictionis evadit, propterea quod ſphincteris veſicæ fibrę ſeſe contrahentes calculum ejuſdem cervici appoſitum amplectuntur, unde validius irritantur, ac compunguntur. Hinc etiam eſt penis erectionem continuam, tenſionem, continuum mingendi ſtimulum adeſſe. Inter mingendum autem, cum ad veſicæ orificium una cum urina delatus calculus illud obſtruat, urina ſupprimitur, vel ſaltem libera ejuſdem excretio præpeditur, & guttatim effluit.

Uri-

Urina copioso muco, & arena saturata apparet.] Interior vesicæ tunica muco a propriis glandulis exsudante obducta est. A calculo in vesica existente non solum mucus abraditur, sed & calculus ipse saltem in superficie continuo motu comminuitur, hinc urina muco, & sabulo saturata apparet. Talis urina, ut saniores Medici testantur cum ipso Hippocrate (4. *de morb. & lib. de aer. aq. & loc. &* 4. *aphor.* 79.) inter tutiora, & minus fallacia signa jure merito recensetur.

A motu per acclivia, atque a curru, ab equitatione omnia symptomata exacerbantur &c.] Dum æger per acclivia ascendit, vel curru, & equo vehitur, calculus qui vel urinæ forte innatabat, vel vesicæ lateribus adhærebat, ad fundum pellitur, atque adjuvante Musculorum Abdominalium vi ejusdem orificio infigitur, nerveas fibras vehementer irritat, mordet, hinc symptomata graviora fieri, ac majorem in modum intendi contingit, capillarium vero vasorum tunicis, quæ per easdem partes mire disseminantur corrosis, exesisque, mictum cruentum subsequi. Quotiescumque vero supino corpore decumbit æger, vel sublatis in altum pedibus, calculus, qui cervici vesicæ appositus initium canalis urethræ obturabat, ad fundum, vel latera proprio adjuvante pondere accedens, stimulo nerveis fibris, & molestiæ amplius non est, hinc symptomatum omnium remissio.

Certissimum omnium est exploratio digito, aut cathetere.] Silentio prætereundum non est Fernelii monitum, nonnunquam summæ vesicæ adhærescentem calculum, & quasi ex ista propendentem vix ullum sui indicium præbere, & visos esse, qui nullo dolore illum gestaverint, atque horum signorum plurima observari in ulceribus fædis, & sordidis vesicæ, & gonorrhæis virulentis. Aliquando etiam contingit multa pituitæ crassæ congerie calculi imaginem referri, uti adnotante ab Heers Spad c. 9. celebri cuidam Lithotomo evenit, qui calculo se premi ratus, secandam sibi vesicam curavit, nihilque præter tenacis pituitæ massam invenit. Quapropter celeberrimi practici, quos inter Jo. Bapt. Sylvaticus (*controver.* 32.) Cardanus (*in Hippocr. sect.* 4. *aph.* 79.) infida hæc omnia, & æquivoca esse jure merito judicarunt. Quibus quemadmodum explicandæ sint Lithotomorum fere omnium observationes, calculos in vesica liberos semper, parietibus ejusdem nunquam adhærentes, neque membrana unquam involutos, prout a quibusdam falso perhibetur, inventos fuisse, ut præ cæteris ostendit Douglas in *lib. Cheselden*, viderint alii. Illorum certe opinionem confirmare videtur alia observatio, cujus mentio fit in *hist. de l' Acad. des Scien. Vol. 6. p. 29. & Memoir. p.* 34. calculum quandoque inter descendendum a Renibus inter tunicas ipsius vesicæ in transitu hærere, ibidemque hospitari, & in molem grandiorem accrescere, capsaque inter ipsas tunicas formata, tandem aliquando ulcus deploratissimum ibidem creare. Dubium porro tolli omne statuunt plerique de calculo vesicæ, si digito in anum indito, vel cathetere deprehendatur. Signum omnium maxime indubitatum vocat Greenfiendus, omnium certissimum Baglivus, reliqua fallere etiam peritissimos. Quos tamen redarguere videtur Cl. Hildani, aliorumque observatio, in vesica duros tumores, excrescentias carnosas, scyrrhosas, vel fungosas nonnunquam inveniri calculi symptoma ad amussim mentientes. Quod si verum est, luce clarius apparet decipi posse Lithotomos in ejusmodi exploratione instituenda, nec certi aliquid posse affirmari.

VII. *In calculi renalis curatione urgente dolore &c. Clysteres emollientes &c.*] Cum calculo in renibus hærente, motu, quem facit descendendo per ureteres, irritentur, crispenturque majorem in modum nerveæ fibræ, quibus cum ureteres, ipsi, tum alia viscera, ac partes cum his mire consentientes contextæ sunt, unde

de vehementes, & non ordinatæ contractiones, dolores insignes, ac spasmi, aliaque gravissima symptomata excitantur; nemo est qui non videat, ea quæ convulsivas, ac dolorificas contractiones laxando, ac demulcendo operantur maximi esse emolumenti, atque salutis. Huc spectant primum Clysteres emollientes. Mirum quam apte convulsæ, atque crispatæ cum totius intestinorum canalis fibræ, tum propter mirabilem communicationem, eæ, quæ ad urinam secernendam, ac derivandam sunt comparatæ, relaxentur, mulceanturque Clysterum emollientium usu, atque ea ratione afficiantur, qua opus est ad placidam exoptandam tranquillitatem. Huc spectant fotus calidi emollientes, quorum usu convulsas partes relaxari manifestius quidem est, quam ut ullis rationibus possit comprobari. Quo remedii genere usum fuisse Hippocratem liquet ex *l.* 5. *de intern. affect.* ubi habet: *Multa aqua calida lavato, & tepefactoria, qua parte maxime dolet, adhibeto.*

Si metus sit inflammationis, venæ sectio in pede instituenda.] In convulsivis, atque dolorificis viscerum contractionibus nil facilius contingit, quam ut intercipiatur sanguinis motus, unde inflammatio. Hinc salubre accuratiorum practicorum consilium Riverii (*cent.* 2. *obs.* 15.) Grunlingii (*in prax. tr. de calcul.*) præeunte exemplo venæ sectionem instituere, qua eadem præcaveatur. Dum enim sanguis educitur, spirituum etiam copia, quorum proxima materia sanguis est, imminuitur, hinc ad sedem stimuli minori vi, atque impetu irruere contingit, atque laxitatem dolenti, atque convulsæ parti conciliari. Huc accedit imminuta sanguinis copia, majus eidem ad fluendum spatium relinqui, atque consequenter difficilius hærere, subsistere, atque inflammationem excitare.

Quamvis autem venæ sectio quocumque tandem in loco celebretur, sanguinis copiam imminuendo nunquam non bono, & emolumento esse possit, in pede tamen institutam melius cedere facit potissimum ea ratio, quod sanguis, qui ex trunco arteriæ Aortæ descendentis per viscera imi ventris defertur, & valvularum orificia subiens in Cavam ad Cor rediturus transmittitur, breviori, faciliorique via educitur, orta in ipsis plenitudo immediate tollitur, unde majus sanguini fluenti relinqui spatium contingit, ac inflammationem facilius præcaveri. Hinc recte Hippocrates *lib. de nat. hum. s.* 20. *Oportet*, inquit, *venæ sectionem in doloribus dorsi, & coxendicum in poplitibus, & malleolis efficere.* Quod Severinus confirmat de effic. medicam. *c.* 26. tradens in dolore nephritico præcavendo, aliisque imi ventris morbis venam pedis secari quam felicissime.

VIII. *Interim ol. Amygd. dul. s. i. &c. cum suc. limon. &c. decoct. malvar. &c.*] Inter interna emollientia eminent semina amygd. dulc. semina psyl. malv. alth., ex quibus vel olea exprimuntur, vel mucilagines parantur, nec non folia malvar. parietar. & similia, quæ decocta testante Boerhaavio speciem emulsionis constituunt ad convulsivas, atque dolorificas contractiones relaxandas, ac mulcendas efficacissima. Oleo Amygdalar. dulc. uti solemus additione suc. citr. vel limon., ut fluidiori saltem olei parti vehiculo sit in sanguinem, & partes urinæ secretioni dicatas. Acida enim figendo sanguinis partes, & ejus texturam quasi constringendo efficiunt, ut serosa pars ab aliis secedat, ac facilius per Renes elabatur.

IX. *Hisce frustra adhibitis ad semicupium, aut balneum emolliens &c.*] Emolliendi, relaxandique virtute maxime præstat balneum. Remedii genus, quo stranguriam vehementissimam, propter quam æger in mortis discrimine prope certissimo versari videbatur, felicissime sublatam, parvosque lapillos excretos vidisse bona fide testor, cum alia prope innumera minus commode responderint. Quæ methodus antiquissima est, mirisque laudibus a veteribus Medicis celebrata. *Omnium optimum*, inquit Trallianus (lib. 9. c. 4.) *est balneum, ut quod non so-*

lum

lum mitiget, sed & curare possit: nam colicos frequenter solummodo lenit, nephriticos vero utraque ratione juvat &c. Quod non sine admiratione accipi solet ab iis, qui tot diureticorum differentias, quas nosse oportet in tanta morborum, causarumque varietate, ut apta cuique opponantur, perspectas non habent.

X. *Ad nimium dolorem sedandum contentus sum sola emulsione ex semin. pepon. &c. cum nitr. &c.*] Præter emollientia cum externa, tum interna doloris vehementiam lenire student nonnulli per opiata medicamenta. Sed pessimo consilio. Licet enim convulsivas contractiones componi, dolorem sopiri contingat, & corpus recreari, paullo tamen post omnia symptomata recrudescere, atque collapsis viribus ægrum dirius exercere compertum est. Quare satius videtur a levioribus exordiri, quæque demulcendo potius, ac spirituum motum compescendo blande, & debitam laxitatem dolenti parti conciliando operantur. Quas facultates inesse emulsionibus ex semin. pepon. papaver. &c. adeo manifestum est, ut nihil magis. Si de nitro sermo sit, præterquamquod ad spasmos solvendos, dolorumque sævitiem mitigandam plurimum facit, accedit præterea novas tartareas concretiones in renibus impedire.

Cujusce rei locupletissimos testes habemus, unum instar omnium Penotum *de medicam. chym.* qui adeo proficuum censet nitri usum in quocumque homine, qui calculis, ac dysuriæ obnoxius fuerit, ut si singulis quatuordecim diebus sumatur, nunquam in Renibus, aut alibi nasci arenam posse polliceatur. Nephriticum quemdam diuturno nitri usu a calculo perfectissime curatum fuisse se a Prævotio audivisse testatur Timæus *in consult.* 3. Grunlingius quoque in observat. de calculo: *Satis*, inquit, *notum est omnibus, sal prunellæ egregium esse auxilium pro præservatione, & curatione nephritidis.* Quod si tali virtute donatur sal prunellæ, qui nihil est aliud, quam nitrum, cujus subtilior pars sulphuris vulgaris admixtione deflagravit, quid sperandum a nitro purissimo integris suis viribus operante?

XI. *Remittente dolore sola decoctione malvarum &c. cum lapid. percar. &c.*] Tot tamque varia sunt diuretica, quæ laxatis renum, & ureterum viis ad calculum expellendum commendantur, ut in delectu eorumdem hærere quasi in limine cogamur. Milium Solis, seu Lithospermum, Ononis, Pimpinella, Sassiphragia, Virga aurea, Veronica, Hedera terrestris, Hypericon, & his affinia resinosa corpora, & gummata, Terebinthina, succinum, ejus sal volatilis, Millepedes, Lumbrici terrestres, Fimum columbinum, aliaque id genus. Quibus tamen, si quid sentio, vix ac ne vix quidem corpora eorum, qui calculis premuntur exagitanda traderem. Hæc enim abstergendo, & urinas crassas limosas, ac turbidas educendo calculum mucagine sua denudatum relinquunt, qui propterea atrocioribus doloribus inferendis opportunissimus existit. Quid quod calculum Renibus, aut ureteribus impactum in angustiorem eorumdem cavitatem ita impellere valent, ut multo difficilius, nec citra inflammationis periculum educi queat? Quo loco fateor me justis laudibus æquare non valere, quæ tradidit in hanc rem Cl. Grunlingius de calculo quo loco: *Comprobatum est*, inquit, *frustra adhiberi, & omnino inaniter fatigari patientem usu medicamentorum diureticorum, præsertim calidiorum, quorum usu præpostero plures ad Cælum transmittuntur.*

Ex quibus liquido constare arbitror sola relaxantia, atque emollientia medicamenta esse continuo in usum vocanda; hisce vero ea addenda, quæ calculi expulsionem blandissime promovere valent. Quænam autem ejuscemodi? Ex repetito usu decoctionis emollientis cum lapide percarum insignem sabuli copiam per urinas, parvosque lapillos excretos non semel deprehendi. Quo sane ad credendum vehementer adductus sum nullum efficacius, aut pro ægrorum opportunita-

te

te valentius inveniri remedium ad calculum expellendum. Quam facile ad hujusmodi conjecturas proni sunt Medici! Cum hujusce medicamenti operandi rationem sedulo inquirerem, non aliunde repetendam esse facile constitui, quam a sale quodam partim nitroso, partim salso, quo abundat lapis percar. ad incidendum blandissime, atque urinas ciendas opportunissime. Eadem ratione fortasse agere censendum est conchas omnes ostrearum, perlarum, & quæ ad has referuntur, uti lapides oculi cancrorum communiter dicti, testæ ovorum, coralla, & hujusmodi, quæ passim solent usurpari.

Nisi forte velis vim suam exserere textura alchalina, qua acidum primarum viarum, quod concretionis calculosæ fundamentum est, absorbent, & imbibunt, quod deinde degenerat in sal neutrum amaricans tubulos, & poros renales insigniter abstergendi virtute præditum, ut Hoffmannus in Poter. cap. 48. luculenter ostendit.

XII. *Hisce frustra adhibitis totum opus naturæ committendum.*] Nuspiam alibi frequentius, quam in *transactionibus philos. n.* 223. calculi a renibus extractionem per sectionem ope manus Chirurgi videre est.

Alteram similis operationis historiam affert D. Freind. *Hist. Med. Vol.* 2. *p.* 185. Sed si D. Rutii audimus, partes quæ secandæ sunt sedulo considerans, atque ad trutinam, ut ajunt, revocans fieri quidem forte fortuna posse testatur, ut hæc operatio felici cum successu instituatur, rationibus tamen suffultam esse nullis affirmat. Quare nisi mitioribus medicamentis minime expellantur calculi, satius duxerim ab omni penitus remedio abstinere, cum præsertim observatum sit sola quiete calculum tandem prosiliisse, quam importuna remediorum farragine ægris molestiam inferre, aut experimenta per mortes agere.

XIII. *Lithontripticis nulla habenda fides.*] Specifica non desunt calculis renum, ac vesicæ laborantibus exhibenda, quibus eosdem frangi, comminui passim tradunt Scriptores. Lithontriptica audiunt ejuscemodi medicamenta omni ævo plurimum a Medicis decantata. Infinitus pæne sim, si singula velim persequi. Inter Lithontriptica maxime illustria, seduloque labore, ac studio comparata eminet illud Basilii Valentini ex acerrimo Alchali, quod habetur ex sarmentis vitis putatæ Mensis Martii initio aperto igne combustis; illud quod ex lotii destillatione paravit, mirisque laudibus extulit in tractatu suo *de lithiasi* Helmontius, quodque accurate descripsit Boerhaavius (*oper. Chym. par.* 2. *proc.* 121.) illud adeo famosum, adeo pretiosum Cl. Sylvii, nempe nitri spiritus dulcificatus, ut idem Boerhaavius (*oper. chem. par.* 3. *proc.* 135.) ostendit; nec non elixir Daffæanum, salia volatilia tartari Cor. Cer., Cran. human. Viper., lap. Hystric., Bezoartica omnia, Saponacea. Vel id agant quod habent vim dissolvendi, sive quia eorum volatiles particulæ, dum aliis in Animalium fluidis junguntur, vim eamdem acquirant adhuc controversum est. Rem autem experimentis confirmant. Affusis enim Lithontripticis hisce medicamentis calculis, ac lapideis concretionibus, paulatim easdem immutari, in mollem quamdam materiem tandem dissolvi haud injucundo spectaculo deprehendunt. Si quid in re ardua, ac perdifficili decerno, integram fidem non mereri facile crediderim, qui asserunt, ea quæ exterius tales effectus exhibent, interius eosdem præstare. Manifestissima res est de vini spiritu. Exterius enim calculum frangit. Ecquis vero ignorat interius assumptum eumdem intactum relinquere? Quid quod acria multa sanguinem extra vasa solvunt, intra cogunt? Talia sunt acria fortia, & fortissima, deleteria mineralia, illa præsertim, quæ solidis partibus adhærentia convellunt, comburuntque, unde circularem sanguinis motum, quo fluidus sanguis servatur, sisti contingit, eumdemque concrescere. Sunt e contra nonnulla, quæ sanguinem intra vasa solvunt, extra cogunt. Ab acri-

bus

bus vegetabilibus, & aromaticis ſanguinem intra vaſa diſſolvi, morbi a viſcido, lentoque oriundi, quibus egregie medentur, ſatis oſtendunt. Et tamen ſanguinem extra vaſa coagulari expertus eſt Cl. Pitcarnius (in elem. phyſ. mathemat.) Acre nimirum, quod extracto ſanguini infunditur nullam ante mutationem ſubit; contra vero, quod per os ingeritur in ventriculum, antequam in ſanguinem ingrediatur, & eidem miſceatur, quam alterationem non ſubeat? Multo majorem ſubire debere perſpicuum eſt corpus aliquod, quod frangendi calculum cauſa propinatur. Cum enim præſtare id alia ratione nequeat, quam vim diſſolvendi ſanguini primum, deinde urinoſo ſero, quod in renibus ſeparatur communicando, aut volatiles quibus ſcatet particulas ſanguini, & urinæ volatilibus particulis jungendo, unde eamdem vim acquirant, vim hancce infringi debere a motu circulari ſanguinis, a diverſo ſalium, & ſulphurum genere fluidas partes conſtituentium, a ſecretionibus, quæ continuo in noſtro corpore peraguntur, adeo manifeſta res eſt, ut manifeſtior ſit nulla. Quo apparet certam conjecturam capi non poſſe, frangant ne calculos renibus, aut ureteribus impactos, an nihil præſtent corpora, quæ eiſdem extra corpus affuſa diſſolvunt. Effectus certe, a quibus multo certior conjectura capi poteſt, nullatenus frangere, ut a pleriſque traditum eſt, abunde demonſtrant. Quibus liquido conſtare arbitror nullam ſpecificis Lithontripticis hactenus veram fidem habendam eſſe, eademque nihili facienda.

Hiſce addeſis Acemellam herbam, & radicem Pareyræ bravæ, & lignum nephriticum dictum. Acemella herba deſcripta extat *in actis Lipſienſibus an.* 1701., 1702. De eadem, ut liquido conſtat *ex com. A. B. p. 169.* loquuti ſunt Cæſalpinus, & Tournefortius. Ad calculos autem terendos, comminuendoſque valere plurimum reputatur. Quæ facultas poſtea obſervationibus, atque experimentis a Cl. Fantino diligenter inſtitutis plurimum infirmata eſt, nullam ei concedente præter illam, qua concretiones, coagmentationeſque poſſint prohiberi. Radicem Pareyræ bravæ haud ita diu ex Braſilia in Europam tranſmiſſam plurimum valere ad calculos terendos, comminuendoſque videre eſt in *hiſt. de l' Acad. Boy. de ſcien. Vol.* 14. *p.* 75. De ejuſdem pariter virtute ſermo eſt habitus in tranſ. Phil. n. 365. Verum, ſi quid ſentio, de hiſce, & ſimilibus Lithontripticis medicamentis illud affirmari jure poſſe crediderim, quod de ligno quodam in nova Hiſpania naſcente, & accurate deſcripto a Cl. Tournefortio *Mat. Med.* ob mirabiles, quos edere creditur effectus in nephriticis affectionibus, ſpecioſo nephritici titulo inſignito curioſis ſatisfaciens pronuntiavit Cl. Geoffroii (*Mat. Med. p. 2. Vegetabil. exotic.*) quo loco: *Nonnullos*, inquit, *vidi quos curationis ſpes fruſtrata eſt. Altius igitur inquirendum, quos illud lignum ſublevare valeat, quos vero nequeat ſanare. Verum de vi Lithontriptica valde dubito.*

XIV. *Aquæ acidulæ, niſi calculi majores fuerint &c.*] Si calculus ejus fuerit magnitudinis, ut valeat facilem ſibi viam ad inferiora munire, nullum ęque efficax remedium ſuppetit, ac thermopotatio, ut Cl. Sydenhamus præ cæteris oſtendit *tract. de mictu cruento a calculo Renibus impacto.* Si vero major fuerit, quam ut per ureterum ductus in veſicam ire poſſit, certo certius eſt magno cum ægri periculo tunc potum acidularum præſcribi; nam excitato plurimum paroxyſmo eo res deveniet, ut non antea is remittatur, quam vel lapis in pelvim redeat, vel maximum inde vitæ diſcrimen æger patiatur. (V. Jo. Gratianus *Diſſert. de acid. font. Recobar.*) Quid quod efficiunt Acidulæ, ne novi gignantur calculi? Parte nimirum ſpirituoſa mucilagineas ſordes primis viis, hiſque proximis viſceribus inhærentes diſſolvi contingit, atque abſtergi, Martis vero vena acerbos, atque acidos ſapores, ac ſylveſtres, tartareoſque ſales corrigi, & laxatam Renum compagem firmari, unde potiſſima nephriticæ affectionis funda-

menta ab imo convelli necessum est. Quanti intersit renales glandulas, & tubulorum, ac meatuum, qui in eis sunt fibras corroborare, & confirmare norunt ii omnes, qui adstringentia in calculo tam curando, quam præservando cæteris præferunt. Quo de argumento legi meretur eruditissima Dissert. Cl. Heucheri (*de adstringentium usu in calculo*, cujus meminit Cl. Hoffmannus M. S. T. 1. *sect.* 2. *cap.* 9. *de excretione urinæ*.

XV. *Ulcera Renum &c. assiduo usu decoct. theiform. herb. Veronic. &c.*] Vel inflammatio, quæ calculo Renibus impacto supervenit in abscessum vertatur, vel fibræ eorumdem substantiam constituentes aspera calculi superficie atterantur, exedanturque, solutionem continui fieri perspicuum est, atque ulcera generari, unde lenta tabes subsequitur, quemadmodum observationibus Bartholini *cent.* 3. *hist.* 35., & Miscel. N. C. D. 1. *an.* 2. *obs.* 81. *&* 2. *an.* 2. *obs.* 13. Verzaschæ *cent.* 1. *obs.* 2. Fernelli *de partium morb. & sympt. lib.* 6. *cap.* 12. Riolani *lib.* 2. *cap.* 29. Tulpii *lib.* 3. *obs. cap.* 6., aliorumque compertum est. Ea igitur, si tale quid contigerit, indicari videntur, quorum usu solutæ, atque exulceratæ partes a sordibus expurgari, abstergi, mundificari, aut alia quavis ratione affici queant, qua opus, ut ad cicatricem perducantur. Virtus hæc maxime elucet in quibusdam, quæ ob sulphureas, quas continent cum salinis arcte commixtas, easque lenissimas, ac blandissimas particulas, diureticam, & balsamicam quoque facultatem sortita sunt. Horum in censu veniunt plantæ multæ Veron. Heder. terrestr. & hujusmodi.

Pareyr. bravæ cum therebint. julepiz. &c.] Hisce addesis radicem Pareyræ bravæ, quam licet ad calculos terendos comminuendosque minus aptam existere supra traditum est, ad ulcera tamen Renum, ac Vesicæ tam præstare, quam quod aliud maxime potest, constat ex observatione M. Geoffroii, cujus meminit J. Allen. par. prima ar. 724. qui cum eamdem ægris, quorum urinæ tanto pure refertæ erant, ut mejendi impedimento essent, exhibuisset, urinas statim libere reddi pure propemodum immunes se deprehendisse testatus est. Quid si terebinth. syrupus addatur? Hæc enimvero resina balsamica sale suo acri leniter irritando renales glandulas urinæ secretionem egregie promovet, tenacemque materiem, ac sordes in urinariis tubulis Renum hærentes, quæ calculis materiem præbent convenientissimam abstergit, atque dissolvit: præterea oleo, quo fęta est viscidulo, & lento substantiam Renum, & Vesicę erosam, atque exulceratam conglutinat, ejusque compagem laxatam jam rursus unit, & firmat, unde in ulceribus Renum, ac Vesicę nullum eadem pręstantius, aut pro ęgrorum opportunitate valentius medicamen. Vel si pręsens sit calculus, commodissime adhiberi posse therebintinam nulla ejus pręparatione facta Cl. Hildanus non semel expertus est. Quid quod licet frequenter adhibeatur, pulcherrima ejusdem laus sit nocere non posse? quemadmodum de cęteris diureticis dictum est. Phęnomeni rationem reddere conatur Georg. Horstius (*decad.* 8 *qu.* 1. *de calculo Renum, & Vesicæ*) inquiens caliditatem therebinthinę temperatam membris coctioni dicatis amicam esse. Magis autem arridere sibi (cui autem non arrideat?) testatur Frid. Hoffmannus (*Opus. Med. dis.* 9. *de ther. sect.* 18.) rationem Riverii, (*Tom.* 1. *prax. l.* 8. *cap.* 1.) quia scilicet alvum simul laxat, & per eam crassiores educit humores, qui a cęteris potissimum diureticis ad renes adducuntur.

XVI. *Hisce succedant opportuno tempore aquæ acidulæ &c.*] Tandiu in illorum usu persistendum est, quandiu thermalibus aquis locus detur, quibus ulcera Renum, ac Vesicę egregie mundificari, & consolidari pro certo habendum. Corrosos enim Renum, & Ureterum parietes vi contentorum abstergunt, atque exsiccant, & fibris qua fieri potest tonum restituendo plagas probe jam dilu-

tas

tas figunt, comprimunt, atque ocyus obliterant.

XVII. *Tandem ad usum lactis &c.*] Quoniam vero non raro evenit urinosum serum, aliosque succos Renes versus propulsos vasorum sanguineorum oscula reserando, fibrasque solutas jam magis corrumpendo, immania ibidem ulcera excitare, fovere continuo, & perfectam sanationem prohibere, salubre est practicorum consilium, iisdem probe jam dilutis, oleosas, lęves, ac politas particulas in sanguinem invehere, quibus sanguis, humoresque omnes contemperentur, solidæ partes obliniantur, unde corrosarum fibrarum elongationi, quod opus solius naturæ est, atque ulceris consolidationi locus detur. Quid autem prædictis muneribus obeundis uno lacte præstantius?

In lacte dissolvantur Trochiscor. Gordon. &c.] Trochisci Gordonii ad Renum, & Vesicę ulcera mundificanda, dolorem sedandum, urinę ardorem mitigandum, & simul conglutinandum Hollerio, Dureto, Foresto, Riverio, Etmullero, aliisque adeo probantur, commendanturque, ut nihil supra. Horum descriptio extat apud Sennertum. Componunt autem eosdem radices multę, & semina mucilaginosa, atque oleosa, & ex iis extractæ mucilagines, gummata quædam glutinosa, terrę absorbentes, & pulveres plantarum leniter adstringentium, quorum mixtione illud resultat remedii genus, quod ad recensita Renum, ac Vesicæ vitia efficacissimum est, si quod aliud.

XVIII. *Cæterum alvus continuo aperta servanda. Pilulis Mastich. &c.*] Interesse plurimum calculo laborantibus alvum apertam servare facit potissimum ea ratio, quod lapidescentem materiem a Renibus ad alvum derivari contingit, nihil vero, aut parum a primis viis in sanguinem calculosę concretioni ansam daturum transmitti.

Hęc nimirum communis lenium purgantium operandi ratio, inter quę eminent pillulæ mastichin. tartar. Bont., quę ante cęnam frequenter assumptę alvum sine ullo incommodo, & in quocumque subjecto blandissime solvunt, & simul tartareas, ac mucilagineas sordes incidunt, atque abstergunt adhibitę solerter (*a*). Prętantius adhuc, & efficacius ad prohibendos calculos Rhabarbarum est. Cum enim viscidis, lentisque humoribus attenuandis, blandeque educendis sulphurea, ac resinosa sui parte valet, tum visceribus aliqua atonia laborantibus, hepati speciatim, & renibus ea parte, quę roborandi, adstringendique vim habet, egregie opitulatur. Quod non sine admiratione accipi solet ab iis, qui distinctionem illam purgantium in cholagoga, phlemagoga &c. juxta Veterum sententiam omnino rejiciendam contendunt. Cum tamen experientia doceamur certos humores peculiaribus pharmacis facilius, commodiusque educi, & certos etiam effectus melius per certa quędam purgantia edi, quam per alia, ut de Rhabarbaro dictum est, quod hepatis, & renum vitiis speciatim mederi observatur, quid est tandem cur omnino rejiciatur?

XIX. *Oleosa, & pinguia c. m. sunt butyrum recens &c.*] Experimentis chymicis edocemur, crystallizationes pinguibus, & oleosis admixtis corporibus prohiberi. Spiculorum enim salinorum unionem ad concretionem lapideam necessariam impediunt. Hinc mirari minus subit semina, quę blando, mitique oleo donantur, ut sunt semina quatuor frigida majora, Nuces avellanę, Amygdalę, butyrum, & oleosa omnia plurimum facere ad calculos prohibendos. Crato a se nucum avellanarum usu ante pastum non paucos nephriticis doloribus obnoxios liberatos esse testatur, quod Amati Lusitani aliorumque observationibus postea confirmatum legimus. Olea olivarum, butyrum recens calculosis prodesse Tulpii observatione compertum est. Quod confirmat Riverius inquiens: *Butyrum recens*

(*a*) *De recto istarum pilularum usu vid. com. in aph. 5. cap. 7. com. in aph. 15. cap. 8.*

cens cum sacchari cant. p. æ. mixtum quotidie mane sumptum jejuno stomacho vias urinæ lenit, & abstergit, & calculorum generationem impedit.

Aqua calida &c.] Aqua calida ante cibum sumpta mane, & vespere cum ad Renales tubulos facillime permeet, non solum eosdem majorem in modum abluere, sordesque ibi hęrentes educere valet, sed salium facile coeuntium coagmentationem, ac calculosam concretionem prohibere. Quod remedii genus vetustissimum est, Alexandro Traliano, Pisoni, Zechio, aliisque probatissimum.

XX. *Calculo in vesica existente, urgentioribus symptomatibus &c.*] Calculum Vesicę, qui plus increvit, quam ut per urethram expelli queat, curationem nullam admittere vel ex eo maxime apparet, quod Lithontripticum ore assumendum nullum adhuc Medentibus innotescat, injiciendum autem, quod calculum frangat, vesicam vero minime lędat, nullum detur, utcumque sua miris laudibus extollant arcana Sennertus, Haugenius, Hartmannus, Borellus, Helmontius, Boyleus, aliique, seque pluribus observationibus didicisse testentur, calculos revera atteri, ac comminui. Quid enim quod decepti sint multa pituita crassa, vel sabuli congerie calculi imaginem referente, vel etiam lapidescente concretione, quę nondum plus increverit, quam ut per urethram viam invenire potuerit? Duros certe, ac grandiores acerrimis quibusque Medentium conatibus resistere, atteri se, ac comminui non pati infinitis propemodum observationibus confirmatum est. Hinc jure Hippocrates: *Renum*, inquit, *affectiones non vidi sanatas supra quinquagesimum annum*. Renum nomine & vesicam intellexissę tradunt accuratiores ejusdem interpretes. Quod si quis forte speret per humanam industriam inveniri posse menstruum aliquod contra calculum vesicę, quod tam blandum, ac molle sit, ut non lędat vesicam, & solvat tamen calculum in vesica, quemadmodum fertur de menstruo illo ex pane secalino confecto, quod solvit omnia saxa durissima in manu, manu interim illęsa, vel de illo altero ex ovo destillato, quod nullum in oculo dolorem facit, & tamen dissolvit myrrham, quę per magnum, & validum ignem dissolvi nequit, vel de illis, quę metalla varia, gemmas, perlas &c. solvunt, nec tamen corrosiva sunt, est cur eidem gratulemur, quod magnis inventis intentus sit, quibus novum Medentibus lumen adjicere, laboremque aliis subtrahere studeat. Nondum autem innotuisse dolendum. Futura, utpote incerta, multis minus commendantur. Ex quibus apparet eo nervos industrię omnes intendendos esse, ut calculi augmentum prohibeatur, ejusque incommoda congruis pręsidiis mulceantur.

XXI. *Ischuriæ consulimus ægrum elevatis in altum pedibus &c.*] Valde pertimescendum symptoma propter metum inflammationis Ischuria est a calculo cervici vesicę impacto. Quo casu salubre practicorum consilium est, ęgrum supinum collocandum elevatis in altum pedibus, mox concutiendum, ut in vesicam relabatur. Interdum contingit altius urethram penetrare calculum, nec motu isto violento in vesicam relabi. Tunc vero immisso cathetere esse impellendum perspicuum est. Illud tamen animadvertas velim ope periti Chirurgi primum, nec frequentius quam par est, & in quocumque morbi statu injiciendum esse.

Si enim a minus perito Chirurgo catheter immittatur, ex irritatione, quę pręcaveri nullo modo potest, nerveas fibrillas, ac vasa sanguifera spasmodice affici contingit, sanguinis motum intercipi, atque inflammationem subsequi. Quid si jam eadem subsit inflammatio?

XXII. *Ex semin. Lin. contus. fæn. græc. &c.*] Solent emollientia vesicę regioni admoveri, ut nervearum partium convulsivę contractiones sedentur, sicque

que facilius urinæ via, atque aditus pateat. Oleum Scorpionum Matthioli virtute Lithontriptica pollere nonnullis creditur, quod tamen ridiculum est. Laxando porro, atque emolliendo, ut cætera oleosa faciunt, operatur, atque hac ratione suppressioni urinæ a calculo urethræ impacto egregie medetur.

XXIII. *Ardorem urinæ, doloremque &c. gum. arabic. &c.*] Calculus, ut in renibus, ita in vesica asperitate superficiei fibras carneas exedit, mucum vesicæ abradit, unde acrimonia sua easdem irritat, mordet, hinc ardor, atque vesicæ dolor. Quæ igitur serum acre demulcent, ac mucaginosis suis partibus corrosas partes obducunt, hic apprime conveniunt. Emulsiones ex gummosis corporibus, ex seminibus blandis, mitique oleo fætis huc spectant. Gummi arabicum aquæ ebullitioni dissolvi patitur, lentoremque viscidum illi conciliat; semina melonum, cucurbitulæ, & similia oleum blandum, ac mite farinoso principio arcte commixtum continent, unde aqueis commode miscetur. Ex his parantur emulsiones, quæ ad solidas partes utcumque affectas obliniendas, & mucagine sua obducendas, salium acrium, atque erodentium, tum seri urinarii, tum reliquorum humorum vim retundendam, atque abhinc prodeuntem urinæ ardorem contemperandum efficacissimæ sunt.

XXIV. *Hisce frustra adhitis laudanum hocce urinarium &c.*] Ob sedandi virtutem Opium, & eo parata medicamenta cæteris palmam præripiunt. Cavendum tamen, ne sola exhibeantur in his affectionibus, sed iis mixta, quæ præterquamquod organis urinæ secretioni, atque excretioni dicatis speciatim subvenire reputantur c. m. sunt Alkekeng. theberint. &c. corrososque parietes mucagine sua obducere, acresque, atque erodentes particulas obruere valent, uti sunt gummosa omnia, efficiunt præterea ut infesta eorumdem vis corrigatur, unde certum levamen, nullum noxæ periculum ex illorum usu expectandum sit. Descriptum laudanum eo fine paratum esse, etiam me tacente, facile omnes intelligunt. Hinc illius efficaciam (expertus loquor) ad ardorem urinæ, doloremque compescendum qui non cognoscit, medicinam cognoscit plane nullam. De Lithotomia, seu operatione illa chirurgica, qua calculus per vesicæ incisionem extrahitur, consuli merentur Celsus, Hildanus, Barbette, Alghisius, Douglas, Cheseldenus, Heisterus, aliique Chirurgi, qui hoc argumentum diligentissime pertractarunt.

Quod experientia didici hactenus Adolescentibus significasse sufficiat. Dicendi finem facio Damasceni effato (aph. 34.) *Pharmaca pauca tibi tenenda sunt, quorum operationes, & potestates jam multoties expertus es. Totius enim multitudinis notitia incomprehensibilis est, ac cum per singulas volueris inquirendo discurrere, multiplici diversitate distentus nescies, cui debeas fidem adhibere.*

INDEX RERUM, ET VERBORUM.

A

Abdominis distentio in colica flatulenta unde? 58
Absorbentia medicamenta opiatis, ac leniter adstringentibus mixta cur singularis virtutis adversus Diarrhœam, ac Dysenteriam? 37
Quænam sint e. m. medicamenta. 28. aph. 8.
Absorbentia ad lactis corruptionem in stomacho præcavendam optima. 88
Absorbentia quid sint, & quas vires habeant? 104
Quomodo agant adversus affectionem hypochondriacam? 104. 105
Absynthiaca remedia quomodo vomitiones cohibeant? 104
Quomodo graviores easdem non raro efficiant? ib.
Absyntium cur stomacho amicissimum? 12. 109.
Absynthii tinctura quomodo elicienda? 109
Acemella herba lithontripticum remedium perperam habetur. 161
Acetum cur optimum ad tincturas Martis eliciendas? 106
Eximiæ virtutis ad gingivas erosas, & putridas persanandas in Scorbuto. 124
Acetosa cochleariæ unita optima adversus scorbutum acidum. 118
Acetosa, acetosella singularis virtutis adversus Scorbutum acrem. 120
Acida cur acribus contraria? 14
Acida blanda post purgationem cur præscribenda in Cholera? 23
Acidus humor tantum colici doloris causa perperam habitus. 55
Acidum utrum morborum causa sit, alchali remedium, an contra? ib.
Acida optima in verminatione. 78
Acidorum vires insignes adversus malignos morbos, & pestilentiales. 78. 79
Acidum pancreatis cum bile effervescens affectionis hypochondriacæ causa perperam habitum. 93
Acidus succus chymicorum chylificationis causa esse nequit. 95
Acidi causa efficiens quid sit? ib.
Acidorum intemperatus usus quomodo Scorbutum excitet? 115
Acida quænam corpora dissolvant, quænam cogant, ac densent? 132
Acidum in sanguine reperiri cur multi inficiaverint? 135. & seq.
In eodem esse non posse perperam statutum. 136
Acidi peregrini, & alchali commixtio calculorum causa perperam habita. 151. 152
Aciculæ ingestæ quomodo ventriculi, & intestinorum inflammationem excitent? 44
Acus punctura in membranosa parte gravissimorum morborum, ac mortis interdum causa. ib.
Acus Kalybea in vesicam per urethram illapsa calculi causa. 153
Acor sanguinis quomodo generetur? 114
Quomodo Scorbutum excitet? ib.
Quomodo in acredinem degeneret alteram Scorbuti causam? ib.
Quomodo in salsedinem? ib.
Acre quid sit, & quas vires habeat? 117
Adiposa corpora, quæ in Dysenteria ejiciuntur, quid sint? 32
Adstringentia sola cur minus tuta in Diarrhœæ, aut Dysenteriæ curatione? 37
Cur opiatis, & absorbentibus mixta eximia? ib.
Eorum materies. 28. aph. 15.
Adstringentia cur minus tuta in immo-

modico hæmorrhoidum fluxu? 85
Adstringentis remedii virtus quomodo dignoscatur? 86
Æs viride quomodo choleras excitet? 18. 19
Æthiops minerale quid sit? 76
Adversus vermes præstantissimum? ib.
Æstus corporis insignis in Scorbuto salso unde? 117
Aeris proprietates insignes quænam? 20. 21.
Aer qua ratione ventriculum, atque intestina plus æquo non dilatet, ac distendat? 21
Aeris per superiora, & inferiora cum impetu, & sonoro strepitu eruptio in cholera sicca quomodo contingat? 15. 21
Aer Romanus æstate cur minus salubris? 32
Aer palustris quomodo obstructionibus imi ventris, atque Ictero tribuat? 133
Affectio hypochondriaca quid sit? causæ ejus proximæ, remotæ, antecedentes, externæ signa. 91
Curatio. 92
Affectio hypochondriaca unde dicatur? 93
Affectionis hypochondriacæ causa convulsio est circa principia nervorum excitata, vel circa eorumdem extremitates. ibi.
Cur hæc opinio confirmari videatur? 99. & seq.
Affectio hypochondriaca cur Frisiis familiaris? 96
Cur hodie longe gravior & frequentior quam olim? ib.
Agrimonia eximiæ virtutis adversus malum hypochondriacum. 105
Adversus Icterum. 141
Cur stomacho amicissima? 12
Alimenta medicamentosa concedenda in Diarrhœa, aut Dysenteria quænam? 40
Alimenta crassa, viscida, ac facile putrescentia quomodo verminationi tribuant? 72
Dulcia, mellita, saccharina quomodo? 73
Alimenta crassa, ac viscida quomodo hæmorrhoides excitent? 83
Aloetica medicamenta quomodo hæmorrhoidum fluxum progignant? 84
Aloes infesta vis quomodo corrigatur? ibid.
Alumen quibus constet principiis? 37
Alvus cur solis diluentibus per os assumptis subduci interdum non possit? 22
Alvi biliosæ dejectiones in colica biliosa unde? 58
Alvus, & urina modo immodice fluens, modo suppressa in verminatione unde? 74
Alvi durities in malo hypochondriaco unde? 101
Fluxus unde? ib.
Alvi adstrictio in Ictero unde? 138
Amara quando optima in verminatione? 79
Ammoniacum cur eximiæ virtutis adversus Icterum? 142
Amygdalæ optimæ ad calculos prohibendos. 163
Animi deliquia in cholera humida unde? 21
In Ascaridibus vermibus unde? 75. 76
Animi, mentisque curæ diuturnæ quomodo affectioni hypochondriacæ tribuant? 97. 103
Hæmorrhoidibus quomodo? 83
Antimonium cur venenis accensendum? 50
Antelmintica medicamenta quid sint? 76
Cur purgantibus unita exhibenda? ib.
Antiscorbutica acria quænam sint? 117
Cur succis acidis temperanda, sero lactis diluenda? 117. 118
Quomodo agant adversus Icterum? 142
Anxietas insignis in inflammatione ventriculi, & intestinorum unde? 46
Aperientes plantæ quænam sint? 141
Quomodo agant adversus Icterum? ib.
Aphonia in verminatione unde? 75
Aquæ Tetutianæ cur vomitu laborantibus saluberrimæ? 11
Cur largius, & liberaliter exhibendæ? ib. 141
Cur præstantissimæ adversus molestam

Diar-

Diarrhœam, & Dysenteriam? 36
Quomodo agant? 36. 37
Vermibus infestissimæ. 79
Optimæ adversus Icterum. 141
Cur vehiculum iisdem præmittendum? ibid.
Aquæ B. M. V. Lucenses, Calderianæ cur singularis virtutis adversus chronicam Diarrhœam, & Dysenteriam? 40 48
Adversus Scabiem, aliosque cutaneos morbos? 123
Aquæ acidulæ præstantissimæ adversus contumacem colicam biliosam. 64
Utrum in colica biliosa locum habeant? 66. 67
In diuturniore verminatione saluberrimæ. 79. 80
In immodico hæmorrhoidum fluxu ab obstructionibus viscerum imi ventris prodeunte. 90
In malo hypochondriaco. 107. 108 110
In Scorbuto. 119
In obstructionibus viscerum. 144
In calculis renum expellendis. 161
Summe interdum nocuæ. ib.
Ad novas concretiones, coagmentationesque prohibendas efficacissime. 161. 162
Ad ulcera renum, ac vesicæ persananda. 162. 163
Aquæ Brandulenses ad sanguinem supprimendum efficacissime. 87
Aquæ Nocerianæ præstantissimæ adversus Icterum calidum. 147
Adversus malum hypochondriacum. 110
Aqua marina cur scabiei, prurigini, atque ulceribus egregie opituletur? 37
Aqua vino substituenda, dum illud acescit in stomaco. 13
Aqua copiose ingesta cur eximiæ virtutis in vomitu bilioso? ib.
Aquæ perquamfrigidæ potiones in decursu Choleræ cur singularis virtutis? 23. 24
Calidæ e contra cur inter initia? 24
Aqua nive perfrigerata æstuante corpore ingesta quomodo inflammationem ventriculi, & intestinorum excitet? 45
Abdomini admota tamquam remedium minus tuta. 49
Aqua calida copiose epota eximiæ virtutis in vigore inflammationis prædictas partes occupantis. 51
In colica biliosa. 66
Ad calculos prohibendos præstantissima. 164
Aqua multum frigida cur minus tutum colicæ remedium? 66
Aquæ stipticæ Lemerii, Robelii, lapidis medicamentosi Crolii unde vires suas sortitæ sint? 86
Cur ab usu interno rejiciendæ? 86 87
Aqua viridis Hartmanni eximiæ virtutis adversus ulcera oris scorbutica. 124. 125.
Aqua ex albo albi præstantissima adversus Icterum calidum. 146
Quid sit? 127. aph. 23
Aquæ plurimo tartaro fœtæ quomodo calculorum generationi tribuant? 154
Arcanum duplicatum quid sit? 140
Quomodo agat adversus Icterum? ib.
Arenulæ rubræ, & friabiles in ima urina subsidentes in Scorbuto salso, & acri unde? 116
Arenulæ quomodo generentur? 152
Quomodo in calculos abeant? 152 153
In urinis apparentes qua ratione calculorum diagnosim constituant? 156
Arthritis vaga Scorbutica unde nascatur? 116
Arthritis, podagra, & calculi quomodo affines sint morbi, & in se mutuo vertantur? 155
Artuum contractiones, convulsionesque in cholera humida unde? 21
Ascarides vermes quid sint? 71
Atrabilarius humor Scorbuti causa perperam habitus. 115
Auripigmentum, seu arsenicum aureum quomodo choleras excitet? 18
Autumnus humidus, & inæqualis cur copioso vermium proventui ansam præ-

præbeat? 73
Autumnus cur ferinus dictus ab Hippocrate? ib.

B

BAlaustia quas vires habeant? 86
Balnea aquę dulcis adversus malum hypochondriacum præstantissima. 110
Adversus Scorbutum salsum. 123
Balsamum de Copaiba optimum adversus Icterum. 142
Batavi cur purgantia, atque emetica validissima commode ferant? 44
Berberum fructus optimi in vomitu bilioso. 14
In febribus malignis, & pestilentialibus cum enormibus evacuationibus. ib.
Bezoartica in Diarrhęa, vel Dysenteria maligna optima. 39
Tamquam lithontriptica nihili facienda. 160
Bilis in ventriculum ad naturalem famem excitandam confluit. 5
Si majori copia, quomodo vomitum excitet? ib.
Bilis usus quinam? 30
Bilis copia quomodo diarrhœam excitet? ibid.
Bilis cum succo pancreatico fermentatio juxta nonnullos unde petenda? ibid.
Quomodo Diarrhœam progignat? 30. 31.
Colici doloris causa perperam habita. 55. 56
Bilis alchalica est. 56
Bilis inertia cur verminationi tribuat? 73
Bilis in hepate secreta in sanguinem regurgitans Icteri causa perperam habita. 128
Bilis amurcosa quomodo Icterum progignat? 129
Tenuitate nimia atque acredine peccans quomodo? 131
Bilis ad immodice effervescendum apta Icteri causa perperam habita. 135
Biliosæ particulæ sanguinis quęnam dicendæ? ib.
Exaltatæ quomodo Icterum progignant? ib.
Borborygmi in malo hypochondriaco unde? 100
Butyrum recens optimum ad calculos prohibendos. 163

C

CAlculi in hepate geniti quomodo Icterum progignant? 129
Calculi hepatis friabiliores mollioresque in frustula divisi aquæ injecti cur fundum petant, cum grandioris molis supernatent? 130
Alii cur ad flammam candelæ ignem concipiant, alii in carbonem mutentur, nec flagrent? ib.
Quomodo generentur? ib.
Calculorum renum, ac vesicæ generatio, causæ, signa, curatio. 150. 151
Calculi in visceribus fere omnibus inventi. 151
Cur nuspiam alibi majores, frequentioresque quam in renibus, ac vesica? ib.
Calculi a renibus extractio per sectionem chirurgicam minus tuta. 160
Calculi nisi levioribus medicamentis expellantur, opus naturæ committendum. ib.
Calor pituitosos, crassosque humores induratus calculorum causa perperam habitus. 151
Caffè torrefactum quibus principiis fętum sit? 13
Caffè decoctum eximium in plerisque morbis. ib.
Quibus in morbis ab eodem abstinendum? ib.
Callus ventriculi quomodo vomitum excitet? 5. 6.
Capitis contusiones, vulnera, dolores inveterati quomodo vomitum excitent? 7
Capitis dolores, tremores in malo hypochondriaco unde? 101
Capitis dolor immanis in Scorbuto unde? 116

Carnes suillæ crudiores ingestæ quomodo choleram excitent? 19
Carunculę, quæ in Dysenteria ejiciuntur, quid sint? 32
Cassia quomodo alvum moveat? 35
Cur minus tuta in Diarrhęa? ib.
In inflammatorio intestinorum dolore cur? 48
Licet lenissimum purgans sit, stomacho, atque intestinis infesta est. ibid.
Cur hypochondriacis, atque hystericis noceat? ib.
Cur hypercatharsim quandoque progignat? ib.
Cathartica fortia quomodo vomitum excitent? 6
Quomodo Choleram? 17
Cathartica medicamenta cur multis probentur in colica hysterica? 67
Cur minus tuta sint? ib.
Centaurea minor cur stomacho amicissima? 12
Cerusa cur venenis accensenda? 50
Eximiæ virtutis extrinsecus applicita adversus ulcera oris scorbutica. 125
Cerevisia quid sit? 154
Quomodo calculorum generationi tribuat? ib.
Chamomillę flores cur stomacho amicissimi? 12
Chamomilla eximię virtutis in colica pituitosa, aliisque ventriculi, & intestinorum morbis. 63
Chamomillę oleum elegantissimum iisdem plane dotibus instructum, quibus decoctum. ib.
Biliosis, & calidis interdicendum. ibid.
Chelidonium optimum adversus Icterum. 141
Cholera humida quid sit? Causa ejus proxima, remotę, externę, prognosis, curatio. 15
Sicca quid? ib.
Cholera a bile flava denominari nullo modo potest. 16
Unde aptius? ib.
Quomodo ab inverso motu ventriculi, & intestinorum convulsiva, crebrioreque deorsum tendente contractione oriatur? ib.
Cur ęstate facilius contingat? 19
Certis temporibus recurrens cur salutaris? 21. 22
Declinationibus febrium superveniens cur? ib.
Cur acutissimus sit morbus? 22
Cur cito curanda? ib.
Quando nec cohibenda, nec promovenda? ib.
Chylificatio quomodo peragatur? 93. 94
Quomodo depravetur? 95
Depravata quomodo affectioni hypochondriacę tribuat? ib.
Cibi grati, & jucundi cur vomitu laborantibus exhibendi? 14
Cibi crassi, & crudi cur solis robustis concedendi? 19
In imbecillibus cur choleras excitent? 19. 20
Cibi crudi, acidi, fumo indurati quomodo malo hypochondriaco tribuant? 96
Boni, ac laudabiles, si dentibus non triturentur, quomodo? ib.
Ciborum fastidium in malo hypochondriaco unde? 99
Cibi athletis olim familiares quinam? 19
Cibi lauti quomodo hęmorrhoides excitent? 83
Cicera ingesta quomodo choleras excitent? 19
Cichorea quibus principiis fęta sit? 109
Cichoreę succus ex jusculo tenerioris pulli cur pręstantissimus adversus malum hypochondriacum? 109. 110
Citra eximię virtutis adversus Scorbutum acrem. 120
Clysteres emollientes pręstantissimi in vomitu bilioso. 13. 14
In Colica biliosa. 65
In cholera. 23
In Dysenteria anodyni primum optimi, mox abstergentes, tandem vulnerarii. 38
Quomodo parentur? 28. aph. 16
Clysteres ex dulcibus, ac mellitis minus tuti in verminatione. 78

Clysteres ex lacte cum mucilaginibus seminum psyllii, cydon. &c. cur optime cedant in Tenesmo? 41
Cur levi manu, & parca dosi injiciendi? ib.
Clysteres ex decocto hordei, vel cancrorum fluviatilium cum nitro eximiæ virtutis in inflammatione intestinorum. 48. 49
Cur parca dosi injiciendi? 49
Clyster cur purgationi præmittendus alvo dura existente? 62
Clysteres optimi adversus malum hypochondriacum. 109
Maximi emolumenti, atque salutis in calculis renalis paroxysmo. 157. 158
Cochlearia Scorbuti acidi remedium. 117
Cœliaca passio quid sit? 29
Colici doloris causa proxima, remotæ, differentiæ, signa. 52
Prognosis, curatio. 52. 53
Colicus dolor unde dicatur? 54
Colici doloris causa solutio continui est. ib.
Quot modis fieri possit? ib.
Colica pituitosa unde dicatur? ib.
Biliosa unde? ib.
Hysterica unde? 55
Flatulenta unde? ib.
Colicus dolor cur nephritico affinis? 56
Cur vagus sit? 57
Cur ab alvi fluxu, ab enematis injectis levetur? ib.
Cur post pastum exacerbetur? ib.
Colicæ diagnosis cur incerta, atque æquivoca? ib.
Colica quomodo in inflammationem, & sphacelum desinat? 59
In Epilepsiam, Vertiginem quomodo? ib.
In Arthritidem, & Ischiadem quomodo? 60
Colica Pictonum unde dicatur? 59
Vehementissimum morbi genus est. ibid.
Cur in Paralysim terminentur? 59. 60
Colici dolores in malo hypochondriaco unde? 101
Colocynthis quibus principiis fœta sit? 18
Quomodo choleram excitet? 17. 18
Colcothar vitrioli quid sit? 86
Convulsio a verminatione cum halitu ab ore fœtidissimo cur exitialis? 76
Convulsio ligamentorum, & membranarum hepatis quomodo Icterum progignat? 131
Quomodo contingat? ib.
Corpuscula cucurbitæ seminibus analoga cum fœcibus exeuntia latorum vermium signa. 75
Coralla cur cæteris absorbentibus anteponenda ad lactis corruptionem præcavendam in hæmorrhoidalis fluxus curatione? 88
Cur præparata tutissima, & efficacissima sint? 89
Quomodo præparentur? ib.
Cortex mali granati quas vires habeat? 86
Cortex radicis cascarillæ eadem virtute præditus qua china chin. 38. 39
Dysenterias malignis febribus, atque acutis supervenientes sanandi maxime illustris. 39
Eo magis si elexipharmacis misceatur? ib.
Quomodo agat? ib.
Crisis quid sit? 137
Crocus metallorum quid sit? 17
Ingestus quomodo choleras excitet? 17. 18
Crocus Martis quid sit? 88
Cur minus tutum remedium in immodico hæmorrhoidum fluxu? ibid.
Croci eximiæ virtutes adversus quamplurimos morbos. 142
Crocus Martis aperiens quomodo differat ab adstringente? 143
Eximiæ ejus dotes ad obstructiones reserandas. ib.
Crurum tumor in Scorbuto acido unde? 116
Cruris stupor e regione lateris affecti in calculis renum unde? 135
Cucurbitulæ siccæ quomodo agant adversus immodicum hæmorrhoidum flu-

fluxum. 85. 86
Cutis densitas, alvi laxitas, & contra unde petenda? 31
Cydonia optima in vomitu bilioso. 14

D

Decoctum junioris pulli cur singularis virtutis adversus choleram? 22. 23
Decoctum hordei eximium adversus Diarrhœam biliosam. 35
Decoctum hordei leniter torrefacti cum melle optimum pro Clystere in Dysenteria. 38
Decoctum ex cor. Cer. & mica panis ad mentem Sydenhami quomodo paretur? 29
Cur eximiæ virtutis in Dysenteria? 40
Decoctiones Malvarum, Parietarię eximiæ virtutis in paroxysmo calculi renalis. 158
Delirium in verminatione unde? 75
Dentium stridor unde? ib.
Dentium dolor, & caries in Scorbuto unde? 115. 116
Dejiciendi frequens cupiditas in Tenesmo unde? 41
Diaphoretica calidiora cur minus tuta in inflammatione ventriculi, & intestinorum? 47
Diagrydium quid sit? 77
Anthelminticis unitum optimum in verminatione. ib.
Diaphragmatis læsiones quomodo vomitum excitent? 7
Diarrhœa quid sit? causa ejus proxima, remotæ, externæ, prognosis, curatio. 27. 28
Diarrhęæ nomen cuinam intestinorum fluxui sit tribuendum? 29
Diarrhœæ biliosæ, serosæ, pituitosæ unde? ib.
Diarrhœæ epidemicæ quænam, & unde petendæ? 32
Diarrhœa quomobo differat a Dysenteria? 33
Diarrhœa critica quænam? ib.
Symptomatica quænam? ib.
Quæ circa febrium malignarum, & pestilentium declinationem supervenit, cur salutaris? 33. 34
In corporibus sero abundantibus cur? 34
Quo tempore supervenire debeat, ut revera salutaris sit? ib.
Morbis capitis superveniens cur? ib.
Diarrhęa benigna quęnam? ib.
Quænam eamdem portendant? ib.
Diarrhœam iræ supervenire cur salutare? ib.
Diarrhœa in Scorbuto salso, & acri unde? 116
Diascordeum Fracastorei cur Theriacę anteponendum, & Mithridato in vomitu? 11. 12
Eximiæ virtutis in Diarrhœæ curatione. 35
Diluentium medicamentorum vires insignes ad acres humores temperandos, educendosque. 12
Diluentia medicamenta quomodo resolvant? 141
Cur inter initia adhibenda? 141. & seq.
Diuretica validiora cur minus tuta in inflammatione ventriculi, & intestinorum? 51
Diureticorum intempestivus usus quomodo calculorum generationi tribuat? 154
Dolores colici, iliaci quomodo vomitum excitent? 7
Dolor vehemens ventriculi, & intestinorum in cholera humida unde? 21
Dolor immanis cum sensu ardoris conjunctus, qui in dorsum usque protenditur in inflammatione ventriculi unde? 46
Cur in eodem loco non appareat in inflammatione intestinorum? 47
Quomodo alterius morbi specie facile imponat? ib.
Improviso cessans, dum cętera symptomata continuo augentur, cur malum portendat? ib.
Dolor gravativus in colica pituitosa unde? 58
Adeo vehemens, ut loco stare nesciant ęgri in biliosa unde? ib.

Do-

Dolor stomachi, tormina graviora vacuo ventre in verminatione unde? 74
Dolor nephritidem mentiens in malo hypochondriaco unde? 101. & seq.
Dolor obtusus in dextro hypochondrio in hepatis obstructione a bile amurcosa unde? 138
Modo obtusus, & gravis, modo acutus, & lancinans in calculis vesicæ felleæ unde? 139
Tactu manifeste sensibilis cum febri acuta, siti &c. in hepatitide unde? 139
Dolor, ac pruritus in penis glande in calculo vesicæ unde? 156
Duodenum pro genuina choleræ sede habendum. 16. 17
Dysenteriæ signa, causa proxima, curatio. 27. 28
Dysenteria quomodo ab aliis cruentis fluxibus distingui possit? 33
Dysenteriæ indolentes vel nullæ, vel rarissimæ. ib.
Dysenteria in Scorbuto salso unde? 116

E

ELaterium quid sit? 18
Minus tutum purgans est adversus hydropem. ib.
Elixir Daffæanum lithontripticum perperam habitum. 160
Eluentia medicamenta adversus Diarrhęam biliosam cur pręstantissima? 35
Embroche pręstantissimum remedii genus ad obstructiones viscerum reserandas. 144
Quomodo in usum vocandum? ib.
Emetica acria quomodo vomitum excitent? 6
Laxantia quomodo? ib.
Quęnam sint? ib.
Emetica cur multis probentur in vomitu? 11
Quando tuto exhiberi queant? ib.
Cur neque lenia, neque acria adhibenda? ib.
Emetica fortia quomodo choleras excitent? 17
Emollientia vesicæ regioni admota in calculo cervici ejusdem impacto valde utilia. 164. 165
Emulsiones seminum frigidorum in aquis refrigerantibus cur eximię virtutis in ventriculi, & intestinorum inflammatione? 49. 50
In Ictero ab ira oriundo. 147
Anodynę pręstantissimę in paroxysmo calculi renalis. 159
Ex gum. arabico, seminibus melonum &c. efficacissimæ ad ardorem urinæ ex calculo cervici vesicę impacto temperandum. 165
Endivia quibus principiis fœta sit? 109
Endivię succus ex jusculo tenerioris pulli, vel sero lactis præstantissimus adversus malum hypochondriacum calidum. 109. 110
Epilepsia in verminatione unde? 75
Epithemata ex rebus spirituosioribus parata in ventriculi, & intestinorum inflammatione minus tuta. 49
Equitatio in colica pituitosa pręstantissima. 64
In malo hypochondriaco. 111
Esula quid sit? 18
Choleram excitat, si intus sumatur. ib.
Euphorbium quid sit? ib.
Tamquam venenum rejiciendum ab usu medico. ib.
Evacuationes humorum immodicę quomodo ęstimandę? 82
Excretio materię tenacis, ac viscidę in vomitu pituitoso unde? 8
Acris, tenuis, varii coloris in bilioso unde? ib.
Exploratio digito, vel cathetere cur omnium certissimum signum calculorum vesicę? 157
Quomodo interdum in fraudem inducat? ib.

F

FAciei rubor, & pallor alternus in verminatione unde? 74
Fames aucta in verminatione unde? ib.

Fames quomodo ad levem succorum gastricorum alterationem augeatur? 99
Quomodo augeatur in hypochondriacis? ib.
Febris quomodo excitetur, & quo fine? 22
Febres acutę quomodo inflammationem ventriculi, & intestinorum excitent? 43. 44
Malignę, præsertim gastricæ quomodo? 44
Cholericæ, dysentericæ, quomodo? ib.
Febris acutissima cum insigni calore, æstuque corporis in inflammatione ventriculi, & intestinorum unde? 46
Febris algida quid sit? ib.
Cur eamdem Pitcarnius primum inficiaverit, postea dari fortasse affirmaverit? ib.
Quomodo inflammationi ventriculi, & intestinorum superveniat? ib.
Febris vel nulla, vel parva in hepatis obstructione frigida, & lenta unde? 139
Fermentatio fructuum quomodo peragatur, & cur æstate validior? 19
Flavedo corticum aurantiorum cur stomacho amicissima? 12
Flavedo tunicæ oculi albugineæ in ictero unde? 138
Flatus in malo hypochondriaco unde? 100
Fluxus hepaticus quinam fuerit Veteribus? 33
Unde petendus? 84
Fluxus Melancholicus quinam? 33
Quomodo a dysenteria distinguantur? ibid.
Fœcum albedo in Ictero unde? 138
Fomenta emollientia eximii usus in Tenesmo ano applicata. 41
Quomodo in usum vocanda? 29
Optima in ventriculi, & intestinorum inflammatione. 49
In paroxysmo calculi renalis. 158
Frigus ventriculo, & intestinis maxime infestum. 45
Fructus fermentiscibiles, horæi nimia copia ingesti quomodo choleras excitent? 19
Fructus horæi, acidique quomodo verminationi tribuant? 73
Fumariæ succus eximius adversus malum hypochondriacum. 105. 109
Adversus Scorbutum salsum. 121
Icterum calidum. 145
Cur ex jusculo junioris pulli exhibendus? 121
Fumi metallorum, præcipue plumbi quomodo ventriculi, & intestinorum inflammationem excitent? 45
Fungi cur vomitum excitent? 6. 7
Fungus melitensis cur tutissimus æque, ac efficacissimus ad sanguinem supprimendum? 87

G

Gelatinæ extremitatum vituli, cornu Cervi optimæ in Diarrhœæ, ac Dysenteriæ curatione. 40
In immodico hæmorrhoidum fluxu. 89
Gentiana cur stomacho amicissima? 12
Genuum titubatio in Scorbuto acido unde? 116
Gingivarum putredo, erosio in Scorbuto salso, & acri unde? ib.
Glandulæ Malpighianæ quid sint? 129
Quomodo differant a Ruyschianis? ibid.
Gummi guttæ Choleræ causa. 18
A tali purgante prorsus abstinendum. ibid.
Gummi arabicum, tragacanta cur eximiæ virtutis in immodico hæmorrhoidum fluxu? 89

H

Habitus serosus, humidusque quomodo verminationi tribuat? 72 73
Hedera terrestris quibus principiis fœta sit? 87
Cur eximiæ virtutis ad sanguinem supprimendum? ib.
Adversus hydropem ab immodico hęmorrhoidum fluxu pendentem. 90

Minus tutum remedium ad calculum expellendum. 159
Adversus ulcera renum præstantissimum. 162
Hæmorrhoides unde repetendæ? 47. 80. 98
Quomodo dolorem insignem excitent? 47. 81
Cur cæcæ dicantur? ib.
Quomodo solvantur? ib.
Hæmorrhoidum fluxus immodicus quinam? 80
Immodici hæmorrhoidum fluxus prognosis, curatio. 80. 81
Hæmorrhoidum causæ conjunctæ, antecedentes, externæ. 80
Hæmorrhoides cæcæ quomodo fluxum sanguinis progignant? 81. 82
Hæmorrhoidum suppressio quomodo affectionem hypochondriacam excitet? 98
Hæmorrhagia chronica, & lenta unde? 87
Quo modo pertractanda? ib.
Hæmorrhagiæ in Scorbuto salso, & acri unde? 116. 117
Helleborus albus minus tutum purgans. 18
Choleræ, aliorumque horrendum symptomatum causa. ib.
Hepatis læsiones quomodo vomitum excitent? 7
Hepar antimonii quid sit? 17
Quomodo choleram excitet? 17. 18
Hepar a Veteribus cur Parenchyma dictum? 129
Hepatis substantia utrum glandulosa? ib.
Hepatis obstructiones quomodo contingant? ib.
Quomodo Icterum progignant? ib.
Hepatis substantia utrum inflammationi concipiendæ par sit? 131
Hernia intestinorum quomodo vomitum excitet? 7
Humores acres vellicantesque tantum choleræ producendæ pares non sunt. 17
Humores quomodo ad secretionem disponantur? 22
Humores excrementitii in cavitatem intestinorum hiantes quinam? 29
Humorum serosorum copia, vel acrimonia quomodo Diarrhœam excitet? 30
Humores acres, vellicantesque non semper accusandi in Diarrhœa. 31
Humores evacuandi quomodo præparentur? 62
Humor melancholicus hæmorrhoidum causa perperam habitus. 83
Hydrops quomodo hæmorrhoidum fluxui superveniat? 84
Hyperemesis quid sit? 17
Hypercatharsis quid? ib.
Hypocistidis succus quid sit, & quas vires habeat? 86
Hypochondrii sinistri dolor punctorius, & tensivus in vomitu sanguineo unde? 89
Hypochondriaci mali causa frequentissima est opiatorum, atque adstringentium usus in Diarrhœæ, vel Dysenteriæ curatione. 37
Hypochondriacæ affectiones quomodo hæmorrhoidibus tribuant? 83
Hypochondriaci cur Pica corripiantur? 100
Hypochondriorum pathemata in Ictero unde? 138
Hypericon minus tutum remedium ad calculum expellendum. 159

I

Icterus quid sit? causa ejus proxima, remotæ, externæ, signa. 125. 126
Curatio. 126. 127. 128
Icteri divisio in flavum, & nigrum a Veteribus perperam tradita. 128
Icterus unde dicatur? ib.
Icteri divisio a Veteribus tradita in calidum, & frigidum omnino rejicienda non est. 131. 132
Icterus febribus superveniens quo sensu criticus, vel symptomaticus dicendus? 137
Icterus vulnere capitis detentis quomodo superveniat? 139. 140
Icteri curatio undenam incipienda? 140
Imaginatio fortis quomodo vomitum excitet? 8

Imaginationis vis insignis ad perturbandum motum fibrarum corporis. ib.
Inflammationi intestinorum quomodo vomitus superveniat? 7
Inflammationes intestinorum si ad suppurationem veniant, quomodo Dysenteriam efficiant? 33
Inflammationis intestinorum causa frequens est adstringentium usus in Diarrhœæ curatione. 37
Venæ sectio omissa. 38
Inflammatio recti intestini magnam habet cum hæmorrhoidibus affinitatem. 47
Inflammatio intestinorum quomodo in vomitum materiæ purulentæ desinat? ib.
In dysenteriam purulentam quomodo? ib.
In Ascitidem quomodo? ib.
In sphacelum quomodo? ib.
Quomodo dysenteria blanda subcruenta tollatur? ib.
Inflammatio hepatis substantiæ, vel membranarum, & ligamentorum ejusdem quomodo Icterum progignat? 131
Inflatio ventriculi, & intestinorum in cholera humida unde? 21
In malo hypochondriaco unde? 100
Ingestorum nimia copia quomodo vomitum excitet? 6
Ingesta quæcumque acria, scindentia quomodo ventriculi, & intestinorum inflammationem excitent? 44
Inappetentia in vomitu pituitoso unde? 8
In verminatione unde? 74
Inquietudo in inflammatione ventriculi unde? 46
Ingluvies quomodo choleram excitet? 20
Quomodo verminationi tribuat? 72
Intestina cur vermiculari, seu peristaltico motu donentur? 29
Intestinorum convulsiva, crebriorque deorsum tendens contractio quomodo proxima Diarhœæ causa? 29. 30
Intestinorum viæ cur omnium opportunissimæ ad detentos humores ob suppressionem sudoris, ac perspirationis educendos? 31
Insecta aerem nocturnum inficientia quomodo Diarrhœas, aliosque morbos excitent? 32
Ipecacuannæ radix cur optima ad emesim promovendam in vomitu? 11
Summum Dysenteriæ remedium. 39
Cur confirmato jam morbo melius cedat, quam incipiente? ib.
Cur parciori dosi singulis diebus exhibenda? 39. 40
Ira interdum salutatis. 7
Si modum excedat, plurimorum morborum causa. ib.
Quomodo vomitum cieat? ib.
Quomodo choleram? 20
Quomodo Icterum? 131
Iræ nisi Diarrhœa superveniat, cur febris expectanda? 33. 34
Irrita fœcum expulsio quomodo hæmorrhoidibus tribuat? 84
Ischuria a calculo cervici vesicæ impacto cathetere cautissime pertractanda. 164
Itali cur purgantia, atque emetica validiora minus commode ferant? 44
Juscula gelatinosa, avenacea, hordeacea cur eximia in ventriculi, & intestinorum inflammatione? 51
Juvenes cur verminationi minus obnoxii sint, quam pueri? 73

L

LAc ad hæminas cur minus tutum choleræ remedium? 23
Lac aqua plantaginis coctum singularis virtutis adversus Diarrhœam chronicam, & Dysenteriam. 40
Adversus immodicum hæmorrhoidum fluxum. 88
Lac præstantissimum in colica biliosa contumaci. 67
In malo hypochondriaco. 208
Cur paratis primis, secundisque viis sit exhibendum? ib.
Cum spiritu acri Coclearia in Scorbuto. 119. 120

Ex decoctione baccarum Juniperi tutius medicamen. 120
Lac simplex optimum adversus scorbutum acrem. 121
Ex decoctione Sarſ. peril. optimum adversus Scorbutum salsum. 123
Lac in ulceribus renum, ac vesicæ eximium. 163
Lac in obstructionibus viscerum imi ventris cur minus feratur? 90
Lactis ingurgitatio quomodo verminationi tribuat? 72
Lacca quid sit? 123
Ejus tinctura eximię virtutis ad gingivas erosas, ac putridas persanandas. ib.
Quomodo elicienda? 124
Lacustria Romanæ plagæ cur hominibus infensa? 32
Lapis hystricis lithontripticum perperam habitum. 160
Lapis percarum tutissimum remedium ad calculum expellendum. 159. 160
Quomodo operetur? 160
Laudanum liquidum eximiæ virtutis adversus choleram humidam. 24
Adversus colicam hystericam. 67
Laudanum Nepentes quid sit? 62
Unde dicatur? ib.
Optimum in colica pituitosa purgantibus unitum. 62
Laureola choleræ causa. 18
Ab ejus usu interno abstinendum. ibid.
Lenientia medicamenta tutiora purgantibus quibuscumque, & emeticis. 45
Lienis affectiones quomodo vomitum excitent? 7
Lien in Scorbuto non solus accusandus. 115. 116
Lienteria quid sit? 29
Lignum nephriticum lithontripticum remedium perperam habitum. 160
Limones optimi in vomitu bilioso. 14
In verminatione, & malignis morbis. 79
In Scorbuto acri. 120
Liquor anodynus Mineralis Hoffmanni magnam habet cum spiritibus vitrioli, nitri &c. dulcificatis affinitatem. 25
Lithontriptica medicamenta quid sint? 160
Quænam eorum materies. ib.
Quomodo agant? ib.
Nihili prorsus facienda sunt. 161
Lithontripticum in vesicam injiciendum nullum datur. 164
Lumborum dolor obtusus in uno, aut altero, aut in utroque latere in calculis renum unde? 155
Cur in acutum, tendentem, lancinantem degeneret? ib.
Lumbrici minus tuti ad calculum expellendum. 159
Lupi voracitas unde? 5
Limphæ, ac seri sanguinis ob salium acidorum mixturam exolutio Icteri causa. 135

M

Maculæ violaceę, purpureæ, lividæ in Scorbuto acido unde? 116
Magisterium corallorum quid sit? 88
Cur minus tutum, atque efficax remedium, quam ipsa coralla præparata. ib.
Manna quomodo alvum cieat. 35
Cur minus tuto adhibeatur in Diarrhœa? ib.
Quid sit? 65
Cum oleo Amygdalarum dulcium in contumaci colica biliosa eximiæ virtutis. ib.
Martialia præstantissima adversus malum hypochondriacum. 105. 106
Quomodo exhibenda? 106
Quomodo agant adversus viscerum imi ventris obstructiones? 143
Cur paratis primis, secundisque viis sint exhibenda? ib.
In substantia exhibita in corporibus exsuccis, aridisque cur minus tuta? 106. 143.
Martis limatura quomodo paranda? 143
In corporibus humidis laxiorisque habitus optima. ib.
Marrubium album optimum adversus Icte-

Icterum. 141
Materies crassa, viscida, mucosa villosæ tunicæ ventriculi adhærescens quomodo vomitum excitet? 5
Acris, biliosa quomodo? ib.
Coli parietibus adhærens quomodo dolorem colicum excitet? 54
Materies elastica coli finibus coercita quomodo? ib.
Medicamenta cur pro regionum varietate varianda? 44
Cur exhibenda ut a natura producuntur? 105
Medicamenta elective purgantia utrum dentur? 140. 163
Mel quomodo alvum moveat? 35
Cur minus tuto adhibeatur in Diarrhœa? ib.
Quid sit? 124
Optimum ad gingivas erosas, ac putridas persanandas. ib.
Membranosa ramenta, quæ in Dysenteria ejiciuntur, quid sint? 32
Mensium suppressio hystericæ affectionis causa perperam habita. 67. 68
Mentis labores quicumque a pastu hypochondriacis fugiendi. 111
Mercurius vitæ quid sit? 17
Quomodo choleram excitet? 17. 18
Mercurius præcipitatus, & sublimatus quomodo? 18
Mercurius cur venenis accensendus? 50
Mercurius dulcis in colica pituitosa præstantissimus. 61
Mercurius cur vermibus infestus? 76
Quomodo exhibendus? ib.
Mercurius aqua, vel vino decoctus cur inutile remedium? 76. 77
Mercurius quocumque modo preparetur vermibus enecandis aptissimus. 77
Nunquam in forma liquida, vel pulvere exhibendus. ib.
Mercurialia salivationem moventia cur minus tuta in Scorbuto acido? 118
Miasmata maligna e terræ visceribus exhalantia quomodo Diarrhœas excitent? 32
Mictus cruentus quomodo calculis renum tribuat? 153
Millepedes quomodo agant adversus viscerum obstructiones? 142
Minus tuti ad calculum expellendum. 159
Millium Solis, seu lithospermum minus tutum ad calculum expellendum. ib.
Mingendi stimulus in calculo vesicæ unde? 156
Mithridatum cur narcotica vi donetur? 11
Molestia circa præcordia in vomitu unde? 8
Mœconii retentio quomodo icterum progignat? 137
Mœror quomodo Diarrhœam excitet? 31
Quomodo obstructionibus imi ventris, atque ictero tribuat? 138
Morbi ab acri, aut salso oriundi quomodo ab acri, aut salso curentur? 36
Morbi a salso oriundi cur mitiores iis, qui ab acri dependent? 121
Morbus arquatus, regius, auriginosus quid sit? 128
Motus in rheda quomodo vomitum excitet? 7. 8
Motus corporis moderatus cur optimus in malo hypochondriaco? 110
Motus localis præstantissimus adversus viscerum obstructiones? 145
Motus per acclivia curru, equitatione cur symptomata calculos vesicæ concomitantia adaugeat? 157
Mucilagines seminum malvarum, althææ, psyllii cur eximiæ virtutis in paroxysmo calculi renalis? 158
Murmur, rugitus ventris in colica flatulenta unde? 59
Mustum quomodo effervescat? 19
Myrti summitates quas vires habeant? 86

N

Narium pruritus in verminatione unde? 75
Nausea quid sit, & quomodo differat a vomitu? 1
Nausea in calculis renum unde? 155
Nephriticus dolor cur colico affinis? 56

Cur in lumbis fixus percipiatur? ib.
Cur secundum ureterum tractum successive protendatur, atque ad mingendum stimulum conjunctum habeat? ib.
Cur ab enematis injectis, ab alvo soluta non levetur? 57
Nervus circa basilicam phlebotomo læsus gravium symptomatum causa. 44
Nitrum cum camphora mixtum eximiæ virtutis in choleræ curatione. 26
Nitrum in inflammatione ventriculi, & intestinorum præstantissimum. 49
Quando, & cur ab eodem abstinendum? 50. 51
Nitrum optimum in paroxysmo calculi renalis. 159
Nuces avellanæ optimæ ad calculos prohibendos. 163

O

Objecta in Ictero cur colorata appareant? 138
Odorum vis insignis ad fibras nostri corporis percellendas. 102. & seq.
Oleum amygdalarum dulcium optimum in vomitu bilioso. 13
In cholera sicca. 25. 26
In colica biliosa. 65
In malo hypochondriaco. 109
In paroxysmo calculi renalis. 158
Olea destillata, seu essentiæ seminum anisorum, fœniculi, baccarum juniperi, cinnamomi a multis laudata ad flatus discutiendos. 25
Cur minus tuta? ib.
Olea insipida in colica pituitosa cur minus tuta? 61
Olea stillata anisorum, mentæ, citri, S. Justinæ præstantissima in colica pituitosa. 62
Oleosa cur in ventriculi, & intestinorum inflammatione minus tuta? 48
In convulsione verminationi superveniente præstantissima. 78
Ad calculos prohibendos efficacissima. 163
Ononis minus tutum remedium ad calculum expellendum. 159
Opiatum medicamentum cur purgationi subjungendum? 11
Opiata sola in Diarrhoeæ, aut Dysenteriæ curatione cur minus tuta? 37
Leniter adstringentibus, & absorbentibus mixta eximia. ib.
Quænam sint e. m. 28. aph. 15
Opiata diaphoreticis mixta præstantissima adversus Dysenteriam malignam. 38
Opiata cur minus tuta in ventriculi, & intestinorum inflammatione? 50
Cur minus tuta in colica pituitosa? 61
In colica biliosa opportuno tempore exhibita præstantissima. 65. 66
Ad sanguinem supprimendum minus tuta. 89
Minus tuta in paroxysmo calculi renalis. 159
Opiata nunquam sola exhibenda in dolore vesicæ calculo ejusdem cervici impacto. 165
Quomodo exhibenda? ib.
Oris fetor peculiaris ad aciditatem vergens in verminatione unde? 74
Inseparabile signum verminationis perperam habitum. 74. 75
Oris foetor incipiens in Scorbuto acido unde? 116
Ortus a parentibus calculis, aut podagræ obnoxiis quomodo calculorum generationi tribuat? 154. 155

P

Panis tosti, & vino generoso imbuti vires plane mirabiles, si intus sumatur. 12
Pares, si externe applicetur. ib.
Panis aceto optimo imbutus efficacissimus ad vomitum compescendum. ibidem.
Panis grossior, quem dicebant coliphium, cur Athletis olim familiaris? 19
Paregorica medicamenta post purgationem cur præscribenda in choleræ curatione? 23

In curatione Diarrhœæ. 35
Cur multis laudentur cęteris omnibus omissis in desperata cholera? 24. 25
Tutius est iisdem uti post usum aquæ frigidæ. 25
Paralysis ira curata. 7
Paralysis in Scorbuto acido unde? 116
Partus difficiles quomodo hæmorrhoides excitent? 83. 84
Quomodo Icterum? 132
Partus naturalis causa quęnam? 137
Pavor in somno in verminatione unde? 75
Pectoris angustia in malo hypochondriaco unde? 102
Pedum œdema cur immodico hæmorrhoidum fluxui superveniat? 84
Penis erectio continua, tensio in calculo vesicæ unde? 156
Persicaria quomodo operetur adversus Scorbutum acidum? 117
Pica quid sit? 99
Variæ opiniones circa ejusdem causas. ib.
Quomodo revera excitetur? 100
Pilulæ Beccherianæ, Stahlianæ, Hofmannianæ quid sint? 61
Pilulæ Paracelsi in colica pituitosa præstantissimæ. ib.
Pilulæ tartareæ Bontii quid sint? 107
Quando optime cedant in malo hypochondriaco, & quando ab iisdem abstinendum? ib.
Pilulæ tartareæ Bontii, Mastichinæ cur calculis laborantibus proficuæ? 163
Pituita intestinalis corrupta cur verminationem excitet? 74
Plantago vulneraria vi insigni prædita. 88
Quibus fœta sit principiis? 90
Cur adversus hydropem ab immodico hæmorrhoidum fluxu prodeuntem eximia? ib.
Pondus in perinæo in vesicæ calculo unde? 156
Portulaca quibus principiis fęta? 109
Portulacæ succus ex jusculo tenerioris pulli, vel sero cur præstantissimus adversus malum hypochondriacum? 109. 110
Potus calidus Græcis, & Romanis familiaris cur saluberrimus? 26. 27
Proclivitas ad somnum in Scorbuto acido unde? 116
Pueri lactantes cur morbis ventriculi obnoxii? 20
Pulvis Algaroth quid sit? 17
Quomodo choleram excitet? 17. 18
Pulvis Stomachicus Quercetani colicæ pituitosæ summum remedium. 63
Pulvis Wedelii absorbens quid sit? 105
Eximius ejus usus adversus malum hypocondriacum. ib.
Pulpa Tamarindorum eximiæ virtutis in immodico hæmorrhoidum fluxu. 87
Pulsus parvi, frequentes in cholera humida unde? 21
Pulsus frequens, contractusque in inflammatione ventriculi, & intestinorum unde? 46
Purgantia bilem præ cęteris humoribus evacuant. 17
Purgantia medicamenta in Diarrhœa pituitosa optima. 35
Dulcia medicata, & acria cur minus tuta? ib.
Quænam seligenda. 35. 36
Purgantia resinosa tartareis, & lixiviosis egregie corriguntur. 44
Utcumque correcta quomodo non raro inflammationes ventriculi, & intestinorum excitent? ib.
Purgantia quæcunque delicatioribus infestissima. 45
Stimulando operantur. 48
Cur in ventriculi, & intestinorum inflammatione pessime cedant? ib.
Quomodo Paralysim excitent. 60
Cur opiatis mixta optima in colica pituitosa? 61
Purgantia quando minus tuta in malo hypochondriaco? 109
Purgantia acriora in Scorbuto acido cur minus tuta? 118. 119
Purgantium usus cur salium digestivorum usui intermiscendus? 141
Purgatio quando rite succedat? 62

Quar-

Q

QUartanæ, ac tertianæ febres ira profligatæ. 7
Quies animi icteri ab ira remedium. 147
Quinquinna quomodo obstructionibus viscerum imi ventris, atque ictero tribuat? 133
Variæ opiniones circa vim, qua febres intermittentes extinguit. 134
Febres extinguit per secretionem, & crisim. ib.
Qua ratione febres extinguat? 147. 148
Mixta salibus digestivis, & rhabarbaro præstantissima adversus icterum febribus intermittentibus supervenientem. 148

R

RAdix Ari basis pulveris stomachici. 63
Quibus constet principiis? ib.
Radix Mechoacanæ cur cæteris omnibus anteponenda ad purgandos pueros? 77 78
Radicis Mechoacanæ extracto præstantior est ipsa radix pulverizata. 78
Radix Chinæ eximiæ virtutis adversus scorbutum acidum. 117
Radix fragariæ, graminis ex jusculo, aut sero lactis singularis virtutis adversus icterum calidum. 145 146
Radix Pareyræ bravæ lithontripticum perperam habitum remedium. 161
Optima adversus ulcera Renum. 162
Raphanus rusticanus adversus scorbutum acidum quomodo agat? 117
Remediorum farrago perniciosissima in curatione inflammationis ventriculi, & intestinorum. 51
Rerum acidarum, & difficilis coctionis abusus quomodo Icterum excitet? 132
Resolventia medicamenta quænam sint? 142. 143
Cur a levioribus incipiendum? 142
Respiratio celerrima in cholera humida unde? 21
Respiratio difficilis in inflammatione ventriculi, & intestinorum unde? 46
Respiratio difficilis, anhelosa ad levem quemcumque motum in Scorbuto acido unde? 115
Rhabarbarum cur tutissimum, atque efficacissimum adversus Diarrhœam pituitosam? 35. 36
Rhabarbarum præter purgantem leviter adstringendi vim habere contra nonnullorum opinionem ostenditur. 36
Rhabarbarum tostum cur minus tutum? ibid.
Cur opiato medicamento admiscendum? ib.
Rhabarbarum quolibet 5. aut 6. die cur optimum in colica pituitosa? 63
Rhabarbarum cur præstantissimum adversus vermes? 79
Adversus immodicum hæmorrhoidum fluxum ab obstructionibus pendentem. 89
Rhabarbari infusio optima adversus malum hypochondriacum. 105
Quomodo paranda? ib.
Cur Martialium usui intermiscenda? 106. 107
Rhabarbarum utrum bili educendæ opportunum? 140
Quomodo Ictero ab hepatis obstructione lenta profligando idoneum? ibid.
Rhabarbarum cur calculis laborantibus proficuum? 163
Ros animalculis ex aere nocturno decidentibus infectus Diarrhœæ, aliorumque morborum causa. 32
Interdum mortis iis, qui æstate Romæ degunt, aut extra Urbem dormiunt. ib.
Rubia tinctorum singularis virtutis adversus Icterum. 141
Ructus copiosi, acidi, austeri in malo hypochondriaco unde? 100
Rubigo, & uredo supra fruges, vineasque decidua unde petenda? 32

S

Saccharum quomodo alvum moveat? 35
Cur minus tuto adhibeatur in Diarrhœa? ib.
Saccharum Saturni quid sit? 50
Cur nonnullis probetur adversus inflammationes? ib.
Venenis accensendum est. ib.
Inflammationis ventriculi, & intestinorum, aliorumque morborum causa. ib.
Sagapenum quomodo agat adversus Icterum? 142
Sal absynthii cur vomitum interdum egregie sistat, interdum graviorem efficiat? 10
Sal corallorum quid sit? 88
Cur minus tutum, atque efficax remedium? ib.
Sales lixiviales quid sint? 104
Medii quid? ib.
Quænam eorum materies? ib.
Quomodo agant adversus malum hypochondriacum? ib.
Quando ab iisdem abstinendum? 109
Cur purgantium vim corrigant, & simul intendant? 105
Salis necessitas summa. 114. 115
Sal si modum excedat, multorum morborum causa. 115
Sal Saturni eximiæ virtutis adversus ulcera oris Scorbutica. 125
Salina tum fixa, tum media quomodo humores resolvant? 141
Cur inter initia adhibenda? 141. & seq.
Salia volatilia tartari, cornu cervi, cranii humani, viperarum, ut lithontriptica, nihili facienda. 160. 161
Salivæ fluxus in vomitu unde? 8
Salivæ copiosa excretio in malo hypochondriaco unde? 101
Salsorum, & fumo induratorum abusus quomodo Scorbutum excitet? 115
Sandaracha quomodo choleras excitet? 18. 19
Sanguis cur atri fuscique coloris, & congrumatus appareat in vomitu sanguineo? 9
Cur interdum rutilus, floridusque? ibid.
Sanguis quomodo ad colliquationem dispositus sit in cholera? 17
Quomodo pravis, atque incongruis inquinamentis inficiatur? 21
Sanguinis excretione tantum Dysenteria ab aliis cruentis fluxibus distingui nequit. 32. 33
Sanguinis motus per vasa imi ventris cur tardus? 82
Sanguis copia peccans, vel non rite fermentatus, ac volatilizatus quomodo hæmorrhoides excitet? 82. 83
Sanguinis ad instar loturæ carnium excretio quomodo immodicum hæmorrhoidum fluxum sequatur? 84. 85
Sanguinis, ac spirituum diathesis quomodo a vitiis primarum concoctionum pervertatur? 95. 96
Perversa quomodo affectionem hypochondriacam excitet? 96
Quomodo vitia primarum concoctionum augeat, aut confirmet? ib.
Santala eximia adversus Scorbutum acidum. 118
Saponacea potenter resolvendo operantur. 142
Alia naturalia sunt, alia artificialia. ibid.
Sapo vulgaris quomodo conficiatur? ib.
Eximiæ ejus virtutes ad obstructiones referandas. ib.
Sarmenta vitis albæ optima ad gingivas erosas, ac putridas persanandas in Scorbuto. 124
Sarsa perilla adversus Scorbutum acidum præstantissima. 118
Saturnina medicamenta cur minus tuta in ventriculi, & intestinorum inflammatione? 50
Scabies in Scorbuto salso, & acri unde? 116
Scammonium sulphuratum quid sit? 77
Cum antelminticis optimum in verminatione. ib.
Scorbutus quid sit? Causa ejus proxima, remotæ, signa, curatio. 112 113

Utrum

Utrum Veteribus notus? 113
Utrum frequens sit morbus? 113. 114
Scyrrhus ventriculi quomodo vomitum excitet? 5
Secretiones naturales humorum in intestina depluentium unde petendæ? 30
Immodicæ unde? ib.
Semina frigida majora optima ad calculos prohibendos. 163
Semicupium emolliens præstantissimum in graviori colica biliosa. 66
In paroxysmo calculi renalis. 158. 159
Senna cur minus tuta in hypochondriacis? 105
Sensus ventriculi gravativus in vomitu pituitoso unde? 8
Sensus ardoris, punctionisque in vomitu bilioso unde? ib.
Sensus globi ad gulam ascendentis, & suffocationis in verminatione unde? 74
In malo hypochondriaco unde? 102
Sepiæ ingestæ quomodo choleras excitent? 19
Septentrionales populi Scorbuto cur obnoxii? 115
Serum lactis eximiæ virtutis in vomitu bilioso. 13
In Diarrhoea biliosa. 35
Destillatum cum Cichorea in ventriculi, & intestinorum inflammatione. 49
Tamarindatum in hæmorrhoidum fluxu. 87
In Ictero calido. 146
Cum antiscorbuticis plantis in Scorbuto. 118
Simplex in Scorbuto salso. 122
Singultus in cholera humida unde? 21
Sitis in vomitu bilioso unde? 8
In colica biliosa unde? 58
In Scorbuto acri unde? 117
Sonchi succus eximius adversus malum hypochondriacum. 105
Spasmus hystericus quomodo Icterum progignat? 132
Specificum lithontripticum Valentini quid sit? 160
Helmontii quid? ib.
Nihili prorsus faciendum. ib.
Specifica adversus colicam nulla sunt. 68
Spiritus vitrioli, nitri dulcis a multis laudati ad flatus discutiendos. 25
Quomodo dulcificentur? ib.
Quomodo agant? ib.
Cur minus tuto adhibeantur? ib.
Spiritus ex plantis per fermentationem eliciti cur solvendi vim habeant? 119
Per vini spiritum cur cogendi? ib.
Spiritus Cochleariæ summæ activitatis. 119
Cur miscendus cum acidis? 120
Ex lacte singularis virtutis adversus Scorbutum acidum. ib.
Spiritus vitrioli eximius adversus Scorbutum acrem. 120
Spiritus nitri dulcificatus lithontripticum perperam habitum. 160
Spiritus lapidificus calculorum causa perperam habitus. 151
Spirituosa, ac volatilia cur minus tuta in ventriculi, & intestinorum inflammatione? 51
Spiritus cęco impetu in nerveas Coli fibras irruentes quomodo dolorem colicum excitent? 54
Spirituum ataxia quid sit? 103
Quomodo contingat? ib.
Quomodo hypochondriacam, & hystericam affectionem excitet? ib.
Diarrhœam quomodo? 31
Spirandi difficultas in malo hypochondriaco unde? 102
Stercora animalium cur multis probentur adversus colicam? 68
Stomachica cur præscribenda post purgationem? 23
Studia intensa quomodo affectioni hypochondriacæ tribuant? 97. 98
Suaviter olentia post purgationem pręscribenda in cholera. 23
Succinum præstantissimum adversus Icterum. 142
Minus tutum ad calculum expellendum. 159
Succorum in cavitatem intestinorum hiantium usus quinam? 30

Depravati quomodo Diarrhœam excitent? ib.
Succus pancreaticus neque in naturali statu, neque præternaturali acidus est. 56
Etiamsi acidus sit, cum bile nunquam effervescit. ib.
Succi nasturtii aquatici, beccabungæ, fumariæ in colica pituitosa præstantissimi. 63. 64
Sudores frigidi extremorum in cholera humida unde? 21
Sudoris, & perspirationis suppressio quomodo Diarrhœam excitet? 31
Sudor Dysenteriæ malignæ superveniens cur salutaris? 38
Quomodo excitandus? ib.
Suffumigia quomodo agant in convulsivis morbis? 102
Supprimentia sanguinem cur minus tuta in immodico hæmorrhoidum fluxu? 85
Syrupus Willisii Kalybeatus dictus quomodo paretur? 106
Vires ejusdem eximiæ adversus malum hypochondriacum. ib.

T

Tartareæ depositiones in sedalibus venis hæmorrhoidum causæ perperam habitæ. 83
Tartarus vitriolatus quid sit? 89. 140
Adversus immodicum hæmorrhoidum fluxum ab obstructionibus pendentem eximius. 89
Adversus icterum. 140
Tartarus solubilis quid sit? ib.
Ictero profligando opportunus. ib.
Tartarus martiatus quid sit? 143
Eximiæ virtutis ad obstructiones reserandas. ib.
Tempestas calida, fervens, & sicca quomodo Diarrhœam excitet? 31. 32
Temperamentum melancholicum quodnam? 83
Quomodo hæmorrhoides excitet? ib.
Tendines phlebotomo læsi gravium symptomatum causa. 44
Tenesmus quid sit? Causa ejus proxima, curatio. 29
Quomodo differat a Dysenteria? 39
Tenesmus in calculo vesicæ unde? 156
Tænia vermis quid sit? 70
Utrum unicus sit vermis, an plures simul arcte uniti? ib.
Tensiones abdominis in malo hypochondriaco unde? 100
Testiculi retractio in calculis renum unde? 155
Therebinthinæ prunis ardentibus injectæ vapor cur eximius in Tenesmo? 41
Therebinthina in Clysterem recepta optima adversus crassorum intestinorum ulcera. 51
Therebinthina præstantissima adversus Icterum. 142
Minus tuta ad calculos expellendos. 159
Adversus ulcera renum præstantissima. 162
Theriaca cur narcotica vi donetur? 11
Thermopotatio in Scorbuto acri præstantissima. 121
Timor improvisus quomodo Diarrhœam excitet? 31
Tincturæ Martis acido succo elicitæ cur eximiæ in immodico hæmorrhoidum fluxu? 88
Tinctura corallorum quomodo eliciatur? ibid.
Cur minus tutum remedium sit? ib.
Tinctura corallorum anodyna Helvetii quomodo præparetur? ib.
Undenam eximias vires sortita sit adversus hæmorrhagias? ib.
Titillatio molesta ad anum ascaridum vermium signum. 75
Tormentilla eximiæ virtutis in Diarrhœa, ac Dysenteria. 37. 39
Tormina ventris inseparabilia a Dysenteria. 32. 33
Tormina colicam æmulantia in calculis renum unde? 155
Tremor inferioris labii in vomitu unde? 8
Trifolium fibrinum quomodo agat adversus Scorbutum acidum? 117
Trochisci Gordonii efficacissimi adversus ulcera renum, ac vesicæ. 163

Tumor inflammatorius ventriculi quomodo vomitum excitet? 5
Tumor in præcordiis sub costis spuriis apparens in inflammatione ventriculi unde? 46
Cur non eodem in loco appareat in inflammatione intestinorum? 47
Tumores sub costis spuriis in malo hypochondriaco unde? 101
Tussis sicca in verminatione unde? 75
In malo hypochondriaco unde? 102

V

Venena corrosiva quomodo vomitum excitent? 6
Choleras quomodo? 18
Quænam sint? 6. 18
Venæ sectio adversus Dysenteriam cum febre præstantissima. 38
Venæ sectio inter initia celebrata summum ventriculi, & intestinorum inflammationis remedium. 43
E contra decursu morbi. ib.
In colica biliosa optima. 64
In hystericis Mulieribus, quibus Menstrua suppressa sunt, cur instituatur? 68
Ad immodicas evacuationes sistendas efficacissima. 85
In hepatis inflammatione, etiamsi Icterus adsit, cur instituenda? 147
In paroxysmo calculi renalis maximi emolumenti in pede instituta. 158
Ventriculus quot tunicis donetur? 4
Ventriculi motus peristalticus in quo consistat? ib.
Si pervertatur, quomodo vomitum cieat? ib.
Ventriculus cur insignem habeat cum visceribus omnibus communicationem? 4. 5
Ventriculi gravitas in vomitu sanguineo unde? 8
Ventriculi, & intestinorum inflammationis causæ. 41. 42
Signa, prognosis, curatio. 42. 43
Ventriculi, & intestinorum inflammationem Veteribus innotuisse ostenditur. 43
Non adeo rarus morbus est, ut vulgo creditur. ib.
Vermes in intestinis hærentes quomodo vomitum excitent? 7
Vermium sedes, genera. 68
Vermes quid sint? eorum causæ, signa. ib.
Prognosis, curatio. 69
Vermes cur in ventriculo, & intestinis frequentius, quam aliis partibus nidulentur. ib.
Teretes quomodo in tenuibus existere conjiciant nonnulli? 70
Quomodo differant a terrestribus? ib.
Vermes utrum ex ovulis insectorum gignantur, an ex minimis ovis nobis connati sint? 71. 72
Verminatio cur hæreditarius sit morbus? 72
Cur magis familiaris iis, qui duram habent alvum, quam qui fluidam? ibid.
Vermes per os, aut alvum ejecti omnium tutissimum verminationis signum constituunt. 75
Vermes cur purgantium vim quandoque eludant? 78
Eo casu cur purgandum non sit? ib.
Veronica minus tutum remedium ad calculum expellendum. 159
Optimum adversus ulcera renum. 162
Vertigo in vomitu unde? 8
Victus ratio in malo hypochondriaco ceteris anteponenda. 111
Viæ intestinorum, ac ventriculi omnium commodissimæ ad sanguinis massam ab incongruis inquinamentis expurgandam. 21. 22
Vinum malvaticum cum infusione plantarum aromaticarum optimum in morbis ventriculi a crasso, ac viscido oriundis. 12
Vinum optimum vetus odoriferum cum myrrha ad vires confortandas efficacissimum. ib.
Vinum quando acescit in stomacho prohibendum. 12. 13
Vinum in stomacho acescens cur Choleram excitet? 20
Vinum optimum cur poetis amicissimum? 26

Vini facultates plures. ib.
Stomachum languentem confortandi illustris. ib.
Eo magis si calidum potetur. ib.
Vinum album, in quo ebullierint flores hypperici, millefolii, optimum pro Clystere in Dysenteria. 38
Vinum meracum post prandium, vel cœnam cur optime cedat in Dysenteria? 41
Vinum maturum absynthites in colica pituitosa cur eximium? 64
Vinum rhenanum cur acerbum, atque asperum? 106
Cur ad tincturas ex Marte eliciendas opportunum? ib.
Vinum dum lac exhibetur cur prohibendum? 108
Vina acida quomodo calculorum generationi tribuant? 153
Vipera utrum Scorbuto, aliisque cutaneis morbis curandis idonea? 122
Viperarum venenum qua ratione infestum? 136. 137
Virga aurea minus tutum remedium ad calculum expellendum. 159
Vita sedentaria quomodo calculorum generationi tribuat? 154
Vitrum antimonii quid sit? 17
Quomodo choleram excitet? 17. 18
Ventriculi, & intestinorum inflammationem quomodo? 44
Vitrea frustula ingesta quomodo ventriculi, & intestinorum inflammationem excitent? ib.
Vitriolata medicamenta cur potenter adstringant? 86
Vitriolum Martis quid sit? ib.
Ungues incaute resectæ lethalis convulsionis causa. 44
Vomitus quid sit? causa ejus proxima, divisio, causæ remotæ. 1
Causæ externæ, signa, prognosis, curatio. 2. 3
Vomitum a solis musculis Abdominis perfici non posse contra nonnullorum opinionem ostenditur. 4
Vomitus idiopathicus, & sympathicus quinam? 5
Vomitus naturalis quinam, & unde oriatur? 9
Artificialis? ib.
Vomitus diebus judicialibus febribus intermittentibus sponte superveniens cur salutaris? ib.
Vomitus sanguinis in iis, quibus suppressę sunt menstruę purgationes, unde? ib.
Cur parum pertimescendus? ib.
Vomitus sanguinis in gravidis unde? 9. 10
Cur periculosus? 10
Vomitus, & quæcumque aliæ evacuationes quando cohibendæ? ib.
Vomitus tenacis, ac viscidæ materiæ in colica pituitosa unde? 58
Vomitus acerrimæ materiæ in biliosa unde? ib.
Vomendi conatus, vomitus in malo hypochondriaco unde? 101
Cur graviores sint jejuno stomacho, & a pastu? 101
Vomitus in calculis renum unde? 155
Vomitoria cur minus tuta in cholera? 23
Vomitoria in Diarrhœa, & Dysenteria adhibenda quænam? 39
Urina tenuis, & aquosa, in qua arenosa subsideant, nephritici doloris signum. 56. 57
Urinę tenuis, ac limpidę copiosa excretio in malo hypochondriaco unde? 102
Rufa in colica biliosa unde? 58
Urina oleosa cum cuticula in ima superficie apparente in Scorbuto salso unde? 116
Urina quibus partibus constet? 152
Urinæ elementorum examen apprime facit ad calculorum generationem assequendam. ib.
Urina tenuis, aquosa, subcruenta in paroxysmo nephritidis unde? 155. 156
Ejusdem suppressio unde? 156
Urina turbida arenam, ac sabulum deponens remisso paroxysmo nephritidis unde? 157
Urtica quibus constet principiis? 87
Cur eximiæ virtutis ad sanguinem supprimendum? ib.
Uvæ Corinthiacæ quomodo alvum moveant? 35
Cur minus tuto adhibeantur in Diarrhœa? ib.

F I N I S.